BÜTÜN HİKAYELERİ

Edgar Allan Poe

ithaki

"Bu kitabı, düşlerin tek gerçeklik olduğuna inanarak adıyorum!"

Edgar A. Poe

Edgar Allan Poe

BÜTÜN HİKAYELERİ

ithaki

Edgar Allan Poe

Edgar Allan Poe, 19 Ocak 1809'da Boston, Massachusetts'de doğdu. Her ikisi de profesyonel oyuncu olan, üç çocuklu David ve Elizabeth (Arnold) Poe'nun ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Londra ve Richmond'daki özel okullarda okudu. Öğrenciliği sırasında tanıştığı alkol ve kumar, yaşamını altüst etti. Kendisinden daha ünlü olan eşinin gölgesinde kaldı.

Önceleri başarısız fanzin denemeleriyle başladığı edebiyat yaşamı, 1832'de Saturday Courrier'da basılan beş öyküyle ve 1833'te Baltimore Saturday Visiter tarafından düzenlenen yarışmada "MS. Found in a Bottle" (*Şişede Bulunan Elyazması*) adlı öyküsüyle birinciliği kazanmasıyla devam etti. 1834'te, Godey's Lady's Book'ta yayımlanan "The Visionary" (*Vizyoner*) adlı öyküsüyle adı ülke genelinde duyulmaya başlamıştı.

Düzyazılarından başka, ustaca kurgulanmış ve yazılmış "The Raven" (*Kuzgun*) başta olmak üzere, "Annabel Lee" ve "To Helen" (*Helen'e*) adlı şiirleriyle de tanınan Poe 7 Ekim 1849'da öldü.

Charles Baudelaire'in "Çağımızın en güçlü yazarı..." dediği Poe, yazdığı özgün metinlerle birçok yazarı derinden etkiledi. Gerçekten de, ondan başka hiç kimse yaşamın ve doğanın istisnalarını daha büyülü anlatamadı.

İthaki Yayınları - 86
İthaki Kitaplığı - 14
ISBN 975-6902-71-X

Edgar Allan Poe / Bütün Hikâyeleri III

1. Baskı İstanbul, 2001

Kitabın özgün adı ve çeviriye esas alınan metin:
The Short Fiction of Edgar Allan Poe, The Library of Literature under the editorship of John Henry Raleigh and Jan Watt, Indianapolis, Boobs-Merrill, 1976

İngilizceden çeviren: Dost Körpe
© *Bu çevirinin yayın hakları İthaki Yayınları'na aittir.*

Yayın Koordinatörü: Füsun Taş
Redaksiyon: Can Kurultay
Kapak Tasarımı: Murat Özgül
Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan
Kapak ve İç Baskı: Kitap Matbaacılık
Cilt: Fatih Mücellit

İthaki Yayınları
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 81300 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97
www.ithakiyayinlari.com
E-mail: penguenithaki@superonline.com

Bütün Hikâyeleri III

Edgar Allan Poe

Çeviren.

Dost Körpe

İçindekiler:

Eleonara • 7
Oval Portre • 14
Kızıl Ölümün Maskesi • 18
Marie Rogét'nin Sırrı • 25
Kuyu ve Sarkaç • 75
Gammaz Yürek • 92
Altın Böcek • 99
Kara Kedi • 138
Dolandırıcılık • 149
Bir Engebeli Dağlar Öyküsü • 161
Gözlük • 172
Balon Şakası • 199
Hipnoz Altında İfşa • 213
Diri Diri Gömülüş • 225
Uzun Sandık • 240
Tuhaflık Meleği • 253
"Sen Yaptın" • 264

Notlar • 280

Eleonora

Sub conservatione formae specificae salva anima.

–Raymond Lully[1]

Tutkulu ve hayal gücü kuvvetli bir aileden geliyorum. Bana deli diyenler oldu. Ama deliliğin aslında en yüce deha olup olmadığı – derin ve muhteşem şeylerin çoğunun hastalıklı düşüncelerden, genel düşüncelerin yerini alan zihinsel *ruh hallerinden* kaynaklanıp kaynaklanmadığı hâlâ tartışılan bir konudur. Hayal kuranlar, sadece geceleri düş görenlerin gözden kaçırdığı pek çok şeyi fark eder. O boz bulanık hayallerde sonsuzluğu görür ve gerçeğe döndükleri anda yüce bir sırrı öğrenmenin eşiğine gelmiş olmanın heyecanını hissederler. O kısacık anda bilgeliğin iyiliğinden bir şeyler kapar, ona dair bir şeyler öğrenirler; ama kötülüğün salt bilgisinden kaptıkları daha çoktur. "Tarifsiz ışığın" engin okyanusuna dümensiz, pusulasız açılırlar; ve, o Nubialı maceraperest coğrafyacı gibi, *"agressi sunt mare tenebrarum, quid in eo esset exploraturi.*

Öyleyse deli olduğumu söyleyelim. En azından zihinsel varlığımda iki belirgin durum olduğunu kabul ediyorum – biri yaşamımın ilk dönemindeki tartışmasız sağlam mantığım – diğeri

ise şu andaki ve hayatımın büyük bir kısmındaki karamsar ve şüpheci halim. Bu yüzden yaşamımın ilk dönemine ilişkin anlattıklarıma inanın; ve sonrakilere de ancak akla yakın geliyorsa inanın ya da hepsinden şüphe edin; veya şüphe edemiyorsanız, bunları Oedipus'un bilmecesi gibi görün.

Gençliğimde sevdiğim kız kuzinimdi (şimdi ona ilişkin anılarım çok net ve bunları sakince yazabiliyorum); annemin –öleli epey olmuştu– tek kız kardeşinin tek kızıydı. Adı Eleonora idi. Rengârenk Otlar Vadisi'nde, tropik bir güneşin altında birlikte yaşar, birbimizden hiç ayrılmazdık. Birisi yol göstermedikçe o vadiye kimseler gelmezdi, çünkü etrafını saran dev tepeler gün ışığı dışında her şeyin, herkesin yolunu keserdi. Civarından yol geçmezdi. O çok sevdiğimiz yuvamıza ulaşmak için binlerce orman ağacının arasından güç bela geçmek ve milyonlarca hoş kokulu, muhteşem çiçeği çiğnemek gerekirdi. Bu yüzden ben, kuzinim ve annesi yapayalnız yaşıyor, vadinin dışındaki dünyaya ilişkin hiçbir şey bilmiyorduk.

Vadimizi çevreleyen dağların ardından, yaşadığımız yerin yukarısındaki loş bölgelerden ağır ağır akarak gelen dar ve derin bir nehir öylesine parlaktı ki Eleonora'nın gözleri dışında bu nehir kadar parlak bir şey yoktu. Labirent gibi yatağında kıvrıla kıvrıla akar, iki dağ arasındaki gölgeli bir boğazdan ve geride bıraktıklarından daha da karanlık tepelerin arasından geçerdi. Buna "Sessizlik Nehri" derdik; çünkü akarken ortalığı dinginleştirir gibiydi. Usul usul akar, hiç ses çıkarmazdı. Derin yatağındaki inci gibi çakıllar (bunlara bakmaya bayılırdık) hiç kımıldamazdı. Her biri olduğu yerde kalır, hiç durmadan muhteşem parıltılar saçardı.

Nehre çeşitli yerlerden usulca karışan dereciklerin kıyıları da, en dipteki çakıllı yatağa kadar uzanan kaynak sızıntılarının

geçtiği yerler de – tıpkı dağlar arasında uzanan o vadinin tamamı gibi yumuşak, yeşil, kalın, kısa, düz ve vanilya kokulu otlarla kaplıydı. Bu otların arasında sarı düğünçiçekleri, beyaz papatyalar, mor menekşeler ve yakut kırmızısı zambaklar saçılıydı. Bu konucukların görüntüsü öyle güzeldi ki içimizde Tanrı sevgisi ve hayranlığı uyandırıyordu.

Ve bu çimenliklerde yer yer, düşsü korular uzanırdı. Bunların fantastik ağaçlarının uzun, ince gövdeleri dik yükselmez, öğlenleri vadinin ortasına düşen gün ışığına doğru zarifçe eğilirdi. Abonoz ya da gümüş renkli görkemli kabuklan öyle pürüzsüzdü ki Eleonora'nın yanakları dışındaki her şeyden daha düz, daha kaygandı. Bu ağaçlar, tepelerinde saçılmış gibi duran ve sabah rüzgârlarında titreşen dev, parlak yaprakları olmasa, Tanrı Kral Güneş'e saygı gösterisinde bulunan dev Suriye yılanlarına benzetilebilirdi.

Aşk yüreğimize düşmeden önce, bu vadide Eleonora'yla on beş yıl el ele gezindik. O on beş, ben yirmi yaşındayken bir akşam o yılana benzeyen ağaçların altında oturup birbirimize sarıldık ve Sessizlik Nehri'nde yansıyan görüntülerimize baktık. O güzel günün geri kalanında hiç konuşmadık. Ertesi gün de çok az ve ürke ürke konuştuk. Tanrı Eros dalgalardan çıka gelmişti ve şimdi içimizde atalarımızın ateşli ruhlarını uyandırdığını hissediyorduk. Neslimiz asırlardır tutkuları ve hayalleriyle diğerlerinden ayrılıyordu ve şimdi içimizde uyanan tutkular da türlü türlü hayaller görmemize yol açıyordu. Bunlar bir araya gelince Rengârenk Otlar Vadisi'ne ateşli bir vecd hali, bir nefes gibi yayıldı. Her şey değişmişti. Eskiden çiçeksiz olan ağaçlarda şimdi yıldız şeklinde tuhaf, parlak çiçekler açıyordu. O yeşil halının rengi parlaklaşmıştı. O beyaz papatyalar birer birer solduğunda yerlerini onlarca yakut kırmızısı zambak alıyordu. Yürüdüğü-

müz yollardan hayat fışkırıyordu. İlk kez gördüğümüz flamingolar diğer şen parlak kuşlarla birlikte bize kızıl tüylerini sergiliyordu. Nehirde altın ve gümüş rengi balıklar geziniyordu. Nehrin derinliklerinden çıkıp gelen bir mırıltı giderek yükseldi ve sonunda Aeolus'un arpından çıkandan daha kutsal, sakinleştirici bir melodiye dönüştü; bu, melodi bütün seslerden güzeldi. Eleonora'nınki dışında Hesper'in[1] diyarlarında uzun süredir izlediğimiz dev bir bulut buradan yavaşça süzülerek çıktı. Kızıl ve altın sarısı renkleriyle muhteşem olan bu bulut tepemize gelince durup sakince azar azar alçalmaya başladı. Sonunda kenarları dağların zirvelerine değip bu donuk zirvelere bir ihtişam katarak bizi heybetli, görkemli, büyülü bir hapishaneye sonsuza dek kapattı sanki.

Eleonora'nın meleklere has bir güzelliği vardı[1]; çiçeklerin arasında geçirdiği kısa yaşamı boyunca saf ve masum bir bakire olmuştu. Kalbini canlandıran aşk ateşini kurnazca gizliyor da değildi. Birlikte Rengârenk Otlar Vadisi'nde yürürken, beni bu kalbin en derin yerlerinden inceliyor ve bu yürekte son zamanlarda meydana gelen değişiklikleri uzun uzun anlatıyordu.

Sonunda bir gün, gözyaşları içinde bana bütün insanların başına gelmek zorunda olan o en son, üzücü değişimden bahsetti. O günden sonra da bu konuyu hiç dilinden düşürmedi ve bütün konuşmalarımızda değindi. Her sözünde, aynı temayı durmadan, Şiraz'lı ozan gibi farklı, etkileyici varyasyonlarla yineliyordu.

Ölümün parmağının göğsüne dokunduğunu görmüştü. Aşkla kusursuzlaşmışken tıpkı kelebekler gibi kısa sürede ölmek zorunda olduğunu görmüştü. Ama mezara girmekten tek bir şey yüzünden korkuyordu. Bunu bana bir akşam alacakaranlıkta, Sessizlik Nehri'nin kıyısında anlattı. Onu Rengârenk Otlar Vadisi'ne gömdükten sonra bu mutluluk verici yerden sonsuza dek

ayrılacağımdan, ona karşı duyduğum tutkulu aşkı dıştaki gündelik dünyadaki kızlardan birine yönelteceğimden korkuyordu. Hemen oracıkta kendimi Eleonora'nın ayaklarının dibine attım ve başımı kaldırıp ona kimseyle evlenmeyeceğime, alçaklık etmeyeceğime, onu hep anımsayacağıma ve bana karşı sadakatla beslediği, beni kutsayan o aşka ihanet etmeyeceğime yemin ettim. Evrenin yüce hakiminden sadakat yeminimin şahidi olmasını istedim. Tanrı'dan ve Helusion'lu[5] azizeden, bu yemini bozarsam beni öyle korkunç bir şekilde lanetlemelerini istedim ki, bundan bahsetmeye dilim varmıyor. Bu sözlerimi duyunca Eleonora'nın parlak gözleri daha da parladı. Sanki sırtından büyük bir yük kalkmışçasına iç geçirdi. Titredi ve acı gözyaşları döktü. Ama yeminimi kabul etti (sonuçta bir çocuktan başka neydi ki?) ve bu ölüm döşeğinde onu rahatlattı. Birkaç gün sonra, huzur içinde ölürken, içini rahatlattığım için öldükten sonra ruhunun beni gözleyeceğini ve izin verilirse gecenin geç saatlerinde görebileceğim şekilde karşıma çıkacağını söyledi. Ama bu cennetteki ruhların gücünü aşıyorsa, en azından bana sık sık varlığına ilişkin işaretler verecekti; nefesini akşam rüzgârlarına karıştırıp üstüme üfleyecek, ya da soluduğum havaya meleklerin tütsülerinin hoş kokularını yayacaktı. Ve bunları söylerken masum yaşamı sona erdi ve benimkinin de ilk dönemi sona ermiş oldu.

Buraya kadarını olduğu gibi anlattım. Ama Zaman'ın yolundaki, sevgilimin ölümüyle oluşan o bariyeri aşınca ve hayatımın ikinci dönemine girince zihnime bir gölge düşüyor ve anlattıklarımın doğruluğundan şüpheye düşüyorum. Ama yine de devam edeyim. Yıllar ağır ağır geçip gitti. Rengârenk Otlar Vadisi'nde yaşamayı sürdürdüm. Ama her şey tekrar değişmişti. O yıldız şeklindeki çiçekler soldu ve bir daha açmadı. O yeşil halının rengi attı. O yakut kırmızısı zambaklar kurudu ve onların

yerinde göze benzeyen, koyu renkli menekşeler çıktı küme küme; çiy yüklüydü her biri, huzursuzca kıvranıp duruyordu. Ve hayat o diyarı terk etti. Artık uzun boylu flamingolar bize kızıl tüylerini sergilemiyordu. Yanlarında getirdikleri diğer şen parlak kuşları da alarak vadiyi hüzünle terk edip tepelere uçtular. Altın ve gümüş rengi balıklar vadinin aşağısındaki boğazdan geçip uzaklaştılar ve o güzel nehri bir daha asla süslemediler. Aelous'un rüzgâr-arpından çıkanlardan daha hoş, sakinleştirici ve Eleonora'nınki dışında bütün seslerden daha yüce olan o melodi giderek hafifledi ve nehir en sonunda önceki sessizliğine tekrar büründü. En sonunda da o dev bulut yükseldi; o kat kat altın parıltısını ve tüm ihtişamını yanına alıp Rengârenk Otlar Vadisi'nden çekilirken dağları eski donukluklarına terk edip Hesper'in diyarlarına geri döndü.

Ama Eleonora verdiği sözleri unutmamıştı. Çünkü meleklerin sallanan buhurdanlıklarının seslerini duyuyordum; kutsal bir tütsünün kokusu vadiye sürekli yayılıyordu; gecenin geç saatlerindeki yalnızlığımdan, kalbim hızlı hızlı atarken, alnımı okşayan rüzgârlara hafif iç çekişleri karışıyordu; gece havasında hafif mırıltılar işitiyordum; ve bir keresinde de –ah, sadece bir kereliğine!– ölü gibi uyurken birden dudaklarımda ruhani dudakları hissederek uyandım.

Ama kalbimdeki boşluk bunlarla dolmayı reddediyordu. Daha önce onu doldurup taşırmış olan aşkın özlemini çekiyordum. Sonunda vadi bana Eleonora'yı anımsattığı için *acı vermeye* başladı ve orayı gürültülü dünyanın beyhudelikleri ve zaferleri uğruna terk ettim.

Kendimi tuhaf bir şehirde buldum; belki burası Rengârenk Otlar Vadisi'nde uzun süre gördüğüm tatlı düşleri unutturabilir-

di bana. Görkemli bir sarayın debdebesi ve eğlenceleri, silahların çılgınca takırtıları ve kadınların parlak güzellikleri başımı döndürdü ve beni sarhoş etti. Ama ruhum henüz verdiği sözlere sadık kaldığı için gecenin sessiz saatlerinde hâlâ Eleonora'nın varlığının işaretlerini alıyordum. Bu belirtiler birden kesilince dünyam karardı ve zihnime dolan yakıcı düşünceler, bana rahat vermeyen korkunç arzular karşısında dehşetle donakaldım; çünkü hizmetinde olduğum kralın eğlenceli sarayına uzaklardan, çok uzaktaki bilinmeyen bir diyardan bir genç kız gelmişti ve alçak kalbim bu kızın güzelliğine hemen teslim oldu. Ona hemen, onursuzca boyun eğdim. Ona aşkların en tutkulusuyla tapıyordum. Tüm ruhumu gözyaşları içinde ateşli bir hezeyanla güzeller güzeli Ermengarde'nin ayaklarının dibine sererek ona taparken ruhumu yükselten o vecd halinin yanında; vadideki genç kıza karşı hissetmiş olduğum tutku neydi ki? Ah, Ermengarde ışık saçan bir melekti! Bunu bildiğimden gözüm başkasını görmüyordu. Ah, Ermengarde ilahi bir melekti! Unutulmaz gözlerinin derinliklerine bakarken sadece bunları – *ve onu* düşünüyordum.[6]

Evlendim – yeminimi bozmanın lanetine uğramaktan korkmadan evlendim; ve bu lanete uğramadım da. Ve pencere kafesimden içeri bir kez daha –gecenin sessizliğinde tek bir kez daha– artık beni terk etmiş olan o hafif iç çekişleri girdi. Ve çok iyi tanıdığım o tatlı sese dönüştüler:

"Huzur içinde uyu! Çünkü Aşkın Ruhu sultan ve hükümdardır. Tutkulu kalbine Ermengarde denen kişiyi alınca Eleonora'ya verdiğin sözlerden muaf tutuldun. Bunun sebeplerini ise ancak Cennet'te öğreneceksin.

Oval Portre[7]

Ağır yaralı durumda olduğum için geceyi açık havada geçirmemi istemeyen uşağımın benim rızamı almadan kapısını zorlayarak bizi içine soktuğu şato Bayan Radcliffe'in[8] fantazyalarını andıran türdendi; Apenin dağlarının arasına çok uzun yıllar önce dikildiği belli olan kasvetli ve heybetli yapı o karmaşık taş yığınlarından biriydi. Anlaşılan kısa süre önce, geçici olarak terk edilmişti. En küçük ve en az gösterişli odalardan birine yerleştik. Şatonun ücra bir köşesindeki bu oda ufak bir kuledeydi. Mobilyaları şaşaalıydı, ama yıpranmışlardı ve çok eski tarzdaydılar. Duvarlarda resimli halılar ve çeşitli savaş hatıralarının canlandırıldığı, oymalı, altın yaldızlı çerçeveler içindeki oldukça etkileyici çok sayıda modern tablo asılıydı. Bu tablolara – sadece ana duvarlarda değil, şatonun tuhaf mimarisinin kuytularında da asılı duran bu tablolara belki de hastalığımın yol açtığı yeni başlayan çılgınlık hali yüzünden büyük bir ilgi duydum. Bu yüzden Pedro'ya odanın kalın panjurlarını kapatmasını –vakit zaten geceydi–, yatağımın baş tarafının yanında duran kollu şamdanı yakmasını ve yatağı çevreleyen siyah kadife perdeleri tamamen açmasını söyledim. Bütün bunları yapmasını istememin sebebi, uyku tutmazsa bu tablolara bakarak ya da yastığın

üstünde bulduğum ve bu tabloları eleştiren, tasvir eden küçük bir kitabı okuyarak vakit geçirmekti.

Uzun uzun okudum – ve büyük bir dikkatle baktım. Saatler hızla ve ihtişamla geçti ve kapkara gece yarısı geldi. Kollu şamdanın durduğu yer okumaya pek uygun değildi; uyuyan uşağımı uyandırmak istemediğim için elimi dikkatle uzattım. Amacım şamdanı kitabı daha çok aydınlatacak bir yere koymaktı.

Ama bu hareket hiç beklemediğim bir sonuç doğurdu. O çok sayıdaki mumların (çünkü şamdanda epey fazla mum vardı) ışığı şimdi odadaki, karyola direklerinden birinin arkasında, derin gölgeler içindeki bir köşeyi aydınlatıyordu. Bu parlak ışıkta daha önce fark etmemiş olduğum bir resim gördüm. Kadınlığa yeni geçmeye başlamış olan bir genç kızın portresiydi bu. Portreye bakar bakmaz gözlerimi kapadım. Bunu niye yaptığımı önce ben bile anlayamadım. Ama gözlerimi kapalı tuttuğum süre içinde onları niye sımsıkı kapatmış olduğumu düşündüm. Düşünme fırsatı bulmak için – gözlerimin beni yanıltmadığından emin olmak için – hayal gücümü sakinleştirip daha sakin ve net bir şekilde tekrar bakmak için yapmış olduğum içgüdüsel bir hareketti bu.

Artık doğru görmüş olduğumdan şüphe duyamazdım ve duymuyordum da; çünkü tuvalin üstünde titreşen mum ışıklarının ilk parıltısı beni rüyamsı bir hale sokan o uyuşukluğu dağıtmış, irkilerek uyanmamı sağlamıştı.

Söylediğim gibi, genç bir kızın portresiydi bu. Sadece başı ve omuzları vardı. Bunlar teknik açıdan *vignette* denilen bir tarzla çizilmişti. Portreci Sully'nin[9] tarzına çok benziyordu. Kolları, göğsü ve hatta parlak saçlarının uçları arka plandaki karanlığa karışıyordu. Oval, yaldızlı ve telkâri çerçevesi *Moresque* tarzında yapılmıştı. Bu tablodan daha etkileyici bir sanat eseri olamazdı.

Ama beni öylesine ani ve yoğun bir şekilde etkilemiş olan şey bu eserin yapılmasındaki ustalık ya da o yüzün ölümsüz güzelliği olamazdı. Hele yarı uykulu halimden sarsılarak uyanınama yol açan o yanılgı: Canlı bir bir insan başı gördüğümü sanmam, hayal gücümün bir oyunu olmalıydı. Çizgilerdeki özelliği hemen görmüştüm, *vignettina* tarzı dikkatimi hemen çekmişti; ayrıca çerçeve böyle bir sanıya kapılmamı – bir anlığına bile kapılmamı engellerdi. O portrenin karşısında oturup hafifçe öne eğilerek onu incelerken bunları düşüne düşüne belki yarım saat geçirdim. Sonunda etkisinin gerçek sırrını anladığıma kanaat getirerek sırt üstü yatağa uzandım. O büyülü resimde öyle *gerçekçi* bir yüz ifadesi görmüştüm ki bu beni önce irkiltmiş, sonra da şaşırtmıştı; kafamı karıştırmış, şoke etmişti. Kollu şamdanı derin bir saygı ve huşuyla eski yerine koydum. Huzursuzluğumun kaynağını böylece görmez olunca, hemen oradaki tabloları ve geçmişlerini anlatan o kitabı aramaya başladım. Ovel portrenin anlatıldığı sayfayı açınca aşağıdaki şu belirsiz ve tuhaf sözleri okudum:

"Kız eşsiz güzellikte bir tazeydi. Hem güzel, hem de neşeliydi. Ama o ressamı görüp sevmesi ve onunla evlenmesi felaketi oldu. O tutkulu, çalışkan, haşin adamın zaten bir karısı vardı: Sanatı. Dedik ya o eşsiz güzellikte bir kızdı. Hem güzel, hem de neşeliydi. Gülücükler saçar, ışık yayardı etrafına. Bir geyik yavrusu kadar oyuncuydu. Her şeyi severdi. Sadece tek rakibesi olan Sanat'tan nefret ederdi. Sadece onu sevgilisinden ayıran palet ve fırçalardan ve diğer resim gereçlerinden korkardı. Bu yüzden ressamın genç karısının bir portresini yapmak istediğini söylediğini işitmek bu kadın için korkunç bir şey oldu. Ama ses çıkarmadan boyun eğdi. O yüksek, karanlık kule odasında, sadece tuvalin üstüne tepeden soluk bir ışığın düştüğü bu kasvetli yerde, haftalarca oturdu. Ama ressam işiyle gurur duyu-

yordu. Çalışması saatlerce, günlerce sürdü. Tutkulu, yabanıl, ruh hali aniden değişebilen, kendini hayallere kaptıran bir adamdı. Bu yüzden o ıssız kuledeki soluk, korkunç ışığın karısının sağlığını bozduğunu ve içini kararttığını göremedi. Karısının gün geçtikçe sararıp solduğunu bir tek o fark etmiyordu. Karısı yine de hiç şikayet etmeden gülümsemeyi sürdürüyordu, çünkü ressamın (oldukça tanınmış biriydi) kendini yaptığı işe kaptırmış olduğunu ve bundan büyük haz aldığını görüyordu. Kendisini deli gibi seven, ama morali ve sağlığı her gün biraz daha bozulan karısının resmini yapmak için gece gündüz çalışıyordu. Portreyi görenler kadıncağızı teselli etmek için kendisine ne kadar benzediğini fısıldıyordu, büyük bir mucizeden bahsedercesine. Bu tablonun onu böylesine kusursuzca resmeden ressamın sadece yeteneğinin değil, aynı zamanda onu ne kadar sevdiğinin de kanıtı olduğunu söylüyorlardı. Ama sonunda, artık resim tamamlanmak üzereyken ressam o küçük kuleye kimseyi sokmaz oldu. Çünkü yaptığı işe kendini öylesine tutkuyla kaptırmıştı ki, gözlerini tuvalden karısının yüzüne bakmak için bile pek ayırmaz olmuştu. Karşısındaki tuvalin üstündeki renklerin, yanında oturan karısının yanaklarından çekilip alındığını göremiyordu. Böylece haftalar geçip gitti. Artık portre tamamlanmak üzereydi. Geriye sadece ağıza bir fırça darbesi atmak, gözlerden birinin rengini rötuşlamak kalmıştı ki, karısının ruhu bir kez daha, lambanın içindeki alev gibi titreşti. Sonra fırça darbesi atıldı ve göz renklendirildi. Ressam bir an eserinin önünde büyülenmiş gibi kalakaldı. Ama hemen ardından, resme bakmayı hâlâ sürdürürken titremeye başladı ve beti benzi attı. Karısına dönerek dehşetle haykırdı: 'Bu *canlı*!' *Ama karısı ölmüştü!"*

Kızıl Ölümün Maskesi

"Kızıl Ölüm" ülkeyi uzun süredir kasıp kavurmaktaydı. Böylesine ölümcül ve iğrenç bir salgın görülmemişti. Bu hastalığın Avatar'ı[10] ve damgası kandı – kanın kızıllığı ve dehşeti. Hastalık korkunç bir acı ve ani baş dönmesiyle başlıyordu; sonra derideki gözeneklerden kan gelmeye başlıyor, ardından da ölüyordu yakalananlar. Kurbanların bedenlerindeki, özellikle de yüzlerindeki kızıl lekeler tüm insanların ondan uzak durmasına, kimsenin yardım etmemesine yol açıyordu. Hastalığın başlaması, ilerlemesi ve ölümle sonuçlanması yarım saatte gerçekleşiyordu.

Ama Prens Prospero mutlu, korkusuz ve zeki bir adamdı. Kullarının yarısı ölünce maiyetinden bin sağlıklı şövalyeyi ve bayanı huzuruna çağırdı ve bunlarla birlikte manastırlarından birinde inzivaya çekildi. Burası büyük ve görkemli bir yapıydı. Prensin eksantrik, ama ihtişamlı zevk anlayışının bir ürünüydü. Etrafı yüksek ve sağlam bir duvarla çevriliydi. Bu duvarda demir kapılar vardı. Saray mensupları içeri girince ocaklar ve iri çekiçler getirip kapı sürgülerine kaynak yaptılar. Amaçları giriş ve çıkışı engellemekti. Aralarından biri ani bir umutsuzluğa ya da delilik nöbetine kapılarak dışarı çıkmak isteyebilirdi. Manastırda bol erzak vardı. Saray mensupları bu tedbirlerle salgına kafa tu-

tabilirdi. Dış dünya kendi başının çaresine bakabilirdi. Bu arada üzülmek ya da olanları düşünmek budalalıktı. Prens eğlence için gerekli her şeyi tedarik etmişti: Soytarılar, tuluatçılar, bale dansözleri, müzisyenler, güzellik, şarap. Manastırda bütün bunlar ve emniyet vardı. Dışarıda ise "Kızıl Ölüm" kol geziyordu.

Prens Prospero inzivasının beşinci ya da altıncı ayında, dışarıdaki salgının en azgın olduğu zamanda, bin arkadaşı için son derece görkemli bir maskeli balo düzenledi.

Tam bir zevk ve sefahat sahnesi oldu bu maskeli balo. Ama önce bu balonun yapıldığı yeri tarif edeyim. Burası yedi odalı muhteşem bir süitti. Saraylarda genellikle böyle odalar art arda uzanır ve aralarında açılınca her iki taraftaki duvarlara neredeyse tamamen dayanan kapılar vardır; bu kapılar açıldığında bütün uzunluğuyla tek bir salon gözler önüne serilir. Bu şatoda ise durum çok farklıydı. *Tuhaflıklara* düşkün olan dükten de bu beklenirdi zaten. Odalar öyle düzensizce inşa edilmişti ki, bir bakışta ancak bir tanesi görülüyordu. Her yirmi-otuz metrede bir keskin bir dönemeç vardı ve bunların her birinin ardında şaşırtıcı birer görüntü uzanıyordu. Sağda ve solda, her duvarın ortasında bulunan birer dar ve uzun Gotik pencere, süiti dışarda kıvrılarak çevreleyen koridora bakıyordu. Bu vitraylı pencerelerin her biri içinde bulundukları odaya hakim olan renkteydi. Örneğin en doğudaki oda maviydi – ve pencereleri de maviydi. İkinci odanın süs eşyaları ve duvar halıları mordu – pencere camları da mordu. Üçüncüsü tamamen yeşildi – ve kanatlı pencereleri de yeşildi. Dördüncüsü turuncu – beşincisi beyaz – altıncısı menekşe rengiydi. Yedinci odanın tavanı siyah kadife kaplıydı; aynı siyah, kıvrım kıvrım duvarları da kaplıyordu; zeminde de aynı renkten ve kumaştan yapılma bir halı vardı. Ama sadece bu odadaki pencerelerin rengi odaya hakim renkten

farklıydı. Buradaki pencere camları kızıldı – koyu kan kırmızısıydı. Bu yedi odada ortalığa saçılmış duran ya da tavandan sarkan çok sayıdaki altın rengi süs eşyasının arasında tek bir lamba ya da şamdan yoktu. Ama bu odalara açılan koridorlardaki her pencerenin karşısında üç ayaklı, ağır birer sehpa vardı. Bunların üstünde birer mangal duruyordu. Bu mangallardan yayılan ışıklar renkli pencere camlarından geçip odaları aydınlatıyordu. Böylece odalarda çok sayıda çiğ renkli ve fantastik görüntü oluşuyordu. Ama batıdaki kara odada kan rengi pencere camlarından geçip siyah kadifelere vuran alev ışıklarının yarattığı etki tüyler ürperticiydi. İçeri girenleri öyle korkutuyordu ki, buraya adım atmaya cesaret edebilen kişilerin sayısı çok azdı.

Yine bu odada, batı duvarına dev bir abanoz saat dayanmıştı. Sarkacı kasvetli, tok, monoton bir tınlamayla iki yana sallanıp dururdu. Yelkovanı bir turunu tamamlayıp da saat başı olunca, saatin pirinç ciğerlerinden net, yüksek, kalın ve son derece müzikal bir ses çıkardı. Ama bu sesin tınısı öyle tuhaf ve vurguluydu ki, orkestra müzisyenleri her saat başı bir anlığına çalmayı kesip bu sese kulak vermek zorunda kalırdı. Bu yüzden valsçılar da dönüp durmayı keserdi; ve o neşeli topluluk kısa süreliğine afallardı. O saat çalarken en uçarı kişilerin bile yüzlerinin solduğu, daha yaşlıların ve ağırbaşlıların ise derin düşüncelere ya da hayallere dalmışçasına, kafaları karışmışçasına ellerini alınlarında gezdirdikleri gözlenirdi. Ama yankılar tamamen dinince biri hemen kahkahayı basar ve topluluk tekrar canlanırdı. Müzisyenler birbirlerine bakar ve sanki kendi kaygılarına ve budalalıklarına gülümserlerdi. Saatin bir sonraki çalışında aynı tepkiyi göstermeyeceklerine fısıldayarak yemin ederlerdi. Sonra altmış dakika (üç bin altı yüz saniye) daha geçer ve saat çalar ve aynı şaşkınlık, ürkeklik ve düşüncelilik hali tekrar yaşanırdı.

Ama bütün bunlara karşın yaşanan eğlence muhteşemdi. Dükün oldukça tuhaf zevkleri vardı. Renklerden ve eşyalardan anlıyordu. Modanın basit kurallarına aldırış etmiyordu. Planları cüretkârca ve ateşliydi. Parlak fikirlerinin şaşaası barbarcaydı. Bazıları onun deli olduğunu düşünüyordu; bazılarıysa hiç de öyle olmadığına inanıyor, Dük'ün deli olmadığından *emin olmak* için onu dinlemek, ona bakmak ve dokunmak şart diye diretiyorlardı.

Yedi odadaki süs eşyalarının çoğunu bu büyük şölen için getirten oydu. Maskeli baloya katılanları da kıyafet seçimi konusunda o yönlendirmişti. Bu seçimlerin tuhaf olmasını istemişti. Bunlar oldukça göz alıcı, parıltılı, şaşırtıcı ve garip kıyafetlerdi – "Hernani"den[11] beri görülen en garip kıyafetlerdi bunlar. Bazı kimseler üstlerine uymayan, ilginç süslemeli giysiler giymişti. Bazıları çılgınca giysiler giymişti. Güzel, iffetsizce, *acayip,* korkutucu ya da iğrenç giysiler giyenler vardı. Bu hayaller ordusu yedi odaya girip çıkıyordu. Ve bunlar –bu hayaller– girdikleri odanın şeklini alırken, orkestranın çılgınca müziği ayak seslerine eşlik ediyordu. Ve işte, şimdi kadife kaplı odadaki abanoz saat çalıyor. Her şey bir anlığına donup kalıyor ve saatin sesinden başka ses duyulmaz oluyor. Hayaller hareketsiz kalakalıyor. Ama saatin yankıları kesiliyor –sadece bir saniye sürdüler– ve bunlar kaybolurken hafif, boğuk bir kahkaha aralarına karışıyor. Ve müzik tekrar başlıyor ve hayaller canlanıyor ve odalara öncekinden de neşeyle girip çıkıyorlar; sehpalardan yayılarak farklı renklerdeki pencerelerden giren ışıkların rengini alıyorlar. Ama en batıdaki odada şimdi maskelilerden hiçbiri yok. Çünkü gece ilerliyor, kan rengi pencerelerden içeri daha da kırmızı bir ışık giriyor, siyah perdelerin karanlığı görenleri dehşete düşürüyor; çünkü o kara halıya ayak basanlar yakındaki abanoz saatten art

arda gelen boğuk sesleri, daha neşeli *diğer* odalardakilerin duyduğu tüm seslerden daha net işitiyor.

Ama bu diğer odalar tıklım tıklım doluydu; her birinin içinde yaşamın kalbi hararetle atıyordu. Eğlence baş döndürücü bir hızla devam etti, sonunda saat gece yarısını çalana dek. O zaman müzik söylediğim gibi kesildi. Valsçiler dönüp durmayı kesti. Önceki seferlerdeki gibi, ortalığa huzursuz bir sessizlik çöktü. Ama şimdi saatin çanı on iki kez çalacaktı; öyle de oldu. Bu süre belki de her zamankinden derin düşüncelere dalmış olan bazılarına çok uzun geldi. Ve belki de son çan sesinin son yankıları dinmeden ve ortalığı sessizlik kaplamadan önce, kalabalıktaki pek çok kişi aralarında ilk kez gördükleri maskeli birinin bulunduğunu fark etti. Bu yeni kişinin varlığına ilişkin fısıltılar kulaktan kulağa yayıldı. Sonunda bütün kalabalıktan şaşkın ve hoşnutsuz bir uğultu, bir mırıltı yükselmeye başladı – ve bu hisler korkuya, dehşete ve tiksintiye dönüştü.

Sıradan birinin, tarif ettiğim bu hayaller topluluğuna mensup insanlarda böylesi duygular uyandıramayacağını tahmin edersiniz. Aslında o maskeli balo gecesinde tuhaflıkların ölçüsü yok gibiydi. Ama söz konusu kişi hepsini aşmış, prensin koyduğu belirsiz adap sınırlarının bile ötesine geçmişti. En kayıtsız insanların bile içinde hassas noktalar vardır. Yaşamla da ölümle de dalga geçen, tamamen kaybolmuş ruhların bile dalga geçemeyeceği şeyler vardır. Şu anda kalabalıktaki herkes bu yabancının kıyafetinin adaba da bir espri anlayışına da kesinlikle sığmayacağını düşünüyor gibiydi. Uzun boylu ve zayıf bir figürü vardı. Tepeden tırnağa mezar kıyafetlerine bürünmüştü. Yüzünü gizleyen maske katılaşmış bir cesedin yüzünü öylesine andırıyordu ki, en yakından bakanlar bile farkı anlamakta güçlük çekmiş olsa gerekti. Yine de, çılgınca eğlenen o insanlar –onaylamasalar

da– bütün bunlara katlanabilirlerdi, ama o maskeli soytarı Kızıl Ölüm'ün kılığına bürünecek kadar ileri gitmişti. Giysilerinde *kan* lekeleri vardı – ve geniş yüzü korkunç, kızıl lekelerle kaplıydı.

Prens Prospero hayalete benzeyen bu kişiyi (rolünün hakkını tam anlamıyla vermek istercesine valsçilerin arasında ağır ve vakur hareketlerle geziniyordu) görünce ya dehşet, ya da tiksintiyle ürperdi; ama sonra yüzü öfkeden kıpkırmızı kesildi.

"Kim bu?" diye sordu yanındaki saray mensuplarına. "Bizimle böyle saygısızca alay etmeye cesaret eden kim? Yakalayın ve maskesini çıkarın – çıkarın ki şafakta kimi asacağımızı, mazgallardan kimi sallandıracağımızı görelim!"

Prens Prospero bunları söylerken en doğudaki, yani mavi odadaydı. Sesi yedi odada gürledi ve açıkça duyuldu; yapılı, güçlü-kuvvetli bir adamdı Prens ve elinin bir hareketiyle de müziği susturmuştu.

Yanında bir grup soluk maskeli saray mensubu vardı. Prens konuşurken bu grup o davetsiz misafire doğru hafif hafif ilerlemeye başladı. Yabancı da iyice yakındaydı zaten; o da kararlı ve haşmetli adımlarla prense doğru yürümeye başlamıştı. Ama bu maskeli soytarının çılgın kostümü herkeste öyle bir huşu uyandırmıştı ki, ellerini uzatanların hiçbiri onu tutamadı. Böylece kimse tarafından durdurulmadan prensin bir metre yanından geçti. Kalabalık hep birden ikiye ayrılıp duvarlara doğru çekilirken, o engellenmeden yürümeyi sürdürdü ve, ilk başından beri onu diğerlerinden ayıran o vakur ve ölçülü adımlarla mavi odadan mor odaya – mor odadan yeşil odaya – yeşil odadan turuncu odaya – bundan beyaz odaya – ve ondan menekşe rengi odaya geçti. Ama o zaman öfkeden ve anlık korkaklığının utancından deliye dönen Prens Prospero onun peşinden koşup altı oda-

yı geçti. Herkes korkudan taş kesilmiş olduğundan kimse peşinden gitmedi. Prens hançerini çekip uzaklaşan figürün peşinden koşmayı sürdürdü ve onun bir metre yakınına kadar geldi. O sırada, kadife kaplı odanın ucuna gelmiş olan beriki birden dönüp takipçisiyle yüzleşti. Tiz bir çığlık duyuldu – ve hançer kara halının üstüne parıldayarak düştü. Bir an sonra da Prens Prospero cansız yere kapaklandı. O zaman kalabalık umutsuzluğun verdiği cesaretle hep birden siyah odaya doluştu ve abanoz saatin gölgesi altında dimdik, kıpırdamadan durmakta olan uzun boylu, maskeli kişinin üstüne atıldı. Ama hoyrat ellerle kavradıkları o mezar kıyafetinin ve bir cesedin yüzünü andıran maskenin altında hiçbir şey olmadığını görünce tarifsiz bir dehşete kapıldılar.

Artık karşılarında Kızıl Ölüm'ün durduğunu anlamışlardı. Geceleyin içeri bir hırsız gibi girmişti. Ve kalabalıktakiler, içinde eğlenmiş oldukları ve şimdi her tarafına kanlar saçılmış olan odalarda birer birer yere yığılıp kaskatı kesilerek öldüler. Ve o neşeli insanların sonuncusu da ölünce, abanoz saatin de hayatı tükendi. Ve sehpaların üstündeki alevler söndü. Ve Karanlığın, Çürüme'nin ve Kızıl Ölüm'ün her şey üstündeki sonsuz egemenliği başladı.

Marie Rogét'nin Sırrı[12]

"MORG SOKAĞI CİNAYETLERİ"NİN DEVAMI"

Es giebt eine Reihe idealischer Begebenheiten, die der Wirklichkeit parallel läuft, Selten fallen sie zusammen. Menschen und Zufälle modificiren gewöhnlich die idealische Begebenheit, so dass sie unvollkommen erscheint, und ihre Folgen gleichfalls unvollkommen sind. So bei der Reformation; statt des Protestantismus kam das Lutherthum hervor.

Gerçek olaylarla paralel giden ülküsel olay dizileri vardır. Bunların örtüştüğü çok enderdir. Olayların ülküsel akışını genellikle insanlar ve olaylar belirler, bu yüzden bu akış kusurlu görünür ve sonuçları da aynı derecede kusurludur. Reformasyon'da da böyle oldu; Protestanlı geleceğine Luthercilik geldi.

– Novalis.[1] Morale Ansichten.

Doğa üstü olaylara inanmayan insan yok gibidir; hatta en aklıbaşında düşünürler bile zaman zaman belli belirsiz, ama kendilerini heyecanlandıran bir inanç beslerler bu tür şeylere. Bu inanca yol açan *rastlantılar* öyle hayret vericidir ki, *mantık* onların *basit* rastlantılar olduğunu kabullenemez. Böyle duygular –çünkü bahsettiğim o belirsiz inanç asla *düşüncenin* gücüne sahip değildir– rastlantı doktrinine ya da teknik adıyla Olasılık

Hesabı'na başvurulmazsa genellikle bastırılamaz. Bu Hesap temelde tamamen matematikseldir. Bu yüzden bilimlerin en pozitifinin spekülasyonlarının, en belirsiz ve manevi olanına uygulanması gibi tuhaf bir durumla karşı karşıya kalırız.

Şimdi açıklamam istenen sıradışı ayrıntıların, zamansal ardışıklık içindeki bir dizi anlaşılmaz *rastlantının* ana öğesini teşkil ettiği görülecektir. Bunların ikincil ya da son öğesi bütün okuyucular tarafından bilinmektedir: MARY CECILIA ROGERS'ın yakın zamanda New York'ta öldürülmesi.

Bir yıl kadar önce, *Morg Sokağı Cinayetleri* adlı bir yazımda dostum Şövalye C. Auguste Dupin'in zihinsel niteliklerinin son derece etkileyici bazı yönlerini betimlemeye giriştiğimde, bu konuyu tekrar ele alacağım aklımın ucundan bile geçmemişti. Amacım bu kişinin karakterini betimlemekti; ve Dupin'in tuhaf kişisel özelliğini sergilemesine yol açan o çılgınca olaylar zinciri sayesinde bu amacıma tamamen ulaştım. Başka örnekler de verebilirdim, ama daha fazla kanıt sunmama gerek yoktu. Ancak son zamanlarda ortaya çıkan şaşırtıcı olaylar yeni ayrıntılar öğrenmemi sağladı. Bunlar zorla elde edilmiş itiraflar niteliğini taşımaktadır. Son zamanlarda duyduğum şeylerden sonra, çok uzun süre önce duyup gördüklerim konusunda suskun kalmam gerçekten tuhaf olurdu.

Şövalye, Madam L'Espanaye ile kızının ölümlerinin sırrını çözdükten sonra bu konuyu hemen kafasından attı ve eski alışkanlıklarına geri dönüp içine kapandı ve derin düşüncelere daldı. Ben de her an soyut düşüncelere kapılmaya hazır biri olduğumdan onunla iyi uyuşuyordum. Faubourg Saint Germain'deki evimizde kalmayı sürdürüp gelecek hakkında hiç kafa yormadan vaktimizi sadece şimdiki zamanda, sakince uyuklayarak ve etrafımızdaki sıkıcı dünyayı yoğurup düşlere dönüştürerek ge-

çirmeye başladık.

Ama bu düşlerin bazen kesintiye uğratıldığı oluyordu. Arkadaşımın Morgue Sokağı'ndaki dramda oynadığı rol, Paris polisinin dikkatini çekmişti. Dupin ismini duymayan polis kalmamıştı. O ölümlerin sırrını çözmesini sağlayan basit çıkarımları benden başka kimseye, hatta komisere bile açıklamamış olduğundan, bu olayın neredeyse bir mucize olarak nitelendirilmesi ya da Şövalye'nin analiz yeteneğinin sezi olarak algılanması şaşırtıcı değildi. Açık sözlü biriydi, bu önyargılara kapılanlar kendisine soru sorsaydı herkese gerçeği açıklayabilirdi aslında; ama bu olaya olan ilgisini çoktan yitirmişti ve bu açıklamaları kendiliğinden yapmaya üşeniyordu. Böylece polislerin ilgi odağı haline geldi. Ona çeşitli vakalar konusunda defalarca başvurdular. Bunların en dikkat çekicilerinden biri Marie Rogêt adlı genç bir kızın öldürülmesiydi.

Bu olay Morgue Sokağı'ndaki katliamdan iki sene sonra gerçekleşti. Marie (adı ve soyadı o talihsiz "puro satıcısı" kızınkine olan benzerliğiyle hemen dikkat çekecektir) bir dul olan Estelle Rogêt'nin tek kızıydı. Babası kız bebekken ölmüştü. Babasının ölümüyle öykümüzün konusunu teşkil eden cinayetten on sekiz ay öncesine kadarki dönemde ana-kız birlikte Pavée Saint Andrée Sokağı'nda yaşadılar[14] Madam bir pansiyon işletiyor, kızı da ona yardım ediyordu. Kız yirmi iki yaşına gelene dek bu şekilde yaşadılar. Yirmi iki yaşına girdiği sırada güzelliği bir parfüm satıcısının dikkatini çekti. Bu adamın Palais Royal'in bodrum katında bir dükkânı vardı; müşterileri de genelde o semtte cirit atan ve her şeyi göze almış maceraperestlerdi. Mösyö Le Blanc[15] güzel Marie'yi parfümeri dükkanında çalıştırmakla sağlayacağı avantajların farkındaydı. Madam biraz ikircikte kalsa da kız, yaptığı teklifi hemen kabul etti.

M. Le Blanc'ın beklentileri gerçekleşti ve o canlı *grisette*nin çekiciliği dükkânının kısa sürede tanınmasını sağladı. Kız çalışmaya başlayalı bir yıl geçmişti ki hayranları onun birden ortadan kaybolmasıyla şaşkına döndü. Mösyö Le Blanc kızın nereye gittiğini bilemiyordu. Madam Rogêt de kaygıya ve dehşete kapılmıştı. Gazeteler hemen bu konuyu ele aldı ve polis tam ciddi bir soruşturma başlatmak üzereyken Marie bir hafta sonra, güzel bir sabah parfümeriye her zamanki saatinde, sağlıklı ama biraz üzgün bir halde geldi. Oldukça özel nitelikli bir sorgulama dışında hiçbir soruşturma yapılmadı. Mösyö Le Blanc hiçbir şey bilmediği konusunda ısrar ediyordu. Marie geçen haftayı köydeki bir akrabasının yanında geçirdiğini söylüyor, Madam da bunu destekliyordu. Böylece konu kapandı ve unutuldu, çünkü kız göründüğü kadarıyla meraklıların sorularından kurtulmak için kısa süre sonra parfümeriden ayrıldı ve annesinin Pavée Saint Andrée Sokağı'ndaki evine kapandı.

Evine geri dönmesinden beş ay sonra ikinci kez ortadan kaybolunca arkadaşları kaygıya kapıldı. Üç gün geçtiğinde ondan hâlâ haber alınamamıştı. Dördüncü gün cesedi Seine[16] Nehri'nde, Saint Andrée Sokağı'nın karşısındaki kıyıda, bir kenar mahalle olan Barrière du Roule'un[17] yakınında bulundu.

Bu cinayet, hem korkunçluğu (çünkü cinayet olduğu hemen anlaşılmıştı), hem de kurbanın gençliği ve güzelliği yüzünden, ama en çok da tanınmışlığı nedeniyle duyarlı Parislilerin büyük bir heyecana kapılmasına yol açtı. Bu kent sakinlerinde böylesine genel ve yoğun bir etki yaratan başka bir olay anımsamıyorum. Haftalarca bu konu konuşuldu. Hatta güncel politik meseleler bile unutuldu. Komiser katili bulmak için büyük çaba harcadı. Paris polis gücünün tamamı da ellerinden geleni yaptı elbette.

Ceset bulununca katilin kısa sürede yakalanacağı düşünülmüştü, ama bir hafta sonra hâlâ katilin izine rastlanmayınca bir ödül konulması gerekli görüldü. Ödül sadece bin franktan ibaretti, çünkü –çok akıllıca yürütüldüğü söylenemese de– bu arada soruşturma hızla sürdürülüyordu. Pek çok kişinin sorgulanmasına karşın sonuç alınamadı. Cinayetin sırrının çözülememesi, hiçbir ipucunun bulunamaması halkın ilgisini iyice arttırdı. Onuncu günün sonunda ödülün iki misline çıkarılmasına karar verildi. Bu da kâr etmeyip ikinci hafta bittiğinde de hiçbir ipucu elde edilemeyince Paris'te polise karşı genelde beslenen önyargı pek çok ciddi *émeutes*'e[18] yol açtı. Bunun üzerine Komiser katilin ya da birden fazla suçlu varsa katillerden birinin yakalanmasını sağlayacak ipucu getirene yirmi bin frank verileceğini duyurdu. Ayrıca suç ortaklarından biri diğerlerini ele verirse bağışlanacağı açıklandı. Ayrıca bir grup vatandaş da ilanlar asarak Komiser'in koyduğu ödüle ek olarak kendilerinin de on bin frank vereceğini bildirdiler. Böylece toplam ödül otuz bin franga çıkmıştı. Kızın pek zengin olmadığını ve büyük şehirlerde bu türden cinayetlerin sık sık işlendiğini göz önüne alırsak, bu oldukça büyük bir meblağ idi.

Artık bu cinayetin sırrının hemen çözüleceğinden kimsenin kuşkusu yoktu. Ama birkaç kez birileri tutuklansa da tutuklanan kişiler aleyhinde delil bulunamadı. Bu yüzden serbest bırakıldılar. Tuhaf gelebilir ama cesedin bulunmasının üçüncü haftasında hâlâ bir ipucu elde edilememişti. Halkın böylesine ilgisini çeken bu meseleyi Dupin ile ben ancak bu aşamada işittik. Üstünde tamamen odaklandığımız işlerle meşgul olduğumuzdan neredeyse bir aydır dışarı çıkmıyor, gündelik gazetelere şöyle bir göz gezdirip sadece politik yazıları okuyorduk. Cinayeti ilk kez bizzat G———'den işittik. 13 Temmuz 18—'de, ikindi

vakti bizi ziyaret etti ve gecenin geç vakitlerine kadar kaldı. Katilleri bulamamak sinirini bozmuştu. İtibarının tehlikede olduğunu –tam bir Parisli edasıyla– söyledi. Hatta onuru bile tehlikedeydi. Halkın gözü üstündeydi. Bu gizemin çözülmesi için yapmayacağı fedakârlık yoktu. Monoton bir sesle epey konuştuktan sonra Dupin'in *dirayetini* övdü ve ardından ona açık ve cömert bir teklif yaptı. Bu teklifin ne olduğunu açıklayamam, ama bu yazının konusuyla ilgisi olmadığını söyleyebilirim.

Arkadaşım bu iltifata elinden geldiğince itiraz etti, ama teklifi hemen kabul etti, getireceği avantajlar tamamen geçici olsa da. Anlaşma yapıldıktan sonra Komiser hemen kendi fikirlerini açıklamaya girişti. Bu uzun açıklamaları elindeki kanıtlara dayandırdı. Biz henüz bu kanıtlar konusunda bilgi sahibi değildik. Epey konuştu ve söyledikleri şüphesiz bilgece laflardı. Vakit ilerlemiş, üstümüze bir uyuşukluk çökmüştü. Ben arada sırada bazı önerilerde bulunuyordum. Dupin ise koltuğunda oturmuş, saygılı bir dikkatle dinliyordu. Bu görüşme boyunca gözlüğü gözündeydi. Komiser kalkarken Dupin'in yeşil gözlük camlarının altına baktım ve o bayıcı yedi-sekiz saat boyunca sessiz, ama derin bir uyku çekmiş olduğunu anladım.

Sabahleyin Komiser'den verdiği ve bütün kanıtları içeren bir raporla çeşitli gazete ofislerinden bu üzücü olaya ilişkin olarak yayımlanmış bütün yazıların birer kopyasını aldım. Yanlışlığı kesinlikle kanıtlanmış her şeyden arındırılınca, eldeki bilgiler şunlardı:

Marie Rogêt annesinin Pavée Saint Andrée Sokağı'ndaki evinden yirmi iki Haziran 18— Pazar sabahı saat dokuz civarında çıkmıştı. Çıkarken sadece Mösyö Jacques St. Eustache[19] adlı biriyle konuşmuş ve ona günü Drômes Sokağı'nda oturan teyzesiyle geçirmek niyetinde olduğunu söylemişti. Drômes Sokağı

kısa ve dar, ama oldukça işlek bir yoldur. Nehir kıyısına pek uzak sayılmaz. Madam Rogêt'nin pansiyonuyla da arasında, en kısa yoldan bile iki mil vardır. St. Eustache Marie'nin kabul görmüş talibiydi. Pansiyonda kalıyor ve yemeklerini de burada yiyordu. O akşam nişanlısını almaya gidecek ve onu eve getirecekti. Ancak öğleden sonra bir sağanak başladı ve St. Eustache Marie'nin geceyi teyzesinde geçireceğini düşünerek (daha önce benzer durumlarda bunu yapmıştı) ona verdiği sözü tutma gereğini görmedi. Vakit ilerledikçe Madam Rogêt (yetmiş yaşında, yaşlı, dermansız bir kadındı) "Marie'yi bir daha asla göremeyeceği" korkusunu dile getirdi. Ama bu sözü o sırada pek dikkat çekmedi.

Pazartesi günü, kızın Drômes Sokağı'na gitmemiş olduğu anlaşıldı. Gün boyunca da görünmeyince şehrin çeşitli yerlerinde aramalar yapılmaya başlandı. Ama kayboluşunun dördüncü gününe kadar kızın durumuna ilişkin bir şey öğrenilemedi. Bu dördüncü günde (yirmi beş Haziran Çarşamba), bir arkadaşıyla Barrière du Roule'da Marie'yi aramakta olan Mösyö Beauvais[20] adlı biri, Seine Nehri'nin Pavée Saint Andrée Sokağı'nın hemen ilerisindeki kıyısında balıkçıların nehirde yüzer halde buldukları bir cesedi az önce sahile çıkardıklarını öğrendi. Beauvais cesedi görünce biraz duraksadıktan sonra parfümcü kızı tanıdı. Beauvais'nin arkadaşı kızı daha çabuk teşhis etmişti.

Yüzü kanla kaplıydı. Bu kanın bir kısmı ağzından gelmişti. Boğulanlarda görülen köpüklerden eser yoktu. Hücresel dokuların rengi solmamıştı. Boğazda çürükler ve parmak izleri vardı. Kollar göğsün üstünde ve kaskatıydı. Sağ el sımsıkı kapalı, sol el yarı-açıktı. Sol bilekte iki yuvarlak iz vardı ki, bunların iplerin ya da birden fazla kez dolandırılmış bir ipin izleri olduğu açıktı. Sağ bileğin derisinin bir kısmı ve sırtının tamamı, özellikle de

kürek kemiği kısmı epey soyulmuştu. Boyun derisi epey şişmişti. Göründüğü kadarıyla kesik izleri ya da darbe izlerinden kaynaklanan morluklar yoktu. Boyna bir sicim öyle sıkı bağlanmıştı ki görünmüyordu. Ete tamamen gömülmüş, sol kulağın hemen altından düğümlenmişti. Sadece bu bile kızı öldürmeye yeterdi. Adli tıpta kızın bakire olduğu anlaşılmıştı. Şiddete maruz kalmıştı. Ceset bulunduğunda bu haldeydi ve arkadaşları tarafından tanınması güç olmamıştı.

Giysisi epey yırtılmıştı. Elbisenin eteğinden yırtılarak çıkarılan otuz santim eninde bir şerit bele üç kez dolanmış ve arkadan düğümlenmişti. Bu elbisenin altındaki iç etek muslinden yapılmaydı. Bundan da kırk beş santim eninde bir parça büyük bir dikkatle, son derece düzgünce yırtılıp çıkarılmıştı. Bu gevşekçe boyna bağlanmış ve sıkı bir düğüm atılmıştı. Bu muslin parçasının ve sicimin üstüne bir bonenin bağcıkları bağlanmıştı. Bu bağcıklardaki düğümler bir kadından çok bir denizcinin atacağı türdendi.

Ceset bulununca alışıldık şekilde morga götürülmedi (bu gereksiz görüldü) ve kıyıya çıkarıldığı yerin yakınına çabucak gömüldü. Beauvais'nin çabaları sayesinde bu olay olabildiğince örtbas edildi. Halk günler boyunca bu olaydan haberdâr olmadı. Ama sonunda bir haftalık gazete[21] olayı ele aldı. Ceset mezardan çıkarıldı ve tekrar incelendi. Ama şimdiye kadar söylenenler dışında bir bulgu elde edilemedi. Ancak bu kez müteveffanın giysileri annesine ve arkadaşlarına gösterildi. Bunların kızın evden çıkarken giydiği giysiler olduğunu söylediler.

Bu arada heyecan hızla artıyordu. Pek çok kişi tutuklandı ve serbest bırakıldı. Özellikle St. Eustache'den şüphelenildi. St. Eustache ilk başta, Marie'nin evden çıkıp gittiği Pazar gününü kendisinin nerede geçirdiği konusunda tatmin edici bir açıkla-

mada bulunmadı. Ama sonunda Mösyö G——'ye verdiği yeminli ve yazılı bir ifadede o günün her saatinde neler yaptığını tatmin edici bir şekilde anlattı. Zaman geçtikçe ve hâlâ bir kanıt bulunamadıkça, ortalığa yüzlerce çelişkili söylenti yayıldı ve gazeteciler çeşitli *fikirler* ileri sürdüler. Bunların arasında en dikkat çekeni Marie Rogêt'nin hâlâ yaşadığı – Seine'de bulunan cesedin bir başka talihsize ait olduğu fikriydi. Okuyucuya bu iddiyı içeren bazı pasajları aktaracağım. Bu pasajlar oldukça iyi bir gazete olan *L'Etoile*'den[22] harfiyen çevrilmiştir.

"Matmazel Rogêt annesinin evinden yirmi iki Haziran 18— Pazar günü sabahı, görünüşte teyzesine ya da Drômes Sokağı'ndaki bir akrabasına gitmek için çıktı. O saatten sonra onu gören olmadı; en azından gören birinin varlığı kanıtlanamadı. Ondan haber alınamadı. * * * O gün annesinin evinden çıktıktan sonra onu görmüş olduğunu söyleyen bir kimse henüz çıkmadı. * * * Marie Rogêt'nin yirmi iki Haziran Pazar günü dokuzdan sonra sağ olduğu konusunda kanıtımız yok, ama o saate kadar sağ olduğunu biliyoruz. Çarşamba günü öğlen on ikide Barrière du Roule sahilinde yüzen bir ceset bulundu. Marie Rogêt'nin annesinin evinden çıktıktan sonraki üç saat içinde nehre atıldığını farz etsek bile, ceset bulunduğunda olayın üzerinden sadece üç gün geçmiş oluyor. Ayrıca katillerin bu cinayeti (gerçekten cinayetse tabii) cesedi geceyarısından önce nehre atabilecek kadar erken işlemiş olduğunu düşünmek budalalık olur. Böylesine korkunç bir suçu işleyenler gündüz ışığını değil gecenin karanlığını seçer. * * * Bu yüzden anlıyoruz ki, nehirde bulunan ceset Marie Rogêt ise, suda iki buçuk, en fazla üç gün kalmış olabilir. Tecrübeyle sabittir ki, boğulan ya da öldürüldükten hemen sonra suya atılan kişilerin cesetlerinin yeterince çürüyüp su üstüne çıkabilmesi için altı ila on gün geçmesi gerekir. Hatta düşen bir top güllesinin etkisiyle su yüzüne çıkan cesetlerin bile, suda beş-altı gün kalmamışsa hemen tekrar dibe çöktüğünü biliyoruz. Şimdi soruyoruz, bu kızın olayında bir farklılık doğurabilecek ne vardı? * * * Ceset Salı akşamına kadar sahilde tutulmuş olsa, sahilde katillerden izler bulunurdu. Ayrıca, kurbanın ölümünden iki gün geçmiş olsa da cesedin böylesine erken yüzüp yüzmeyeceği şüpheli bir konu. Dahası, böyle bir cinayeti işleyen katillerin cesedi ağırlık bağlamadan suya atması da olacak iş değil, çünkü bu tedbiri kolayca alabilirlerdi.

Gazetedeki yazıda daha sonra cesedin suda "üç değil, en az on beş gün" kalmış olduğu iddia ediliyor. Bunun sebebi Beauvais'nin tanımakta güçlük çekeceği kadar çürümüş olması. Ancak bu son noktanın yanlışlığı kanıtlandı. Çeviriye devam ediyorum:

"O halde M. Beauvais o cesedin Marie Rogêt'ye ait olduğunu nereden anladı? Giysisinin kolunu yırttığını ve bileğindeki izleri görünce onun kimliğinden emin olduğunu söylüyor. Genelde bu izlerin yara izleri olduğu düşünüldü. M. Beauvais gördüğü kolun *tüylü* olduğunu söylüyor ki, bizce bu bir insanı teşhis etmek için hiç de yeterli değil. M. Beauvais o gece geri dönmedi; Çarşamba akşamı yedide Madam Rogêt'ye haber gönderip kızı hakkındaki soruşturmanın hâlâ devam ettiğini bildirdi. Madam Roget'nin ilerlemiş yaşından ve çektiği büyük üzüntüden dolayı cesedi teşhis etmeye gidemediğini farz etsek bile (ki bu pek mümkün görünmüyor), cesedin Marie'ye ait olduğuna inanılıyor olsa en azından başka birilerini gönderip mutlaka teşhis ettirirdi. Kimse gitmedi. Pavée Saint Andrée Sokağı'nda bu konu hakkında tek bir söz söylenmedi ya da işitilmedi. Aynı binada kalanlar bile hiçbir şey öğrenmedi. Madam Rogêt'nin pansiyonunda kalan M. St. Eustache, yani Marie'nin sevgilisi ve müstakbel kocası, nişanlısının cesedinin bulunduğunu ancak ertesi sabah öğrendiğini söylüyor. Bunu M. Beauvais odasına gidip söylemiş. Böyle bir haberin bu kadar sakin karşılanmış olması dikkat çekici."

Böylece yazıda Marie'nin akrabalarının, cesedin ona ait olduğuna inansalar da oldukça kayıtsız davrandıkları izlenimi uyandırılmaya çalışılıyordu. Temelde yapılan ima şuydu: Marie arkadaşlarının yardımıyla, iffetine yapılan bir saldırı yüzünden şehirden ayrılmıştı. Bu arkadaşlar, Seine'de kıza benzeyen bir ceset bulununca bu fırsatı değerlendirip bu cesedin kıza ait olduğunu söylemişlerdi. Ama *L'Etoile* bir kez daha fazla aceleci davranmıştı. Böyle bir kayıtsızlığın gösterilmediği kesinlikle kanıtlandı. Yaşlı kadın son derece dermansızdı ve öyle huzursuzdu ki, hiçbir iş yapamıyordu. St. Eustache haberi alınca kayıtsız kalmak

bir yana, kederden öyle deliye dönmüştü ki, M. Beauvais onu bir akrabasına emanet etmiş ve cesedin mezardan çıkarılmasına tanık olmasını da engellemişti. Dahası, *L'Etoile*'de cesedin halk mezarlığına tekrar gömüldüğü, ailenin cesedin özel bir mezarlığa gömülmesi yolunda kendilerine yapılan oldukça avantajlı bir teklifi kesinlikle reddettiği ve cenaze törenine aileden kimsenin katılmadığı söylense de –ve böylece yukarıdaki ima desteklenmeye çalışılsa da– *bütün* bunların yanlış olduğu kesinlikle kanıtlandı. Gazetenin daha sonraki sayılarından birinde, Beauvais'i zan altında bırakmak için bir girişimde bulunuldu. Gazete şunları yazdı:

"Şimdi durum değişti. M. Beauvais'nin bir keresinde Madam Rogêt'nin evinde Madam B———'ye, dışarı çıkarken birazdan bir jandarmanın geleceğini, ama kendisi geri dönene kadar onun, yani Madam B.'nin jandarmaya hiçbir şey söylememesini, bu işi ona bırakmasını söylediğini öğrendik. * * * M. Beauvais bu meselenin kilit noktası gibi görünüyor. Onsuz tek bir adım bile atılamaz, çünkü ne tarafa gitseniz karşınıza o çıkıyor. * * * Cenaze töreniyle kendisi dışında kimsenin ilgilenmesini nedense istemiyor. Kızın erkek akrabalarını oldukça tuhaf bir şekilde bu işin dışında bıraktı. Anlaşılan akrabaların cesedi görmesini kesinlikle istemiyor."

Böylece Beauvais'den şüphelenilmeye başlandı. Kızın kayboluşundan birkaç gün önce Beauvais'nin ofisine gelen bir ziyaretçinin, Beauvais orada yokken kapının anahtar deliğinde bir gül görmüş olması bu adama karşı şüpheleri daha da arttırdı: Kapının yanındaki bir taş tahtanın üstüne "*Marie*" yazılmıştı.

Gazetelerden edindiğimiz bilgilerden anladığımız kadarıyla, genel kanı *Marie*'nin gözü dönmüş bir caniler çetesinin kurbanı olduğu – bunlar tarafından nehre götürüldüğü, işkenceye maruz bırakıldığı ve öldürülduğuydü Ancak çok satan bir gazete olan

Le Commerciel[23] bu yaygın kanıya şiddetle karşı çıkıyordu. Sütunlarından bir-iki pasajı aktarıyorum:

"Bizce araştırmaların Barrière du Roule'da yapılması yanlıştır. Binlerce kişinin tanıdığı o genç kadının üç bloğu kimseye görünmeden yürümesi olacak iş değildir. Onu kim görse hatırlardı, çünkü kendisini tanıyan herkesin ilgisini çeken biriydi. Dışarı sokağın kalabalık olduğu bir saatte çıkmıştı. * * * Barrière du Roule'a ya da Drômes Sokağı'na gitmiş olsa, en azından bir düzine insan görürdü. Oysa onu dışarıda gördüğünü söyleyen kimse çıkmadı. Aslında kızın ***dışarı çıkmaya niyetli olduğuna*** ilişkin ifadeler dışında, dışarı çıktığına dair bir kanıt da yok. Giysisi yırtılmış ve gövdesine sarılıp bağlanmış, gövdeyi taşımak için bohça niyetine kullanılmıştı. Cinayet Barrière du Roule'da işlenmiş olsa, böyle bir çareye başvurmaya gerek kalmazdı. Cesedin Barrière'in civarındaki nehirde bulunmuş olması suya nereden atılmış olduğuna dair bir ipucu vermez. * * * Zavallı kızın iç etekliğinden altmış santim uzunluğunda ve otuz santim genişliğinde bir parça koparılmış, bu katlanıp çenesinin altından boynuna, herhalde çığlık atmasın diye bağlanmıştı. Bu işi yapanlar cebinde mendili olmayan insanlardı."

Ama Komiser'in bize başvurmasından bir-iki gün önce polisin eline geçen önemli bir bilgi *Le Commerciel*'ın savının en azından temel noktasını çürütmüştü. Madam Deluc adlı birinin iki oğlu Barrière du Roule civarındaki korulukta gezinirken rastlantı eseri sık bir çalılığa girince, arkalıklı bir sandalye şeklinde yerleştirilmiş üç-dört iri taş parçası görmüştü. En üstteki taşın üzerinde beyaz bir iç etekliği; ikincisinin üstünde ipek bir eşarp vardı. Burada ayrıca bir güneş şemsiyesi, eldivenler ve bir de mendil bulunmaktaydı. Mendilin üstünde "Marie Rogêt" ismi yazılıydı. Etraftaki dikenli çalıların üstünde giysi parçaları vardı. Otlar ezilmiş, çalılar kırılmıştı ve ortalıkta bir mücadelenin tüm izleri görülüyordu. Çalılıkla nehir arasındaki çitlerin bir kısmı yıkılmıştı, yerdeki izlerden ağır bir şeyin sürüklenerek götürül-

düğü anlaşılıyordu.

Haftalık bir gazete olan *Le Soleil*[24] bu keşif konusunda aşağıdaki yorumu yaptı – bu yorum tüm Paris basınının kanısını yansıtıyordu:

"Bulunan şeylerin en azından üç-dört haftadır orada olduğu belli. Hepsi küf içinde yağmur yüzünden ve bu küf yüzünden de birbirlerine yapışmışlar. Bazılarının üstünde otlar bitmiş. Güneş şemsiyesinin ipeği epey sağlammış anlaşılan ama iplikleri birbirine yapışmış. Açılıp kapanabilen üst kısmı iyice küflenmiş ve çürümüş. Açılınca yırtıldı. * * * Giysisinden çalılara takılıp yırtılan parçalar yaklaşık sekiz santim genişliğinde ve on beş santim uzunluğundaydı. Biri robun eteğinin kıvrım kenarının parçasıydı. Bir diğeri kıvrım kenarından değil, etekten bir parçaydı. Bunlar yırtılıp kopmuş şeritlere benziyordu ve dikenli çalının üstünde, yerden otuz santim kadar yukarıda bulundu. * * * Bu cinayetin işlendiği yer konusunda hiçbir şüpheye mahal kalmamıştır."

Bu keşif sayesinde yeni kanıtlar bulundu. Verdiği ifadede Barrière du Roule'un civarında, nehre yakın bir yolun kenarında han işlettiğini söyleyen Madam Deluc'un söyledikleri olaya ışık tuttu. Burası son derece tenha bir bölgedir. Pazar günleri şehrin serserileri nehri kayıklarla geçip buraya gelir Söz konusu Pazar günü öğleden sonra üç civarında hana genç bir kız gelmişti. Yanında esmer bir adam vardı. İkisi burada bir süre oturmuştu. Çıktıktan sonra civardaki sık korulara açılan bir yola sapmışlardı. Kızın elbisesi Madam Deluc'un dikkatini çekmişti, çünkü ölmüş bir akrabasınınkine benziyordu. Özellikle eşarbı dikkatini çekmişti. Çiftin gidişinden az sonra bir serseri grubu gelip handa olay çıkarmış, yiyip içip para vermeden çekip gitmişlerdi; ve genç adamla kızın gittiği yola saptıklarını görmüştü Madam. Serseriler akşamüstü hana geri dönmüş ve nehri sanki büyük bir telaşla geçmişlerdi.

Aynı akşam karanlık çöktükten biraz sonra Madam Deluc ile

en büyük oğlu han civarından bir kızın çığlıklarının geldiğini işitmişlerdi. Çığlıklar canhıraştı, ama kısa sürmüştü. Madam D. sadece dikenli çalının üstünde bulunan eşarbı değil, cesedin üstündeki giysiyi de tanımıştı. Valence[25] adlı bir otobüs şoförü de ortaya çıkıp Marie Rogêt'nin yanında esmer bir adamla söz konusu Pazar günü Seine'i geçmek üzere bir feribota bindiğini gördüğünü söyledi. Valence Marie'yi tanıyordu ve onu başkasıyla karıştırmadığından emindi. Çalılıkta bulunan şeylerin hepsi Marie'nin akrabaları tarafından teşhis edildi.

Dupin'in tavsiyesiyle gazetelerden topladığım bilgi ve kanıtlar arasında bahsetmediğim oldukça önemli görünen tek bir nokta kaldı. Yukarıda bahsettiğim giysi parçalarının bulunmasından hemen sonra, Marie'nin nişanlısı St. Eustache şimdi herkesin cinayet mekânı olarak kabul ettiği yerin yakınında bulundu. Yanında üstünde "afyonruhu" yazan küçük bir şişe vardı. Nefesinden bu zehiri kullanmış olduğu anlaşılıyordu. Konuşamadan öldü. Üstünden bir mektup çıktı. Bunda Marie'ye olan aşkından ve kendini öldürme niyetinden kısaca bahsediyordu.

"Bunun Morgue Sokağı Cinayetleri'nden," dedi Dupin, notlarımı dikkatle okumayı bitirince, "çok daha karmaşık bir vaka olduğunu söylememe gerek yok herhalde. Önemli bir noktada ondan ayrılıyor. Bu korkunç da olsa sıradan bir cinayet vakası. Tuhaf bir yönü yok. Bu yüzden çözümünün daha kolay olduğunu düşüneceksin. Ama aslında tam tersi. Zaten basit bir vaka gibi göründüğü için ilk başta ödül koymaya gerek görmediler ya. G—— ve onun salak polisleri böyle bir cinayetin *neden ve nasıl işlenmiş olabileceğini* hemen anlamışlardı. Kafalarında bir *tarz* –bir sürü tarz– ve bir *güdü* –bir sürü güdü– canlandırabiliyorlardı. Bu çok sayıda tarz ve güdüden her birinin gerçek olması *mümkün görüldüğü için*, birinin *mutlaka* gerçek olduğunu farz et-

tiler. Oysa bu farklı olasılıkların akla gelmesindeki kolaylık ve herbirinin de akla yakın olması aslında çözümü güçleştirecek bir faktör olarak değerlendirilmeliydi. Bencesıra dışı durumlarda insan gerçeği ararken (arıyorsa tabii) kendine 'ne oldu?' sorusundan çok 'daha önce olmayan ne oldu?' sorusunu sormalıdır. G—— —'nin adamları Madam L'Espanaye'nin evinde tahkikat yaparken vakanın *tuhaflığı* karşısında şaşkına döndüler ve cesaretleri kırıldı. Aklı başında birileri olsa bunu başarının en kesin belirtisi olarak görürdü; böyle biri parfümcü kız vakasının sıradan görünüşü karşısında umutsuzluğa kapılırdı. Oysa Komiser'in adamları olayı hemen çözeceklerini sandılar.

"Morgue Sokağı Cinayetleri'nde, Madam L'Espanaye ile kızının öldürülmüş olduğu daha soruşturmanın başında kesinleşmişti. İntihar olasılığı hemen elenmişti. Bu vakada da intihar olasılığını daha baştan eleyebiliyoruz. Barrière du Roule'da bulunan cesedin hali bu önemli noktada şüpheye yer bırakmıyor. Gene de, bulunan cesedin Marie Rogêt'ye ait olmadığı fikrini ortaya atanlar çıktı. Gözardı edilmemesi gereken noktaysa ödülün Marie Rogêt'nin katilini ya da katillerini bulanlara verilecek olması; ve Komiser'le yaptığım anlaşma sadece Marie Rogêt ile ilgili. Bu adamı ikimiz de iyi tanırız. Ona fazla güvenilmez. Bulunan cesetten yola çıkıp katili bulursak, ama cesedin Marie'nin değil, bir başkasının cesedi olduğu anlaşılırsa; ya da Marie'nin sağ olduğu düşüncesiyle araştırmalara başlayıp onu gerçekten de sağ olarak bulursak – her iki durumda da emeklerimiz boşa gider. Çünkü karşımızda Mösyö G—— gibi biri var. Bu yüzden adalet adına olmasa da kendi çıkarlarımız adına, ilk yapmamız gereken şey bulunan cesedin kayıp Marie Rogêt'ye ait olup olmadığını anlamak.

"Halk *L'Etoile*'in savından etkilendi. Bu gazetenin kendi sa-

vından ne kadar emin olduğunu anlamak için bu konuda yayımladığı yazılardan birindeki bir cümleye bakmamız yeterli: 'Bugün sabah gazetelerinin çoğu Pazar günü *Etoile*'de çıkan ve *tartışmalara son veren* yazıdan bahsediyor.' Bence o yazıdan *tartışmasız çıkarılacak* tek sonuç, yazan kişinin kendi yazdıklarına hararetle inandığıdır. Genelde, gazetelerin hedefinin gerçeği ortaya çıkarmaktan çok sansasyon yaratmak, laf üretmek olduğunu göz ardı etmeyelim. Gerçeğin peşine ancak sansasyon yaratacaksa düşerler. Sıradan olaylar (ne kadar gerçek olsalar da) halkta ilgi uyandırmaz. İnsanların çoğu ancak *sıradışı* fikirleri derin bulur. Akıl yürütmede –edebiyatta da pek farklı değildir ya– en çok ve en çabuk kabul gören sözler *nükteli, hicivli olanlardır* Oysa bunlar her ikisinde de en aşağı seviyede olanlardır.

"Demek istediğim, Marie Rogêt'nin hâlâ sağ olduğu fikrinde hem komik, hem de melodramsı bir yön vardı. *L'Etoile*'in bu fikri ortaya atmasının sebebi de, inanılırlığından çok bu niteliğiydi. Halk tarafından kabul edilmesinin sebebi de buydu. Bu gazetenin savının temel noktalarını birer birer inceleyelim; tabii gazetedeki tutarsızlıklardan sakınarak.

"Yazarın ilk hedefi Marie'nin kayboluşuyla cesedin nehirde bulunması arasındaki sürenin kısalığından yola çıkarak bu cesedin Marie'ye ait olamayacağını göstermek. Bu yüzden bu sürenin uzunluğunu olabildiğince yaklaşık olarak bulmak hemen önem kazanıyor. 'Katillerin bu cinayeti (gerçekten cinayetse tabii) cesedi geceyarısından önce nehre atabilecek kadar erken işlemiş olduğunu düşünmek budalalık olur,' diyor. Doğal olarak hemen *niye* diye soruyoruz. Cinayetin kızın evden çıkmasından sonraki *beş dakika içinde* işlendiğini düşünmek niye budalalık olsun? Cinayet denilen şey her vakit işlenebilir. Cinayet Pazar sabahıyla geceyarısına çeyrek kala arasındaki sürede herhangi bir vakit-

te işlenmişse, 'cesedi geceyarısından önce nehre atabilecek kadar' zaman da pekâlâ kalır. Bu yüzden bu varsayımın söylediği temelde şu: Cinayetin Pazar günü işlenmemiş olduğu. *L'Etoile*'ın bunu kabul etmesine izin verdik mi, her şeyi kabul etmesine izin vermiş oluruz. 'Katillerin bu cinayeti vs.' diye başlayan paragraf, *L'Etoile*'da nasıl yayımlanmış olursa olsun yazanın zihninde şu şekilde belirmiş olsa gerek: 'Katillerin bu cinayeti (gerçekten cinayetse tabii) cesedi geceyarısından önce nehre atabilecek kadar erken işlemiş olduğunu düşünmek budalalık olur; bunu düşünmek ve aynı zamanda da cesedin geceyarısından *sonra* atılmış olduğunu (ki bizim kanaatimiz budur) düşünmek budalalık olur.' Bu cümle kendi içinde zaten mantıksız, ama yayımlanmış olan cümle kadar saçma değil.

"Amacım sadece *L'Etoil*'in bu pasajdaki *savını çürütmek olsa*, bunu yapıp geri çekilebilirdim. Ama benim ilgilendiğim *L'Etoil* değil, gerçek. O cümlenin tek bir anlamı var ve bu anlamı açıkça belirttim. Ama sözcüklerin ötesine geçelim. Bu cümlede anlatılmak istenen ama anlatılamayan fikri bulmaya çalışalım. Gazetecinin amacı; bu cinayet Pazar günü gündüz ya da gece işlense, katillerin cesedi nehre geceyarısından öte atamayacağını söylemekti. İşte ben tam da buna karşı çıkıyorum. Cinayetin işlenme şeklinden ve yerinden dolayı, cesedi nehre taşıma *zorunluluğunun* doğmuş olduğu varsayılıyor. Oysa cinayet nehrin kıyısında ya da üstünde işlenmiş olabilir. Bu durumda gündüzün ya da gecenin herhangi bir vaktinde nehre atılabilir. Üstelik bu cesetten kurtulmanın en kolay yolu olur Ama durumun böyle olduğuna inandığımı söylemiyorum. Şimdiye kadar söylediklerimin vakanın *gerçekleriyle* ilgisi yok. Sadece başlarken *L'Etoile*'in savına dikkatini çekmek ve bu savın ne kadar tek taraflı olduğunu göstermek istedim.

"Böylece yazar kendi önyargılı fikirlerini belli sınırlar içine yerleştirip bulunan cesedin, gerçekten Marie'ye aitse, suda ancak çok kısa bir süre bulunmuş olabileceğini farz ettikten sonra, şöyle devam ediyor:

"'Tecrübeyle sabittir ki, boğulan ya da öldürüldükten hemen sonra suya atılan kişilerin cesetlerinin yeterince çürüyüp su üstüne çıkabilmesi için altı ila on gün geçmesi gerekir. Bir top atışıyla ceset yukarı çıkarılsa bile, suda beş-altı gün kalmamışsa hemen tekrar dibe çöker.'

"Bu iddia karşısında bütün Paris gazeteleri suskun kaldı. *Le Moniteur*[26] gazetesi yazıdaki o paragrafın 'boğulan kişilere' ilişkin kısmına, ama sadece bu kısma karşı çıktı. Beş-altı örnek vererek boğulmuş kişilerin cesetlerinin *L'Etoile*'de iddia edilen süreden daha kısa bir zamanda su yüzüne çıkıp yüzmeye başladığının görülmüş olduğunu söyledi. Ama *Le Montieur*'un, *L'Etoil*'in genel savını çürütmek için bu sava ters düşen bir ayrıntıyı vermesi oldukça gereksiz bir çabaydı; iki-üç gün içinde su yüzüne çıkan değil beş, isterse elli cesedi örnek versin bu örnekler kuralın kendisi çürütülmedikçe, yine de *L'Etoile*'in kuralının istisnaları gibi görünür Bu kuralı kabul etmek (zaten *Le Moniteur* da reddetmiyor, sadece istisnaları üstünde duruyor) *L'Etoile*'in savının tamamen doğru kabul edilmesine yol açar. Çünkü bu savda söylenen sadece cesedin su yüzüne üç günden önce çıkmasının *küçük bir ihtimal* olduğu. Bu ihtimal hesabı *L'Etoil*'in işine yarar, ta ki yaptıkları çocukça hataların sayısı karşıt bir kural öne sürmeye yeterli hale gelene kadar.

"Görüyorsun ki karşıt bir savda yapılması gereken şey bu kuralı çürütmektir. Bunun için de kuralın *mantığını* incelemeliyiz. Unutmayalım ki, insan bedeni genelde Seine Nehri'nin suların-

dan çok fazla hafif ya da ağır değildir. Yani insan bedeninin ağırlığı doğal koşullar altında yaklaşık olarak, yerini aldığı suyun ağırlığı kadardır. Küçük kemikli ya da şişman insanlar veya genelde kadınlar, zayıf ve iri kemikli insanlardan daha hafiftir. Bir nehrin suyundaki yerçekimi denizle arasındaki akıntıların o anki durumuna bağlıdır. Ama bu akıntıları göz ardı edersek, tatlı suda bile *pek az* insan gövdesinin *kendi ağırlığıyla* batacağını söyleyebiliriz. Nehre düşen hemen hemen herkes, suyun kaldırma kuvvetinden olabildiğince faydalanırsa, yani olabildiğince fazla suya batarsa, suyun üstüne çıkacaktır. Yüzme bilmeyen biri suyun içinde karada yürür gibi dik durmalı ve başını olabildiğince geriye atmalıdır. Suyun üstünde sadece ağzı ve burun delikleri kalmalıdır. Bu pozisyonda suda hiç zorlanmadan yüzebildiğimizi fark ederiz. Ancak bedenin ağırlığıyla yerini aldığı suyun ağırlığı arasındaki dengenin çok hassas olduğunu ve kolayca bozulabileceğini unutmamalıyız. Mesela su yüzeyine çıkarılan bir kol ek bir ağırlık olarak başın tamamen batmasına yol açar. Öte yandan tesadüfen elimize geçen küçük bir tahta parçası bile başımızın sağa sola bakabileceğimiz kadar yükselmesini sağlar. Yüzme bilmeyen biri kollarını mutlaka yukarı kaldırıp sudan çıkarır ve başını dik tutmaya çalışır. Bu yüzden ağzı ve burun delikleri suyun içine girer ve su altında nefes almaya çalıştıkça ciğerlerine su kaçar. Ciğerlere dolan su bedenin ağırlığını arttırır. Bu ağırlık farkı genelde gövdenin batmasına yol açar. Ama küçük kemikli ve aşırı yağlı ya da gevşek kaslı gövdeleri batırmaya yeterli olmaz. Bu insanlar boğulduktan sonra da su yüzünde kalmayı sürdürür.

"Ceset nehrin dibine çökerse, ağırlığı tekrar yerini aldığı suyun ağırlığından daha az hale gelene dek orada kalmayı sürdürür. Bu çürümeyle ya da başka yollardan gerçekleşebilir Çürü-

me sonucunda gaz oluşur. Bu gaz hücre dokularına ve bütün boşluklara dolarak cesede o korkunç *şişkin* görünümünü verir. Çürüme iyice ilerlediğinde ve cesedin hacmi artıp da *kütlesi* ya da ağırlığı sabit kaldığında, bir noktada ağırlığı yerini almış olduğu suyun ağırlığından az hale gelir ve hemen su yüzeyine çıkmaya başlar. Ama çürümeyi belirleyen sayısız koşul vardır – sayısız etken tarafından çabuklaştırılır ya da geciktirilir. Örneğin mevsime göre havanın soğuk ya da sıcak olması, sudaki mineral miktârı ve suyun saflığı, derinliği ya da sığlığı, akıntılı mı durgun mu olduğu, cesedin durumu, yaşarken hastalıklı mı sağlıklı mı olduğu – bütün bunlar belirleyici etkenler arasındadır. Bu yüzden cesedin ne zaman çürüyüp su yüzeyine çıkacağını bilemeyiz. Bir saat sonra çıkabileceği gibi hiç çıkmayabilir de. Bazı kimyevi maddelerin, mesela cıva biyokloridin etkisiyle hayvan bedeni *sonsuza* dek çürümeden kalabilir. Ama çürümenin dışında da genellikle midede, bitkisel canlıların asitli fermantasyonuyla gaz oluşur (bu gazlar başka boşluklarda başka sebeplerden de oluşabilir) ve gövdeyi su yüzüne çıkaracak kadar şişirir. Suya top atıldığında cesedin yüze vurması da güllenin titreşim etkisinden ibarettir; titreşimler cesedi sallayıp içine gömülmüş olduğu çamur ya da balçık tabakasından kurtarır, böylece ceset eğer diğer koşullar da uygunsa yükselir; ya da hücresel dokulardaki bazı çürümüş kısımları dağıtıp boşluklara gaz dolmasını sağlayabilir.

"Böylece bu konudaki gerekli bilgileri gözden geçirmiş olduk. Şimdi *L'Etoile*'in savını kolayca sınayabiliriz. Bu gazete 'Tecrübeyle sabittir ki, boğulan ya da öldürüldükten hemen sonra suya atılan kişilerin cesetlerinin yeterince çürüyüp su üstüne çıkabilmesi için altı ila on gün geçmesi gerekir. Bir top atışıyla ceset yukarı çıkarılsa bile, suda beş-altı gün kalmamışsa hemen

tekrar dibe çöker,' diyor.

"Şimdi baktığımızda bu paragrafın saçmalıklarla ve tutarsızlıklarla dolu olduğunu görüyoruz. 'Boğulan kişilerin cesetleri'nin yeterince çürüyüp su üstüne çıkabilmesi için altı ila on gün geçmesi gerektiği tecrübeyle sabit *değildir*. Hem bilim, hem de tecrübeler cesedin su yüzüne çıkma süresinin belirlenemeyeceğini göstermektedir. Dahası bir gövde top atışıyla su yüzeyine çıkmışsa, 'hemen tekrar dibe' çökmez. Çürüme yeterince ilerleyip içerideki gazlar dışarı kaçmaya başlayınca çöker. Ama 'boğulan kişilerin cesetleri' ile 'öldürüldükten hemen sonra suya atılan kişilerin cesetleri' arasında yapılan ayrıma dikkatini çekmek istiyorum. Yazar aralarında bir fark olduğunu kabul etse de, ikisini de aynı kategoriye koyuyor. Boğulan birinin cesedinin yerini aldığı sudan ağır hale geldiğini söylemiştim. Çırpınırken kollarını havaya kaldırmasa ve su altındayken hava almaya çalışmasa ve böylece ciğerlerine hava yerine su doldurmasa boğulmayacağını da söylemiştim. Ama ceset, kişi 'öldürüldükten hemen sonra' suya atılmışsa, bu çırpınmalar ve su altında nefes alma çabaları gerçekleşmez. Bu yüzden, bu ikinci durumda *cesedin batmaması genel bir kuraldır* *L'Etoile*'in bu gerçekten habersiz olduğu belli. Çürüme iyice ilerleyince –etlerin büyük kısmı kemiklerden ayrılınca– gerçekten de batar, ama *o zamana kadar* batmaz.

"Peki, bulunan cesedin Marie Rogêt'ye ait olamayacağı, çünkü o cesedin nehirde bulunmasından sadece üç gün önce ortadan kaybolduğu savına ne diyeceğiz? Boğulmuş olsa bile kadın olduğundan hiç batmamış olabilirdi. Veya batmışsa da yirmi dört saatten az bir sürede tekrar su yüzeyine çıkmış olabilir Ama kimse onun boğulduğunu düşünmüyor. Eğer gerçekten nehre atılmadan önce ölmüşse, o zaman büyük ihtimalle hiç batmamıştır

"'Ama,' diyor *L'Etoile*, 'ceset Salı akşamına kadar sahilde hırpalanmış halde tutulsa, sahilde katillerden izler bulunurdu.' Bunu söyleyen mantık yürütücünün niyetinin ne olduğunu anlamak kolay değil. Teorisine karşı böyle bir saldırı yapılabileceğini düşünüyor – yani: Cesedin sahilde iki gün tutulabileceğinin, böylece karada sudakinden *daha* çabuk çürüyebileceğinin söyleneceğini tahmin ediyor. Durum böyle olmuşsa cesedin Çarşamba günü su yüzeyine *çıkmış olabileceğini* düşünüyor. Ayrıca bu durumun gerçekleşmesinin tek *ihtimalinin* cesedinin karada bekletilmesi olduğuna inanıyor. Bu yüzden hemen karada *bekletilmemiş* olduğunu göstermeye çalışıyor. Çünkü karada bekletilmiş olsa 'sahilde katillerden izler bulunurdu.' Bu *sequitur*'a[27] gülümsüyorsun haklı olarak. Cesedin karada tutuluşunun katillerin *izlerini nasıl arttırabileceğini* anlayamıyorsun çünkü. Ben de anlayamıyorum.

"'Dahası,' diye devam ediyor yazı, 'böyle bir cinayeti işleyen katillerin cesedi ağırlık bağlamadan suya atması da olacak iş değil, çünkü bu tedbiri kolayca alabilirlerdi.' Buradaki saçmalığın gülünçlüğünü görüyor musun? Kimse –*L'Etoile* bile– *bulunan cesedin* öldürülmemiş olabileceğinden şüphelenmiyor. Cesetteki yaraların şiddet sonucu açıldığı ortada. Yazarın amacı sadece bu cesedin Marie'ye ait olmadığını kanıtlamak. *Marie*'nin öldürülmediğini kanıtlamak istiyor – bulunan cesedin değil. Yine de ileri sürdükleri ancak bu ikincisini kanıtlıyor. Elimizde ağırlık bağlanmadan nehre atılmış bir ceset var. Onu atanlar katilleri olsa ağırlık bağlarlardı. Bu yüzden katilleri tarafından atılmamış. Kanıtlanan tek şey bu, kanıtlandığı söylenebilirse tabii. Cesedin kimliğinden bahsedilmiyor bile. *L'Etoile* biraz önce söylediği şeyi inkâr ediyor 'Bulunan cesedin öldürülmüş bir kadına ait olduğundan eminiz,' demişti.

"Bu yazarımızın farkında olmadan kendi kendini çürüttüğü tek nokta da değil. Söylediğim gibi, yazarın hedefi anlaşıldığı kadarıyla Marie'nin kayboluşuyla cesedin nehirde bulunması arasındaki sürenin kısalığından yola çıkarak bu cesedin Marie'ye ait olamayacağını göstermekti. Ama yine de kızı annesinin evinden çıktıktan sonra kimsenin görmediği üstünde *ısrarla duruyor*. 'Marie Rogêt'nin yirmi iki Haziran Pazar günü dokuzdan sonra sağ olduğu konusunda kanıtımız yok,' diyor. Bunun oldukça önyargılı bir sav olduğu açık, ama en azından bu noktayı gizlemeye çalışmalıydı. Çünkü Marie'yi diyelim ki Pazartesi ya da Salı günü birileri görmüş olsa, o zaman kendi yürüttüğü mantığa göre bulunan cesedin o *grisette*'ye ait olması ihtimali son derece azalacaktı. Yine de, *L'Etoile*'in bu nokta üstünde, genel savını güçlendireceğini sanarak durduğunu görmek eğlenceli tabii.

"Şimdi bu savın cesedin Beauvais tarafından teşhis edilmesine ilişkin kısmı ele alalım. *L'Etoile* koldaki tüyler meselesinde açıkça ikiyüzlü davranmış. M. Beauvais salak olmadığından cesedi sadece ***kolundaki tüylere bakarak*** teşhis etmezdi herhalde. Tüysüz kol yoktur. *L'Etoile* tanığın söylediklerini genelleştirerek çarpıtıyor. Tanık bu tüylerin ***özel bir niteliğinden*** bahsetmiş olmalı. Renginde, miktarında, uzunluğunda ya da konumunda bir ***ilginçlik*** olmalı.

"'Ayakları,' diye yazıyor gazetede, 'küçükmüş. Küçük olan binlerce ayak var. Jartiyeri ya da ayakkabıları da kanıt olamaz – çünkü jartiyer ve ayakkabılar paket paket satılır. Saçındaki çiçekler için de aynı şey söylenebilir. M. Beauvais'nin üzerinde ısrarla durduğu bir nokta, jartiyerin kopçasının biraz geriye alınarak kısaltılmış olması. Bu hiçbir şey ifade etmez; çünkü kadınların çoğu aldığı jartiyeri eve götürünce vücutlarına tam otursun diye kopçanın yerini değiştirir.' Burada yazarın samimiyeti-

ne inanmak zor. M. Beauvais Marie'nin cesedini ararken karşısına bir ceset çıkarılmışsa ve bu cesetin genel boyutları ve görünüşü Marie'ninkilere uyuyorsa, o zaman (giysileri göz ardı etse bile) Marie'yi bulmuş olduğuna ilişkin kanısının güçlenmesi son derece doğaldır. Bu konuda emin olmasına yol açan da kızın kolundaki tüylerdeki bir tuhaflık ya da farklılık olabilir. Marie'nin ayakları küçükse ve cesedinkiler de küçükse, bu cesedin Marie'ye ait olması ihtimali sadece aritmetiksel olarak değil, geometrik ya da kümülatif olarak da oldukça artar. Bütün bunlara kaybolduğu gün giydiği ayakkabıları da ekle... Bu ayakkabılar 'paket paket' satılsa da, olasılık neredeyse kesin kanıt oluşturacak kadar artmış olur. Tek başına bir şey ifade etmeyecek olan ayrıntılar bir araya gelince kesin kanıt oluşturur. Hele işin içine bir de kaybolduğu gün şapkasına taktığı çiçekleri de katarsan, artık başka kanıta gerek kalmaz. *Tek* bir çiçek olsa bile gerek kalmaz – ama ya iki veya üç tane ya da daha fazlası varsa? Rakam arttıkça, çiçeklerin kanıt olarak değeri de artar – birbirine *eklenen* değil, birbiriyle *çarpılan* ve yüzlerce, binlerce misli güçlenen kanıtlara dönüşür. Bir de cesedin üstünde sağlığında kullandığı jartiyeri bulursak, artık daha fazla kanıt aramak neredeyse aptallık olur. Üstelik bu jartiyerin kopçası tam da Marie'ninkinin dikildiği yerdedir. Bundan sonra şüphe duymak ya delilik, ya da ikiyüzlülüktür. *L'Etoile*'in jartiyerin kopçasının sıradışılığı üstüne söyledikleri, hata yapmaktaki azminden başka bir şeyi kanıtlamıyor. Jartiyer kopçası esnektir, bu yüzden kısaltılması *sıradışıdır* Zaten ayarlanabilsin diye esnek yapılmıştır, ayrıca kısaltılması tuhaftır Mary'nin bu ayarlamayı yapmış olması, teşhis edilmesi için yeterlidir Ama cesedin üstünde kayıp kızın jartiyerinin, ayakkabılarının, bağcıklı bonesinin ya da bundaki çiçeklerin bulunmasının da ötesinde – küçük ayaklarının, kolundaki

tuhaf bir izin, ya da genel görünüşünün ya da boyutlarının da ötesinde – önemli olan *bütün bunların bir araya gelmiş olmasıdır* Durum böyleyken *L'Etoile*'in editörü hâlâ gerçekten şüphe duymayı sürdürmüşse, adamı timarhaneye tıkmanın vakti gelmiş demektir. Avukat diliyle konuşmakla uyanıklık edeceğini sanmış. Avukatlar da çoğunlukla mahkeme dilini kullanır. Bence mahkemeler tarafından reddedilen kanıtların çoğu mantıklı biri için en açık kanıtlardır. Çünkü mahkemeler genel kanıt ilkeleriyle –bilinen ve *kitaplara geçmiş* ilkelerle– çalışır, özele inmekten kaçınırlar. Ve ilkelere olan bu katı bağlılıkları, istisnaları görmezden gelmeleri, herhangi bir zaman dilimi içinde *olabildiğince fazla* gerçeği öğrenmek için idealdir. Bu yüzden bu *genelde* doğru bir yöntemdir. Ama büyük bireysel hatalara yol açacağı da kesindir[28]

"Beauvais'ye yöneltilen üstü kapalı suçlamaları bir çırpıda çürütebiliriz. Bu adamın gerçek karakterini hemen kavramışsındır. *İşgüzar*, oldukça romantik ve pek zeki olmayan biri. Böyle biri böyle bir durumda *gerçekten* heyecanlanacağından, tıpkı aşırı dikkatli ve saldırgan insanlar gibi şüphe uyandıracaktır. M. Beauvais (notlarından anladığım kadarıyla) *L'Etoile*'in editörüyle bizzat görüşmeler yapmış. Bu görüşmeler sırasında editörün teorisine karşı çıkıp cesedin Marie'ye ait olduğunu söylediği anlaşılıyor. 'Cesedin Marie'ye ait olduğunda,' diye yazıyor gazetede, 'ısrar ediyor, ama başkalarını inandırmak için yukarıda söylediklerimiz dışında kanıt sunamıyor.' Şimdi, 'başkalarını inandırmak için' zaten bunlardan güçlü kanıt *bulunamazdı*, ama bunu bir kenara bırakalım. İnsan böyle bir durumda bir başkasını inandıracak tek bir kanıt söyleyemese de gerçekten inanıyor olabilir İnsanları tanımak kadar belirsiz bir mesele yoktur Herkes komşusunu tanır, ama onu *nasıl* tanıdığını hemen söyleyi-

verecek pek az insan çıkar. *L'Etoile* editörünün Bay Beauvais'nin mantıksızca inancına öfkelenmeye hakkı yok.

"Ona ilişkin şüphelerin aydınlatılmasında, benim *romantik* iş-*güzar* teorim editörün suçluluk imasından çok daha faydalı olur. Benim daha insanca yaklaşımımdan yola çıkınca; anahtar deliğindeki gülü, taş tahtanın üstündeki 'Marie' yazısını, 'erkek akrabaların bu işin dışında bırakılmasını', 'akrabaların cesedi görmesinin kesinlikle istenmemesini', Beauvais'nun Madam B—'ye kendisi geri dönene dek bir jandarmayla konuşmamasını tembih etmesini ve son olarak da, neden 'cenaze töreniyle kendisi dışında kimsenin ilgilenmesini istemediğini' kolayca açıklayabiliriz. Bence Beauvais kesinlikle Marie'nin talibiydi. Marie onunla oynaşıyordu. Beauvais onunla en büyük yakınlığı paylaşmak ve güvenini kazanmak istiyordu. Bu konuda daha fazla konuşmayacağım. Kanıtlar *L'Etoile*'in Marie'nin annesi ve akrabalarının ilgisizliği konusundaki savını tamamen çürüttüğüne göre – bulunan cesedin Marie'ye ait olduğuna inandıkları göz önüne alınınca, böyle bir ilgisizlik tutarsız kalıyor. Şimdi sanki cesedin *kimliği* konusunda tamamen tatmin olmuş gibi devam edelim.

"Peki," diye sordum, "*Le Commerciel*'ın görüşleri hakkında ne düşünüyorsun?"

"Temelde bu konuda açıklanan diğer tüm görüşlerden daha dikkate değer olduklarını düşünüyorum. Öncüllerden yapılan çıkarımlar mantıklı ve doğru. Ama en azından iki öncülün kusurlu olduğunu görüyorum. *Le Commerciel* Marie'nin annesinin evinin civarında bir serseri grubu tarafından yakalanıp kaçırıldığını kabul ettirmek istiyor. 'Binlerce kişinin tanıdığı o genç kadının üç bloğu kimseye görünmeden yürümesi olacak iş değildir, diyor Bu Paris'te uzun süre yaşamış birinin –bir memurun– ve şehirdeki yürüyüşlerini genellikle resmi binaların civarında

yapmış birinin görüşü. Kendi *bürosuna* giderken, bir düzine bloğu bile tanınmadan yürüyemeyeceğini, mutlaka yanına birilerinin gelip bir şeyler söyleyeceğini biliyor. Diğer insanlarla arasındaki kisisel ilişkileri göz önüne alınca, kendi tanınmışlığını parfümcü kızınkiyle karşılaştırıyor ve arada pek bir fark görmüyor. Bu yüzden hemen onun da yürüyüş esnasında kendisi gibi tanınacağı sonucuna varıyor. Mary onunki gibi *belirli türde* insanların bulunduğu bir semtte düzenli yürüyüşler yapsa bu doğru olurdu. Bu adam sınırları dar bir muhitte, mesleki yakınlıktan dolayı dikkatlerini çektiği adamlarla dolu bir yolda düzenli aralıklarla gidip geliyor. Oysa Marie'nin yürüyüşlerinin genelde düzensiz olduğunu farz edebiliriz. O sabah her zaman gittiğinden farklı yollarda yürümüş olması çok mümkün. *Le Commerciel* yazarının hayalinde kurduğu paralellik ancak iki kişinin şehrin tamamını yürüyerek geçmiş olması durumunda benimsenebilir. İşte o zaman, tanışlarının sayısının eşit olduğunu farz edersek, eşit sayıda tanışla karşılaşma olasılıklarının aynı olduğunu düşünebiliriz. Bence Marie kendi evinden çıkıp teyzesine giderken hangi yolu kullanmış olursa olsun, tanıdığı ya da kendisini tanıyan tek bir kişiye bile rastlamamış olması sadece mümkün olmakla kalmıyor, aynı zamanda da büyük bir olasılık.

"Ama kızın *hangi saatte* dışarı çıktığını ele alırsak *Le Commerciel*'in savı inandırıcılığını iyice yitirecektir 'Dışarı sokağın kalabalık olduğu bir saatte çıkmıştı,' diyor *Le Commerciel*. Bu doğru değil. Saat sabahın dokuzuydu. Evet, şehrin sokaklarının her sabah dokuzda kalabalık olduğu doğrudur, *Pazar günleri dışında*. Pazar sabahları dokuzda şehir halkının çoğu evindedir ve *kiliseye gitmeye hazırlanır*. Her Pazar sabahı sokakların saat sekizle on arasında boş olduğu dikkatli birinin gözünden kaçmaz. Sokaklar onla on bir arasında kalabalık olur, ama söz konusu saat-

te değil.

"*Le Commerciel* bir konuda daha *gözlem* hatası yapmış görünüyor. 'Zavallı kızın,' diyor, 'iç etekliğinden altmış santim uzunluğunda ve otuz santim genişliğinde bir parça koparılmış, bu katlanıp çenesinin altından boynuna, herhalde çığlık atmasın diye bağlanmıştı. Bu işi yapanlar cebinde mendili olmayan insanlardı.' Bu fikrin doğru olup olmadığını göreceğiz, ama editör 'cebinde mendili olmayan insanlardan' bahsederken en alt tabakadan kabadayıları kast etmektedir. Oysa bu kişiler gömleksizken bile mutlaka mendil taşıyan insanlardır. Son yıllarda gerçek bir serseri olabilmek için mendil taşımanın ne kadar vazgeçilmez hale geldiği senin de dikkatini çekmiştir."

"Peki," diye sordum, "*Le Soleil*'de çıkan yazıyı nasıl değerlendireceğiz?"

"Yazarının bir papağan olarak doğmaması ne yazık – papağan olsa türünün en ünlü örneği olurdu. Yayımlanmış yazılardaki fikirleri tekrarlamaktan başka bir şey yapmamış. Bunları övgüye değer bir gayretle çeşitli gazetelerden toparlamış. 'Bulunan şeylerin en azından üç-dört haftadır orada olduğu belli,' diyor. 'Yani bu cinayetin işlendiği yer konusunda hiçbir şüpheye mahal kalmamıştır.' *Le Soleil*'in bu konuda sunduğu kanıtlar beni kesinlikle ikna etmiyor. Bunları daha sonra, konunun farkı bir yönüyle birlikte irdeleyeceğiz.

"Şimdi vakanın diğer yönlerini ele alalım. Cesedin incelenmesi konusunda ne kadar gevşek davranıldığı dikkatini çekmiştir. Evet, cesedin kimliği hemen teşhis edildi veya edilmesi gerekiyordu. Ama emin olunması gereken başka hususlar da vardı. Müteveffa herhangi bir şekilde soyulmuş muydu? Evinden çıkarken yanına mücevher almış mıydı? Almışsa bulunduğunda bunlar üstünde miydi? Bu önemi soruların yanıtı yok. Yine aynı

derecede önemli başka sorular da hiç sorulmamış. Bunları kendimiz araştırmak zorundayız. St. Eustache meselesi tekrar incelenmeli. Bu adamdan şüphelenmiyorum ama yine de sistemli hareket edelim. Pazar günü nerede olduğuna ilişkin verdiği yazılı ifadenin doğru olup olmadığını anlamalıyız. Böyle ifadeler genellikle şüphe uyandırır ama biz ifadesinde bir terslik bulamazsak, St. Eustache ile daha fazla ilgilenmeyiz. İntiharı, her ne kadar şüpheli görünse de, yazılı ifadesinde bir yalan yoksa, oldukça anlaşılır bir olay demektir ve bizi sıradan analizlerin ötesine geçmek durumunda bırakmaz.

"Şimdi bu trajedinin temel noktalarını göz ardı edelim ve dış koşullar üstünde odaklanalım. Böyle vakaların soruşturmasında sık sık yapılan bir hata, olayın kendisinde odaklanıp ikincil ya da bağlantılı olayları göz ardı etmektir. Mahkemeler sadece vakalarla doğrudan ilişkili görünen kanıtlar ve savlar üstünde odaklanmak hatasına düşer. Oysa tecrübelerin gösterdiği ve gerçek felsefenin her zaman göstereceği gibi, gerçeğin oldukça büyük bir bölümü, hatta belki de en büyük bölümü görünüşte ilgisiz şeyler sayesinde bulunabilir. Modern bilim bu ilkeye harfiyen sadık kalmasa da genelde özünü benimsemiş ve *beklenmedik olanı* hesaplama çabasına girmiştir. Ama belki de beni anlamıyorsun. İnsan bilgisinin tarihine baktığımızda, en önemli keşiflerin çoğunun ikincil, yan ya da rastlantısal etkenler sayesinde yapılmış olduğunu görürüz. Bu yüzden tesadüfen yapılacak, hiç beklenmedik keşifleri beklemek, bunların yapılmasını sadece büyük bir ihtimal değil, ihtimallerin en büyüğü olarak görmek gelişme açısından bir gereklilik halini almıştır. Geleceği hayal edilenlere göre belirlemek artık felsefi bir yaklaşım değildir. *Rastlantının* temelin bir parçası olduğu kabul edilmiştir Rastlantıyı kesin hesaplarımızın bir parçası haline getirdik. Ders ki-

taplarındaki matematiksel formüllere beklenmeyeni ve akla gelmeyeni yeni faktörler olarak ekledik.

"Tekrarlıyorum: Tüm gerçeklerin *en büyük* kısmı ikincil gerçeklerden yola çıkarak bulunmuştur. Bu yüzden bu ilkeye uyarak elimizdeki vakanın işlek ama şimdiye kadar verimsiz olmuş sahasından uzaklaşıp, etrafındaki onunla aynı zamanda gerçekleşen koşullar sahasına giriyorum. Sen yeminli ifadelerin doğru olup olmadığını araştırırken, ben de gazeteleri senin yaptığından daha genel bir şekilde inceleyeceğim. Şimdiye kadar sadece soruşturma sahasını keşfettik. Ama mesela gazeteleri incelerken bize araştırmamızda yeni bir *yön* verecek birtakım küçük noktalara rastlarsak, bu gerçekten de ilginç olur."

Dupin'in önerisine uyarak yeminli ifadeleri dikkatle inceledim. Sonunda St. Eustache'nin doğru söylediğine ve bu yüzden de masum olduğuna inandım. Bu arada arkadaşım, bana tamamen gereksiz görünen bir titizlikle çeşitli gazete dosyalarını inceliyordu. Bir hafta sonra bana şu alıntıları gösterdi:

"Üç buçuk yıl kadar önce benzer bir olay yaşanmış. Marie Rogêt Mösyö Le Blanc'ın Palais Royal'daki parfümerisinde çalışırken ortadan kaybolmuş. Ama bir hafta sonra tekrar ortaya çıkmış ve *comptoir*'ına[29] dönmüş. Iyi görünüyormuş. Biraz solgunmuş, ama bu da normal karşılanmış. Mösyö Le Blanc ile Madam Rogêt, Marie'nin köydeki bir arkadaşını ziyaret ettiğini söylemişler. Bu mesele hemen örtbas edilmiş. Şimdi ortadan kayboluşu da benzer bir tuhaflık olsa gerek. Belki bir hafta ya da bir ay sonra onu tekrar aramızda göreceğiz." – *Evening Paper*, 23 Haziran Pazar.[30]

"Bir akşam gazetesinin dünkü sayısında Matmazel Rogêt'nin daha önce de gizemli bir şekilde ortadan kaybolduğundan bahsediliyor. Le Blanc'ın parfümerisinde görülmediği bir hafta içinde, zamanını zamparalığıyla tanınan genç bir bahriye subayıyla geçirdiği biliniyor. Aralarında çıkan bir tartışma evine geri dönmesine yol açmış. Söz konusu çapkının ismini biliyoruz (kendisi şu anda Paris'te kalıyor), ama malum sebeplerden dolayı açıklayamıyoruz. – *Le*

Mercurie, 24 Haziran Salı sabahı.[31]

"Şehrimizde evvelki gün son derece korkunç bir olay cereyan etti. Karısını ve kızını yanına alan bir beyefendi, Seine nehrinde tekneyle aylakça gezmekte olan altı genç adamı kendilerini nehrin karşı kıyısına geçirmeleri için kiraladı. Karşı kıyıya varınca üç yolcu kayıktan indi. Ama biraz uzaklaşmışlardı ki, kız teknede güneş şemsiyesini unuttuğunu fark etti. Geri döndüğünde genç adamlar tarafından yakalanıp nehrin ortasına götürüldü, ağzına tıkaç sokuldu, kötü muameleye maruz kaldı ve tekneye ebeveynleriyle binmiş olduğu yerin yakınına bırakıldı. Adamlar şimdilik kaçmayı başardı, ama polis peşlerine düştü ve bazılarının yakalanması an meselesi." – *Morning Paper*, 25 Haziran.[32]

"Son günlerde elimize amacı yakın zamanda işlenen korkunç cinayetin suçunu Mennais'ye[33] yüklemek olan bir-iki ifade geçti. Ama söz konusu kişi yasal bir soruşturma sonucunda tamamen aklandığı ve çeşitli meslektaşlarımızın savları inandırıcı olmaktan çok ateşli göründüğü için, bunları yayımlamayı doğru bulmuyoruz." – *Morning Paper*, 28 Haziran.[34]

"Çeşitli kaynaklardan elimize geçen pek çok ifadeye göre talihsiz Marie Rogêt'nin, Pazar günleri şehrimizi istila eden çok sayıda serseri çetesinden birinin kurbanı olduğuna kesin gözüyle bakılıyor. Biz de bu görüşe katılıyoruz. Bu görüşlerden bir kısmını yayımlamaya başlayacağız." – *Evening Paper*, 30 Haziran.[35]

"Pazartesi günü, gümrükte çalışan mavnacılardan biri Seine'de yelkenleri inik boş bir teknenin yüzdüğünü gördü. Mavnacı tekneyi mavna dairesine götürdü. Ertesi sabah memurların haberi olmadan mavnanın oradan alındığı ortaya çıktı. Şimdi dümeni mavna dairesinde duruyor." – *La Diligence*, 26 Haziran Perşembe.[36]

Bu çeşitli alıntıları okuduktan sonra bunları konumuzla tamamen ilgisiz buldum. Dupin'den bir açıklama bekledim.

"Amacım ilk iki alıntının *üstünde durmak* değil," dedi. "Bunları göstermekte tek bir amacım var: Komiser'in söylediklerinden anladığım kadarıyla, polis söz konusu denizciyi yakalamak için kılını bile kıpırdatmamış. Polisin ne kadar ihmalkâr olduğunu göstermek istiyorum. Oysa Mary'nin birinci ve ikinci kaybolmuşları arasında bir bağlantı *olamayacağını* söylemek budalalık

olur. İlk kaçışın âşıklar arasında çıkan bir kavgayla ve aldatılan tarafın evine geri dönmesiyle sonuçlandığını farz edelim. Şimdi, kız tekrar kaçmışsa (bu sefer de *kaçtığından* eminsek), yeni bir aşka başlamış olması yerine eski *âşığıyla* 'barıştığını' düşünmek akla daha yatkındır. Marie'yle eskiden kaçmış birinin ona yeniden kaçmayı teklif etmesi, bunu ilk kez yapacak birinin teklif etmesinden on kat güçlü bir olasılık. Bu arada ilk tespit edilmiş kaçışla ikinci farazi kaçış arasındaki sürenin, savaş gemilerimizin gidiş geliş sürelerinden sadece birkaç ay fazla olduğuna dikkatini çekerim. Belki âşığı ilk alçakça girişiminde başarısızlığa uğradı, çünkü denize açılmak zorunda kaldı. Acaba geri döner dönmez ilk iş olarak yarım kalmış planını tamamlamaya mı girişti? Bunları bilmiyoruz.

"Ama Marie'nin ikinci kayboluşunda *kaçmamış* olduğunu söyleyeceksin. Bence de – ama denizci yine de onu kaçırmaya niyetlenmiş olamaz mı? St. Eustache ve belki de Beauvais dışında, Marie'nin başka bir talibini tanımıyoruz. Başka kimsenin ismi geçmiyor. O halde akrabalarının (*en azından çoğunun*) hakkında hiçbir şey bilmediği, Marie'nin ise birlikte Barrière du Roule'un tenha korularında akşam vaktine kadar kalmakta sakınca görmeyecek kadar güvendiği bu gizli âşık kim? Soruyorum, akrabaların *en azından çoğunun* hakkında hiçbir şey bilmediği bu gizli âşık kim? Ve Marie'nin dışarı çıktığı sabah Madam Rogêt o tuhaf kehanette bulunurken, 'Marie'yi bir daha asla göremeyeceğinden korktuğunu' söylerken ne demek istemiş olabilir acaba?

"Ama Madam Rogêt'nin Marie'nin kaçma niyetinden haberdar olduğunu düşünmesek bile, en azından kızın kaçmaya niyetli olduğunu farz edemez miyiz? Evden çıkarken Drômes Sokağı'ndaki teyzesine gideceğini söylemiş, St. Eustache'den akşamüstü kendisini almasını istemişti. Şimdi, ilk bakışta bunlar be-

nim iddiamın oldukça aleyhinde gibi görünüyor. Ama bir düşünelim. *Biriyle* buluştuğunu, bu adamla nehri geçtiğini, öğleden sonra üç gibi geç bir saatte Barrière du Roule'a gittiğini biliyoruz. Ama Marie bu kişiyle buluşurken (*her ne sebeple ise – bunu annesi biliyor ya da bilmiyor*), nişanlısına belirli bir saatte kendisini Drômes Sokağı'ndan almasını istediğini, St. Eustache'nin onu bu saatte orada bulamayınca ve dahası pansiyona dönüp orada da olmadığını görünce iyice endişeleneceğini düşünmüş olsa gerek. Bence bütün bunları hesabetmiş: St. Eustache'nin kaygılanacağını, herkesin durumdan şüpheleneceğini bilerek, geri döndüğünde bu şüpheler nedeniyle sorulacak bin bir soruya katlanmayı düşünmüş olamaz. Ama zaten geri dönmeye *niyeti yoksa*, o zaman bütün bunların da önemi kalmamıştır.

"Şöyle düşünmüş olduğunu farz edebiliriz – 'Kaçmak için ya da sadece benim bildiğim sebeplerden dolayı biriyle buluşacağım. Zaman kazanmam gerek; peşimize düşülmeden önce uzaklaşacak zamanımız olmalı. Günü Drômes Sokağı'ndaki teyzemde geçireceğimi söyleyeceğim – St. Eustache'den beni akşama kadar aramamasını isteyeceğim. Böylece olabildiğince uzun bir süre şüphe çekmeden ya da kaygı uyandırmadan evden uzak kalabilirim. St. Eustache'den beni akşam vakti almasını isterseın, daha önce gitmeyeceği kesin. Ama beni almasını hiç söylemezsem, akşam olmadan geri gelmemi bekler ve daha çabuk kaygılanmaya başlarlar, bu yüzden de kaçacak zaman azalmış olur. Eğer geri dönmek *niyetinde olsaydım*, – eğer amacım bu söz konusu kişiyle sadece bir gezinti yapmak olsaydı – St. Eustache'den beni almaya gelmesini istemezdim; çünkü yalan söylemiş olduğumu mutlaka anlardı – oysa evden ona söylemeden çıksam, akşam olmadan dönsem ve sonra da Drôme Sokağı'ndaki teyzeme gitmiş olduğumu söylesem, yalan söylediğimi asla anla-

yamazdı. Ama amacım *asla* –ya da birkaç haftalığına– geri dönmemek olduğuna göre, şu anda göz önüne almam gereken tek mesele zaman kazanmak.'

"Sen de gözlemlemişsindir, notlarında gördüğüm kadarıyla, bu üzücü olay konusunda baştan beri hakim olan genel kanı kızın bir serseri *çetesinin* kurbanı olduğu. Belirli koşullar altında kamu oyu bence de göz ardı edilmemeli; ta ki kendi başına –tamamen kendiliğinden– ortaya çıkmış olsun, o zaman bunu dahilere has bir sezgi yeteneğine benzetebiliriz. Yüz vakadan doksan dokuzunda bu kanıya inanırım. Ama bunda *ileri sürülmüş bir fikrin* izine rastlanmamalı. Bu kanı tamamen *kamuya ait* olmalı. Aradaki farkı anlamak genellikle zordur. Mesele şu ki elimizdeki vakada 'kamu oyu' işe *bir çetenin* karıştığı yönünde, ama bence o üçüncü alıntıda tarif edilen ikincil olay bu kanıyı etkilemiş. Bütün Paris Marie adlı genç, güzel ve kötü şöhretli bir kızın cesedinin bulunmasıyla sarsılıyor. Ceset nehirde yüzer halde bulunuyor. Üstünde şiddetten kaynaklanan yara izleri var. Marie'nin öldürüldüğü sırada, tam da bu sırada, aynı ölçüde korkunç olmasa da benzer bir olay gerçekleşiyor ve bir serseriler grubu bir başka genç kıza saldırıyor. Bunun diğer olay konusundaki kanıyı etkilemesi şaşılacak bir şey mi? Bir açıklama bulmak gerekiyordu ve bu bilinen olay tesadüf eseri beklenen açıklamayı sunuverdi! Marie de nehirde bulunmuştu. Hem de bu ikinci olayın gerçekleştiği nehirde. İki olay arasındaki bağlantı öyle açık gibi görünüyor ki, asıl halk bunu *görüp bağlantı kurmasa* şaşmak gerekirdi. Oysa bu olaylardan biri bilinen bir şekilde gerçekleşmişse, bu, tam tersine diğerinin *bu şekilde* gerçekleşmediğinin kanıtıdır. Düşünsene, belirli bir bölgede bir serseri çetesi duyulmamış bir suç işlerken yine benzer bir yerde benzer bir çetenin aynı koşullar altında, aynı yöntemleri kullanarak tam da aynı su-

çu, aynı vakitte işlemiş olması tuhaf olmaz mı? Oysa kamu oyu bizden bu mucizevi olaylar zincirine inanmamızı istiyor.

"Daha ileri gitmeden önce, sözde cinayet mekânını, Barrière du Roule'u bir inceleyelim. Buradaki çalılık, çok sık olsa da, işlek bir yolun yakınında. İçinde arkalıklı bir sandalye şeklinde yerleştirilmiş üç-dört iri taş parçası var. En üsttekinde beyaz bir iç etekliği; ikincisinin üstünde ipek bir eşarp bulundu. Bir güneş şemsiyesi, eldivenler ve bir mendil de bulundu. Mendilin üstünde 'Marie Rogêt' ismi yazılıydı. Etraftaki dikenli çalıların üstüne giysi parçaları vardı. Otlar ezilmiş, çalılar kırılmıştı ve ortalıkta bir mücadelenin tüm izleri vardı. Sık çalılıkla nehir arasındaki çitler yıkılmıştı ve yerdeki izlerden ağır bir şeyin sürüklenerek götürüldüğü anlaşılıyordu.

"Bu çalılık bulunduğunda basının sevinç çığlıkları atmasına ve herkesin buranın cinayet mekânı olduğunda hemfikir olmasına karşın, durumdan şüphe etmek için epey geçerli sebep var. Oranın cinayet mekânı *olduğuna* inanırım ya da inanmam – ama şüphe etmek için geçerli sebepler var. *Gerçek* cinayet mekânı aslında *Le Commerciel*'ın iddia ettiği gibi Pavée St. Andrée Sokağı civarı olsa, katiller –bunların hâlâ Paris'te olduğunu varsayarsak– halkın ilgisinin doğru mekâna yönelmesinden doğal olarak endişelenir ve bu yüzden bu ilgiyi farklı bir tarafa yönlendirmek isterlerdi. Barrière du Roule'dan zaten şüphelenilmekteydi. Bulunan eşyaları oraya koyma fikri katillerin aklına kolaylıkla gelebilirdi. *Le Soleil* tersini düşünse de, o çalılıkta bulunan eşyaların orada birkaç günden fazla bulunduğunu gösteren bir kanıt yok. Oysa Marie'nin kaybolduğu Pazar günü ile o eşyaların çocuklar tarafından bulunduğu ikindi arasındaki yirmi gün içinde, bunların dikkat çekmeden orada kalamayacağı konusunda pek çok kanıt var 'Yağmurdan epey *küflenmişler*,' diyor *Le Soleil*, diğer

gazetelerin tavrını benimseyerek, 've küf yüzünden de birbirlerine yapışmışlar. Bazılarının üstünde otlar bitmiş. Güneş şemsiyesinin ipeği sağlammış, ama iplikleri birbirine yapışmış. Açılıp kapanabilen üst kısmı iyice küflenmiş ve çürümüş. Açılınca yırtıldı.' 'Bazılarının üstünde otlar bitmesi' meselesi konusunda, sadece ve sadece çocukların hafızasına güvenebilecekleri ortada. Çünkü çocuklar bu eşyaları bulduklarında hemen alıp başka kimse görmeden eve götürdüler. Ama şu da var ki otlar, özellikle sıcak ve nemli havada (tıpkı cinayetin işlendiği mevsimde olduğu gibi) bir günde altı-yedi santim büyüyebilir. Çimenleri yeni biten bir toprakta yatan bir güneş şemsiyesi bir hafta içinde otlarla kaplanabilir. *Le Soleil*'in editörünün ısrarla üstünde durduğu *küf* meselesine gelince (adam o kısa paragrafta küften üç kez bahsediyor) – merak ediyorum, bu *küfün* nasıl bir şey olduğunun farkında mı acaba? Bunun çeşitli *mantar* türlerinden biri olduğunu ve bu mantarların en genel özelliğinin yirmi dört saatte yayılıp çürütmek olduğunu biliyor mu?

"Böylece ilk bakışta, o eşyaların çalılıkta 'en azından iki-üç haftadır bulunduğu' iddiasının, vakanın gerçeklerinin ışığında tamaman saçma olduğunu görüyoruz. Hatta bu eşyaların çalılıkta bir haftadan uzun süre kalmış olduklarına, bir sonraki Pazar'dan sonra hâlâ orada kaldıklarına inanmak da çok zor. Paris'i tanıyanlar, varoşlarından sonra epey uzaklaşmadıkça *tenha* bir yer bulmanın ne kadar güç olduğunu bilir Ormanları ve koruları bile tenha değildir. Doğayı sevmesine karşın mesleği yüzünden bu büyük metropolün tozuna ve sıcağına katlanmak zorunda olan insanlar hafta içinde bile etrafımızdaki bu muhteşem doğada yalnız kalamaz. İki adımda bir karşılarına manzaranın büyüsünü bağırıp çağırarak ve sataşarak bozan bir serseri ya da serseriler grubu çıkar İsterse en sık çalıların içine girsin, hiç fark

etmez. Bu kuytu yerlerde kir pas içinde insanlara rastlar – buradaki tapınaklar tamamen kirlenmiştir. Böylece bu doğa âşıkları sonunda bezip kirli Paris'e koşa koşa geri döner. En azından buranın kirliliği alıştıkları türdendir. Ama şehrin civarı hafta içi bu kadar kalabalıkken, Pazar günleri nasıl olur bir düşün! Serseriler o gün çalışmadığından ya da suç işlemek için elverişli fırsatlar bulamadığından, şehrin civarına akın eder. Doğayı sevdiklerinden değil, toplumun kısıtlamalarından ve âdetlerden kaçmak istediklerinden. Bunlardan nefret ederler. *Tamamen* kırlara gitmektense, şehre yakın ve havası kirli ormanları tercih ederler. Burada, yol kenarındaki bir hana ya da ağaçların altına oturup arkadaşları dışında kimseye görünmeden sahte bir neşenin – özgürlük ile romun verdiği çocuksu hissin tadını çıkarırlar. Söz konusu eşyaların Paris civarındaki herhangi bir yerdeki *herhangi* bir çalının içinde, iki Pazar arasındaki süreden daha fazla süre içinde kimse tarafından bulunmadan kalması neredeyse bir mucize olur derken tarafsız her gözlemci için çok açık olan bir gerçeği ifade ediyorum.

"Ama bu eşyaların o çalılığın içine dikkati asıl cinayet mekânından uzaklaştırmak için konduğundan şüphelenmek için başka sebepler de var. Her şeyden önce dikkatini bu eşyaların *bulunduğu* tarihe çekeyim. Bunu gazetelerden yaptığım beşinci alıntının tarihiyle karşılaştır. Eşyaların gazeteye gönderilen 'ateşli' yazılardan hemen sonra bulunduğu dikkatini çekecektir. Bu yazılar farklı kişiler tarafından gönderilmiş gibi görünse de, aslında hepsi de aynı şeyi söylüyordu – yani cinayetin bir *çete* tarafından ve Barrière du Roule'da işlendiğini. Şimdi, çocuklar bu yazıları okudukları için o eşyaları bulmadılar elbette. Ama eşyaların çocuklar tarafından, yazıların gönderilmesinden *sonra* bulunmuş olmasının sebebi, eşyaların daha önce çalılıkta olmama-

sı olabilir. Bu yazıları suçlular bizzat yazmış ve eşyaları da çalılığa yazıları gazeteye göndermeden hemen önce ya da aynı gün koymuş olabilirler.

"Bu çalılık tuhaf – oldukça tuhaf bir çalılıktı. Çok sıktı. İçinde üç tane tuhaf görünüşlü taş vardı. Bunlar *arkalıklı bir sandalye şeklinde yerleştirilmişti.* Ve bu çalılık Madam Deluc'un evinin *çok yakınındaydı.* Çocukları çay yapacak ağaç kabuğu bulmak için civardaki çalılıkları sürekli dikkatle araştırıyordu. Çocukların bu eşyaları daha bir *gün* bile geçmeden bulacağına bire bin bahse girerim. Bu bahse girmekten kaçınanlarsa ya asla çocuk olmamıştır, ya da çocukluğun nasıl bir şey olduğunu unutmuştur. Tekrarlıyorum – bu eşyaların o çalılıkta keşfedilmeden bir-iki günden fazla nasıl durmuş olabileceğini anlamak çok zor. Bu yüzden, *Le Soleil*'in dogmatik ısrarına karşın, bu eşyaların bulundukları yere oldukça yakın bir tarihte konulmuş olduklarından şüphelenmek için oldukça iyi sebeplerimiz var.

"Ama buna inanmak için daha da geçerli sebeplerimiz var ki, bunlardan henüz bahsetmedim. Şimdi, eşyaların ne kadar yapay bir şekilde yerleştirilmiş olduğuna dikkatini çekmek istiyorum. *En üsttekinde* beyaz bir iç etekliği; *ikincisinin* üstünde ipek bir eşarp vardı. Etrafında bir güneş şemsiyesi, eldivenler ve bir mendil vardı. Mendilin üstünde 'Marie Rogêt' ismi yazılıydı. Pek zeki olmayan bir insan, bu eşyaları *doğal olarak* ortalığa saçılmış gibi göstermek istese, onları *doğal olarak* bu şekilde yerleştirirdi. Ama bu *kesinlikle* doğal bir düzenleme değil. *Hepsinin* yerde ve çiğnenmiş olması doğal olurdu. Çalılığın içi dardı. Burada boğuşan bir sürü kişi varken, o iç etekliğinin ve eşarbın taşların üstünde kalabilmesi çok zordu. 'Otlar ezilmiş, çalılar kırılmıştı,' diye yazıyor, 've ortalıkta bir mücadelenin tüm izleri vardı. Ama iç etekliği ve eşarp sanki düzgünce konulmuş gibi taşların üs-

tünde duruyordu. 'Giysisinin çalılar tarafından yırtılıp koparılmış kısımları yaklaşık sekiz santim genişliğinde ve on beş santim uzunluğundaydı. Biri robun eteğinin kıvrım kenarının parçasıydı. Bir diğeri kıvrım kenarından değil, etekten bir parçaydı. Bunlar *yırtılıp kopmuş şeritlere benziyordu*.' Burada *Le Soleil* yine elinde olmadan son derece tartışmalı bir şey söylüyor. Bu parçalar, tarif edildikleri kadarıyla, gerçekten de 'yırtılıp kopmuş şeritlere benziyor'; ama elle ve bilerek yırtılıp koparılmış şeritlere. *Dikenlerin* giysi kumaşını böyle 'yırtıp kopardıkları' çok enderdir. Dikene ya da çiviye takılan bir kumaş dokusu gereği dik açılı bir şekilde – dikenin battığı yerden başlayarak dik açıyla birbirinden uzaklaşan iki boylamasına çizgi halinde yırtılır. Ama kumaştan bir parça 'yırtılıp kopmaz' Bunu ikimiz de biliyoruz. Böyle bir kumaştan bir parça 'koparmak' için hemen her zaman farklı iki gücün farklı yönlerden etki etmesi gerekir. Mesela kumaşın iki kenarı varsa – mesela diyelim ki bir mendilse ve bundan bir şerit yırtılmak isteniyorsa, tek bir güç uygulamak yeterlidir. Ama söz konusu durumda tek kenarlı bir giysiden söz ediyoruz. *Dikenlerin* bunun içinden, kenarı olmayan bir kısımdan parça koparması mucize olur. Bu işi *tek bir* dikenin yapması imkânsızdır. Ama bir kenarı olsaydı bile, parçayı koparmak için farklı yönlerde faaliyet gösteren iki diken gerekirdi. Tabii giysinin kenarının *kıvrılıp dikilmemiş* olduğunu farz edersek. Hele bir de *kıvrılıp dikilmişse*, bu iş neredeyse imkânsız hale gelir. Böylece bir giysi parçasının sadece 'dikenler' tarafından 'yırtılıp koparılmasının' ne kadar zor olduğunu görüyoruz. Oysa bizden sadece bir değil, birçok parçanın yırtılıp koptuğuna inanmamız bekleniyor. Hem de *'biri robun eteğinin kıvrım kenarının parçasıymış'*! Bir diğeri *'kıvrım kenarından değil, etekten bir parçaymış'* – yani dikenler tarafından giysinin kenarsız iç kısmından

tamamen yırtılıp koparılmış! Evet, insan bunlara inanmak istemeyebilir. Ama bir arada ele alındıklarında sanırım *katillerin*, cesedi orada bırakmayacak kadar ihtiyatlı olan *katillerin* bu eşyaları geride o çalılıkta bırakmasından daha şaşırtıcı değil. Ama amacımın o çalılığın cinayet mekânı olduğunu *reddetmek* olduğunu sanıyorsan beni anlamamışsın demektir. *Burada* bir suç işlenmiş veya daha büyük olasılıkla Madam Deluc'un hanında bir kaza olmuş olabilir. Ama aslında bu önemsiz bir nokta. Biz cinayet mekânını değil, katilleri bulmaya çalışıyoruz. Bütün bu ayrıntılara inmemin iki sebebi var: Birincisi, *Le Soleil*'in pervasızca öne sürdüğü iddiaların ne kadar salakça olduğunu göstermek; ama daha da önemlisi, seni bu cinayetin bir *çetenin* işi olup olmadığından daha çok şüphelenmeye olabilecek en doğal yoldan teşvik etmek.

"Bu sorunun cevabını araştırmaya, doktorun adli soruşturmada verdiği iç bulandırıcı yanıtları ele alarak devam edelim. Serserilerin sayısına ilişkin olarak yayımlanan *tahminlerin*, Paris'in bütün saygın anatomistleri tarafından alaya alındığını söylemem bu konuda yeterlidir. Böyle bir konuda *tahmin yapılamayacağı* için değil, bu tahminleri yapmak için mantıklı bir sebep olmadığı için alaya alındılar. Oysa başka bir tahmin yapmak için pek çok sebep yok muydu?

"Şimdi şu 'mücadele izleri' üstüne düşünelim. Bu izleri bırakan kim? Güya bir çete. Ama aslında bu izler ileri sürülenin tam tersine, işin içinde bir çetenin olmadığını göstermiyor mu? Eğer işin içinde gerçekten bir serseri *çetesi* varsa, yalnız ve savunmasız bir kızın bu farazi adamlarla *mücadelesi* her tarafta 'izler' bırakacak kadar şiddetli olabilir miydi? Bir-iki kişinin kızı kollarından tutuvermesi mücadeleyi sona erdirmeye yeter. Kurban serseri grubu karşısında tamamen pasif durumda kalır. Çalılığın

cinayet mekânı olmadığı konusundaki savlar, temelde, sadece, eğer bu cinayet *birden fazla kişinin işi değilse* geçerlidir – bunu sakın unutma. Oysa ortada sadece *tek bir* saldırgan varsa, her tarafta 'izler' bırakacak kadar şiddetli bir mücadelenin gerçekleşmiş olduğunu düşünebiliriz ve düşünmek zorundayız da.

"Çalılıkta bulunan o eşyaların orada *kalabilmiş* olmalarının şüphe uyandırıcı olduğunu söylemiştim. Bu suç kanıtlarının geride, bulundukları yerde yanlışlıkla bırakılmış olmaları neredeyse imkânsız geliyor. Ceset sürüklenip götürülmüş; oysa cesetten daha açık bir kanıt (sonuçta cesedin yüzü kısa sürede çürüyüp tanınmaz hale gelebilirdi) cinayet mekânında, ortalık yerde bırakılmış – üstünde kurbanın *ismi* yazılı bir mendil bu; ve bu bir hataysa, *bir çetenin* değil, tek bir kişinin hatası olabilir ancak. Bir düşünelim. Biri cinayet işlemiş. Cesetle yalnız. Karşısında hareketsiz yatan ceset onu afallatıyor. Öfke nöbeti sona ermiş ve şimdi doğal olarak karşısındaki ölüden korkmaya başıyor. Yanında başkaları olsa kendine güveni artardı, ama kimse yok. Ölüyle *yalnız*. Şaşkın ve titriyor. Ama cesetten kurtulmak zorunda. Cesedi nehre götürüyor. Ama cinayetin diğer kanıtlarını geride bırakıyor. Çünkü hepsini birden aynı anda taşıması kolay değil. Oysa onları sonradan geri dönüp kolayca alabilir. Ama bin bir güçlükle nehre giderken iyice korkuya kapılıyor. İnsan sesleri duymaya başlıyor. İzlendiğini, ayak sesleri işittiğini sanıyor kaç kez. Şehrin ışıkları bile onu şaşırtıyor. Ama uzun aralar vere vere ve müthiş acılar çektikten sonra, sonunda nehir kıyısına ulaşıyor ve o korkunç cesetten kurtuluyor Belki bu iş için bir tekne kullanıyor. Ama *şimdi* o yalnız katili güç bela kat ettiği o tehlikeli yoldan geri dönmeye, içinde kanını donduran hatıralar uyandıran o çalılığa tekrar gitmeye hangi hazine – hangi gözdağı – hangi güç ikna edebilir? Geri dönmek *istemiyor*, sonucu ne olursa

olsun. İstese de geri *dönemez*. Şu andaki tek düşüncesi kaçmak. O korkunç çalılığa *sonsuza dek* sırtını dönüyor ve bir gazaptan kaçarcasına kaçıyor.

"Oysa işin içinde bir çete olsa durum çok farklı olurdu; birbirlerinden cesaret alırlardı. Aslında sokak serserilerinin cesaretlenmeye pek ihtiyacı da yoktur. *Bu çetenin* de sokak serserilerinden oluştuğu varsayılıyor. Kalabalık olduklarından, yalnız bir adamın hissedeceği o afallatıcı ve mantıksız dehşete kapılmazlardı. Birinin, ikisinin, üçünün gözünden bir şey kaçsa, dördüncünün hemen dikkatini çekerdi. Arkalarında hiçbir şey bırakmazlardı, çünkü sayıları çok olduğundan *her şeyi* bir seferde taşıyabilirlerdi. *Geri* dönmelerine *gerek kalmazdı*.

"Ceset bulunuğunda üstündeki giysiden bahsedilirken 'bundan koparılan otuz santim eninde bir şerit bele üç kez dolanmış ve arkadan düğümlenmişti,' deniyor. Bunun cesedi taşırken *tutacak bir yer olsun* diye yapıldığı belli. Ama *birden fazla* insan bu çareye başvurur muydu? Üç-dört kişi varsa, cesedi kol ve bacaklarından tutup taşımak en kolay yol olurdu. Ancak tek bir kişi böyle bir çareye başvurur. Şu gerçeği de ele alalım: 'Sık çalılıkla nehir arasındaki çitler yıkılmıştı ve yerdeki izlerden ağır bir şeyin sürüklenerek götürüldüğü anlaşılıyordu!' Bir düşün – işin içinde *birden fazla* insan olsa, bunlar cesedi çitlerin üstünden çabucak *aşırmak* varken, çitleri yıkma zahmetine girer miydi? *Birden fazla* insan olsa, cesedi *sürükleyerek* geride iz bırakır mıydı?

"Burada *Le Commerciel*'ın bir savını ele almalıyız. Bu sav üstüne daha önce de az-çok bir şeyler söyledim. 'Zavallı kızın iç etekliğinden altmış santim uzunluğunda ve otuz santim genişliğinde bir parça koparılmış, bu katlanıp çenesinin altından boynuna, herhalde çığlık atmasın diye bağlanmıştı. Bu işi yapanlar cebinde mendili olmayan insanlardı.

"Daha önce de söylediğim gibi, mendilsiz serseri *olmaz*. Ama burada üstünde durmak istediğim nokta bu değil, bu sarma işinin *Le Commerciel*'ın iddia ettiği gibi mendilsizlik yüzünden yapılmadığı; zaten çalılıkta bulunan mendilden de gerekçenin mendilsizlik olmadığı anlaşılıyor. Amaç çığlıkları engellemek de olamaz, çünkü aksi takdirde kumaş parçası ağza tıkılmış olurdu. Ama söz konusu kumaş parçasının 'gevşekçe boyna bağlandığını ve sıkı bir düğüm atılmış olduğunu' okuduk. Bu oldukça belirsiz bir laf, ama *Le Commerciel*'de yazandan çok farklı. Kumaş parçası kırk beş santim genişliğindeydi, yani boylamasına katlandığında ya da kıvrıldığında oldukça sağlam bir şerit oluşturmaya uygundu. Bulunduğunda da bu şekilde katlanmıştı zaten. Benim anladığım şu= Tek başına olan katil cesedi bir süre, beline *sarmış olduğu* giysi parçasından tutup taşıdıktan sonra (çalılıktan ya da başka bir yerden yola çıkarak) yoruldu. Cesedi sürüklemeye karar verdi – kanıtlar cesedin *sürüklendiğini* gösteriyor. Bu yüzden cesedin uçlarından birine sicim gibi bir şey bağlaması gerekti. En iyisi boyna bağlanmasıydı, çünkü cesedin başı bağın çıkmasını engellerdi.'Katil mutlaka bele bağlı kumaş şeridini kullanmayı düşünmüştür. Ama bu cesedin beline sarılıydı, *düğümlüydü* ve giysiden 'yırtılıp koparılmış,' bir parça henüz yoktu. İç eteklikten yeni bir parça koparmak daha kolaydı. Yırtıp kopardığı bu parçayı boyna bağladı ve cesedi bu şekilde nehre kadar *sürükledi*. Bu 'bandaj' hem kullanışlı değildi, hem de hazırlanması için epey zaman ve çaba harcanmıştı. Bu yüzden şeridin mendilin artık kullanılamayacağı bir zamanda hazırlanmış olduğunu anlıyoruz – yani düşündüğümüz gibi, çalılıktan yola çıktıktan sonra (çalılıktan yola çıktıysa tabii) yolda, çalılık ile nehir arasında.

"Ama Madam Deluc'un cinayetin işlendiği sıralarda çalılığın

civarında bir *çete* görmüş (!) olduğunu söyleyeceksin. Bunu kabul ediyorum. Bence cinayetin işlendiği sıralarda Barrière du Roule civarında *bir düzine* çete vardı. Ama Madam Deluc'un, o dürüst ve titiz ihtiyarın dikkatini *tek bir çete* çekmişti, çünkü bu kadının sunduğu biraz gecikmiş ve son derece güvenilmez kanıta bakarsak, bunlar kek yiyip konyak içtikten sonra para vermemişti. *Et hinc illoe iroe?*[37]

"Peki Madam Deluc ne söyledi? 'Çiftin gidişinden az sonra bir serseri grubunun gelip gürültü patırdı çıkardığını, yiyip içip para vermeden çıktığını ve genç adamla kızın gittiği yola saptığını; *akşamüstü* hana geri dönüp nehri sanki büyük bir telaşla geçtiklerini.'

"Bu 'büyük telaş' Madam Deluc'a gerçekten de *büyük* görünmüş olsa gerek, çünkü adamların beş para vermeden yiyip içtiği kekler ve içkiler kadının içine oturmuş bes belli. Parasını alma umudunu hâlâ biraz taşıyordu anlaşılan; yoksa vakit zaten *akşamüstü* olmuşken niye adamların *acele etmiş* olması üstünde dursun? Bir serseri çetesi bile geniş bir nehri küçük teknelerle geçmek zorundaysa, fırtına ve gece *yaklaşıyorsa* eve dönmekte *acele* eder.

"Gece *yaklaşıyorsa* dedim; çünkü henüz gece *olmamıştı*. Ağırbaşlı Madam Deluc o 'vicdansızların' acelesini uygunsuz bulduğunda vakit henüz *akşamüstüydü*. Ama 'aynı akşam Madam Deluc ile en büyük oğlu han civarından bir kızın çığlıklarının geldiğini işitmişlerdi' Peki Madam Deluc bu çığlıkları akşamın hangi vaktinde işittiğini söylüyor? '*Karanlık çöktükten biraz sonra*' diyor. Ama '*karanlık çöktükten biraz sonrası*' '*karanlık*' demektir *Akşamüstü* ise kesinlikle gündüzdür Yani o çetenin Barrière du Roule'dan, Madam Deluc'un o çığlıkları işitmesinden *önce* ayrıldığı apaçık ortada. Oysa, şimdi seninle konuşurken

alıntıladığım bu cümlelerin ifadelerin pek çok yerinde apaçık yer almasına karşın, bu bariz tutarsızlık ne gazetelerin, ne de avanak polislerin dikkatini çekti.

"*Çete* fikrine karşı son bir sav daha ileri süreceğim. Ama *özellikle* bunun reddedilemez olduğunu düşünüyorum. O kadar büyük bir ödül konulduktan ve kral tarafından bağışlanma vaadi yapıldıktan sonra, bir serseri *çetesindekilerden* ya da herhangi bir insan grubundakilerinden biri mutlaka suç ortaklarını ele verirdi. Böyle bir durumda çete üyeleri ödül hırsından ya da kaçma arzusundan çok, *ihanete uğrama korkusu* yaşar ve kendisi *ihanete uğramamak* için hemen, seve seve ihanet eder. Sırrın henüz ortaya çıkmamış olması, bunun gerçekten de bir sır olduğunun en iyi kanıtı. O korkunç cinayetin sırrını sadece bir-iki kişi ve bir de Tanrı biliyor.

"Şimdi bu uzun analizimizin yetersiz ama kesin sonuçlarını toparlayıp gözden geçirelim. Marie'nin ya Madam Deluc'un hanında ölümcü bir kazaya kurban gittiğini, ya da Barrière du Roule'da sık bir çalılıkta bir âşığı ya da en azından çok yakından ve gizlice tanıdığı biri tarafından öldürüldüğünü biliyoruz. Bu kişi esmer. Ten rengi ile 'bandajdaki' ve bone bağcıklarındaki 'denizci düğümleri', bir denizciye işaret ediyor. Bu kişinin müteveffayla –neşeli, ama gururlu bir genç kızla– olan ilişkisinden, sıradan bir denizci olmadığı anlaşılıyor. Gazetelere gönderilen yazılar da bunu doğrular nitelikte. *Le Mercuire*'nin de söylediği gibi, kız daha önce de bir 'bahriye subayıyla' kaçmış. İnsan ister istemez bu denizciyle, o talihsiz kızı suça teşvik eden o bahriye subayını hemen özdeşleştiriyor

"Şimdi esmer tenli adamın niye hâlâ ortaya çıkmadığını düşünmenin tam sırası. Bu adam epey esmer. Çünkü Valence ile Madam Deluc'un *tek* dikkatini çeken esmerliği olmuş. Peki niye

kayıp bu adam? Çete tarafından mı öldürüldü? Eğer öyleyse, niye sadece öldürülen *kıza* ait *izler* bulundu? İki cinayet işlendiyse ikisinin de aynı yerde işlenmiş olması mantık dahilinde. Adamın cesedi nerede peki? Katiller herhalde ikisinden de aynı yöntemle kurtulurdu. Demek ki bu adamın sağ olduğu ve cinayetle suçlanmaktan korktuğu için ortaya çıkamadığı söylenebilir. Bu kaygıları ancak şimdi –hayli geç kaldıktan sonra– duymaya başlamış olsa gerek, çünkü Marie ile birlikte görülmüştü; ama olaydan hemen sonra suçlanma kaygılarına kapılmamış olduğu kesin. Masum bir adamın böyle bir durumda yapacağı ilk iş cinayeti haber vermek ve suçluların teşhis edilmesine yardım etmektir. Kızla birlikteyken görülmüştü. Onunla üstü açık bir feribota binip nehri geçmişti. En aptal kişi bile bu durumda kendisinden şüphelenilmesini engellemenin en kesin ve tek yolunun katillerin kimliğini açığa çıkarmak olduğunu bilir. O Pazar gecesi hem suçsuz, hem de cinayetin işlendiğinden habersiz olduğunu düşünemeyiz. Ama hâlâ sağ ise, ortaya çıkıp katillerin kimliğini açıklamamış olması ancak bir şekilde mümkün olabilir.

"Peki bu gerçeği ortaya çıkarmak için elimizde hangi araçlar var? İlerledikçe bu araçlarla karşımızdaki tablonun netleştiğini, parçaların yerine oturduğunu göreceğiz. Şu ilk kaçma meselesine dönelim. 'O subayın' geçmişini, şimdi ne yaptığını ve cinayet esnasında nerede olduğunu öğrenelim. Akşam gazetesine gönderilen, cinayetin *bir çetenin* işi olduğunu savunan yazıları birbiriyle karşılaştıralım. Daha sonra bunları hem üslup, hem de el yazısı tarzı açısından daha önce sabah gazetesine gönderilen ve Mennais'in suçlu olduğunda ısrar eden yazılarla karşılaştıralım. Sonra bütün bu yazıları subayın el yazısıyla karşılaştıralım. Madam Deluc ile çocuklarını ve otobüs şoförü Valence'i defalarca

sorgulayarak, 'esmer adamın' kişisel görünüşü ve tavırları hakkında daha fazla bilgi edinelim. Ustaca yapılan sorgulamalar bu kişilerin bazılarından bu konuda (ve diğer konularda) yeni bilgiler alınmasını sağlayacaktır Belki onlar bu bilgilere sahip olduklarının farkında bile değildir. Şimdi gümrükte çalışan bir mavnacının 23 Haziran Pazartesi günü, cesedin bulunmasından bir süre önce, Seine'de bulduğu tekneye gelelim. Bu tekne mavna dairesinden, görevli memurdan habersiz alınıp *dümensiz* götürüldü. Titiz ve sabırlı bir araştırma yaparsak bu teknenin izini mutlaka buluruz. Çünkü hem tekneyi bulan mavnacı onu görünce tanıyabilir, hem de *dümeni elimizde*. İçi rahat olan biri *yelkenli bir teknenin* dümenini bırakıp gitmez. Burada bir sorum olacak. Bu tekne bulunduktan sonra sessizce mavna dairesine götürüldü ve oradan sessizce alındı. Ama bu teknenin sahibi ya da onu kiralayan kişi – Salı sabahı, daha teknenin Pazartesi günü bulunduğu ilan edilmeden, teknenin yerini nereden biliyordu? Yoksa *deniz kuvvetlerinden* tanıdıkları mı vardı? Bu daimi bağlantı sayesinde orada olup biten en küçük şeylerden bile sürekli haberdar mı oluyordu?

"Katilin cesedi tek başına nehir kıyısına sürüklemesinden bahsederken, *bir tekne* kullanmış olabileceğini söylemiştim. Artık Marie Rogêt'nin bir tekneden *atıldığını* biliyoruz. Kıyı suları bu iş için fazla sığ. Kurbanın sırtındaki ve omuzlarındaki tuhaf izler akla bir teknenin tahtalarını getiriyor. Cesede ağırlık bağlanmamış olması da bu kanıya uygun düşüyor. Sahilden atılsa ağırlık bağlanırdı. Ağırlık bağlanmamış olmasının sebebi sadece katilin bu işi nehre açıldıktan sonra akıl etmesi olabilir Cesedi suya atarken tedbirsizliğinin farkına varmıştır mutlaka. Ama artık iş işten geçmiştir O kahrolası kıyıya geri dönmektense her riske atılmaya razıdır O korkunç cesetten kurtulduktan

sonra hemen şehre dönmüştür. Orada, tenha bir iskeleden kıyıya atlamıştır. Ama ya tekne – onu bağlamış mıdır? Katil tekneyi bağlamayı akıl edemeyecek kadar telaşlıdır mutlaka. Dahası tekneyi iskeleye bağlasa, kendini, aleyhite bir kanıt bırakıyor gibi hissedecektir. Doğal içgüdüsü cinayetle bağlantılı her şeyden olabildiğince uzaklaşmaktır. Sadece o iskeleden kaçmakla kalmamış, o teknenin iskelede *kalmasını* da istememiştir. Herhalde tekneyi salınmaya bırakmıştır. Sabahleyin teknenin bulunmuş ve her gün gittiği – belki de mesleği yüzünden gittiği bir yere götürülmüş olduğunu öğrenince dehşete kapılmıştır. Ertesi gece, *dümeni istemeye cesaret edemeden* tekneyi alıp götürür. Peki bu dümensiz tekne şimdi nerede? İlk hedeflerimizden biri onu bulmak olmalı. Onu görür görmez zaferimizin şafağı sökmeye başlar. Bu tekne bizi cinayetin işlendiği Pazar günü onu kullanan kişiye öyle çabuk götürecektir ki, buna biz bile şaşıracağız."

[Açıklamayacağımız, ama pek çok okuyucumuza malum gelecek sebeplerden dolayı elimize geçen bu yazının buradaki, Dupin'in o küçük ipucunu *bulmasından sonra olanların* ayrıntılarının yer aldığı kısmını atlıyoruz. Kısaca, istenen sonucun elde edildiğini ve Komiser'in, gönülsüzce de olsa, Şövalye ile yaptığı anlaşmanın koşullarını yerine getirdiğini söyleyeceğiz. Bay Poe'nun yazısı aşağıdaki sözlerle son buluyor. – *Ed.*[18]]

Sadece, *sadece* rastlantılardan bahsettim. Bu konuda yeterince konuştum. Doğaüstüne inanmıyorum. Doğa'nın ve Tanrısının birbirinden farklı olduğunu, düşünebilen hiç kimse inkâr edemez. Tanrı'nın doğayı yarattığı ve onu istediği şekilde kontrol edebileceği veya değiştirebileceği tartışılmaz bir gerçektir. "İstediği zaman" dedim, çünkü burada asıl mesele mantığın çılgınca varsaydığı gibi güç değil, istektir. Mesele Tanrı'nın kendi

koyduğu kuralları *değiştiremeyecek* olması değildir. Onun doğayı değişikliğe gerek duyulacak şekilde yarattığını düşünmekle, Tanrı'ya hakaret etmiş oluruz. Bu kurallar Gelecek'te gerçekleşebilecek *tüm* olasılıkları kapsayacak şekilde konulmuştur. Tanrı için her şey *Şimdiki Zaman*'dadır.

Tekrarlıyorum, bütün bu olanlardan sadece rastlantı olarak bahsediyorum. Ve dahası, anlattıklarım okunduğunda, sonunu bildiğimiz talihsiz Mary Cecilia Rogers'ın kaderi ile yaşamının belli bir zamana kadarki kısmını bildiğimiz Marie Rogêt'ninki arasında, insan aklını utandıracak kadar kusursuz bir paralellik bulunduğu görülecektir. Bütün bunlar görülecektir. Ama kimse Marie'nin üzücü yaşamının bu bahsettiğim zamandan sonraki kısmını ele alırken ve bunun gizemini *dénouement*[39], bu paralelliğin devam ettiğini ima etmeye çalıştığımı sanmasın. Paris'te bir *grisette*nin katilini bulmak için kullanılan yöntemlerin benzer bir durumda benzer sonuçlar vereceğini söylediğim de sanılmasın.

Bu ikinci sanıya kapılanlar unutmamalıdır ki, iki vaka arasındaki en küçük bir farklılık bile olayların akışını tamamen değiştirebilir ve böylece en büyük hesap hatalarına yol açabilir. Tıpkı aritmetikte olduğu gibi, tek başına sonucu fazla etkilemeyecek bir hata, işlemin her noktasında giderek yayılarak çoğalır ve sonuçta ortaya tamamen yanlış bir sonuç çıkar. Birinci sanıya gelince... Bahsetmiş olduğum Olasılık Hesabı'na göre paralelliğin sürmesi olanaksızdır. Bu paralellik zaten yeterince uzun bir süre kusursuzca sürmüştür. Böyle çelişkili fikirler matematiksel düşünmeyen kişilere cazip görünse de, aslında bunları sadece matematikçiler gerçekten anlayabilir Örneğin sıradan bir okuyucuya, tavlada peş peşe iki defa düşeş atılmışsa üçüncü defa da düşeş atılması ihtimalinin neden bu sefer daha da küçük olduğunu anlatmak dünyanın en zor işidir Mantık genelde böyle fi-

kirleri hemen reddeder. Zarlar iki defa atılmış ve bu atışlar Geçmiş'te kalmışsa, Gelecek'te yapılacak bir atışı neyin nasıl etkileyeceğini anlayamaz. Düşeş gelmesi olasılığı her sıradan atıştaki kadarmış – yani bu olasılık sadece zarların herhangi bir atılışındaki belirleyici etkenlere tabi imiş gibi görünür. Bu öyle bariz görünen bir fikirdir ki, açıklamaya çalıştığınızda karşınızda genellikle saygıyla dinlemekten çok alayla gülümseyen birini görürsünüz. Buradaki hatayı –kötülük kokan bu korkunç hatayı – açıklamama bana bu yazı için ayrılmış olan yer yetmez. Zaten felsefi düşünenler de herhangi bir açıklamaya ihtiyaç duymayacaktır. Belki şu kadarını söylemem yeterli olur: Mantığın gerçeği *ayrıntıda* arama eğiliminin yol açtığı sınırsız bir hatalar zincirinin halkalarından biridir.

Kuyu ve Sarkaç

Impia tortorum longas hic turba furores
Sanguinis innocui, non satiata, aluit.
Sospite nunc patria, fracto nunc funeris antro,
Mors ubi dira fuit vita salusque patent.[40]

[Paris'teki Jakoben Derneği Binası'nın yerine kurulacak pazarın kapısına asılmak üzere yazılmış dörtlük.)

Fenalaşmıştım – o korkunç acıyla ölecek gibi fenalaşmıştım. Sonunda beni bıraktıklarında ve oturmama izin verildiğinde, duyularımı yitirmeye başladığımı fark ettim. O hüküm –o idam hükmü– doğru dürüst işitebildiğim son sesti. Sonrasında, Engizisyon'dakilerin sesleri, sanki bir düş aleminde birbirine karıştı ve kesintiz bir uğultuya dönüştü. Sesler sanki *dönüp duruyordu* – belki bir değirmen çarkının sesini andırdığı için öyle geldi bana. Az sonra bu sesi de duymaz oldum. Ama bir süre daha görmeye devam ettim – hem de ne korkunç bir netlikle! Kara cüppeli yargıçların dudaklarını gördüm; bembeyazdılar – üstüne yazdığım bu kâğıttan daha beyazdılar İnceciktiler Sarsılmaz bir kararlılığın, acı çeken insanlara karşı büyük bir horgörünün ifadesiydiler Kaderimi belirleyen hükümlerin o dudakların arasından hâlâ çıkmakta olduğunu gördüm, korkunç bir şekilde kıvrılıp du-

ruyorlardı. Ses çıkarmayan bu dudakların ismimin hecelerini söylediklerini görünce tüylerim diken diken oldu. Korkudan kendimi kaybetmiş haldeyken, odanın duvarlarını kaplayan kara örtülerin çok hafifçe dalgalandığını birkaç saniyeliğine gördüm. Sonra masada duran yedi uzun mumu gördüm. Bana önce beni kurtarmaya gelmiş beyaz, uzun melekler gibi göründüler. Ama sonra içimi korkunç bir bulantı kapladı. Bir galvanik akünün teline dokunmuş gibi zangır zangır titredim ve melekler kafaları alevden anlamsız hayaletlere dönüştü. Bana yardım edemeyeceklerini anladım. Sonra birden mezarın ne kadar huzurlu olacağı fikri ruhuma tatlı bir melodi gibi yayıldı. Öyle usulca, hafifçe yayılıyordu ki, onu tam anlamıyla kavramam epey zaman aldı. Ama ruhum bunu kavramaya ve hissetmeye başlar başlamaz karşımdaki yargıçlar birden yok oldu. Sanki büyü işiydi bu. Uzun mumlar eriyip tükendi, alevleri söndü. Ortalığa karanlık çöktü. Ruhum müthiş bir hızla cehenneme düşüyordu adeta. Sonra sessizlikten, dinginlikten ve karanlıktan başka bir şey kalmadı.

Bayılmıştım, ama bilincimi tamamen yitirmemiştim. Ne kadarını yitirmediğimi anlatmaya ya da belirlemeye çalışmayacağım. Ama tamamen yitirmemiştim. İnsan bilincini ne zaman tamamen yitirir ki zaten? En derin uykudayken mi? – Hayır! Hezeyan geçirirken mi? – Hayır! Bayılınca mı? – Hayır! Ölünce mi? – Hayır! İnsan ölünce bile bilincini *tamamen* yitirmez; aksi takdirde insanın ebedi olduğunu söylemek mümkün olmazdı. En derin uykudan uyanırken *bir rüyanın* bir örümceğinki gibi incecik ağını yırtarız; ve bu ağ o kadar ince olabilir ki, uyandıktan bir saniye sonra rüya gördüğümüzü hatırlamayabiliriz. Bayılanların hayata geri dönüşününse iki evresi vardır: Önce zihinsel ya da ruhsal, sonra da fiziksel varoluşa geri dönerler. İkinci evreye

vardığımızda birinci evredeki izlenimleri hatırlayabilseydik, bu izlenimlerde belki ötedeki derin kanyona ait etkileyici güzellikte anılar bulabilirdik. Peki ya o derin kanyon – o nedir? En azından ölümden farkını nasıl anlayacağız? Gene de birinci evrenin izlenimlerini istediğimiz zaman değilse bile, uzun bir süre sonra kendiliğinden anımsamaz mıyız; ve nereden geldiklerine şaşmaz mıyız? Hiç bayılmamış bir insan parlayan korlarda tuhaf saraylar ve tuhaf bir şekilde tanıdık yüzler görmenin; havada uçuşan, pek az kişinin görebileceği görüntülere tanık olmanın; eşine rastlamadığı bir çiçeğin kokusuna kendini kaptırmanın; bir melodide daha önce fark etmediği bir anlam keşfedip heyecanlanmanın nasıl bir şey olduğunu bilemez.

Ruhumun o sırada içine düşer gibi olduğu hiçlikten anılar çıkarmaya sık sık çabaladım. Başarıya ulaştığıma inandığım anlar oldu. Bu kısacık anlarda hatırladığım bazı şeyler vardı ki, bunları daha sonra, kendime gelince yaşamamış olduğuma emindim. Bu silik anılarda uzun boylu adamlar görüyordum. Beni kaldırıyorlar ve sessizce taşıyorlardı. Aşağıya – aşağıya – daha da aşağıya. Öyle ki, sonunda ne kadar aşağı inmiş olduğumu düşünmek korkunç bir baş dönmesine yol açıyordu. Ayrıca kalbim her zamankinden daha durgun olduğundan, yüreğimin içindeki belirsiz bir dehşeti de görebiliyordum. Sonra birden her şey hareketsizleşti. Sanki beni taşıyanlar (ne korkunç bir kafileydi!) artık ine ine sınırsızlığın sınırına gelmiş, burada durmuş soluklanıyorlardı. Sonra düz ve nemli bir zemin hatırlıyorum. Sonrası *çılgınlık* – yasak şeylerle uğraşan bir hafızanın çıldırması.

Hareketleri ve sesleri tekrar algılamaya başlamam çok ani oldu. Kalbimin düzensiz atışlarını hissetmeye, kulaklarımda bozuk ritmini duymaya başladım. Sonra bir kesinti oldu ve her şey kayboldu. Sonra sesler ve hareketler tekrar geri geldi – ve

dokunma duyum. Her tarafım karıncalanıyordu. Sonra varlığımın bilincine varmaya başladım – düşünmüyor, sadece hissediyordum. Bu durum epey uzun sürdü. Sonra birden *düşünme* yetim de geri geldi. Korkudan tir tir titremeye ve nerede olduğumu anlamaya çalıştım. Sonra yeniden duyarsızlığa gömülmek için müthiş bir arzu uyandı içimde. Sonra birden yeniden cana geldim ve hareket etmek için çaba göstermeyi başardım. Duruşmayı, yargıçları, kara duvar örtülerini, hükmü, fenalaşmamı, bayılmamı hatırladım. Daha sonra olanları hiç hatırlamıyordum. Bunları ancak sonradan, büyük çabalardan sonra hayal meyal hatırlayabilecektim.

Bütün bu olanlar sırasında gözlerimi hâlâ açmamıştım. Sırt üstü yattığımı hissediyordum. Ellerim bağlı değildi. Elimi uzatınca ıslak ve sert bir şeye dokundum. Dakikalarca öylece yattım, nerede ve *nasıl bir durumda* olduğumu anlamaya çalışarak. Gözlerimi açmak istiyor, ama buna cesaret edemiyordum. Etrafımı görmeye korkuyordum. Korkunç şeyler görmekten değil, *hiçbir şey* görememekten korkuyordum. Sonunda büyük bir umutsuzluğa kapıldım ve daha fazla dayanamayıp çabucak gözlerimi açtım. O zaman en büyük korkumda haklı olduğumu anladım. Etrafımı sonsuz bir gecenin karanlığı kuşatmıştı. Boğulacak gibi oldum. Karanlık öyle yoğundu ki, beni soluksuz bırakıyordu. Katlanılmayacak kadar basık bir hava vardı. Kıpırdamadan yatıp düşünmeye çalıştım. Engizisyonun işleyiş tarzını düşündüm ve buradan yola çıkarak durumumu anlamaya çalıştım. Hüküm verilmişti. Aradan da epey zaman geçmiş gibiydi Ama bir an bile acaba öldüm mü diye düşünmedim. Roman ve öykülerde ne yazarsa yazsın, ölüm halinin gerçek varoluşla ilgisi yoktur Ama öyleyse neredeydim ve ne haldeydim? İdam mahkumlarının *auto-da-fés*[1] öldürüldüğünü biliyordum. Bu tarz

infazlardan biri daha duruşmamın olduğu gecede yapılmıştı. Bir sonraki kurban ben miydim ve sıramı beklemek için mi zindana geri gönderilmiştim? Bunun doğru olamayacağını hemen anladım. Beni hemen yakmayı tercih ederlerdi. Dahası, zindanım tıpkı Toledo'daki idamlık olmayanların hücreleri gibiydi: Işıktan tamamen yoksun değildi ve zemini taştandı.

Aklıma aniden gelen korkunç bir fikirle yüreğim küt küt atmaya başladı ve kısa süreliğine tekrar hissizleştim. Kendime gelince hemen ayağa fırladım. Zangır zangır titriyordum. Elimi kolumu her tarafa çılgınca sallamaya başladım. Hiçbir şeye dokunmuyordum. Ama yine de adım atmaya cesaret edemiyordum, bir *mezarın* duvarlarına çarparım diye. Her tarafımdan terler boşanıyordu. Alnımdan iri, soğuk ter damlaları süzülüyordu. Sonunda duyduğum şüphenin çektirdiği ıstıraba dayanamaz hale geldim ve dikkatle yürümeye başladım. Kollarımı öne uzatmıştım. Bir şeyler görme umuduyla gözlerimi faltaşı gibi açmıştım. Ama etrafımda hâlâ karanlıktan ve boşluktan başka bir şey yoktu. Şimdi daha rahat soluk alıyordum. Başıma olabilecek en kötü şeyin gelmediği kesindi.

İhtiyatla yürümeyi sürdürürken aklıma Toledo'nun korkunçluğundan bahseden binlerce belirsiz söylenti geliyordu. Toledo zindanları hakkında çok tuhaf şeyler işitmiş, ama bunlara hep masal gözüyle bakmıştım; tuhaf ve ancak fısıltıyla söylenebilecek kadar korkunç masallar. Yeraltındaki bu karanlık dünyada açlıktan ölmeye mi terk edilmiştim? Ya da beni daha da korkunç bir son mu bekliyordu? Yargıçların karakterini çok iyi bildiğimden, sonumun ölüm, normalden çok daha acı verici bir ölüm olduğunu biliyordum. Nasıl ve ne zaman öleceğimi bilmiyordum sadece.

Uzanmış ellerim sonunda katı bir cisme dokundu. Bu taşa

benzer bir duvardı – pürüzsüz, kaygan ve soğuk. Duvar boyunca ilerledim. Burası hakkında duyduklarım yüzünden adımlarımı son derece dikkatli atıyordum. Ama duvarın her tarafı birbirinin aynı gibiydi, bu yüzden bir tur atsam bile başladığım yere döndüğümü fark etmem olanaksızdı. Bu yüzden engizisyon salonuna götürülürken cebimde duran çakıya baktım. Ama gitmişti. Giysilerim kaba kumaştan, şayak bir cüppeyle değiştirilmişti. Çakıyla duvarda küçük bir delik açmayı düşünmüş böylece nereden yola çıktığını anlarım diye hesabetmiştim. Sorunun çözümü aslında basitti. Ama o sırada sersemlemiş halde olduğumdan ilk başta yok gibi gelmişti. Cüppenin eteğinin kenarından bir parça kopardım ve yere, duvarla dik açı yapacak şekilde serdim. Böylece hapsedildiğim yeri el yordamıyla turlarken bu kumaş parçasına eninde sonunda rastgelecektim. En azından düşüncem buydu. Ama zindanın ne kadar büyük olabileceğini ya da ne kadar bitkin olduğumu hesaba katmamıştım. Zemin nemli ve kaygandı. Bir süre sendeleyerek yürüdükten sonra kaydım ve düştüm. Öyle bitkindim ki, düştüğüm yerde uzanıp kaldım. Az sonra da uykuya daldım.

Uyanıp kolumu uzattığımda yanımda bir somun ekmek ve su dolu bir kulplu sürahi buldum. Bunun üstünde düşünemeyecek kadar bitkindim. Büyük bir iştahla yiyip içtim. Az sonra hücreyi tekrar turlamaya başladım ve epey zahmet çektikten sonra o şayak parçası karşıma çıktı. Düştüğüm yere kadar elli iki – bundan sonrasında da kırk sekiz adım atmıştım. Yani toplam yüz adım ediyordu. Her adımın yarım metre olduğunu düşünerek, zindanın çevresinin elli metre olduğunu hesapladım. Ama duvarda pek çok girintiye rastlamıştım, bu yüzden bu mahzenin (bana başka bir şey olamaz gibi geliyordu) şekli hakkında hâlâ bir fikrim yoktu.

Bu araştırmalarımın doğru dürüst bir hedefi yoktu; onlardan medet umuyor da değildim; ama hafif bir merak uğraşmayı sürdürmemi sağlıyordu. Duvardan ayrılıp karşı tarafa yürümeye karar verdim. İlk başta adımlarımı atarken çok dikkatliydim, çünkü zemin sert ama kaygandı. Sonunda cesaretimi topladım ve daha emin adımlar atmaya başladım. Böyle on-yirmi adım atmıştım ki, cüppemin eteğinden yırtmış olduğum kumaş parçası ayaklarıma dolandı. Buna basınca yüz üstü yere kapaklandım.

Yere düştükten birkaç saniye sonra bir tuhaflık fark ettim: Çenem zindanın zeminine dayalı duruyordu, ama dudaklarım ve başımın üst kısmı sanki çenemden daha aşağıda olmasına karşın hiçbir şeye dokunmuyordu. Aynı zamanda alnımda yapışkan buharlar geziniyor, burnuma çürük mantar kokusu geliyordu. Kolumu uzatınca yuvarlak bir kuyunun tam kenarında olduğu fark ettim ve ürperdim. Kuyunun ne kadar geniş olduğunu o sırada anlamama olanak yoktu elbette. Kuyu duvarının elimin hemen altındaki kısmını yoklayarak küçük bir taş parçası koparmayı başardım ve kuyuya attım bu taşı. Kuyunun kenarlarına çarpa çarpa düşen taşın çıkardığı seslerin yankıları saniyelerce sürdü. Sonunda suya düştü ve yüksek sesler yankılandı. Aynı anda tepemden sanki bir kapı hızla açılıp kapanmış gibi bir ses geldi ve karanlıkta bir an için hafif bir ışık belirip kayboldu.

Bana nasıl bir ölüm şeklinin seçilmiş olduğunu hemen anladım ve kurtulmama yol açan o talihli kazaya şükrettim. Düşmeden önce bir adım daha atsam şimdi öbür dünyada olacaktım. Engizisyon'la ilgili söylentilerde kıl payı kurtulmuş olduğum bu ölüm şeklinden bahsedildiğini işitmiş, ama inanmamıştım. Engizisyon, kurbanlarına ya en korkunç fiziksel acıları, ya da en dayanılmaz ruhsal acıları çektiriyordu. Benim için ikincisi seçilmişti. Uzun süre çektiğim acılar sinirlerimi yıpratmıştı. Öyle ki

artık kendi sesimden bile ürker olmuştum. Beni bekleyen işkence için biçilmiş kaftandım.

Tir tir titreyerek el yordamıyla duvara geri döndüm. Zindanın çeşitli yerlerinde kuyular bulunduğunu düşünüyordum. Bunlara düşme riskine atılmaktansa, duvarın dibinde ölmeyi yeğlerdim. Başka bir ruh halinde olsam, hemen o kuyulardan birine atlayıp bu işkenceyi sona erdirme cesaretini bulabilirdim belki, ama o anda korkakların en büyüğüydüm. Bu kuyular hakkında okuduklarımı hatırlıyordum – kurbanlar kesinlikle *çabuk* ölmüyordu.

Huzursuzluğum beni saatlerce ayakta tuttu, ama sonunda tekrar sızıp kaldım. Uyandığımda yanımda önceki gibi bir ekmek somunu ve su dolu bir kulplu sürahi buldum. Susuzluktan dilim damağıma yapışmıştı. Sürahiyi bir dikişte bitirdim. Su ilaçlı olsa gerekti, çünkü içer içmez gözlerim kapanmaya başladı. Derin bir uykuya daldım – ölümü andıran bir uykuya. Ne kadar sürdüğünü bilmiyorum elbette. Ama gözlerimi tekrar açtığımda etrafımı görebiliyordum. Tuhaf, kükürt sarısı bir ışık zindanın boyutlarını ve şeklini görebilmemi sağladı.

Boyutları konusunda çok yanılmıştım; çevresi en fazla yirmi beş metreydi. Bu yanılgının sebepleri üstünde birkaç dakika epey kafa yordum. Bu gereksizdi tabii, çünkü içinde bulunduğum o korkunç koşullarda zindanımın boyutlarının ne önemi olabilirdi ki? Ama küçük ayrıntılara oldum olası düşkünümdür; bu yüzden ölçüm yaparken nerede yanılmış olduğumu bulmaya çalıştım. Sonunda birden gerçeği anladım. İlk keşif girişimimde elli iki adım atmış, sonra da düşmüştüm. Bu sırada kumaş parçasından sadece bir-iki adım uzakta olmalıydım. Aslında zindanı neredeyse tamamen turlamıştım. Uyandığımda ise geldiğim yoldan geri dönmüştüm. Bu yüzden zindanın çevresinin aslın-

dan iki misli büyük olduğunu sanmıştım. Sersemlemiş halde olduğumdan, tura başlarken duvarın solumda, bitirirken ise sağımda olduğunu fark edememiştim.

Zindanın şekli konusunda da yanılmıştım. El yordamıyla ilerlerken karşıma çıkan pek çok girintiyi köşe sanmıştım. Bu yüzden buranın şeklinin son derece çarpık olduğu sonucuna varmıştım. Karanlığın uyku sersemi biri üstündeki etkisi bu kadar büyükmüş demek! Zindan kare şeklindeydi. Duvarlar taş değil büyük metal (belki demir) levhalardan oluşuyordu. O girintiler bu panellerin birleşme yerleriydi. Bu metal duvarların üstü keşişlerin ölüm sonrasına ilişkin batıl inançlarını sergileyen korkunç, iğrenç resimlerle kaplıydı. Iskeletsi ve daha korkunç şekillerdeki iblislerin resimlerini görüyordum. Bu ucubelerin şekilleri belirgindi, ama renkleri rutubetten solmuştu. Şimdi zeminin taştan olduğunu da görüyordum. Tam ortasında, içine düşmekten kurtulmuş olduğum o kuyu vardı. Ama zindandaki tek kuyu buydu.

Bütün bunları güçlükle görebiliyordum – çünkü uyurken içinde bulunduğum durum tamamen değişmişti. Şimdi alçak bir tahta sıranın üstünde, sırt üstü yatıyordum; eyer kolanlarını andıran uzun bir kayışla sımsıkı bağlanmıştım bu kerevete. Kayış, uzuvlarımı ve gövdemi tümden sarıyordu; bu yüzden sadece başımı ve biraz da sol kolumu oynatabiliyor, yanımda, zeminde duran toprak bir kaptaki yiyeceğe anca uzanabiliyordum. Sürahinin gitmiş olduğunu dehşetle fark ettim. Dehşetle diyorum – çünkü dayanılmaz bir susuzluk çekiyordum ve işkencecilerimin bu susuzluğu arttırmak istediği anlaşılıyordu – çünkü kapta kurutulmuş tuzlu et vardı.

Yukarı bakıp zindanın tavanını inceledim; dokuz-on metre yukarıdaydı ve yan duvarlara benziyordu. Panellerinden birin-

deki çok tuhaf bir şekil dikkatimi çekti. Zaman'ın kişileştirilmiş bir resmiydi, ama elinde tırpan yerine eski saatlerde görülen türden dev bir sarkaç tutuyordu. Ama bu sarkaçtaki bir tuhaflık ona daha dikkatli bakmama yol açtı: Tam tepemdeki sarkaç hareket ediyor gibiydi. Bir an sonra gerçekten de hareket ettiğini anladım. Kısa kısa ve yavaş hareketlerle sallanıyordu. Onu birkaç dakika korkuyla, ama daha çok da merakla izledim. Sonunda o monoton hareketten sıkılıp gözlerimi zindanındaki farklı nesnelere çevirdim.

Hafif bir ses dikkatimi çekti. Aşağı bakınca yerde dev farelerin yürümekte olduğunu gördüm. Hemen sağımda bulunan kuyudan çıkmışlardı. Ben bakarken bile akın akın, aç gözlerle çıkagelmeyi sürdürüyorlardı. Et kokusuna geliyorlardı. Onları korkutup kaçırmak için epey uğraşmak zorunda kaldım.

Yukarı tekrar ancak yarım, belki de bir saat (çünkü zamanı ölçme olanağım yoktu) sonra baktım. Gördüğüm şey beni şaşırttı ve kafamı karıştırdı. Sarkacın sallanırken çizdiği kavisler neredeyse bir metreye erişmiş, bunun doğal sonucu olarak hızı da epey artmıştı. Ama beni asıl endişelendiren, kesinlikle *alçalmış* olmasıydı. Alt kısmının hilal şeklinde, uçtan uca otuz santim uzunluğunda, parlak çelikten yapılmış olduğunu görünce dehşete kapıldım. Uçları yukarı kıvrıktı ve alt kenarının ustura gibi keskin olduğu belliydi; üstelik ağır ve kalındı da. Ağır bir pirinç çubukla yukarıdaki sağlam ve geniş bir mekanizmaya asılıydı. Havada kavis çizerken *tıslıyordu*.

Artık işkence dahisi keşişlerin bana nasıl bir ölüm hazırlamış olduklarından şüphe edemezdim. Kuyuyu fark ettiğimi anlamışlardı – benim gibi, kurallaşmış dinsel inançları kabul etmeyen cüretkâr birine uygun gördükleri o *kuyuyu*, cehennemi andıran ve söylentilere göre keşişlerin cezalarının *Ultima Thule*'si[42] olan o

kuyuyu. Bu kuyuya düşmekten büyük bir rastlantı eseri kurtulmuştum. Bu zindanlarda insanların tuzağa düşerek ve şaşırarak işkence çekmesinin, keşişlerin öldürme planlarında önemli bir rol oynadığını biliyordum. Kuyuya düşmemiştim ve o şeytani planlarında beni oraya zorla atmak yoktu. Bu yüzden (başka seçenekleri olmadığından) beni daha farklı ve daha az korkunç bir şekilde öldüreceklerdi. Daha az korkunç! Bunu düşününce çektiğim ıstıraba karşın hafifçe gülümsedim.

O çelik parçasının hızla ileri geri sallanarak alçalmasını uzun saatler boyunca, dayanılmaz bir dehşetle izledim! Santim santim – milim milim – sanki asırlar süren aralarla – alçalmayı sürdürüyordu! Keskin nefesini üstümde hissetmeye başladığımda sanki günler geçmişti. O keskin çeliğin kokusu burun deliklerime doluyordu. Dua ettim – Tanrı'ya sarkacın inişini hızlandırması için dua ettim. Sonunda delirecek gibi oldum ve o korkunç palanın darbesi bir an önce insin diye kendimi yükseltmeye çalıştım. Sonra birden sakinleştim. O ışıldayan ölüme, değerli bir oyuncağa bakan bir çocuk gibi gülümseyerek bakmaya başladım.

Sonra yine kendimden geçtim. Baygınlığım fazla uzun sürmemiş olmalıydı, çünkü tekrar kendime geldiğimde sarkacın alçalmamış olduğunu fark ettim. Ama uzun sürmüş de olabilirdi. Çünkü o iblisler bayıldığımı fark edip sarkacı durdurmuş olabilirdi. Kendime gelince dayanılmaz bir bitkinlik ve susuzluk hissettim. İnsan en korkunç zamanlarda bile acıkıyor. Müthiş bir çaba harcayarak sol kolumu olabildiğince uzattım ve etin farelerden geri kalan küçük parçasını aldım. Bunu dudaklarıma götürürken birden aklımdan geçen belirsiz bir düşünce bana bir neşe – bir umut verir gibi oldu. Oysa *nasıl* bir umuda kapılabilirdim ki? Söylediğim gibi, belirsiz bir düşünceydi bu. İnsanın

aklına böyle bir sürü belirsiz düşünce gelir ve bunlar asla hayata geçirilmez. Dediğim gibi, bana neşe – umut veren bir düşünceydi ama bu düşünceyi şekillendirmeye çalışırken yitirdim. Onu kusursuzlaştırmaya – tekrar ele geçirmeye çalıştıysam da boşunaydı; uzun süredir çektiğim acılar aklımı başımdan almıştı. Bir budalaya – bir alığa dönüşmüştüm.

Sarkaç vücuduma enlemesine gelecek bir hareketle sallanıyordu. Dar besini tam kalbime indirecekti. Cüppemin şayağını yırtacak – tekrar tekrar gidip gelmeyi sürdürecekti. Tıslayarak salınışı korkunç bir genişliğe ulaşmıştı (dokuz-on metre vardı) ve öyle hızlıydı ki, demir duvarları bile yarabilirdi. Ama yine de dakikalar boyunca sadece cüppemi yırtacaktı. Bunu düşününce duraksadım. Bundan ötesine düşünmeye cesaret edemiyordum. Bunun üstünde büyük bir azimle yoğunlaştım – sanki bu yoğunlaşma sayesinde çeliğin inişini *durdurabilecektim*. Kendimi sarkacın giysiyi yırtarken çıkaracağı ses – kumaştaki titreşimlerin vücudumda uyandıracağı his üstünde yoğunlaşmaya zorladım. Bu önemsiz ayrıntılar üstünde, dişlerimi sımsıkı kenetleyene dek düşündüm.

Sarkaç inmeyi – sabit bir hızla inmeyi sürdürüyordu. Artık neredeyse delirmiş olduğumdan, dikey hızıyla yatay hızını karşılaştırmaktan büyük bir haz alıyordum. Sağa sola gidip geliyordu – uzun yaylar çizerek – lanetli bir ruhun çığlıklarını atarak! Bir kaplanın hafif adımlarıyla yaklaşıyordu! Kah gülüyor, kah uluyordum, kafamda beliren fikirlere göre.

İniyordu – acımasızca, dur durak bilmeden iniyordu! Göğsümün yedi-sekiz santim üstünden geçiyordu! Sol kolumu kurtarmak için deli gibi çırpınıyordum. Bu kolumun sadece dirsekten aşağısı serbestti. Elimi büyük bir çabayla yanımdaki tabaktan ağzıma götürebiliyordum, ama hepsi buydu. Kolumu tamamen

kurtarabilsem sarkacı tutup durdurmayı deneyecektim. Gerçi bu bir çığı durdurmaya kalkışmak gibi olurdu ya!

Hâlâ iniyordu – durdurulmaz bir şekilde iniyordu! Üstümden her geçişinde inliyor, çırpınıyordum. Yükselip alçalmalarını umutsuz gözlerle izliyordum. Her inişinde elimde olmadan gözlerimi kapıyordum. Ah, oysa ölmek ne tarifsiz bir rahatlık getirirdi! Yine de o keskin, parlak baltanın göğsümü ne kadar hafif yaracağını düşününce tepeden tırnağa titriyordum. Titrememe, kendimi sıraya bastırmama yol açan *umuttu* – işkence çekerken bile insanı terk etmeyen – Engizisyon zindanlarında bile idam mahkûmlarının kulağında fısıldayan umut.

Sarkacın çeliği on yirmi kez gidip geldikten sonra cüppeme temas edecekti. Bunu fark edince içimi umutsuzluğun verdiği bir sakinlik kapladı. Saatler – belki de günler boyunca ilk kez gerçekten *düşündüm*. Birden beni saran kayışın ya da kolanın *tek* olduğunu fark ettim. Sadece bununla bağlanmıştım. Ustura gibi keskin sarkacın ilk darbesi onu kesecekti. Böylece sol elimi kullanarak kendimi kurtarabilirdim. Ama o çelik sarkaç öyle yaklaşmış olacaktı ki! En küçük bir kıpırdanma bile ölümle sonuçlanırdı! Hem işkenceciler bu olasılığı hesap etmemiş olabilir miydi? Kayış göğsümde sarkacın kesebileceği bir yerden mi geçiyordu? Bu küçük ve son umudumun boşa çıkmasından korkarak, başımı göğsümü görecek kadar kaldırdım. Kayış bedenimin her tarafını sarıyordu, *sarkacın geçeceği yer dışında*.

Başımı tekrar indirince birden aklıma daha önceki, yanan dudaklarıma yiyecek götürürkenki belirsiz düşünce netleşmiş halde geri geldi. Şimdi o fikir zihnimde açık seçik ve belirgindi – pek mantıklı olmayan, zayıf bir umuttu – ama yine de umuttu ve belirgindi. Umutsuzluğun verdiği enerjiyle hemen uygulamaya giriştim.

Üstünde yattığım alçak sıranın etrafında saatlerdir fareler geziniyordu. Bunlar vahşi, cüretkâr, açlıktan azgınlaşmış farelerdi. Gözlerini üstüme dikmiş, beni yemek için hareketsiz kalmamı bekliyorlardı. "O kuyunun içinde acaba ne tür yiyeceklere alıştılar?" diye düşündüm.

Bütün engelleme çabalarıma karşın tabağın içindekilerin hemen hepsini silip süpürmüşlerdi. Elimi tabağın yanında sürekli sallıyordum. Bu sonunda bilinçsizce bir harekete dönüşünce tekdüzeleşmiş ve caydırıcılığını yitirmişti. Aç fareler keskin dişleriyle sık sık elimi ısırıyordu. Tabakta kalan yağlı ve baharatlı yiyecek parçalarını kayışın uzanabildiğim her yerine sürtmeye başladım. Sonra elimi yerden kaldırdım ve kıpırdamadan durdum.

O aç hayvanlar ilk başta bu değişikliğe – hareketsiz kalmama şaşırdı ve korkuya kapıldı. Panik içinde geri çekildiler. Pek çoğu kuyuya geri döndü. Ama bu sadece bir an sürdü. Oburluklarına boşuna bel bağlamamıştım. Hareketsiz kalmayı sürdürdüğümü görünce, en cüretkâr bir-iki tanesi sıranın üstüne atlayıp kolanı koklamaya başladı. Bu geri kalanların koşarak gelmesi için bir sinyal gibiydi. Kuyudan akın akın çıktılar. Yüzlercesi tahtaya tırmanıp üstüme çıktı. Sarkacın düzenli hareketleri onları hiç rahatsız etmiyordu. Darbelerinden sakınarak kolanın yiyecek sürttüğüm kısımlarını kemiriyorlardı. Sayılarıyla birlikte üstümdeki ağırlıkları da giderek artıyordu. Boğazımın üstünde debelenip duruyorlardı. Soğuk dudakları benimkileri arıyordu. Bu sürünün ağırlığı altında neredeyse boğulacaktım. Kalbim tarifsiz bir dehşetle buz kesti. Ama bir dakika sonra bu mücadelenin sona ereceğini hissediyordum. Kayışın gevşediğini açıkça hissediyordum. Şimdiden birden fazla yerden kopmuş olmalıydı. İnsanüstü bir kararlılıkla *hareketsiz* yatmayı sürdürdüm.

Hesaplarımda yanılmamıştım – bütün bunlara boşuna katlanmamıştım. Sonunda *serbest* olduğumu hissettim. Kolanın parçaları üstümden sarkıyordu. Ama sarkacın darbeleri göğsümü sıyırmaya başlamıştı bile. Cüppenin şayağını yarmıştı. Alttaki keteni de yırtmıştı. İki kere daha gidip gelince tüm sinirlerime keskin bir acı yayıldı. Ama kurtulma anı gelmişti. Elimi sallayınca kurtarıcılarım dört bir yana kaçıştı. Tedbirli, yavaş bir harekete yana doğru çekilerek usulca kaydım ve kolandan kurtulup palanın bana ulaşamayacağı kadar uzaklaştım. En azından o an için ***kurtulmuştum***.

Kurtulmuştum! Ama Engizisyon'un pençesindeydim! O korkunç tahta yataktan kayıp zindanın taş zeminine iner inmez o cehennem makinesinin hareketleri durdu ve görünmez bir güç tarafından yukarı, tavana çekildiğini gördüm. Bu umutsuzluk verici dersi artık iyice bellemiştim. Her hareketimin izlendiği kesindi. Kurtulmuştum ha! Bir ıstırap şeklinden kurtulmuştum, ama şimdi ölümden de kötü bir başka ıstırabı çekecektim. Bunu düşünerek gözlerimi beni hapseden o demir engellerde gezdirdim. Zindanda ilk başta farkına varamadığım tuhaf bir değişiklik olmuştu. Dakikalarca tir tir titreyerek, bir rüyada gibi durup bunun ne olduğunu anlamaya çalıştım. Bu arada o kükürt sarısı ışığın nereden geldiğini de buldum. Duvarların dibiyle zemin arasındaki bir santimlik bir aralıktan geliyordu. Bu aralık zindanı tamamen çevreliyordu, yani duvarların zeminle teması hiç yoktu. Bu aralıktan bakmaya çalıştım, ama bir şey göremedim tabii.

Doğrulurken zindandaki değişimin ne olduğunu birden anladım. Duvarlardaki şekillerin, hatların belirgin olsa da, soluk renkli olduğunu fark etmiştim. Şimdi bu renkler şaşırtıcı bir yoğunlukla parlamaya başlamıştı ve bu parlaklık giderek artıyor-

du. O hortlak ve iblis resimlerini, sinirleri benden daha sağlam kişileri bile korkutabilecek bir hale sokuyordu. Vahşi iblis gözleri her taraftan korkunç bir neşeyle bana bakıyordu. Bunları daha önce fark etmemiştim. Öyle bir parlıyorlardı ki, bunların hayal gücümün ürünü olan görüntüler olduğuna inanmayı başaramıyordum.

Hayallermiş! – Solurken burnuma kızgın demirin kokusu geliyordu! Zindana boğucu bir koku yayılmıştı! Çektiğim ıstıraplara bakan gözlerin saçtığı kızıl alevler giderek koyulaşıyordu! Resimlerdeki o kanlı sahneler giderek kızıllaşıyordu. Soluk almakta zorlanıyordum! Soluk almaya çabalıyordum! İşkencecilerimin niyeti belliydi. Ah! Ne amansızdılar! İnsanların en şeytanisiydiler! O parlayan metal karşısında hücrenin ortasına geriledim. Yaklaşan sıcak ölüm karşısında kuyunun serinliğini düşünmek ruhuma ilaç gibi geldi. Kuyunun ölümcül kenarına koştum. İçini görmeye çalıştım. Tutuşmuş tavanın ışığı kuyunun en kuytu yerlerini bile aydınlatıyordu. Ama çılgınca bir an boyunca ruhum gördüğüm şeyi kavramayı reddetti. Ama o görüntü sonunda zorla ruhuma girdi ve tir tir titreyen zihnimi dağladı. Ah! Donakalmıştım! Ah! Korkunçtu! Ah! Bunun dışında her şeye razıydım! Bir çığlık atarak kuyunun kenarından uzaklaştım ve yüzümü ellerimle örterek acı gözyaşları döktüm.

Sıcaklık hızla artıyordu. Sıtmaya tutulmuş gibi titreyerek tekrar yukarı baktım. Hücrede ikinci bir değişiklik olmuştu. Şimdi bunun *biçimsel* bir değişiklik olduğu açıktı. Tıpkı önceki gibi, bu kez de neler olup bittiğini hemen kavrayamadım. Ama bu kısa sürdü. Engizisyon, intikamından iki kez kurtulunca ölümümü çabuklaştırmaya karar vermişti. Artık Korkular Kralı ile oyalanmayacaktı. Odanın kare şeklinde olduğunu söylemiştim, oysa şimdi açılarından ikisinin dar, diğer ikisinin de dolayısıyla geniş

olduğunu görüyordum. Bu korkunç değişikliğe hemen boğuk bir gümbürtü ya da uğultu eşlik etmeye başladı. Odanın şekli bir anda eşkenar bir dörtgene dönüşmüştü. Ama değişiklik bu kadarla kalmadı – kalmasını da ne bekliyor, ne de istiyordum zaten. Göğsümü o kızıl duvarlara bastırabilir, bunları sonsuz huzurun giysileri olarak bağrıma basabilirdim. "O kuyuda ölmektense herhangi bir şekilde ölmeyi yeğlerim!" dedim kendi kendime. Ne aptaldım! O yanan demirlerin üstüme getirilmesinin sebebinin beni *kuyuya sokmak* olduğunu nasıl da anlayamadım? Demirlerin saçtığı kızıl parıltıya karşı koyabilir miydim? Buna karşı koysam bile, baskılarına karşı koyabilir miydim? Eşkenar dörtgen öyle hızlı daralıyordu ki, düşünmeye vakit bulamıyordum. Ortası ve tabii ki en geniş yeri kuyunun bulunduğu yerdi. Gerilemeye çalıştım, ama daralan duvarlar beni ilerlemeye zorluyordu. Sonunda yanmış ve kıvranan bedenim için, zindanın zemininde iki-üç santimden fazla ayak basacak yer kalmadı. O zaman çabalamayı bıraktım, ama ruhum ıstırabını tek bir uzun, yüksek ve son umutsuzluk çığlığıyla ifade etti. Kuyunun kenarında sendelediğimi hissediyordum. Gözlerimi kaçırıyordum –

Uzaktan insan sesleri geldi! Sanki bir sürü borazan çalmış gibi büyük bir gümbürtü koptu! Binlerce gökgürültüsünü andıran keskin bir gıcırtı duydum! Sıcak duvarlar hızla geri çekildi! Ben tam kendimden geçmiş halde kuyuya düşecekken, uzanan bir el kolumu tuttu. General Lasalle'in[41] eliydi bu. Fransız ordusu Toledo'ya girmişti. Şimdi Engizisyon kendi düşmanlarının eline düşmüştü.

Gammaz Yürek

Evet! Sinirliydim – çok, çok sinirliydim ve hâlâ da öyleyim. Ama bana *niye* deli diyorsunuz? Hastalığım duyularımı keskinleştirmişti; köreltmiş ya da tahrip etmiş değildi. En çok da işitme duyum keskinleşmişti. Hem bu dünyadaki, hem cennetteki her şeyi duyuyordum. Cehennemden gelen pek çok sesi de duydum. Öyleyse niye deli oluyormuşum? Dinleyin! Dinleyin de size her şeyi nasıl aklı başında – nasıl sakin sakin anlattığımı görün.

O fikir aklıma nereden girdi bilmiyorum. Ama bir kez girince, gece gündüz aklımdan çıkmaz oldu. Bir maksadım yoktu. Öfke de duymuyordum. O ihtiyarı severdim. Bana karşı hiçbir yanlış yapmamıştı. Hiç hakaret de etmemişti. Parasında filan da gözüm yoktu. Sanırım bu fikri aklıma sokan gözüydü! Evet, gözüydü! Gözlerinden biri akbaba gözüne benziyordu. Üstü zarla kaplı, soluk mavi bir gözdü. Ne zaman bana baksa içim buz kesiyordu. Bu yüzden, epey düşündükten sonra ihtiyarı öldürmeye, böylece de o gözden sonsuza dek kurtulmaya karar verdim.

Şimdi, söylemek istediğim şey şu. Beni deli sanıyorsunuz. Ama deliler hiçbir şey bilmez. Oysa *beni* görecektiniz. Nasıl zekice – ihtiyatlı – basiretli – gizlice hareket ettiğimi görecektiniz! İhtiyara, onu öldürmeden önceki bir hafta boyunca ne kadar da

iyi davrandım; ona daha önce hiç bu kadar iyi davranmamıştım. Ama bu bir hafta boyunca her gece, geceyarısı civarında kapısını açıyordum – usul usul, milim milim! Sonra, kapıyı başımı içeri uzatacak kadar açınca, içeri önce ışık saçmasın diye üstü kara bir örtüyle örtülü bir feneri, sonra da başımı sokuyordum. Ah, bu feneri içeri nasıl usulca soktuğumu görseniz gülerdiniz! Yavaşça – çok yavaşça sokuyordum içeri, ihtiyar uyanmasın diye. Başımı, onu yatakta yatarken görecek kadar içeri sokmam bir saatimi alıyordu. Hah! Bir deli bunu yapacak kadar akıllı olabilir mi? Ve sonra, başımı odaya tamamen sokunca, fenerin üstündeki örtüyü usulca çekiyordum; ses çıkmasın diye öyle usulca çekiyordum ki şaşardınız. Örtüyü sadece o akbaba gözüne incecik bir ışık huzmesi düşecek kadar çekiyordum. Ve bunu yedi uzun gece boyunca yaptım – her gece tam geceyarısında. Ve o göz her seferinde kapalıydı. Bu yüzden ihtiyarı öldürmem olanaksızdı. Çünkü canımı sıkan ihtiyar değil, kahrolası kem gözüydü. Ve her sabah, şafak sökerken cesurca odasına gidiyor ve candan bir sesle ona geceyi nasıl geçirdiğini soruyordum. Görüyorsunuz ya, her gece tam on ikide, uyurken ona baktığımı anlaması için çok zeki bir adam olması gerekirdi.

Sekizinci gece kapıyı açarken her zamankinden dikkatliydim. Bir saat yelkovanından daha yavaş hareket ediyordum. O gece ilk kez gücümün, zekâmın *farkına* gerçekten vardım. İçim zafer hissiyle dolup taşıyordu. İçim içime sığmıyordu. İşte oradaydım, kapıyı usulca açıyordum ve ihtiyarın gizli düşüncelerimden ya da eylemlerimden hiç haberi yoktu. Bunu düşününce hafifçe kıkırdadım. Galiba beni duydu, çünkü birden irkilmişçesine kıpırdadı yatakta. Hemen geri çekildiğimi sanıyorsunuzdur Ama hayır Odası zifiri karanlıktı (çünkü ihtiyar hırsızlardan korktuğundan panjurları sımsıkı kapamıştı). Bu

yüzden kapının açık olduğunu ve benim yavaşça içeri süzüldüğümü göremezdi.

Başımı içeri sokmuştum ve tam fenerin üstündeki örtüyü çekecektim ki, başparmağım fenerin çengelinin üstünde kayınca ihtiyar yatakta doğrulup "Kim var orada?" diye haykırdı.

Hiç kımıldamadan durdum ve ses çıkarmadım. Bir saat boyunca tek bir kasımı bile kıpırdatmadım. Ama bu bir saat boyunca onun tekrar yatağa uzandığını da işitmedim. Hâlâ yatakta doğrulmuş duruyor, dinliyordu. Tıpkı benim geceler boyunca, ölüm saatlerinin duvardan gelen seslerini dinlediğim gibi.

Sonra hafifçe inlediğini işittim. Müthiş bir korkuya kapılmış olduğunu anladım. Bu bir acı ya da keder iniltisi değildi. Yo hayır! İnsan dehşete kapıldığında ruhundan kopup gelen o boğuk iniltilerden biriydi bu; bu sesi iyi tanıyordum. Gecelerce, bütün dünya uykudayken, benim de içimden yükseldiğini kaç kez işitmiştim; korkunç yankısı korkumu nasıl da arttırmıştı. Söylediğim gibi, bu sesi iyi tanıyordum. İhtiyarın neler hissettiğini biliyordum ve için için gülmeme karşın ona acıyordum. O ilk hafif sesi işittiği, yatakta döndüğü andan beri uyanık olduğunu biliyordum. O zamandan beri korkuları giderek artmaktaydı. Bunların yersiz olduğunu düşünmeye çalışmış, ama başaramamıştı. Kendi kendine "bacadaki rüzgârın sesi, o kadar" "yerden geçen bir farenin sesinden başka bir şey değil" ya da "bir cırcırböceğinin sesi işte" deyip durmuştu. Evet, bu varsayımlarla kendini rahatlatmaya çalışmış, ama başaramamıştı. *Başaramamıştı*. Çünkü kurbanını almaya gelen "ölüm" önce kara gölgesini düşürmüştü onun üstüne. İhtiyar işte bu görünmez gölgenin elem verici etkisini hissediyordu. Başımın odadaki varlığını görmese ya da işitmese bile *hissediyordu*.

Epeyce uzun bir süre sabırla bekleyip tekrar yattığını hâlâ işitmeyince, fenerin örtüsünü biraz, çok az çekmeye karar verdim. Ve bunu yaptım – o örtüyü nasıl usul usul çektiğimi hayal edemezsiniz. Öyle çektim, ki sonunda örümcek ağı ipliği kadar incecik bir ışık huzmesi yarıktan fırlayıp o akbaba gözünü aydınlattı.

Açıktı – faltaşı gibi açıktı. Bu kahrolası göze baktıkça öfkelendim. Onu kusursuz bir netlikle görüyordum. Donuk maviydi ve üstünü kaplayan zar öyle iğrençti ki, iliklerime kadar ürperdim. Ama yaşlı adamın yüzünün ya da vücudunun başka kısımlarını göremiyordum. Çünkü ışık huzmesini sanki içgüdüsel olarak doğrudan o lanet noktaya göndermiştim.

Sizin delilik sandığınız şeyin aslında duyu keskinliği olduğunu söylemiştim size değil mi? Şimdi alçak, boğuk, tez bir ses duymaya başlamıştım. Pamuklu kumaşa sarılmış bir cep saatinin sesine benziyordu. *Bu* sesi de çok iyi tanıyordum. Yaşlı adamın atan kalbiydi. Öfkemi iyice arttırdı, tıpkı çalan trampetlerin askerlere cesaret vermesi gibi.

Ama yine de kendimi tuttum ve kımıldamadım. Neredeyse nefes bile almıyordum. Feneri hareketsiz tutuyordum. O ışık huzmesini gözün üstünde hiç kımıldatmadan tutmaya çalışıyordum. Bu arada o kahrolası kalp giderek atışları hızlanıyordu. Her an hızlanıyor ve yükseliyordu. Yaşlı adam *gerçekten* de müthiş bir dehşete kapılmış olmalıydı. Dediğim gibi, her an yükselmeye devam ediyordu! Beni anlıyor musunuz? Size sinirli biri olduğumu söyledim. Öyleyim. Gecenin o vaktinde, o eski evin tüyler ürpertici sessizliğinde böylesine tuhaf bir ses içimde zaptedilmez bir korku uyandırdı. Yine de birkaç dakika daha kendimi tutup kımıldamadım. Ama o kalp atışları hâlâ yükseliyordu! Sonunda ihtiyarın kalbinin patlayacağını düşünmeye başla-

dım. Ve içime yeni bir korku düştü. Bu patlama sesi komşular tarafından duyulabilirdi! Yaşlı adamın ölme vakti gelmişti! Haykırarak fenerin üstünü açtım ve odanın içine koştum. İhtiyar tek bir çığlık attı. Onu göz açıp kapayıncaya kadar yere çekip ağır şilteyi üstüne bastırdım. Sonra neşeyle gülümsedim, şimdiye kadar başarılı olduğum için. O boğuk kalp atışlarını dakikalarca işitmeyi sürdürdüm, ama artık beni rahatsız edemiyorlardı. Nasılsa duvarın ardından duyulmazdı. Sonunda kesildi bu ses. İhtiyar ölmüştü. Şilteyi kaldırıp cesedini inceledim. Evet, kesinlikle ölmüştü. Elimi kalbinin üstüne koydum ve dakikalarca orada tuttum. Kalbi atmıyordu. Ölmüştü. Artık gözü beni rahatsız etmeyecekti.

Hâlâ deli olduğumu düşünüyorsanız, cesedi saklamakta ne kadar zekice davrandığımı duyunca bu düşüncenizden vazgeçeceksiniz. Bütün gece aceleyle, ama sesizce çalıştım. Her şeyden önce cesedi parçalara ayırdım. Başını, kollarını ve bacaklarını kestim.

Sonra döşeme tahtalarından üçünü söktüm ve kestiğim parçaları döşeme doğramalarının arasına yerleştirdim. Ardından tahtaları eski yerlerine öyle zekice, öyle dikkatle yerleştirdim ki, kimsenin gözü *–onunki* bile– bunlarda dikkat çekecek bir şey göremezdi. Silinecek hiçbir şey – kan izleri ya da herhangi bir leke yoktu. Bunu yapmak beni çok yorardı. Cesedi banyo küvetinde parçalamıştım. Ha! Ha!

Bu işleri bitirdiğimde saat dört olmuştu. Hava hâlâ geceyarısı gibi karanlıktı. Saat çalarken sokak kapısına vuruldu. Kapıyı açmak için aşağı inerken kaygısızdım – çünkü *artık* korkacak neyim vardı ki? İçeri üç adam girdi. Bana polis memuru olduklarını büyük bir nezaketle söylediler. Geceleyin komşulardan biri bir çığlık işitmiş ve karakola bildirmişti, bu polisler de evi ara-

mak için gönderilmişti.

Gülümsedim – çünkü korkacak *neyim* vardı ki? Polisleri içeri aldım. O çığlığı benim, kâbus görürken attığımı söyledim. İhtiyarın köye gitmiş olduğunu söyledim. Konuklarıma evin her tarafını gezdirdim. Onlara iyice – *iyice* aramalarını söyledim. Sonunda onları *ihtiyarın* odasına götürdüm. Onlara odadaki her şeyin yerli yerinde olduğunu gösterdim. Kendime öyle güveniyordum ki, odaya sandalyeler getirdim ve polislere çok yorulduklarını, *burada* biraz dinlenmelerini istediğimi söyledim. Kendi sandalyemi de, zafer sarhoşluğuyla tam kurbanımın cesedinin bulunduğu yerin üstüne koydum.

Polisler tatmin olmuştu. *Tavrım* onları ikna etmişti. Son derece rahattım. Oturdular, sıradan bir sohbet başladı, ben sorularına neşe içinde yanıtlar veriyordum. Ama biraz sonra benzim solmaya başladı. Artık gitmelerini istiyordum. Başım ağrıyor, kulaklarım çınlıyordu. Ama polisler hâlâ oturmuş sohbet etmeyi sürdürüyordu. Çınlamalar iyice arttı. Bu histen kurtulmak için daha çok konuşmaya başladım. Ama sesler yükselmeyi sürdürdü. Sonunda bunların kulaklarımın *içinden* gelmediğini anladım.

İşte o zaman *gerçekten* betim benzim atmış olsa gerek. Sesimi yükselterek daha fazla konuşmaya başladım. Ama o sesler de yükseliyordu. Ne yapabilirdim? *Alçak, boğuk, tez bir sesti – pamuklu kumaşa sarılmış bir cep saatinin sesine benziyordu.* Boğulacak gibi oldum ve inledim. Polisler inlediğimi işitmedi. Daha çabuk – daha hararetli konuşmaya başladım. Ama o sesler hâlâ giderek yükseliyordu. Polisler gitmemekte *niye* direniyordu? Döşemede ileri geri, sert adımlarla yürümeye başladım, sanki adamların söylediği bir şey beni müthiş öfkelendirmişçesine. Ama o sesler giderek yükselmeye devam ediyordu. Ah Tanrım! *Ne* ya-

pabilirdim? Ağzımdan köpükler saçmaya başlamıştım – bağırıp çağırdım – sövüp saydım! Üstünde oturduğum sandalyeyi kapıp döşeme tahtalarının üstüne sürttüm, ama o sesler her şeyi bastırıyor ve hâlâ giderek yükseliyordu. Yükseldi – yükseldi – *yükseldi*! Ve polisler hâlâ gülümseyerek sohbet ediyordu. Duymuyor olmaları mümkün müydü? Ulu Tanrım! Hayır, hayır! Duyuyorlardı! Şüpheleniyorlardı! *Biliyorlardı*! Korkumla alay ediyorlardı! O anki düşüncem buydu ve hâlâ aynı şeyi düşünüyorum. Ama bu işkenceyi çekmektense her şeye razıydım! Hiçbir şey o tarzda alay etmelerinden daha dayanılmaz olamazdı! O sahte gülümsemelere daha fazla katlanamayacaktım! Çığlık atmazsam oracıkta düşüp öleceğimi hissettim! Ve sonra – tekrar! Dinleyin! Yükseliyor! Yükseliyor! Yükseliyor! *Yükseliyor*! –

" lçaklar!" diye haykırdım. "Bırakın bu numaraları! İtiraf ediyorum! Döşeme tahtalarını sökün! İşte, işte! O iğrenç kalbi atıyor!"

Altın Böcek

Vay canına! Vay canına! Herif deli gibi dans ediyor!
Tarantula sokmuş onu.
– *Her Şey Yanlış.*

Yıllar önce, William Legrand adlı biriyle arkadaşlığım olmuştu. Köklü Huguenot sülalesindendi adamcağız ve bir zamanlar hayli varlıklıyken peş peşe yaşadığı talihsizlikler servetini eritmişti. Bu felaketlerden sonra hor görülmek istemediğinden, atalarının şehri New Orleans'dan ayrılıp Güney California'daki Charleston yakınlarında bulunan Sullivan Adası'na yerleşmişti.

Burası oldukça tuhaf bir adadır. Üç mil uzunluğundaki adada sahil kumundan başka bir şey yok gibidir. Genişliği çeyrek mili geçmez. Ana karadan küçücük bir dereyle ayrılır. Bu bataklık kuşlarının pek sevdiği dere sazlı ve çamurlu bir arazide usul usul akar. Bitki örtüsü tahmin edilebileceği gibi seyrek, en azından bodurdur. Tek bir iri ağacı bile yoktur. Batı ucunda Moultrie Kalesi ve yazları Charleston'ın tozundan ve sıcağından kaçan insanların kaldığı harap kulübeler vardır. Bu batı uçtaki tüylü cüce palmiyeler ve kumlu, beyaz sahil şeridi dışında ada, İngiliz bahçıvanlarının gözdesi olan hoş mersinlerle kaplıdır Boy-

ları en fazla dört-beş metreyi bulan ve havaya tatlı kokular yayan bu mersinler öyle sıktır ki geçilmesi neredeyse olanaksızdır.

Legrand bu korunun en iç kesiminde, adanın doğu ucuna yakın bir yerde küçük bir kulübe inşa etmişti. Onunla tesadüfen tanıştığımda burada kalıyordu. Kısa sürede arkadaş olduk – çünkü bu münzevi adam oldukça ilginç ve saygıdeğer bir insandı. İyi bir eğitim almıştı, kafası da iyi çalışıyordu, ama ne yazık ki insanlardan kaçıyordu ve çok çabuk neşelenip hüzünlenebiliyordu. Pek okumadığı bir sürü kitabı vardı. Başlıca eğlenceleri tüfekle avlanmak, balık tutmak ve sahille koruda gezinip deniz kabuğu ve böcek numuneleri aramaktı. Böcek koleksiyonu Swammerdamm'ı[4] bile kıskandırırdı. Bu gezintiler sırasında yanına Jupiter adlı yaşlı zenciyi alırdı genellikle. Jupiter, servetini yitirmeden önce azat ettiği kölesiydi; ama onu yanından ayrılmaya ne vaatlerle, ne de tehditlerle ikna edebilmişti. Jupiter genç "Will Efendi"sine hizmet etmeyi hak sayıyordu. Belki de Legrand'ın akrabaları kafasının biraz karışık olduğunu düşünüp Jupiter'i efendisinin yanından ne olursa olsun ayrılmamaya ve ona göz kulak olmaya ikna etmişti.

Sullivan Adası'nın bulunduğu enlemde kışların sert geçtiği enderdir. Sonbaharlarda hava genellikle sıcak olur. Ama 18— Kasım'ının ortalarında çok soğuk bir gün yaşandı. Günbatımından hemen önce her dem taze ağaçların arasından geçerek arkadaşımın kulübesine gittim. Onu haftalardır ziyaret etmiyordum, çünkü o sıralarda Charleston'da kalıyordum. Charleston'la adanın arası dokuz mildir ve o günlerdeki ulaşım imkânları da şimdiki gibi değildi. Kulübeye varınca hep yaptığım gibi kapıyı çaldım. Yanıt alamayınca saklı olduğu yeri bildiğim anahtarı alarak kapıyı açıp içeri girdim. Ocak yanıyordu. Bu alışılmadık bir durumdu ve epey hoşuma gitmişti. Paltomu çıkardım, çıtırdayan

odunların yanına bir koltuk çektim ve oturup ev sahiplerinin gelmesini sabırla beklemeye başladım.

Karanlık çöktükten az sonra geldiler. Beni candan bir şekilde selamladılar. Ağzı kulaklarına varan Jupiter akşam yemeği için bataklık kuşları pişirmeye karar verdi. Legrand neşe nöbetlerinden –başka nasıl tanımlayabilirim ki?– birini geçiriyordu. Çift kabuklu yumuşakçalardan bilinmeyen, yepyeni bir cins keşfetmişti. Dahası Jupiter'in yardımıyla bir *scarabaeus*[5] yakalamıştı. Bunun da yepyeni bir cins olduğuna inanıyor, ama ertesi gün bu konuda fikrimi almak istiyordu.

"Niye bu gece olmasın?" diye sordum, ellerimi ateşin üstünde birbirine sürterek ve *scarabaeus*ların topuna lanet okuyarak.

"Ah, keşke burada olduğunu bilseydim!" dedi Legrand. "Ama seni görmeyeli epey oldu. Bu akşam beni ziyarete geleceğini nereden bilebilirdim ki? Eve dönerken kaleden Teğmen G—— ile karşılaştım. Büyük bir aptallık yapıp böceği ona ödünç verdim. Bu yüzden onu sabaha kadar görmen imkânsız. Bu gece burada kal. Şafakta Jup'u gönderip böceği aldırtırım. Böyle güzel bir şeyi hayatında görmemişsindir!"

"Neyi? Şafağı mı?"

"Saçmalama! Hayır! Böcekten bahsediyorum. Rengi parlak altın sarısı. İri bir ceviz büyüklüğünde. Sırtında bir yanda aralıklı iki kapkara benek, diğer yanda da oldukça ince uzun bir başka benek var. *Duyargaları*–"

"İçinde hiçbişi yok Efendim, diye araya girdi Jupiter. "Her tarafı altın, içi, dışı, kanatları. Hayatımda böyle ağır böcek görmedim.

"Diyelim ki öyle Jup, diye karşılık verdi Legrand, bence biraz aşırı bir ciddiyetle. "Ama bu kuşları yakıp kömüre çevirmen için yeterli bir sebep mi?" Sonra bana döndü. "Evet, böceğin ren-

gine bakınca insanın Jupiter'in söylediklerine inanası geliyor. O pullardan daha parlak bir metalik renk görmemişsindir. Ama bunu yarın kendin görürsün nasılsa. Bu arada sana biraz şeklinden bahsedeyim." Küçük bir masaya oturdu; üstünde bir dolmakalem ve mürekkep duruyordu ama kâğıt yoktu. Legrand bir çekmeceyi açarak kâğıt aradı, orada da bulamadı.

"Neyse," dedi sonunda. "Şu işimizi görür." Yelek cebinden oldukça büyük ve kirli bir yazı kâğıdı çıkardı ve üstüne dolmakalemle bir şeyler çiziktirdi. O bunu yaparken ben ateşin başında oturmayı sürdürdüm, çünkü hâlâ üşüyordum. Çizimi bitirince yerinden kalkmadan kağıdı bana uzattı. Tam alırken bir hırıltı duydum. Ardından kapı tırmalandı. Jupiter kapıyı açınca içeri Legrand'ın Newfoundland cinsi köpeği daldı ve omuzlarıma sıçrayıp yüzümü yalamaya başladı. Önceki ziyaretlerimde epey ilgi göstermiştim hayvana. Köpeğin oynaması bitince kâğıda baktım ve açıkçası arkadaşımın çizdiği resme epey şaşırdım.

"Evet!" dedim, resmi birkaç dakika inceledikten sonra. "Bu *gerçekten* de tuhaf bir *scarabaeus*a benziyor. Böylesini ilk kez görüyorum. Gördüğüm kadarıyla bir kafatasını ya da kurufayı andırıyor."

"Kurukafayı mı!" diye tekrarladı Legrand. "Evet – kâğıt üzerinde gerçekten de kurukafaya benziyor. Tepedeki siyah benekler gözlere benziyor, değil mi? Alttaki uzun olanı da ağza benziyor – ayrıca genel şekli de oval."

"Belki öyledir," dedim. "Ama Legrand, korkarım sen iyi bir ressam değilsin. Böceğin görünüşü hakkında bir fikir edinmek için onu kendim görsem daha iyi olacak."

"Bilmem ki, dedi Legrand. Biraz bozulmuştu. "İyi çizerim aslında. En azından iyi çizmem gerekir Öğretmenlerim çok iyiydi. Eh, ben de gerizekâlı sayılmam.

"Ama sevgili dostum," dedim, "öyleyse şaka yapıyor olmalısın. Bu tam bir kurukafa – hatta fizyolojik açıdan bakarsak *kusursuz* bir kurukafa. Senin *scarabaeus*un buna benziyorsa dünyanın en tuhaf *scarabaeus*u olsa gerek. Hatta insanın içine batıl korkular bile düşürür bu. Böceğe *scarabaeus caput hominis*[46] gibi bir ad vereceksin herhalde. Doğa Bilimlerinde böyle isimlere sık sık rastlanır. Ama söz ettiğin *duyargalar* nerede?"

"*Duyargalar* mı!" dedi Legrand. Anlaşılmaz bir şekilde sinirlenmeye başlamıştı. "*Duyargaları* görmüyor olamazsın. Onları böceğin geri kalanı kadar açık seçik çizdim. Bu yeterlidir herhalde."

"Evet ama ben yine de duyarga filan görmüyorum," dedim ve kâğıdı başka bir şey söylemeden ona uzattım. Sinirlenmesini istemiyordum. Ama böyle huysuzlaşmasına şaşırmıştım. Ayrıca resimdeki böcekte *duyarga* filan yoktu. Genel görünüşü de gerçekten bir kurukafayı andırıyordu.

Kâğıdı huysuzca aldı ve tam buruşturup ateşe atacakken, birden resimdeki bir şey dikkatini çekti. Yüzü birden kıpkırmızı kesildi. Sonra sarardı. Birkaç dakika boyunca resmi oturduğu yerden inceledi. Sonra ayağa kalktı, masadan bir mum aldı ve gidip odanın diğer ucundaki bir gemici sandığının üstüne oturdu. Burada da kâğıdı sinirli bir havayla inceledi, evirip çevirdi. Ama tek kelime etmiyordu. Tavırlarına çok şaşırmıştım. Ama konuşup onu iyice sinirlendirmek istemediğimden sustum. Sonunda ceket cebinden bir cüzdan çıkardı ve kâğıdı dikkatle içine koydu. Cüzdanı bir yazı masasının çekmecesine koydu ve çekmeceyi kilitledi. Şimdi biraz sakinleşmiş gibiydi. Ama ilk baştaki neşeli havasından eser kalmamıştı. Yine de huysuz değil daha çok dalgın görünüyordu demek doğru olur Akşam ilerledikçe iyice düşünceye daldı. Bütün konuşma çabalarıma karşın dikkatini

çekemiyordum. Geceyi sık sık yaptığım gibi kulübede geçirmek arzusundaydım, ama ev sahibimin ruh halini görünce gitmemin daha iyi olacağına karar verdim. Kalmam için ısrar etmedi, ama çıkarken elimi her zamankinden de candan sıktı.

Bundan bir ay sonra (bu süre içinde Legrand'ı hiç görmedim) uşağı Jupiter Charleston'a beni görmeye geldi. O iyi yürekli ihtiyar zenciyi hiç bu kadar üzgün görmemiştim. Arkadaşının ağır bir şekilde hastalandığından korktum.

"Ne oldu Jup?" dedim. "Efendin nasıl?"

"Valla pek iyi değil."

"Iyi değil ha! Buna çok üzüldüm. Nesi var?"

"Bilmem ki! Bi şey söylemiyor. Ama çok hasta."

"*Çok* hasta demek! Şunu baştan söylesene! Yataktan kalkamıyor mu?"

"Hayır, yatmıyor! Ama Efendimin haline çok üzülüyorum.

"Jupiter, neden bahsettiğini anlayamıyorum. Efendinin hasta olduğunu söylüyorsun. Nesi varmış, söylemedi mi?"

"Bana kızmayın. Efendim nesi olduğunu söylemedi. Ama niye ortalıkta başını eğip omuzlarını kaldırarak gezinip duruyo? Niye yüzü kaz gibi bembeyaz? Sonra niye o hortumu hiç elinden düşürmüyo –"

"Neyi dedin Jupiter?"

"Hortumu – üstünde tuhaf tuhaf yazılar var. Artık korkmaya başladım. Efendimi gözümün önünden hiç ayırmamaya çalışıyorum. Bu sabah erkenden beni atlatıp kaçıp gitti ve bütün gün dönmedi. Koca bı sopa hazırladım – gelince onu bi temiz dövecektim. Ama öyle bitkin görünüyodu ki içim elvermedi."

"Ne? Ha? Ah evet! Zavallı dostumuza fazla sert davranmasan iyi olur tabii. Sakın döveyim deme Jupiter – buna dayanamayabilir Ama bu hastalığın ya da daha doğrusu tavır değişikliğinin

sebebi ne olabilir sence? Hiçbir fikrin yok mu? Son görüştüğümüzden beri tuhaf bir şey oldu mu?"

"Hayır efendim, *o günden* beri bi tatsızlık olmadı. Ama korkarım sizi *görmeden önce* bi şey oldu – geldiğiniz gün."

"Nasıl yani? Ne demek istiyorsun?"

"Böceği kast ediyorum efendim."

"Neyi dedin?"

"Böceği. O altın böceğin efendimi kafasından ısırdığına eminim."

"Niye böyle düşünüyorsun Jupiter?"

"Hiç öyle böcek görmemiştim. Yaklaşan her şeyi tekmeliyo, ısırıyodu. Efendim epey uğraştıktan sonra onu yakaladı, ama sonra hemen bıraktı. Bence böcek onu o sırada ısırmıştı. Böcek hiç hoşuma gitmemişti, bu yüzden onu çıplak elle değil, bulduğum bi kâğıt parçasıyla tuttum. Böceği kâğıda sardım. Kâğıdın bi parçasını da ağzına tıktım. İşte böyle oldu."

"Yani böceğin efendini ısırıp hasta ettiğini düşünüyorsun?"

"Düşünmüyorum, biliyorum. Niye rüyasında hep altın görüyo – altın böcek tarafından ısırılmadıysa? Bu altın böcekleri daha önce de duymuştum."

"Ama rüyasında altın gördüğünü nereden biliyorsun?"

"Nereden mi biliyorum? Uykusunda sayıklıyo da ondan.

"Belki de haklısın Jup. Bugünkü ziyaretini neye borçluyum peki?"

"Ne dediniz efendim?"

"Bay Legrand'dan mesaj mı getirdin?"

"Hayır efendim. Size bi pusula gönderdi. Jupiter bana bir not uzattı. İçinde şunlar yazılıydı:

"SEVGİLİ –

"Epeydir ortalarda yoksun? Umarım aptallık edip de küçük kabalıklarıma gücenmemişsindir. Ama hayır, bu mümkün değil.

"Son görüşmemizden beri epey tedirginim. Sana söylemem gereken bir şey var. Ama nasıl söylesem, hatta söylesem mi, söylemesem mi bilemiyorum.

"Son birkaç gündür iyi değilim. Zavallı ihtiyar Jupiter de öyle üstüme düşüyor ki bunalıyorum. İnanır mısın, geçen gün onu atlattım, kaçıp *solus*[47] ana karadaki tepelere gittim diye beni dövmek için koca bir sopa hazırlamış. Sanırım beni dayaktan kurtaran bitkin görünüşüm oldu.

"Gittiğinden beri küçük odamda bir yenilik yok.

"Gelebiliyorsan Jupiter'le birlikte gel. *Lütfen* gel. Seni *bu gece*, önemli bir iş için görmek istiyorum. Seni temin ederim ki *son derece* önemli bir iş.

"Ebedi dostun,
"WILLIAM LEGRAND."

Bu notun havası beni kaygılandırmıştı. Legrand'ın genel üslubundan farklıydı. Neler kuruyordu acaba? O heyecanlı beyninden ne tuhaflıklar geçiyordu? "Son derece önemli bir iş"le *neyi* kast ediyor olabilirdi? Jupiter'in anlattıları pek iç acıcı değildi. Sevetini kaybetmiş olmanın baskısının, sonunda dostumun akıl sağlığını bozduğundan korkuyordum. Bu yüzden hiç vakit kaybetmeden hemen yol hazırlıklarına başladım.

İskeleye gidince, bineceğimiz kayığın içinde yepyeni bir tırpan ile üç kürek gördüm.

"Bunlar da nesi Jup?" diye sordum.

"Efendimin tırpanı ve kürekleri.

"İyi ama burada ne işleri var?"

"Kasabaya inince bunları alıp götüreyim diye ısrar etti Efendim. Epey tuzluya patladılar."

"Ne kadar esrarengiz, 'Efendin' bu tırpan ve küreklerle ne yapacak?"

"*Ne* bileyim. Bence o da bilmiyo ya. Hep o böcek yüzünden."

Jupiter'den bir şey öğrenemeyeceğimi anlayınca (aklını "böcekle" bozmuştu) kayığa bindim ve yola çıktık. Rüzgâr güçlüydü. Bu yüzden Moultrie Kalesi'nin kuzeyindeki küçük koya kısa sürede vardık. İki mil yürüdükten sonra kulübeye ulaştığımızda saat öğleden sonra üç olmuştu. Legrand'ın bizi sabırsızlıkla beklediği anlaşılıyordu. Elimi öyle bir *empressementle*[48] sıktı ki, kaygılarım ve şüphelerim iyice arttı. Yüzü bembeyazdı. Çukura kaçmış gözleri tuhaf bir şekilde parlıyordu. Sağlığıyla ilgili birkaç soru sorduktan sonra, başka ne diyeceğimi bilemediğimden, Teğmen G——'den *scarabaeus*u geri alıp almadığını sordum.

"Ah evet," dedi kıpkırmızı kesilerek. "Ertesi sabah aldım. Beni o *scarabaeus*tan hiçbir şey ayıramaz. Biliyor musun, Jupiter o konuda tamamen haklı."

"Hangi konuda?" diye sordum üzüntüyle.

"Böceğin *gerçek altından* olduğunda." Bunu öyle büyük bir ciddiyetle söylemişti ki, anlatılmaz bir şok yaşadım.

"O böcek sayesinde," diye devam etti, utkulu bir gülümsemeyle, "ailemin servetini geri alacağım. Yani üstüne titrememde şaşılacak bir şey yok. Madem ki talih onu karşıma çıkardı, tek yapmam gereken onu uygun şekilde kullanmak. Böylece onun sayesinde altınları bulacağım. Jupiter, o *scarabaeus*u getir bakayım!"

"Ne! Böceği mi efendim? Kusura bakmayın ama o böcek için kılımı kıpırdatmam. Kendiniz getirin. Bunun üzerine Legrand

ciddi ve haşmetli bir havayla ayağa kalktı ve böceği içinde bulunduğu bir cam kutudan çıkarıp bana getirdi. Gerçekten güzel bir *scarabaeus*tu. O sıralarda doğa bilimcileri tarafından bilinmeyen bir cinsti. Bilimsel açıdan çok değerliydi elbette. Sırtının bir ucunda iki yuvarlak benek, diğerindeyse uzun bir benek vardı. Pulları sert ve parlaktı. Parlatılmış altını andırıyordu. Epey ağırdı. Bütün bunları göz önüne alınca, Jupiter'in onu altından sanmasında şaşılacak bir şey yoktu. Ama Legrand'ın da böyle düşünmesine anlam veremiyordum.

Ben böceği incelemeyi bitirince "Seni çağırtmanın nedeni," dedi Legrand tumturaklı bir havayla, "talih ve böcek konusunda fikirlerini ve yardımını istiyor olmam.

"Sevgili Legrand," diye haykırıp sözünü kestim, "iyi değilsin. Kendine biraz dikkat etsen iyi edersin. Haydi yatağa git ve birkaç gün dinlen. Iyileşene kadar yanından ayrılmayacağım. Ateşin çıkmış ve–"

"Nabzımı tut," dedi.

Dediğini yaptım ve, ne yalan söyleyeyim, gördüm ki ateşi hiç de çıkmamış.

"Ama ateşin çıkmasa da hasta olabilirsin. Lütfen, izin ver de sana bazı tavsiyelerde bulunayım. Önce yatağa git. Sonra da–"

"Yanılıyorsun, diye sözümü kesti. "İçinde bulunduğum koşullarda bundan iyi olamazdım. Gerçekten iyiliğimi istiyorsan, heyecanımı dindirmelisin.

"Bunu nasıl yapacağım peki?"

"Çok kolay. Jupiter ile ben ana karaya geçip tepelerde bir keşif gezisi yapacağız. Bu keşif gezisinde güvenebileceğimiz birinin yardımına ihtiyacım var. Güvenebileceğimiz tek kişi sensin. Başarılı olsak da olmasak da şu gördüğün heyecanım dinecek."

"Sana yardım etmek için her şeyi yaparım, dedim. "Ama şu

kahrolası böceğin tepelere yapacağın keşif gezisiyle ilgisi mi var demek istiyorsun?"

"Evet."

"Öyleyse Legrand, affedersin ama böyle saçma sapan bir işte ben yokum."

"Buna üzüldüm – çok üzüldüm. Madem öyle sensiz deneriz."

"Bensiz ha! Delirmişsin sen! Ama bir dakika! Yolculuğunuz ne kadar sürecek?"

"Herhalde bütün gece. Hemen yola çıkacağız. En geç şafakta döneriz."

"Peki bu böcek meselesi (ulu Tanrım!) kapandığında, eve geri döneceğine ve doktorun olarak tavsiyelerime uyacağına şerefin üstüne and içer misin?"

"Evet, yemin ediyorum. Haydi artık yola çıkalım. Kaybedecek vakit yok."

Dostuma üzüntüyle eşlik ettim. Saat dört civarında yola çıktık – Legrand, Jupiter, köpek ve ben. Jupiter tırpanla kürekleri taşıyordu. Bunları taşımakta ısrar etmişti – sanırım sebebi çalışkanlığından ya da yumuşak başlılığından çok bunları efendisinden uzak tutmak istemesiydi. Suratı iyice asıktı ve yolculuk boyunca ağzından "kahrolası böcek"ten başka laf çıkmadı. Ben iki fener taşıyordum. Legrand ise sadece *scarabaeus*la yetiniyordu. Böceği bir kamçı siciminin ucuna bağlamıştı. Yürürken böceği havada bir sihirbaz edasıyla sallayıp duruyordu. Arkadaşımın aklının yerinde olmadığının bu son kanıtını da görünce neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktım. Ama en azından şimdilik suyuna gitmenin, harekete geçmek için uygun bir vakit kollamanın daha iyi olacağını düşündüm. Bu arada ondan bu keşif gezisinin hedefini öğrenmeye çalıştıysam da başarılı olamadım. Beni yolculuğa katılmaya ikna etmekle tatmin olmuş gibiydi. Anlaşı-

lan artık önemsiz konularda konuşmak istemiyordu ve bütün sorularıma hep aynı yanıtı veriyordu: "Göreceğiz!"

Bir kikle küçük dereyi geçtik ve ana karanın sahilindeki tepelere tırmanıp son derece yaban ve ıssız bir arazide kuzeybatı yönünde ilerlemeye başladık. Buraya insan ayağı değmemiş gibiydi. Legrand kararlı adımlarla bize yol gösteriyordu. Bazen bir-iki saniyeliğine duruyor, arazide ona tanıdık geldiği belli olan yerleri inceliyordu.

Böyle iki saat kadar yürüdük. Güneş batarken son derece iç karartıcı bir bölgeye girdik. Burası, zirveye tırmanmanın neredeyse imkânsız olduğu bir tepenin hemen altındaki son düzlüktü. Tepe tamamen sık ağaççıklarla kaplıydı ve ağaççıkların arasındaki gevşek toprakta her an yuvarlanmaya hazır dev kayalar vardı. Kayaların aşağıdaki vadilere düşmesini sadece yaslandığı ağaçlar engelliyordu. Ötede berideki geniş ve derin sel yatakları manzarayı daha da ürkütücü kılıyordu.

Üstüne çıktığımız doğal platform dikenli çalılarla kaplıydı. Tırpan olmasa bunların arasından geçemezdik. Jupiter efendisinin talimatları doğrultusunda bize yol açtı. Çevresinde sekiz-on meşe bulunan dev bir lale ağacının dibine kadar gittik. Meşeler gerek yaprakları, gerek şekilleri açısından o zamana kadar gördüğüm en güzel ağaçlardı; uzun dallarıyla haşmetli bir görünümleri vardı. Lale ağacına ulaşınca Legrand Jupiter'e döndü ve o ağaca tırmanıp tırmanamayacağını sordu. İhtiyar bu soru karşısında afallamış gibiydi. Birkaç saniye yanıt vermedi. Sonunda ağacın dev gövdesine yaklaştı, etrafında usulca dolandı ve dikkatle inceledi. İncelemesini bitirince "Evet efendim, Jup'un tırmanamayacağı ağaç yoktur," dedi.

"Öyleyse hemen tırman, çünkü yakında hava kararacak."

"Ne kadar tırmanayım efendim?" diye sordu Jupiter

"Önce ana gövdeye çık. Sonra sana ne tarafa gideceğini söylerim. Dur bir dakika! Şu böceği de yanına al."

"Böcek mi dediniz efendim! Altın böceği mi!" diye haykırdı zenci, dehşetle geri çekilerek. "Onun ne yapacağım ki? Hayır, dünyada olmaz!"

"Koskoca zencisin, ama şu küçücük, zararsız, ölü böcekten korkuyorsun. İpinin ucundan tut bari. Ama bunu da kabul etmezsen, şu kürekle kafanı kırmaktan başka seçeneğim kalmıyor."

"Yine n'oldu efendim?" dedi, utandığını belli ederek razı olan zenci. "Yaşlı zencinizi hep azarlarsınız zaten. Şaka yapıyorum canım. Bi böcekten mi korkucam! Hiç korkum yok." İpin ucunu çekinerek tuttu ve böceği kendinden olabildiğince uzak tutup ağaca tırmanmaya hazırlandı.

Amerikan ormanlarının en güzel ağacı olan lale ağacının, yani *Liriodendron Tulipiferum*'un gençliğinde gövdesi şaşılacak kadar düzdür; yan dalları ancak epey yukarılarda başlar. Ama yaşlandıkça kabuğu tırtıklı ve çıkıntılı bir hal alır, gövdesinde de küçük dallar başgösterir. Bu yüzden Jupiter'in o ağaca tırmanması göründüğünden daha kolaydı. O dev silindire kolları ve dizleriyle olabildiğince sarıldıktan sonra çıkıntılara elleriyle tutunup çıplak topuklarıyla dallara basa basa tırmanmaya başladı. Bir-iki kez düşmekten kılpayı kurtulduktan sonra sonunda ilk büyük çatala ulaştı. İşin zor kısmını atlattığı için rahatlamıştı. Yerden yirmi metre kadar yüksekte olmasına karşın artık düşme riski epey azalmıştı.

"Şimdi ne tarafa gideyim efendim?" diye sordu.

"Şu yan taraftaki, en büyük dala çık," dedi Legrand. Zenci hemen itaat etti. Dala zorlanmadan çıktı. Giderek yükseliyordu. Sonunda sık yaprakların arasında kayboldu. Derken seslendiği-

ni işittik:

"Daha ne kadar çıkacağım?"

"Ne kadar yüksektesin?" diye sordu Legrand.

"Epey yüksekteyim," dedi zenci. "Göğü görebiliyorum."

"Göğü boşver şimdi. Beni dinle. Aşağı bak ve altındaki, senin tarafındaki dalları say. Kaç tane var?"

"Bir, iki üç, dört, beş tane – bu tarafta beş tane dal var efendim."

"Öyleyse bir tane daha çık."

Zenci birkaç dakika sonra tekrar seslendi. Yedinci dala ulaşmıştı.

"Şimdi Jupiter," diye seslendi Legrand heyecanlı bir sesle, "O dalın üstünde olabildiğince gitmeni istiyorum. Tuhaf bir şey görürsen bana haber ver."

Artık zavallı dostumun delirdiğinden şüphem kalmamıştı. Onu eve nasıl götüreceğimi kara kara düşünmeye başladım. Ne yapacağımı düşünürken Jupiter tekrar seslendi.

"Bu dalda fazla ilerlemeye korkuyorum – baştan aşağı kurumuş."

"*Kurumuş* mu dedin Jupiter?" diye haykırdı Legrand titrek bir sesle.

"Evet efendim. Kupkuru. Kesinlikle ölmüş. Kurumuş."

"Şimdi ne halt edeceğim?" diye sordu Legrand. Epey kaygılı görünüyordu.

Konuşma fırsatı bulduğuma sevinmiştim. "Tabii ki evine gidip yatacaksın," dedim. "Haydi gel! Haydi. Vakit geç oldu. Söz verdin, unutma."

"Jupiter," diye seslendi bana aldırmadan. "Duyuyor musun?"

"Evet efendim. Çok iyi duyuyorum.

"Bıçağınla dalı biraz kes. Bakalım *çok* mu çürük?"

"Çürümüş," dedi zenci birkaç dakika sonra, "ama çok çürümemiş. Tek başıma olsam dalda biraz ilerleyebilirim."

"Tek başına olsan mı! Ne demek istiyorsun?"

"Böceği kast ediyorum. *Çok* ağır. Böceği atarsam dal beni taşır."

"Alçak herif!" diye haykırdı Legrand. Epey rahatlamış görünüyordu. "Yeter artık. Saçmalamayı kes. O böceği atarsan boynunu kırarım senin. Duydun mu beni Jupiter?"

"Evet efendim. Zavallı zencinizi böyle azarlamanıza gerek yok."

"Güzel! Şimdi iyi dinle! O dalın üstünde böceği düşürmeden gidebildiğin kadar git. Aşağı iner inmez sana bir gümüş dolar vereceğim."

"Gidiyorum efendim," dedi zenci hemen. "Ucuna geldim sayılır."

"*Ucuna mı!*" diye çığlığı bastı Legrand. "Dalın ucuna mı geldin?"

"Geldim sayılır efendim. Aaa! Bu da nesi? Dalda bi şey var!"

"Ya!" diye seslendi Legrand. Neşesi birden yerine gelmişti. "Neymiş?"

"Bi kurukafa. Biri buraya bırakmış, kargalar da didik didik etmiş. Üstünde et met kalmamış."

"Kurukafa mı dedin! Harika. Dalın üstünde nasıl duruyor peki? Onu tutan bir şey mi var?"

"Herhalde efendim. Bi bakayım. Vay canına! Bu çok tuhaf efendim. Dala çivilenmiş. Koca bi çiviyle."

"Tamam Jupiter. Şimdi söylediklerimi harfiyen yap. Duyuyor musun?"

"Evet efendim.

"Kulağını aç öyleyse. Kurukafanın sol gözünü bul.

"Hımm! Iyi ama bunu sol gözü yok ki.

"Salak herif! Sol elin hangisi biliyor musun?"

"Evet, biliyorum. Kesinlikle biliyorum. Sol elim ağaç keserken kullandığım elimdir."

"Evet! Sen solaksın. Sol gözün de sol elinle aynı tarafta. Herhalde artık kurukafanın sol gözünü ya da sol gözün ne tarafta olduğunu bulursun. Eee, buldun mu?"

Uzun bir sessizlik oldu. Sonunda zenci sordu:

"Kurukafanın da sol gözü sol eliyle aynı tarafta mı? Kurukafanın eli yok da. Neyse, boşverin! Sol gözünü buldum bile. İşte sol gözü! Şimdi ne yapayım?"

"Böceği içinden geçirip sarkıtabildiğin kadar sarkıt. Ama sakın ipi elinden kaçırayım deme."

"Yaptım efendim. Böceği geçirmek kolay oldu. Şimdi sarkıyor. Aşağıdan bakarsanız görürsünüz!"

Bu karşılıklı konuşma sırasında Jupiter'i göremiyorduk. Ama şimdi sarkıttığı böceği görebiliyorduk. İpin ucunda, günün son ışıklarında altın bir küre gibi parlıyordu. *Scarabaeus* dalların epey uzağındaydı ve bırakılırsa ayaklarımızın dibine düşerdi. Legrand hemen tırpanı kaptı ve böceğin tam altına üç-dört metre çapında bir çember çizdi. Sonra Jupiter'e ipi bırakmasını ve ağaçtan inmesini söyledi.

Böceğin tam düştüğü yere bir kazık çakan arkadaşım daha sonra cebinden bir şerit metre çıkardı. Bunun bir ucunu ağacın gövdesinin kazığa en yakın kısmına taktıktan sonra açarak kazığa kadar gitti. Buradan sonra da aynı yönde açmayı sürdürdü. Böyle on beş metre yürüdü. Jupiter çalıları tırpanıyla ayırıp ona yol açıyordu. Legrand bu ikinci noktaya da bir kazık çaktı ve bunun da etrafına, bu kez bir-bir buçuk metre çapında bir çember çizdi. Sonra kürekleri aldı. Jupiter ile bana birer kürek verip

üçüncüsünü de kendisi alarak olabildiğince hızlı kazmamızı söyledi.

Kürekle kazmak zaten pek hoşlandığım bir iş değildir; o andaysa özellikle tatsızdı; çünkü gece oluyordu ve çok yorgundum. Ama başka çarem yoktu; reddedip zavallı dostumu sinirlendirmekten korkuyordum. Jupiter'e güvenebileceğimi bilsem o deliyi hiç duraksamadan evine zorla götürmeye çalışırdım. Ama ihtiyar zencinin huyunu suyunu iyi biliyordum; ne olursa olsun efendisine karşı benim tarafımı tutmazdı. Legrand Güneylilerin sayısız define masalından birini duymuş, *Scarabaeus*u bulunca da bu masalın doğru olduğuna iyice inanmıştı. Jupiter'in, böceğin "gerçek altından" olduğunda ısrar etmesinin de bunda payı olabilirdi: Delirmeye yatkın biri kendini böyle fikirlere kolayca kaptırabilir – hele kendi inançlarıyla örtüşüyorsa. Sonra "böcek ve talih" konusunda yaptığı konuşmayı hatırladım. Bu iş canımı sıkmış, kafamı karıştırmıştı. Sonunda canla başla kazmaya karar verdim. Hiçbir şey bulamayınca dostum yanıldığını anlayacaktı.

Fenerleri yaktıktan sonra hızla işe koyulduk. Neyse ki işimiz mantıklı bir amaca hizmet ediyordu. Fener ışıkları altında, elimizde aletlerimiz, herhalde çok tuhaf görünüyorduk. Civardan geçen biri bizi görse yaptığımız işi oldukça kuşku uyandırıcı bulurdu şüphesiz.

İki saat durmadan kazdık. Pek konuşmadık. Ama yaptığımız işle giderek daha fazla ilgilenen köpeğin havlayıp durması sinirimizi bozuyordu. Sonunda öyle bir yaygara koparmaya başladı ki, civardaki insanların dikkatini çekeceğinden korkmaya başladık – daha doğrusu Legrand korkmaya başladı. Birileri çıkıp gelse ben şahsen memnun olurdum, dostumu eve geri götürmem mümkün olurdu bu sayede. Jupiter sonunda köpeği çok

etkili bir yöntemle susturdu. Çukurdan fırladığı gibi hayvanın ağzını pantolon askılarından biriyle bağladı ve sonra kıkırdayarak işine geri döndü.

İki saatin sonunda bir buçuk metrelik bir çukur kazmıştık. Ama ortada hâlâ defineden eser yoktu. Hepimiz durduk. Bu saçmalığın sona erdiğini umuyordum. Ama Legrand, epey kaygılı görünse de, alnını düşünceli bir edayla sildikten sonra tekrar kazmaya başladı. Çapı bir buçuk metre olan çemberin neredeyse tamamını kazmıştık. Kaza kaza yarım metre daha indik. Ama hâlâ bir şey bulamamıştık. Sonunda dostum yüzünde müthiş bir hayal kırıklığıyla çukurdan çıktı. Ona çok acıyordum. Kazmaya başlarken fırlatıp atmış olduğu ceketini yavaşça ve gönülsüzce giydi. Tek kelime etmedim. Jupiter efendisinden işaret alınca aletleri toplamaya başladı. Onları toplayıp köpeğin de ağzını çözdükten sonra hep birlikte eve dönmek üzere yola çıktık. Ağzımızı bıçak açmıyordu.

On-on beş adım atmıştık ki Legrand birden küfürler savurarak Jupiter'in yakasına yapıştı. Neye uğradığını şaşıran zenci gözleriyle ağzını sonuna kadar açtı, kürekleri elinden düşürdü ve diz çöktü.

"Alçak!" dedi Legrand, heceleri kenetlenmiş dişlerinin arasından tıslayarak. "Seni iğrenç kara haydut seni! Konuş! Konuş diyorum sana! Çabuk söyle! Lafı dolandırma! Sol gözün hangisi senin?"

"İşte, sol gözüm bu değil mi efendim?" diye haykırdı Jupiter dehşetle, eliyle *sağ* gözünü kapayarak. Sanki efendisinin gözünü oymasından korkuyordu.

"Tam düşündüğüm gibi. Biliyordum! Yaşasın!" diye haykırdı Legrand. Zenciyi bıraktı ve dans etmeye başladı. Uşağı hayretler içinde kalmıştı. Ayağa kalkıp hiç konuşmadan bir efendisine, bir

bana baktı.

"Haydi! Geri dönüyoruz," dedi Legrand. "Oyun daha bitmedi." Lale ağacına yöneldi yeniden.

"Jupiter," dedi ağacın dibine varınca. "Buraya gel! Kurukafa dala nasıl çivilenmişti? Yüzü aşağı mı bakıyordu yukarı mı?"

"Yukarı bakıyordu efendim. Kargalar gözlerini rahatça oyabilsin diye."

"Peki böceği hangi gözden geçirdin? Bundan mı şundan mı?" Jupiter'in iki gözüne de dokundu.

"Bundan efendim yani sol gözden, tıpkı bana söylediğiniz gibi," dedi zenci. Sağ gözünü tutuyordu eliyle.

"Anladım. Tekrar deneyelim şimdi."

Arkadaşımın deliliğinde bir belli yöntem izlediğinin belirtilerini görmeye ya da gördüğümü sanmaya başlamıştım artık. Böceğin düştüğü yerdeki kazığı çıkarıp yedi buçuk santim kadar batıya sapladı. Sonra şerit metresini çıkardı ve daha önce yaptığı gibi ağaç gövdesinin en yakın kısmından başlayarak, şerit metreyi açarak düz bir hatta yürümeye başladı. On beş metre yürüdükten sonra vardığı nokta kazı yaptığımız yerin metrelerce uzağındaydı.

Buraya da bir çember çizdi. Bu diğerinden daha genişti. Sonra tekrar kazmaya başladık. Müthiş yorulmuştum, ama neden bilmem artık kazmak canımı sıkmıyordu. Yaptığımız işe tuhaf bir şekilde ilgi duymaya – hatta heyecanlanmaya başlamıştım. Belki de Legrand'ın –abartılı da olsa– tavırlarındaki kararlılıktan etkilenmiştim. Hevesle kazarken bir yandan da neredeyse o hazineyi, zavallı dostumun aklını başından alan o hazineyi bulmayı beklemeye başladığımı fark ediyordum. Bir buçuk saat sonra, bu tuhaf düşüncelere kendimi iyice kaptırmışken, köpek yine havlamaya başladı. Bu kez daha önceki gibi oyuncu ya da huy-

suz bir havayla havlamıyordu. Sert ve ciddi havlamalardı bunlar. Jupiter yine ağzını bağlamaya kalkınca ona direndi ve çukurun içine atlayıp yeri pençeleriyle çılgınca kazmaya başladı. Birkaç saniye sonra ortaya bir insan kemiği yığını çıkmıştı. Bunlar iki iskelete aitti. Aralarında bir sürü metal düğme ve çürük yün tozu vardı. Bir-iki kürek darbesi ortaya uzun bir İspanyol bıçağı çıkardı. Biraz daha kazınca üç-dört altın ve gümüş sikke bulduk.

Jupiter bunları görünce büyük bir sevince kapıldı. Ama efendisinin suratı asılmıştı. Ama bize kazmayı sürdürmemizi söyledi. Tam o sırada çizmemin topuğu bir şeye takıldı ve tökezleyip yere kapaklandım; iri bir metal halkanın yarısıydı takıldığım şey, gevşek toprağın üstüne çıkmıştı.

Bu kez ciddi olarak işe koyulduk. Hayatımın en heyecanlı on dakikası içinde topraktan uzun bir tahta sandık çıkardık. Sapa sağlamdı sandık, hiç çürümemişti, bir mineralle – belki cıva bikloridle korunmuş olsa gerekti. Sandık bir metre uzunluğunda, doksan santim genişliğinde ve yetmiş beş santim yüksekliğindeydi. Dövme demirden kafes gibi sık perçinlenmiş bantlarla sağlamlaştırılmıştı. Sandığın yan taraflarında, üst kısıma yakın üçer demir halka vardı – yani toplam altı tane–. Altı kişinin sandığı ancak taşıyabilidiği anlaşılıyordu bundan. Biz ise onu sadece biraz yerinden oynatabildik; kaldıramayacağımız kadar ağırdı. Neyse ki kapağında sadece iki tane sürgü vardı. Bunları heyecandan titreyerek ve soluk soluğa çekip açtık. Birden karşımızda paha biçilmez bir hazine, bir altın ve mücevher yığını belirdi. Bunlar fenerlerin ışığında öyle parlıyordu ki gözlerimiz kamaştı.

O anki hislerimi anlatamam. En baskın olanı şaşkınlıktı elbette. Legrand'ın heyecandan eli ayağı tutmaz olmuştu. Pek konuşmuyordu. Jupiter'in bile birkaç dakikalığına beti benzi attı –

bir zencinin benzinin atabileceği kadar. Afallamış, hayretten donakalmış gibiydi. Sonra çukurda diz çöktü ve çıplak kollarını dirseklerine kadar altın yığınına daldırıp öylece durdu; sanki bir banyonun tadını çıkarıyordu. Sonunda derin derin iç geçirdi ve kendi kendine konuşurcasına "Bütün bunları altın böceğin sayesinde bulduk! Güzelim altın böcek! Zavallı minicik altın böcek! Oysa ben sana neler söyledim! Kendinden utanmıyor musun zenci? – Cevap ver!"

Sonunda hem uşağı, hem de efendisini hazineyi götürmemiz gerektiği konusunda uyarmak zorunda kaldım. Vakit epey ilerlemişti ve her şeyi gün doğmadan eve götürmeliydik. Bunu nasıl yapacağımıza karar vermek kolay değildi. Bu konuda epey tartıştık. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Sonunda sandığın içindekilerin üçte ikisini boşalttık. Böylece hafifleyen sandığı güçlükle de olsa çukurdan çıkarabildik. Boşalttığımız altın ve mücevherleri çalıların arasına gizledik. Başlarına da köpeği bekçi bıraktık. Jupiter ona ne olursa olsun yerinden ayrılmamasını ve biz geri dönene kadar çenesini açmamasını sıkı sıkı tembih etti. Sonra sandığı taşıyarak telaşla eve doğru yola koyulduk. Saat birde kulübeye sağ salim vardığımızda kılımızı kıpırdatacak halimiz kalmamıştı. İkiye kadar dinlendik ve karnımızı doyurduk. Sonra hemen tepelere doğru yeniden yola çıktık. Yanımıza evde bulduğumuz üç çuvalı almıştık. Saat dörde yaklaşırken çukura vardık. Definenin kalanını olabildiğince eşit pay ettikten sonra çukurları doldurmadan bırakıp tekrar kulübeye döndük. Altın dolu çuvalları buraya bıraktığımızda şafağın ilk hafif ışıkları doğudaki ağaçların tepesinde belirmişti.

Artık gerçekten tükenmiştik. Ama öyle heyecanlıydık ki gözümüze uyku girmiyordu. Üç-dört saat yataklarımızda dönüp durduktan ve uyukladıktan sonra sözleşmişçesine hep birden

kalkıp hazinemizi incelemeye giriştik.

Sandığı bulduğumuzda ağzına kadar doluydu. Bütün günü ve ertesi gecenin çoğunu içindekileri incelemekle geçirdik. Altın ve mücevherler içine gelişigüzel doldurulmuştu. Hepsini titizce düzene sokunca, elimizdeki servetin ilk başta sandığımızdan bile fazla olduğunu anladık. Madeni paraların tutarı dört yüz elli bin dolardan fazlaydı. Bunların değerini o zamanki çizelgelere göre olabildiğince doğru hesaplamaya çalışmıştık. Aralarında tek bir gümüş sikke bile yoktu. Hepsi altındı. Çeşitli ülkelere ait ve oldukça eski paralardı. Fransız, İspanyol ve Alman sikkelerinin arasında birkaç İngiliz parası da vardı. Bazı sikkeleri de ilk kez görüyorduk. Bazı çok büyük ve ağır paraların üstündeki yazılar okunmaz hale gelmişti. Sandıktan Amerikan parası çıkmamıştı. Mücevherlerin değerini hesaplamak daha zor oldu. Yüz on tane elmas vardı. Bazıları çok iri ve güzel kesimliydi; diğerleri de ufak sayılmazdı. On sekiz tane göz kamaştırıcı yakut, üç yüz on tane birbirinden güzel zümrüt, yirmi bir tane safir ve bir tane opal vardı. Bu mücevherler yuva ve tırnaklarından çıkarılmış, sandığın içine atılmıştı. Bu yuva ve tırnakların bulunduğu metal takılar çekiçle dövülüp tanınmaz hale getirilmişti. Ayrıca som altından çok sayıda süs eşyası da vardı: İki yüz kadar büyük yüzük ve küpe; otuz kadar zincir; seksen üç tane çok büyük ve ağır haç; beş tane çok değerli altın buhurdan; dev bir altın punç kâsesi (üstünde şarap yaprağı ve içki âlemi resimleri vardı); zarif kabartma desenlerle bezeli iki kılıç sapı; ve şimdi anımsayamadığım daha pek çok ufak tefek şey Bunların toplam ağırlığı yüz elli kilodan fazlaydı; ki bu hesaba yüz doksan yedi muhteşem altın cep saatini eklemedim. Bunların arasında üç tanesi vardı ki, her birinin değeri en az beş yüz dolar ederdi. Çoğu çok eski ve paha biçilmez değerdeydi. Hepsi az-çok paslanmıştı – ama hep-

si de mücevherlerle bezeliydi ve son derece değerli mahfazaların içindeydi. O gece sandığın içindekilerin toplam değerinin bir buçuk milyon dolar olduğunu tahmin ettik. Daha sonra yüzük, düğme ve mücevherleri elden çıkardığımızda (birkaçını kendimize ayırdık) yaptığımız ilk tahminin hazinenin gerçek değerinin oldukça altında olduğunu gördük.

Sonunda incelememizi bitirdiğimizde heyecanımız biraz yatışmıştı. Legrand bu olağanüstü bulmacanın sırrını öğrenmek için sabırsızlandığımı görünce, bana ayrıntılı bir açıklama yaptı.

"Sana *scarabaeus*un kabaca bir taslağını çizdiğim geceyi anımsıyorsundur. Çizdiğim resmin bir kurukafaya benzediğini söylemen epey canımı sıkmıştı; bunu da anımsarsın. İlk başta şaka yaptığını sandım. Ama sonra böceğin sırtındaki tuhaf benekleri anımsayınca biraz haklı olabileceğini kabul etmek zorunda kaldım. Yine de çizgilerimle alay etmen sinirimi bozmuştu, çünkü iyi bir ressam olarak tanınırım. Bu yüzden parşömeni bana verdiğinde onu az daha öfkeyle buruşturup ateşe atacaktım."

"Kâğıt parçasını demek istiyorsun," dedim.

"Hayır. Kâğıda çok benzediği içi başta ben de öyle sandım. Ama üstüne resim çizerken çok ince bir parşömen parçası olduğunu hemen anladım. Çok kirliydi, hatırlarsın. Dediğim gibi, tam onu buruşturup atacaktım ki, birden gözüm çizmiş olduğum resme ilişti. Böceğin yerinde kurukafayı görünce hayretler içinde kaldım. Bir an doğru dürüst düşünemeyecek kadar afalladım. Çizdiğim resmin ayrıntılarının bundan çok farklı olduğunu biliyordum – genel görünüşleri benzese de. Bunun üzerine elime bir mum alıp odanın diğer ucuna gittim ve parşömeni daha yakından incelemeye başladım. Parşömeni çevirip resmime tersten baktım. Aynen çizdiğim gibi görünüyordu. Aslında par-

şömenin diğer yüzünde, çizdiğim *scarabaeus* resminin hemen arkasında bir kurukafa resmi vardı. Üstelik hem şekli, hem de boyutları çizdiğim resme çok uyuyordu. Bu büyük rastlantı beni şaşırtmıştı, hatta bir süreliğine kesinlikle afallamıştı; bilirsin, böyle rastlantılar insanda bu etkiyi yaratır. Zihin bir bağlantı –bir sebep-sonuç ilişkisi– kurmaya çalışır. Bunu yapamayınca da geçici de olsa bir dumura uğramışlık hali yaşar. Ama kendime gelince, bu rastlantıdan daha da şaşırtıcı bir şeyin farkına varmaya başladım. *Scarabaeus*u çizmeye başladığımda parşömenin üstünde ***resim filan yoktu.*** Buna emindim, çünkü en temiz yeri bulmak için parşömenin iki yüzüne de baktığımı hatırlıyordum. Kafatası o sırada orada olsa, mutlaka fark ederdim. İşte bu gerçekten açıklayamadığım bir gizemdi; ama o anda, daha her şeyin başındayken bile sanki zihnimin en gizli ve kuytu bir köşesinde hafif bir ışık parladı; dün geceki muhteşem macerayı yaşamamızı sağlayan gerçeği bir an kavrar gibi oldum. Hemen ayağa kalktım ve parşömeni güvenli bir yere koyduktan sonra, bu konuyu daha sonra yalnız kaldığımda düşünmek üzere kafamdan attım.

"Sen gidince ve Jupiter de uykuya dalınca, bu meseleyi daha sistemli bir şekilde incelemeye koyuldum. Her şeyden önce parşömenin nasıl elime geçtiğini düşündüm. *Scarabaeus*u ana karanın sahilinde, adanın bir mil kadar doğusunda, suyun yükselme seviyesinin biraz üstünde bulmuştum. Elime alınca beni ısırmıştı. Bu yüzden onu bırakmıştım. Jupiter her zamanki gibi ihtiyatlı davranmış, ona doğru kaçan böceği tutmakta kullanabileceği, yaprak ya da benzeri bir şey aranmıştı. Tam o anda ikimizin de gözüne o parşömen parçası ilişti. Bunu kâğıt sandım. Kuma gömülüydü ve bir ucu yukarı çıkmıştı. Onu bulduğumuz yerin biraz ötesinde bir gemi enkazı dikkatimi çekmişti. Enkaz epeydir

orada duruyor gibiydi. Artık neredeyse gemiye benzer hali kalmamıştı.

"Jupiter parşömeni alıp böceği bununla sardı ve bana verdi. Az sonra eve doğru yola çıktık. Yolda Teğmen G—— ile karşılaştım ve ona böceği gösterdim. Böceği ödünç vermem için ısrar etti. Onu kaleye götürmek istiyordu. Ben razı olunca, böceği hemen cebine attı. O böceği incelerken ben parşömeni elinde tutuyordum. Teğmen bunu almamıştı. Belki fikrimi değiştirmemden korkuyordu ve en iyisinin böceği bir an önce cebine atmak olduğunu düşünmüştü. Doğa Bilimlerine ne kadar düşkün olduğunu bilirsin. Ben de o sırada farkında olmadan parşömeni cebime atmış olmalıyım.

"Böceğin resmini çizmek istediğimde önce masaya gittiğimi, ama orada kâğıt bulamadığımı anımsarsın. Çekmeceye bakmış, orada da bulamadım. Belki eski bir mektup bulurum diye umarak ceplerimi yokladığımda elim parşömene dokundu. Sana onun elime nasıl geçtiğini ayrıntılarıyla anlatıyorum, çünkü beni çok etkiledi.

"Hayal gücümün fazla çalıştığını düşüneceksin – ama o sırada bile birtakım *bağlantılar* kurmuş, büyük bir zincirin iki halkasını birbirine geçirmiştim. Bir kumsalda bir gemi enkazı yatıyordu. Enkazın biraz ötesinde üstünde bir kurukafa resmi olan bir parşömen *–kâğıt değil–* vardı. Bana 'İyi güzel de, bağlantı nerede?' diye soracaksın. Yanıtım şu: Kurukafa korsanların bildik simgesidir; bütün çatışmalarında direğe kurukafalı bayrak çekerler.

"O ufak parçanın kâğıt değil parşömen olduğunu söylemiştim. Parşömen dayanıklıdır – kolon kolon çürüyüp yırtılmaz. Üstüne bir şey yazılıp çizilmeye kâğıt kadar elverişli olmadığı için parşömene önemsiz şeyler yazılmaz genellikle. Bu yüzden o

kurukafanın bir anlamı olmalıydı. Parşömenin *şekli* de dikkatimi çekmişti. Köşelerinden biri yırtılmış olsa da, ilk başta dikdörtgen şeklinde olduğunu anlayabiliyordum. Uzun süre akılda kalması ve titizlikle saklanması gereken bir şeyi kaydetmek için biçilmiş kaftandı."

"Ama," diye sözünü kestim, "böceğin resmini çizdiğinde kurukafanın parşömenin üstünde *olmadığını* söyledin. Öyleyse gemi enkazı ile kurukafa arasında nasıl bağlantı kurdun – eğer o kurukafa söylediğin gibi, *scarabaeus*u çizmenden önce birileri (kimin nasıl çizdiğini Tanrı bilir) tarafından çizildiyse?"

"Ah, işte işin sırrı da burada zaten. Ama bunu çözmem zor olmadı. Attığım her adım sağlamdı ve tek bir sonuca ulaştırabilirdi. Şöyle mantık yürütüyordum: *Scarabaeus*u çizdiğim sırada parşömenin üstünde kurukafa resmi görülmüyordu. Resmi sana verdikten sonra gözüm üstündeydi; yani kurukafayı *sen* de çizmemiştin ve bunu çizecek başka biri de yoktu. Demek ki onun belirmesi insan işi değildi. Ama yine de belirmişti işte.

"Düşüncelerimin bu kısmında o sırada olan her şeyi ayrıntılarıyla hatırlamaya çalıştım ve bunu *başardım* da. Hava buz gibiydi (büyük bir talih eseri!). Ocakta ateş yanıyordu. Yürümek beni ısıtmıştı, bu yüzden masaya oturmuştum. Sense ocağın başına bir koltuk çekmiştin. Tam parşömeni sana verirken Köpeğim Wolf içeri girdi ve omuzlarına atladı senin. Onu sol elinle okşarken parşömeni tutan sağ elini dizlerinin arasına koydun. Böyece ateşe yaklaşmış oldu. Bir an tutuştuğunu sandım. Tam seni uyaracaktım ki, parşömeni kaldırdın ve incelemeye başladın. Bu ayrıntılar üstünde düşününce, parşömenin üstündeki kurukafa resmini ortaya çıkaran etkenin ısı olduğundan şüphem kalmadı. Bildiğin gibi çok eski zamanlardan beri birtakım kimyasal maddeler sayesinde kâğıt ya da tirşe üstüne ancak ısı-

tılınca ortaya çıkan yazılar yazmak mümkündür. *Aqua regia*[49] ile karıştırılan ve ağırlığının dört katı sulandırılan kâfur yeşil renkli, güherçile ruhunda eritilen kobalt tortusu ise kırmızı bir mürekkep oluşturur. Bu mürekkeplerle yazılan yazılar bir süre sonra kaybolur, ama ısıtılınca tekrar ortaya çıkar.

"Sonra kurukafayı dikkatle incelemeye başladım. Dış kenarları –papirüsün kenarına en yakın olan kısımları– diğerlerinden daha *belirgindi*. Isı her tarafına tam etki edememişti demek ki. Hemen bir ateş yaktım ve parşömenin her tarafını buna tuttum. İlk başta kurukafanın silik hatları biraz belirginleşti, o kadar. Ama bu deneye devam edince, sonunda parşömenin kurukafa resminin çaprazındaki köşesinde bir şekil belirdi. Bunu ilk başta bir keçi sandım. Ama yakından inceleyince oğlak olduğunu gördüm."

"Ha ha!" dedim gülümseyerek. "Biliyorum, gülmemem gerek. Bir buçuk milyon papel gülünecek bir meblağ değil. Ama şimdi zincirine üçüncü bir halka eklemeye kalkmazsın demek istiyorum – korsanlarla bir keçi arasında da bağlantı kurmaya çalışmayacaksın herhalde. Korsanların keçilerle uzaktan yakından ilgisi yoktur biliyorsun. Keçilerle çiftçilerin ilgisi vardır."

"Ama keçi *olmadığını* söyledim ya."

"Ha keçi, ha oğlak. Ne fark eder?"

"Küçük bir fark var," dedi Legrand. "*Kaptan* Kidd[50] diye birinden bahsedildiğini duymuşsundur. Bu hayvanın, bir cinas ya da hiyeroglif tarzı bir imza olarak resmedildiğini hemen anladım. İmza diyorum, çünkü parşömen üzerinde bulunduğu yer imza olması gereken noktaydı. Çapraz köşedeki kurukafa da bir damga ya da mühür olmalıydı. Ama başka bir şey – bir içerik, bir yazı olmaması beni hayal kırıklığına uğratmıştı.

"Herhalde mühürle imza arasında bir mektup olacağını um-

muştun.

"Onun gibi bir şey Aslında elime büyük bir hazine geçeceğini hissetmeye başlamıştım. Neden bilmem. Belki de bu, inançtan çok bir arzuydu. Jupiter'in saçma sapan sözlerini anımsıyor musun? Hani böceğin gerçek altından olduğunu iddia etmişti. İşte bu sözler hayal gücümü derinden etkiledi. Sonra o rastlantılar dizisi – *öyle* sıradışıydı ki. Her şeyin ne kadar büyük rastlantılar sayesinde gerçekleştiğinin farkında mısın? O gün senenin ateş yakmayı gerektirecek kadar soğuk *tek* günüydü. Ateş yanmasa, köpek de tam o sırada içeri girmese kurukafanın farkına asla varamaz ve defineyi ele geçiremezdim."

"Anlatmaya devam et. Sabırsızlanıyorum."

"Tamam. Kidd ile adamlarının Atlantik sahilinde bir yerlere para gömdüklerine dair binlerce söylenti vardır; işitmişsindir. Bu söylentiler bir gerçeğe dayanıyor olmalıydı. Ve öyle uzun süredir devam ediyorlardı ki, bence bunun tek bir anlamı olabilirdi: Define *hâlâ* gömüldüğü yerdeydi. Kidd yağmaladıklarını gömdükten bir süre sonra çıkarmış olsa, söylentiler hiç değişmeden hâlâ sürmezdi. Dikkat edersen bu söylentilerde hep define arayanlardan bahsedilir, define bulanlardan değil. Korsan, parasını gömdüğü yerden almış olsa bu konu kapanırdı. Bence bir kaza adamın hazinesini geri almasını engelledi – belki define haritasını kaybetmişti. Adamları bu kazadan haberdar oldu. Belki bu kaza olmasa hazinenin saklandığını bile öğrenemeyeceklerdi. Sonra defineyi aramaya giriştiler, ama ellerinde harita olmadığından başarılı olamadılar Böylece şimdi oldukça yaygın olan söylentiler doğdu. Sahil şeridinde büyük bir definenin bulunduğunu işittin mi hiç?"

"Hayır "

"Ama Kidd'in topladığı servetin muazzam olduğunu herkes

biliyor. Bu yüzden definenin hâlâ gömüldüğü yerde olduğuna kanaat getirdim. O parşömenin de definenin gömüldüğü yeri gösteren, uzun süre önce kaybolmuş bir harita olduğundan neredeyse hiç şüphem kalmadı."

"Peki sonra ne yaptın?"

"Parşömeni tekrar ateşe tuttum. Bu kez ısıyı arttırmıştım. Ama üstünde hiçbir şey belirmedi. Bunun üzerine belki kirli olduğu için sonuç alamadığımı düşünmeye başladım. Parşömeni sıcak suyla bir güzel temizledim. Sonra kalaylı bir tepsinin içine, kurukafa alta bakacak şekilde koydum. Tepsiyi bir ocağın üstüne yerleştirip ocağı kömürle yaktım. Tepsi birkaç dakika sonra iyice ısınınca parşömeni aldım. Bu kez üstünde çeşitli yerlerde sıra sıra dizili şekiller görünce büyük bir sevince kapıldım. Yine tepsiye koyup bir dakika daha beklettim. Sonra tekrar elime alınca, üstünde şunları gördüm."

Legrand parşömeni yeniden ısıttıktan sonra bana uzattı. Kurukafa ile oğlağın arasında kırmızı mürekkeple yazılmış şu karakterler vardı:

"53‡‡†3o5))6*;4826)4‡.)4‡);8o6*;48†8¶6o))85;1‡(;:‡*8†83(88)5*†;46(;88*96*?;8)*‡(;485);5*†2:*‡(;4956*2(5*—4)8¶8*;4o69285);)6†8)4‡‡;1(‡9;48o81;8:8‡1;48†85;4)485†5288o6*81(‡9;48;(88;4(‡?34;48)4‡;161,.188; ‡?;"

"Iyi ama, dedim, ona parşömeni geri vererek, "bunlar bana hiçbir şey ifade etmiyor ki. Golconda'nın[31] bütün mücevherlerini verseler bile bu bulmacayı çözemem.

"Bu şekillere üstünkörü baktın. Oysa çözümleri sandığın kadar zor değil. Bunların bir şifre olduğunu anlamışsındır herhalde. Yani herbirinin bir anlamı var. Ama Kidd hakkında bildikle-

rimden çıkardığım kadarıyla, çok zor bir şifre kullanmış olamazdı. Bu yüzden bunun basit bir şifre olduğuna karar verdim. Ama basit bir denizciye, anahtarı olmadan çözülmesi olanaksız bir şifre gibi gelecekti."

"Ve onu gerçekten çözdün ha?"

"Kolaylıkla. On bin kat daha zorlarını çözmüştüm. Koşullar ve meraklarım yüzünden böyle bulmacalara düşkünümdür. Bence insan zekâsının ürünü olan her bulmaca yine insan zekâsı tarafından çözülebilir. Aslında şekilleri açık seçik görünce anlamlarını çözmek basit geldi.

"Bütün şifreli yazılarda ilk mesele şifrenin *dilini* bulmaktır. Çünkü çözüm ilkeleri, özellikle de basit şifrelerde, kullanılan dile göre değişir. Şifreyi çözmeye çalışan kişinin genelde bildiği her dili, olasılık hesaplarını göz önüne alarak, doğru olanı bulana kadar denemekten başka seçeneği yoktur. Ama parşömendeki imza bu konudaki tüm g çlükleri ortadan kaldırmıştı. 'Kidd' sözcüğündeki cinas İngilizceden başka bir dilde yapılamaz. Bu sözcük oyunu olmasa işe İspanyolca ve Fransızcayla başlardım. Çünkü sonuçta elimdeki şifreli yazı İspanyol bir korsan tarafından yazılmıştı. Ama o imza sayesinde şifrenin İngilizce yazıldığını anladım.

"Sözcükler arasında boşluk olmadığı dikkatini çekmiştir. Boşluklar olsa şifreyi çözmek kolaylaşacaktı. Bu durumda en kısa sözcükleri karşılaştırarak incelerdim ve tek bir kelimeyi bulunca, örneğin *a*[52] ya da *I*[53], gerisi kolayca gelirdi. Ama hiç boşluk olmadığından, ilk adımım en çok ve en az tekrarlanan harfleri saptamak oldu. Hepsini saydıktan sonra şöyle bir liste çıkardım:

8 karakterinden	33 tane
	26
4	19
‡)	16
*	13
5	12
6	11
†ı	8
o	6
92	5
:3	4
?	3
¶	2
—	1 " var.

"Biliyorsundur, Ingilizcede en çok kullanılan harf *e* harfidir. Diğer harfler kullanım sırasına göre şöyle dizilir: *A o i d h n r s t u y c ſ g l m w b k p q x z*. *E* öyle sık kullanılan bir harftir ki, içinde yer almadığı uzun sözcük yok gibidir.

"Yani işe rastgele tahminler yaparak başlamak zorunda değiliz. Bu listeyi genelde nasıl kullanabileceğimiz ortada – ama bu şifreli yazıyı çözmekte ona pek az başvuracağız. En çok kullanılan karakter 8 olduğundan, işe bunun alfabedeki *e* harfine karşılık geldiğini varsayarak başlayacağız. Bu varsayımı doğrulamak için 8'in çift kullanılıp kullanılmadığına bakalım. Çünkü *e* Ingilizcede sık sık çift kullanılır – örneğin 'meet', 'fleet', 'speed', 'seen', 'been', 'agree' vs. Elimizdeki şifreli yazıda da, kısa bir yazı olmasına karşın, tam beş kez çift kullanıldığını görüyoruz.

"Öyleyse 8'in *e* harfine karşılık geldiğini varsayalım. Şimdi, Ingilizcede en sık kullanılan sözcük olan 'the' sözcüğüne

bakalım; yani bakalım üç karakterin tekrarlandığı ve sonuncusunun sekiz olduğu bir diziliş var mı. Bu şekilde dizilmiş tekrarlamalara rastlarsak, bunlar büyük olasılıkla 'the' sözcüğünü simgelemektedir. Şifreli yazıya bakınca böyle tam yedi tane diziliş görüyoruz. Söz konusu karakterler de ;48. Yani noktalı virgül'ün *t*'ye, 4'ün *h*'ye ve 8'in *e*'ye karşılık geldiğini düşünebiliriz – bu sonuncusundan artık eminiz. Böylece büyük bir adım atmış olduk.

"Ama tek bir sözcüğü bulmanın ötesinde, son derece önemli bir başarı daha kaydettik. Artık diğer pek çok sözcüğün başlarını ve sonlarını bulabiliriz. Örneğin ;48 kombinasyonunun şifreli yazıda sondan bir önce yer aldığı yere bakalım. Yazının sonuna yakın bir yerde bulunuyor. Ondan hemen sonraki noktalı virgül'ün yeni bir sözcüğün başı olduğunu biliyoruz. Bu 'the'dan sonra gelen altı harften beşinin ne olduğunu da biliyoruz. Bu harfleri yerine koyalım ve bilmediğimiz harf için bir boşluk bırakalım –

t eeth.

"Buradaki '*th*'nin başka bir sözcüğe ait olduğunu hemen anlıyoruz. Çünkü boşluğa hangi harfi koyarsak koyalım, İngiliz dilinde *th* ile biten böyle bir sözcük bulamıyoruz. Böylece elimizde

t ee

kalıyor. Boşluğa alfabenin bütün harflerini teker teker koyduğumuzda, bu sözcüğün ancak 'tree', yani Ağaç olabileceğini görüyoruz. Böylece bir harfi daha bulmuş olduk: *R* harfi (, ile

temsil ediliyor. İki sözcüğü yan yana koyunca 'the tree' çıkıyor ortaya.

"Biraz daha ileri bakınca, ;48 kombinasyonuna tekrar rastlıyoruz. Bunu *ondan önce* gelenlerin bittiği yer olarak kabul ediyoruz. Böylece karşımıza şu diziliş çıkıyor:

the tree ;4(‡?34 the,

veya, bildiğimiz harfleri yerine koyarsak şu çıkıyor:

the tree thr‡?3h the.

"Şimdi, bilmediğimiz karakterlerin yerinde boşluk bırakırsak ya da nokta koyarsak karşımıza şu çıkar:

the three thr...h the,

o zaman da bunun '*through*' yani içinden sözcüğü olduğunu hemen anlarız. Bu keşif bize üç yeni harf kazandırır: *O*, *u* ve *g*. Bunlar sırasıyla ‡, ? ve 3 tarafından simgelenmektedir.

"Şifreli yazıda bildiğimiz karakter kombinasyonlarını aradığımızda başlangıca yakın bir yerde karşımıza şu diziliş çıkar:

83(88, yani egree.

Bunun 'degree'[55] sözcüğünün sonu olduğu açık. Böylece bir harfi daha bulmuş oluyoruz. *D* harfi ‡ ile simgeleniyor.

"'Degree' sözcüğünden dört harf sonra şu kombinasyonu görüyoruz:

;46(;88.

"Bildiğimiz harfleri yerleştirip bilmediklerimizin yerine nokta koyduğumuzda şunu görüyoruz:

th.rtee.

Bu diziliş aklımıza hemen 'thirteen'[54] sözcüğünü getiriyor ve böylece iki yeni harf daha bulmuş oluyoruz. *i* ve *n*, 6 ve ile simgeleniyor.

"Şimdi şifreli yazının başına dönelim. Şu kombinasyonu görüyoruz:

53‡††

"Bunu da aynı şekilde çevirdiğimizde karşımıza

.good

çıkıyor. Bundan ilk harfin *A*, ilk iki sözcüğün de 'A good'[57] olduğunu anlıyoruz.

"Artık karışıklığı önlemek için şimdiye kadar bulduklarımızı bir liste haline getirmenin vakti geldi. Şöyle bir liste çıkarıyoruz:

5 a'nın
† d'nin
8 e'nin
3 g'nin
4 h'nin
6 i'nin

, n'nin
‡ o'nun
(r'nin
t'nin
? u'nun simgesi.

"Yani artık elimizde en temel on bir harfin simgeleri var. Çözümün bundan sonraki ayrıntılarına girmek gereksiz. Bu tip şifreli yazıların çözümünün çok kolay olduğunu ve çözümün *mantığını* anlamışsındır. Ama emin ol ki elimizdeki şifreli yazı, türünün en basit örneklerinden biri. Artık geriye sadece parşömen üstündeki şifrenin çözülmüş halini okumak kalıyor:

"Bishop[56] hanında şeytanın sandalyesinde iyi bir gözlük kırk bir derece on üç dakika kuzeydoğu kuzey gövdenin doğuda yedinci dalı kurukafanın sol gözünden aşağı düz çizgi çek burayla ağaç hizasında on beş metre düz git."

"Iyi ama," dedim, "ben bundan bir şey anlamadım. 'Şeytanın sandalyesi', 'kurukafa' ve 'Bishop Hanı'nın anlamlarını nasıl çıkardın?"

"Ilk bakışta," dedi Legrand, "bu yazıyı çözmenin çok güç göründüğünü kabul ediyorum. Ilk hedefim yazıyı şifrecinin niyetlendiği şekilde bölümlere ayırmak oldu.

"Yani noktalama işaretlerini mi koydun?"

"Onun gibi bir şey."

"Peki bunu nasıl yaptın?"

"Yazar çözümü güçleştirmek için sözcükleri boşluk bırakmadan art arda yazmıştı. Fazla dikkatli olmayan biri bu konuda aşırıya kaçardı mutlaka. Yazarken doğal bir ara vermesi gereken

yerlerde sözcükleri iyice sıkıştırırdı. Elimizdeki yazıyı incelersen böyle sıkışık beş yer göreceksin. Bu ipucundan hareketle onları aşağıdaki şekilde ayırdım:

"Bishop hanında şeytanın sandalyesinde iyi bir gözlük – kırk bir derece on üç dakika – kuzeydoğu kuzey – gövdenin doğuda yedinci dalında – kurukafanın sol gözünden aşağı düz çizgi çek – burayla ağaç hizasında on beş metre düz git."

"Ben hâlâ bir şey anlamıyorum," dedim.

"Ben de anlamamıştım," diye karşılık verdi Legrand. "En azından birkaç gün boyunca. Bu süre içinde Sullivan Adası civarında 'Bishop Oteli' diye bir yer olup olmadığını araştırdım. Ne de olsa 'han' artık kullanılmayan eski bir sözcük. Bu konuda bir şey öğrenemeyince, tam araştırma sahamı genişletmeye ve daha sistematik olmaya karar vermiştim ki, bir sabah birden aklıma bir fikir geldi. 'Bishop Hanı'nın Bessop adlı çok eski bir aileyle ilişkisi olabilirdi. Adanın dört mil kadar kuzeyinde bu aileye ait bir konak vardır çok eskiden beri. Hemen onların çiftliğine gittim ve buradaki yaşlı zencilere sorular sormaya başladım. Sonunda yaşlı bir kadın bana *Bessop Şatosu* diye bir yerden bahsedildiğini işittiğini söyledi. Beni oraya götürebilirdi. Ama burası bir şato ya da meyhane değil, büyük bir kayaydı.

"Ona zahmetine karşılık iyi para vereceğimi söyleyince, biraz mırın kırın ettikten sonra beni oraya götürmeye razı oldu. Kayayı kolayca bulduk. Kadın gidince etrafı incelemeye başladım. 'Şato' irili ufaklı kayalardan ve yarlardan oluşuyordu. Bu kayalardan biri hem yüksekliği, hem tek başına durması, hem de yapay görünüşüyle dikkat çekiciydi. Bunun üstüne tırmandım ve tepesinde ne yapacağımı bilmez halde durdum

"Düşüncelere dalmışken gözüme kayanın doğu yüzündeki, durduğum yerin bir metre kadar altındaki düz bir çıkıntı ilişti. Kırk beş santim boyunda ve en fazla otuz santim enindeydi. Kayalıkta, bunun hemen üstünde bir oyuk vardı ki, eskiden atalarımızın kullandığı içbükey arkalıklı sandalyeleri andırıyordu. Artık el yazmasında bahsedilen 'şeytanın sandalyesi'ni bulduğumdan ve bulmacayı tamamen çözdüğümden şüphem kalmamıştı.

"'Iyi bir gözlük'ten kastedilen bir dürbündü elbette. Çünkü denizciler genellikle dürbüne 'gözlük' der. Artık bir dürbün kullanmam gerektiğini anlıyordum. Üstelik elimde onu hangi yönde kullanacağıma dair *kesin bilgiler* de vardı. 'Kırk bir derece on üç dakika' ile 'kuzeydoğu kuzey' kesinlikle dürbünle bakılacak yönü tarif ediyordu. Bu keşifler beni çok heyecanlandırmıştı. Hemen eve koşup bir dürbün aldım ve kayaya geri döndüm.

"Çıkıntının üstüne indim ve burada ancak tek bir pozisyonda durmanın mümkün olduğunu gördüm. Bu da vardığım sonuca olan inancımı pekiştirdi. Dürbünü kullanmaya başladım. 'Kırk bir derece on üç dakika'dan kast edilen ufkun üstündeki yükseltiydi elbette, çünkü yatay yön 'kuzeydoğu kuzey' sözcükleriyle açıkça belirtiliyordu. Bir cep pusulası kullanarak bu yönü hemen saptadım. Sonra kırk bir derece yüksekliği göz kararıyla olabildiğince bulup dürbünle buraya bakmaya başladım. Sonunda uzaklarda diğerlerinden daha uzun olan bir ağacın yaprakları arasındaki yuvarlak bir yarık ya da açıklık dikkatimi çekti. Bu yarığın ortasında beyaz bir nokta vardı, ama ne olduğunu ilk başta anlayamadım. Dürbünün odak ayarını yaptıktan sonra tekrar baktım ve bu kez bir insan kurukafası gördüm.

"Bunu görünce artık sırrı çözmüş olduğumu düşünüp iyice sevindim. Çünkü '*gövdenin doğuda yedinci dalında*' sözüyle kas-

tedilen ancak kurukafanın ağaçtaki yeri olabilirdi. '*Kurukafanın sol gözünden aşağı düz çizgi çek*' de sadece tek bir şekilde yorumlanabilirdi: Gömülü bir definenin yerini tarif ediyordu. Kurukafanın sol gözünden aşağı bırakılacak ağır bir cismin düştüğü yerle ağacın gövdesinin en yakın kısmı arasında düz bir çizgi çekilmesi ve bu doğrultuda on beş metre yürünmesi gerektiğini anladım. Bu varılacak noktada değerli bir şeylerin gömülü olması en azından *mümkündü*."

"Bütün bunlar," dedim, "son derece açık. Dahice olsa da basit ve sarih. 'Bishop Oteli'nden ayrıldıktan sonra ne oldu peki?"

"Ağacın yerini iyice belledikten sonra eve döndüm. Ama 'şeytanın sandalyesi'nden iner inmez o yuvarlak yarık kaybolmuştu. Daha sonra da onu bir türlü bulamadım. Bence bütün bu meselenin en dahice kısmı (defalarca deney yaptıktan sonra *doğruluğuna* inandım) o yuvarlak açıklığın ancak o kaya yüzündeki düz, dar çıkıntıdan bakınca görülebilmesi.

"Bishop Oteli'ne g derken bana Jupiter eşlik etmişti. Son birkaç haftadır dalgın olduğumu fark etmişti şüphesiz. Bu yüzden beni yalnız bırakmamaya çalışıyordu. Ama ertesi sabah erkenden kalkıp onu atlattım ve tepelere, ağacı aramaya gittim. Epey aradıktan sonra da buldum. Gece eve döndüğümde uşağım bana sopa çekmeye kalktı. Maceranın gerisini sen de biliyorsun."

"Kazmaya ilk başladığımızda," dedim, "Jupiter'in aptallık edip böceği kurukafanın sol değil de sağ gözünden geçirmesi yüzünden doğru noktayı bulamadın, değil mi?"

"Kesinlikle evet. Bu hata böceğin düşmesi gereken yerden yedi buçuk santim öteye düşmesine yol açtı. Define 'düz çizginin' *tam altında* olsa bu farkın pek önemi olmazdı. Ama bu nokta ile ağacın gövdesinin en yakın kısmı, düz bir çizginin sadece iki noktasıydı. Hata ilk başta küçük olsa da, çizgiyi ilerlettikçe gide-

rek arttı tabii. On beş metre ilerlediğimizde defineden epey uzaklaşmıştık. Definenin oralarda bir yerlerde gömülü olduğundan emin olmasam, bütün çabalarımız boşa gidecekti."

"Tumturaklı sözlerin ve böceği sallayışın öyle tuhaf geldi ki bana! Delirdiğinden emindim. Peki niye kurukafanın gözünden başka bir şeyi değil de böceği geçirmekte ısrar ettin?"

"Açıkçası akıl sağlığımdan şüphelendiğini anlamış ve buna biraz bozulmuştum. Bu yüzden biraz gizem havası yaratarak seni cezalandırmaya karar verdim. Böceği bu yüzden salladım ve kurukafanın gözünden geçirttim. Çok ağır olduğunu söylemen bana bu fikri verdi."

"Evet, anlıyorum. Anlayamadığım tek bir nokta kaldı. Çukurda bulduğumuz iskeletler kime ait?"

"Bunu ben de bilmiyorum. Ama tek bir mantıklı açıklama var gibi görünüyor. Korkunç bir açıklama. Kidd –eğer bu define Kidd'e aitse, ki öyle olduğundan şüphem yok– defineyi tek başına gömemezdi. Yardım almış olmalıydı. Ama iş tamamlandıktan sonra muhtemelen bu sırrı bilen diğer herkesi ortadan kaldırmanın daha güvenli olacağını düşünmüştür. Belki adamları çukurda çalışırken yassı kazmasıyla iki darbe indirmesi yeterli olmuştur. Belki de defalarca indirmek zorunda kalmıştır kazmayı, kim bilir?"

Kara Kedi

Yazacağım bu son derece tuhaf, ama bir o kadar da sade öyküye inanmanızı ne bekliyor, ne de istiyorum. Kendi duyularım bile algıladıklarını inkâr ederken sizden bunu beklemem delilik olur. Ama deli değilim – hayal de görmüyorum. Yarın öleceğim için bugün içimi dökmek istiyorum. Amacım evimde olup bitenleri dünyaya açıkça, kısaca, yorum yapmadan anlatmak. Bu olayların sonuçları beni dehşete düşürdü, inim inim inletti ve en sonunda da mahvetti. Gene de haklarında yorum yapmayacağım. Bana korkunç gelen bu sonuçlar pek çok kişiye abartılı gelecektir muhtemelen. Belki zeki birileri çıkıp hayallerimi sıradanlaştıracak – belki benden daha sakin, daha mantıklı, daha aklı başında birileri çıkıp dehşetle anlattığım bu olayların basit sebep-sonuç ilişkilerinden başka bir şey olmadığını söyleyecektir

Çocukluğumdan beri yumuşak başlı ve iyiliksever biri olarak tanınırdım. Öyle yufka yürekliydim ki, arkadaşlarım bana takılmadan edemezdi. Hele hayvanlara bayılırdım. Ailem bana türlü türlü evcil hayvan alır, ben de vaktimin çoğunu bunlarla geçirirdim. Hiçbir şey beni bu hayvanları sevmek ve beslemek kadar mutlu edemezdi. Bu tuhaf özelliğim büyüdükçe arttı, yetişkinliğimde de başlıca haz kaynaklarımdan biri oldu. Sadık ve zeki bir

köpeği sevmiş olanlar, bu duygunun ne kadar yoğun ve zevkli olduğunu bilir. Hayvanları sevmek öyle bencillikten uzak, öyle özverili bir şeydir ki, *insanoğlunun* değersiz dostluklarından ve vefasızlığından sık sık hayal kırıklığına uğrayan birini derinden etkiler.

Genç yaşta evlendim. Karımın da benim gibi hayvan sever olduğunu anlamak sevindiriciydi. Ev hayvanlarına ne kadar düşkün olduğumu görünce, evimizi bu yaratıkların en güzelleriyle doldurdu. Kuşlarımız, kırmızı süs balıklarımız, güzel bir köpeğimiz, tavşanlarımız, küçük bir maymunumuz ve bir *kedimiz* vardı.

Bu kedi oldukça iri ve güzel bir hayvandı; kapkaraydı rengi, ve şaşılacak kadar zekiydi. Batıl inançlarla epey haşır neşir olan karım kedinin zekâsından bahsederken, o eski yaygın kanıyı sık sık tekrarlar, kara kedilerin aslında kılık değiştirmiş cadılar olduğunu söylerdi. Bunu söylerken *ciddi* değildi tabii – bundan bahsetmemin sebebi de sadece şimdi aklıma gelmiş olması.

Pluto –kedinin adı buydu– en sevdiğim hayvanım ve oyun arkadaşımdı. Onu sadece ben beslerdim ve evde nereye gitsem peşimden gelirdi. Peşimden sokağa çıkmasını güçlükle engelleyebiliyordum.

Dostluğumuz bu şekilde yıllarca sürdü. Bu arada genel mizacım ve karakterim içki belası yüzünden ne yazık ki (bunu yazarken yüzüm kızarıyor) giderek bozuluyordu. Gün geçtikçe iyice cam sıkkın, huysuz, başkalarının hislerine karşı duyarsız biri olup çıktım. Karıma kötü sözler söyler oldum, hatta sonunda kaba kuvvete başvuracak kadar ileri gittim. Hayvanlarım da bendeki bu değişikliğin etkisini hissediyordu elbette. Onları ihmal etmekle kalmıyor, kötü de davranıyordum. Ama Pluto'ya hâlâ saygı duyduğumdan ona eziyet etmiyordum. Oysa tesadüfen ya

da sevilmek için karşıma çıkan tavşanlara, maymuna ve hatta köpeğe eziyet etmekten geri durmuyordum. Hastalığım –sonuçta alkolden kötü hastalık var mıdır!– giderek ilerledi ve sonunda artık yaşlanmaya ve bu yüzden huysuzlaşmaya başlamış olan Pluto bile kötülüklerimden nasibini almaya başladı.

Bir gece kentteki uğrak yerlerimden birinden zil zurna sarhoş çıktıktan sonra eve döndüğümde, kedinin benden kaçtığı kanısına kapıldım. Onu yakaladım. Sert hareketlerimden korkunca elimi ısırıp küçük bir yara açtı. İşte o anda gözüm döndü. Kendimi kaybettim. Ruhum gövdemden kaçıp gitmiş, yerine içkiyle beslenen fesat bir iblis gelmişti sanki. Yelek cebimden bir çakı çıkarıp açtım ve zavallı hayvanı boğazından tutup bir gözünü oyuverdim! Bu korkunç olayı yazarken utançtan kızarıyor, yanıyor, ürperiyorum.

Sabah kendime geldiğimde –geceki sarhoşluğumdan ayıldığımda– işlediğim suç yüzünden dehşete ve utanca kapıldım. Gene de çok güçlü ve belirleyici olmayan hislerdi; ruhumu etkilemediler. Kendimi tekrar içkiye verdim ve yaptığım şeyi şarap sayesinde kısa sürede unuttum.

Bu arada kedi yavaş yavaş iyileşiyordu. Evet, oyuk göz çukuru korkunç görünüyordu, ama artık acı çekmiyor gibiydi. Evde her zamanki gibi gezinmeye başlamıştı. Benim yaklaştığımı görünce dehşetle kaçıyordu elbette. İçimde hâlâ eski benliğimden bir parça kalmış olsa gerekti, çünkü bir zamanlar beni sevmiş olan bir yaratığın şimdi benden hiç hoşlanmadığını böyle açıkça belli etmesine ilk başta üzüldüm. Ama bu his kısa sürede sinirlenmeye dönüştü. Ve sonra, sanki beni iflah olmaz şekilde yıkacak son darbeyi indirmek istercesine, bir ZITLIK ruhu benliğimi pençesine aldı. Felsefede bu ruhtan hiç bahsedilmez. Oysa ben zıtlaşmanın insan yüreğindeki en ilkel itkilerden biri olduğuna

adım gibi eminim. İnsanın karakterini belirleyen temel yetilerden ya da hislerden biridir. Hayatında hiç kötü ya da aptalca bir eylemi, sırf onu *yapmaması* gerektiğini bildiği için yapmamış bir insan var mıdır? *Kanunları*, sırf kanun oldukları için, sağduyunun sesine kulak asmadan çiğnieme eğilimi hepimizde yok mu? Dediğim gibi, bu zıtlık ruhu bana son darbeyi indirdi. Hiçbir kabahati olmayan o hayvana karşı şiddetin dozunu giderek arttırmama sebep olan şey işte insan ruhunun bu *kendi kendisini kızdırma* – kendi kendisine zarar verme – hataları sırf hata oldukları için yapma özelliğiydi. Bir sabah kedinin boynuna büyük bir soğukkanlılıkla bir ilmek geçirdim ve onu bir ağacın dalına astım. Asarken gözlerimden yaşlar boşanıyordu ve sanki kalbim dağlanıyordu. Onu asıyordum *çünkü* beni sevdiğini biliyordum – *çünkü* kabahatsizdi – *çünkü* onu asmakla günah işlediğimi, ölümsüz ruhumu tehlikeye sokacak bir günah işlediğimi biliyordum – öyle ki, En Merhametli ve En Amansız olan Tanrı bile beni bağışlamayabilirdi.

O korkunç eylemi yaptığım günün gecesinde "Yangın!" sesleriyle uyandım. Yatağım tutuşmuştu. Bütün ev yanıyordu. Karım, uşağımız ve ben alevlerden zor kaçtık. Ev yanıp kül olmuştu. Bütün servetim yok olmuştu. O geceden sonra tamamen umutsuzluğa kapıldım.

Yangınla kediyi asmam arasında bir sebep-sonuç ilişkisi kuracak kadar aptal değilim. Bir olaylar zincirini ayrıntılarıyla anlatıyorum o kadar. Tek bir halkayı bile atlamak istemiyorum. Yangının ertesi günü evin kalıntılarını inceledim. Bir tanesi dışında bütün duvarlar yıkılmıştı. Evin ortasındaki bir bölmenin duvarıydı bu. Pek kalın değildi. Yatağımın baş tarafının dayalı olduğu duvardı. Sıvası her nasılsa yangından pek zarar görmemişti. Bunu duvarın yeni sıvanmış olmasına bağladım. Bu duva-

rın etrafına bir sürü insan toplanmıştı. Üstündeki bir yere büyük bir dikkatle bakıyor gibiydiler. "Çok tuhaf!", "Vay canına!" gibi sözler dökülüyordu ağızlarından. Meraklandım ve yanlarına gittim. Beyaz yüzeyin bir kısmına sanki usta bir rölyefçi dev bir *kedi* kabartması yapılmıştı. Gerçekten mükemmel bir kabartmaydı bu. Hayvanın boynunda bir ilmek vardı.

Bu hayaleti görünce –hayalet olduğuna emindim– müthiş bir şaşkınlığa ve dehşete kapıldım. Ama sonunda kendimi toplayıp düşünmeye başladım. Kediyi evin bahçesinde asmıştım. Yangın alarmı verilince bu bahçeye büyük bir kalabalık üşüşmüştü. Biri kedinin ipini kesip hayvanı ağaçtan indirmiş ve açık bir pencereden odama fırlatmış olmalıydı. Herhalde beni uyandırmak istemişti. Diğer duvarlar yıkılınca, zalimliğimin kurbanı olan kedi yeni sıvanmış olan duvara yapışmıştı. Kireç, alevler ve leşteki *amonyak* bir araya gelince duvardaki kabartma çıkmıştı ortaya.

Bu şaşırtıcı olay konusunda vicdanımı olmasa da mantığımı yatıştırmıştım. Ama yine de hayal gücümü derinden etkiledi bu olay. Kedinin hayaleti aylarca gözümün önünden gitmedi. Bu süre içinde pişmanlığı andıran, ama pişmanlık olmayan belirsiz bir hissi tekrar duymaya başlamıştım. Hatta kediyi özlemeye başlacak kadar ileri gittim ve sonunda artık daimi uğrak yerim olan pis meyhanelerde ona benzeyen, onun yerini alacak bir kedi aramaya başladım.

Bir gece iğrenç bir meyhanede içkiden sersemleşmiş halde oturuyordum. İçeride dev rom ya da cin fıçılarından başka pek eşya yoktu. Bu fıçılardan birinin tepesinde yatmakta olan kara bir nesne birden dikkatimi çekti. Şaşırmıştım, çünkü gözlerim birkaç dakikadır o fıçının tepesine dikiliydi ve o nesneyi yeni fark ediyordum. Yaklaşıp elimle dokundum. Bir kara kediydi. Oldukça iriydi. Neredeyse Pluto kadar iriydi ve tıpatıp aynısıy-

dı, tek bir nokta dışında: Pluto baştan aşağı kapkaraydı; oysa bu kedinin göğsünü büyük, ama soluk bir beyaz leke neredeyse tamamen kaplıyordu.

Dokununca kedi hemen doğruldu, yüksek sesle mırıldamaya ve elime sürtünmeye başladı. Gösterdiğim ilgiden hoşlanmış gibiydi. Aradığım kediyi bulmuştum. Meyhaneciden kediyi satmasını istedim. Ama onun kedisi olmadığını söyledi – bu kediyi tanımıyordu – daha önce hiç görmemişti.

Kediyi okşamayı sürdürdüm. Eve gitmeye hazırlanırken hayvan niyetimi anladı ve benimle gelmek istediğini belli etti, ben de izin verdim. Yolda yürürken arada sırada eğilip okşuyordum. Eve gelince hemen alıştı. Karım da bayılmıştı bu kediye.

Bense kısa süre sonra içimde bir hoşnutsuzluğun uyandığını hissettim. Tam tersini beklemiştim ama –neden bilmem– hayvanın beni sevmesinden tiksiniyor, buna sinirleniyordum. Bu tiksinti ve sinirlilik sonunda yoğunlaşıp nefrete dönüştü. Kediden uzak duruyordum. Hem utandığımdan, hem de daha önceki zalimliğimi hatırladığımdan ona fiziksel işkence yapmıyordum. Haftalarca ona ne vurdum, ne de başka türlü zarar verdim. Ama dediğim gibi yavaş yavaş –çok yavaş yavaş– ondan tarifsizce tiksinmeye, o iğrenç varlığından vebadan kaçarcasına usulca kaçmaya başlamıştım.

Bu hayvana olan nefretimi arttıran bir olay da, onu eve getirdiğim gecenin sabahında tıpkı Pluto gibi bir gözünün eksik olduğunu görmemdi. Oysa karım bunu görünce onu daha çok sevmişti. Söylediğim gibi karım, bir zamanlar ayırt edici özelliğim ve en basit ve saf hazlarımdan çoğunun kaynağı olan o insancıllıktan bol bol nasibini almıştı.

Ama kedi, sanki ondan kaçtıkça beni daha çok seviyordu. Beni öyle azimle takip ediyordu ki, bunu anlatabilmem çok zor.

Ne zaman otursam hemen sandalyemin altında kıvrılıyor veya dizlerimin üstüne sıçrayıp iğrenç bir şekilde sırnaşıyordu. Kalkıp gitmek istediğimde ayaklarıma dolanarak tökezlememe yol açıyor ya da uzun ve keskin pençelerini elbiseme geçirip göğsüme tutunuyordu. Böyle zamanlarda bir yumrukta işini bitirmek istiyordum, ama bir türlü yapamıyordum; çünkü hem işlemiş olduğum suçu hatırlıyordum, hem de –bunu hemen itiraf edeyim– kediden *ödüm kopuyordu*.

Fiziksel bir tehdit korkusu değildi bu. Nasıl anlatayım bilmiyorum. O hayvanın içimde uyandırdığı korku ve dehşetin olabilecek en basit ve saçma fikirlerden birinden kaynaklandığını itiraf etmekten neredeyse utanıyorum – evet, bu cezaevi hücresindeyken bile neredeyse utanıyorum. Karım hayvandaki, bahsetmiş olduğum o beyaz lekeye defalarca dikkatimi çekmişti. Söylediğim gibi, öldürdüğüm kediyle şimdiki kedim arasında görünürdeki tek fark oydu. Hatırlarsanız büyük, ama soluk olduğunu söylemiştim. Ama giderek –çok yavaşça, öyle ki mantığım uzun süre bunun bir hayal olduğunda direndi– belirginleşti. Sonunda öyle bir nesnenin şekline dönüştü ki, söylerken ürperiyorum – ve işte bu yüzden, her şeyden çok ondan tiksiniyor ve korkuyordum. *Cesaretim olsa* o canavarın işini bitirecektim. Dediğim gibi, şimdi o leke belirginleşmişti ve iğrenç – korkunç bir şeyin – bir DARAĞACININ şeklini almıştı! Ah, o korkunç ve dokunaklı Dehşet ve Suç – Istırap ve Ölüm aletinin!

Şimdi gerçekten insanoğlunun dayanma gücünü aşacak kadar perişan bir haldeydim. Üstelik *bana* – Yüce Tanrı'nın suretinden yaratılmış bir insana bu dayanılmaz acıları çektiren *basit bir hayvandı* – hemcinsini aşağılayıp öldürmüş olduğum bir hayvan! Artık ne gece ne de gündüz huzurum kalmıştı O yaratık gündüzleri beni bir an olsun rahat bırakmıyordu; geceleri ise

saat başı korkunç rüyalardan uyandığımda *o yaratığın* –cisimleşmiş olan, kurtulamadığım o kâbusun– sıcak nefesini yüzümde ve tüm ağırlığını ***kalbimin*** üstünde hissediyor ve anlatılmaz bir dehşete kapılıyordum!

Böyle işkencelerin baskısı altında içimde kalmış olan son iyilik kırıntısı da yok oldu. Aklımdan sadece kötülük – en karanlık ve şeytani düşünceler geçer oldu. Huysuzluğum, her şeye ve tüm insanlara karşı duyduğum bir nefrete dönüştü. Sık sık ani ve zaptolunmaz öfke nöbetleri geçiriyordum ve artık bunlara karşı koyamaz olmuştum. Ne yazık ki bu nöbetlerin kurbanı genellikle karım, hiç yakınmadan her şeye katlanan sabırlı karım oluyordu.

Bir gün bir ev işi için benimle birlikte şimdi içinde oturmak zorunda kaldığımız eski, küçük evin –iyice yoksul düşmüştük– mahzenine indi. Kedi dik merdivenlerde peşimi bırakmadı ve az kalsın tepe taklak düşmeme sebep oluyordu. Birden gözüm döndü. Elimdeki baltayı kaldırdım ve, şimdiye kadar beni engellemiş olan çocuksu korkuyu unutarak hayvana bir darbe savurdum. Ona isabet etse bir anda işini bitirecekti. Ama karım elimi tutup darbeyi engelledi. Daha da büyük bir öfkeye kapılarak kolumu çekip kurtardım ve baltayı karımın beynine indirdim. Olduğu yere düşüp öldü, tek bir inilti bile çıkarmadan.

Bu iğrenç cinayeti işledikten hemen sonra kendimi tümüyle cesedi gizleme meselesine verdim. Komşulara görünme riskine atılmadan ne gece ne de gündüz evden dışarı çıkaramazdım. Aklımdan bir sürü çözüm yolu geçti. Cesedi küçük parçalara ayırıp yakmayı düşündüm; mahzene gömmeyi de düşündüm; bahçedeki kuyuya atmayı veya bir kutuya koyarak paketleyip postaya atacakmış gibi bir hamala taşıtarak evden çıkarmayı düşündüm ve sonunda bunlardan daha iyi olduğunu düşündüğüm bir

fikirde karar kıldım: Mahzen duvarına gömecektim, tıpkı ortaçağda keşişlerin kurbanlarına yaptığı gibi.

Mahzenim bu iş için biçilmiş kaftandı. Duvarlar pek sıkı örülmemişti ve yeni yenilenen sıvanın kurumasını engellemişti. Dahası duvarlardan birinde ocak ya da şömine olarak kullanılmak üzere yapılmış, sonra da üstü örülmüş bir çıkıntı vardı. Buradaki tuğlaları kolayca söküp cesedi içeri koyduktan sonra üstüne tekrar, öncekinin aynısı bir duvar örebilirdim. Kimse kuşku çeken bir şey göremezdi.

Bu hesaplarımda yanılmamıştım. Bir küsküyle tuğlaları rahatça çıkardım ve cesedi dikkatle iç duvara dayadıktan sonra dış duvarı eski haline gelecek şekilde kolayca ördüm. Her ihtimale karşı kireç, kum ve saman tedarik ederek bir sıva harcı hazırladım ve bunu yeni ördüğüm duvara dikkatle sıvadım. İşimi bitirince tatmin olmuştum; duvarda en küçük bir değişiklik bile fark edilmiyordu. Yerdeki dökküntüleri büyük bir titizlikle süpürdüm, muzaffer bir edayla etrafıma bakındım ve kendi kendime "En azından bu kez emeklerim boşa gitmedi," dedim.

Bir sonraki adımım başıma bütün bu felaketleri getiren o kediyi aramaktı. Çünkü sonunda onu öldürmeye kesin olarak karar vermiştim. O anda elime geçse kurtuluşu yoktu, ama kurnaz hayvan öfke nöbetimden korkmuştu ve hâlâ gizleniyordu. O iğrenç yaratığı ortalarda görmeyince hissettiğim o derin, yüce rahatlık hissini anlatamam. Gece boyunca ortaya çıkmadı. O eve geldiğinden beri ilk kez bir geceyi deliksiz ve huzurlu bir uyku çekerek geçirdim. Evet, cinayet işlemiş olmama karşın *uyudum.*

İkinci ve üçüncü gün gelip geçti. İşkencecim hâlâ ortaya çıkmamıştı. Artık tekrar özgürdüm. Korkan canavar geri dönmemek üzere terk etmişti evi! Artık onu görmeyecektim! Öyle mutluydum ki! İşlediğim cinayet beni pek rahatsız etmiyordu. Bir-

kaç kez sorguya çekilmiştim, ama yanıtlarım hazırdı. Hatta bir arama bile yapılmış ve hiçbir şey bulunamamıştı elbette. Artık geleceğe güvenle bakıyor, hep mutlu olacağımdan şüphe duymuyordum.

Cinayetten dört gün sonra, hiç beklemediğim bir sırada eve bir grup polis geldi. İçeriyi tekrar dikkatle aramaya koyuldular. Ama cesedi asla bulamayacaklarını bildiğimden içim rahattı. Polisler arama yaparken yanlarında olmamı istediler. Köşe bucağa, her yere baktılar. Sonunda üçüncü ya da dördüncü kez mahzene indiler. İçim masummuşum gibi rahattı. Mahzende ileri geri dolaşıyordum. Kollarımı göğsümde kavuşturmuş, ortalıkla rahat bir edayla geziniyordum. Polisler sonunda tamamen tatmin oldu ve gitmeye hazırlandı. Öyle neşeliydim ki kendime hakim olamıyordum. Zaferim şerefine onları suçsuzluğuma iyice ikna edecek bir şeyler söylemek için yanıp tutuşuyordum.

"Baylar," dedim sonunda, merdiveni çıkarlarken. "Kuşkularınızı giderdiğim için mutluyum. Hepinize sağlık esenlik dilerim. Umarım gelecekte biraz daha kibar olmayı öğrenirsiniz. Güle güle baylar. Burası, burası çok iyi yapılmış bir evdir–" (bir şeyler söylemek arzusuyla yanıp tutuştuğumdan ne dediğimi bilmiyordum) "–hatta *kusursuz* bir evdir. Bu duvarlar –yoksa gidiyor musunuz?– bu duvarlar çok sağlamdır." Bunu dedikten sonra, cüretkârlıktan kendimi kaybetmiş halde, elimdeki bastonla ardında sevgili karımın yattığı duvara sertçe vurdum.

Tanrı beni şeytanın gazabından korusun! Bastonun yankıları henüz dinmeden, o mezarın içinden bir ses geldi! Bir çığlık, ilk başta boğuk ve kesik olan, çocuk hıçkırıklarını andıran bir çığlık birden yükselerek uzun, çok tuhaf ve hayvansı bir çığlığa – bir ulumaya – bir feryada – sadece cehennemden, acı çeken lanetlilerle onlara cezalarını zevkle çektiren iblislerin gırtlakların-

dan aynı anda kopup gelebilecek, korku ve zafer dolu bir feryada dönüştü.

O anki düşüncelerimden bahsetmeme gerek yok. Bayılacak gibi oldum ve karşı duvara yaslandım. Merdivendeki polisler bir an dehşetle donakaldı. Bir sonraki anda ise duvara atılmıştı hepsi birden; on iki güçlü kol tuğlaları söküyordu. Duvar yıkıldı. Karşılarına çoktan çürümeye yüz tutmuş, pıhtılaşmış kanla kaplı ceset dimdik çıktı. Başının üstünde, açılmış kıpkırmızı ağzı ve ateş saçan tek gözüyle o iğrenç hayvan oturuyordu – zekâsıyla beni önce katil eden, sonra da ele vererek darağacına yollayan o hayvan. Duvarı cesetle birlikte o canavarın da üstüne örmüşüm.

Dolandırıcılık

Pozitif Bilimlerden Biri

Dolandır, hadi dolandır
Cadolozları avareleri kandır

Dünyada şimdiye kadar iki Jeremy görülmüştür. Bu Jeremy'lerden biri tefecilikten şikayet eden[58] bir kitap yazdı ve adı Jeremy Bentham idi. Bay John Neal'in[59] hayran olduğu biridir. Küçük bir şekilde büyük bir adamdı. Diğeri ise Pozitif Bilimlerin en önemlisine ismini verdi ve *büyük* bir şekilde büyük bir adamdı – hatta olabilecek en büyük şekilde büyüktü.

Dolandırıcılığın –ya da dolandırmak fiilinden türetilmiş soyut kavramın– anlamını herkes bilir; ama eylemin kendisini, yani *dolandırmayı* tanımlamak güçtür. Ancak dolandırmayı kendi başına ele almak yerine, insan dolandıran hayvandır dersek belki meseleyi biraz olsun kavrayabiliriz. Plato bunu anlayabilse tüyleri yolunmuş tavuk meselesinde küçük düşmezdi.

Plato'ya oldukça yerinde bir soru sormuşlar: Tüyleri yolunmuş bir tavuk açıkça "iki ayaklı tüysüz bir hayvan" olduğuna göre, onun tanımına göre bu tavuk da insan sayılmaz mı? Ama ben benzer bir soru soracak değilim. İnsan dolandıran hayvandır ve insandan başka *dolandıran* hayvan yoktur. Bir kümes dolusu tüyleri yolunmuş tavuk bir araya gelse de bunu başaramaz.

Aslında dolandırıcılığın özünü, temelini, ilkesini teşkil eden nitelik sadece ceket ve pantolon giyen hayvanlara özgüdür. Karga çalar; tilki aldatır; gelincik kurnazlıkla yener; insan ise dolandırır Dolandırmak insanın alınyazısıdır. "İnsan hüzünlenmek için yaratılmıştır," der şair. Hayır, insan dolandırmak için yaratılmıştır. Bu onun amacı – hedefi – *niyetidir*. Bu yüzden bir insan dolandırınca "*işinin bittiğini*" söyleriz.

Dolandırıcılık aslında bir bileşiktir. Bileşenleri küçük çaplılık, ilgi, sebat, hünerlilik, korkusuzluk, soğukkanlılık, özgünlük, küstahlık ve *sırıtmaktır*

Küçük çaplılık:— Dolandırıcımız küçük çapta çalışır. Ufak tefek işler yapar. Perakende çalışır, nakit parayla ya da tedavüldeki kağıtlarla iş yapar. İşlerini büyütmeye kalkışırsa dolandırıcı olmaktan çıkar ve "yatırımcıya" dönüşür. Yatırımcının dolandırıcıdan tek farkı çok daha büyük çapta işler yapmasıdır. Bu yüzden bir dolandırıcı kendinden menkul bir banker olarak görülebilir – ya da "mali bir operasyon" *devasa* bir dolandırıcılık olarak görülebilir. Bankerle dolandırıcıyı kıyasamak Homeros'u "Flaccus"la, bir mamutu bir fareyle, bir kuyruklu yıldızın kuyruğunu bir domuzunkiyle kıyaslamak gibidir.

İlgi:— Dolandırıcımızı kendi çıkarlarına duyduğu ilgi yönlendirir. *Sadece* dolandırmak adına dolandıranları horgörür. Onun bir hedefi vardır – kendi cebi – ve sizinki. Hep en büyük fırsatı yakalamak ister. Hep Bir Numara olmaya bakar. Siz İki Numara olduğunuzdan kendi kendinize bakmanız gerekir.

Sebat:— Dolandırıcımız sebatkârdır. Cesareti çabuk kırılmaz. Ne olursa olsun umudunu yitirmez ve hedefine ulaşma çabasını sürdürür,

Ut canis a corio nunquam abstennebitur uncto,[60]

işte öyle; ta ki istediğini elde edene dek.

Hünerlilik:— Dolandırıcımız hünerlidir. Oldukça yapıcıdır. Kumpas kurmaktan anlar. Icatlarda bulunmakta ve herkesi atlatmakta ustadır. İskender olmuştur bir kere, olamasaydı Diyojen olurdu. Dolandırıcı olmasa patentli fare kapanı imalatçısı ya da alabalık avcısı olurdu.

Korkusuzluk:— Dolandırıcımız korkusuzdur. Gözüpektir. Afrika'yı savaşa sokabilir. Saldırılarıyla her şeyin üstesinden gelir. Frey Herren'ın[61] hançerlerinden korkmaz. Dick Turpin[62] biraz daha tedbirli olsa; Daniel O'Connell[63] biraz daha az yağ çekse; On İkinci Charles'ın[64] biraz daha fazla beyni olsa, bu adamlar iyi birer dolandırıcı olurdu.

Soğukkanlılık:— Dolandırıcımız soğukkanlıdır. Asla heyecanlanmaz. *Asla* heyecanlanmamıştır. Asla telaşa kapılmaz. Asla canı sıkılmaz – kapı dışarı edilse bile. Tepkisizdir – bir hıyar gibi tepkisizdir. Sakindir – "Lady Bury'nin[65] gülümseyişi" gibi sakindir. Rahattır – eski bir eldiven gibi, eski Baiae'nin[66] genç kızları gibi rahattır.

Özgünlük:— Dolandırıcımız özgündür – özgün olması tabiatı icabıdır. Bu konuda çok hassastır. Fikirleri kendisine aittir. Başkalarınınkileri kullanmaya tenezzül etmez. Bayat numaralardan hiç hoşlanmaz. Bir cüzdanı çalarken kullandığı yöntemin daha önce kullanıldığını öğrense, eminim cüzdanı geri verir.

Küstahlık:— Dolandırıcımız küstahtır. Kasıla kasıla yürür. Ellerini cebine sokar, dirseklerini açar Size dudak büker. Tarlalarınızı çiğner. Yemeğinizi yer, şarabınızı içer, sizden borç alır, burnunuzu çeker, kanişinizi tekmeler ve karınızı öper.

Sırıtmak:— *Gerçek* bir dolandırıcı günün sonunda sırıtır Bunu kendisinden başka kimse görmez. Günlük işleri bitince – geceleri odasında yalnızken, sırf kendini eğlendirmek için sırıtır

Evine gider. Kapısını kilitler. Soyunur. Mumu söndürür. Yatağa girer. Başını yastığa koyar. Bütün bunları yaptıktan sonra *sırıtır* Bu bir varsayım değildir. Gerçektir. *A priori* mantık yürütüyorum. Sonunda sırıtılmazsa, bir dolandırıcılık dolandırıcılık *sayılmaz*.

Dolandırıcılığın kökeni epey eskilere dayanır. Belki de ilk dolandırıcı Adem'dir. Her halükârda, dolandırıcılık biliminin epey eski olduğu kesindir. Ancak dolandırıcılık, kalın kafalı atalarımızın hayal bile edemediği kadar kusursuzlaştırılmıştır çağımızda. Bu yüzden "eski, bilinen numaraları" bir kenara bırakıp "çağdaş örnekleri" ele alacağız.

Örneğin şu iyi bir dolandırıcılık örneğidir: Kanepe almak isteyen bir ev kadını kanepe satan pek çok dükkâna girip çıkar. Sonunda karşısına içinde türlü türlü kanepeler bulunan bir dükkân çıkar. Kapıda duran nazik ve konuşkan bir kişi yanına gelip onu içeri davet eder. Kadın istediği gibi bir kanepe bulur ve fiyatını sorar. Beklediğinden en az yüzde yirmi daha düşük bir fiyat söylenince şaşırır ve sevinir. Hemen kanepenin bedelini öder, fatura ve makbuzunu alır, adresini verir ve mobilyanın evine mümkün olduğunca çabuk gönderilmesini talep eder. Dükkâncı onu yerlere kadar eğilerek uğurlar. Gece olur. Kanepe hâlâ gelmemiştir. Ertesi gün geçer. Kanepeden hâlâ eser yoktur. Kadın gecikmenin sebebini öğrenmek için bir uşak gönderir dükkâna. Uşak alışverişin yapıldığının inkâr edildiği cevabıyla döner eve. Kanepe satılmamış, kimse para almamıştır – kısa bir süre için dükkâncı rolü yapmış olan dolandırıcı dışında.

Kanepe satan dükkânlar genellikle boş bırakılır, bu yüzden böyle bir numaranın yapılması kolaydır Kanepelere bakmaya gelen bir sürü insan görünmeden içeri girip çıkar. Bir mobilya

satın almak ya da fiyatını öğrenmek isteyen biri olursa, oradaki bir çanı çalar.

Örneğin şu da bir oldukça iyi bir dolandırıcılıktır: Kılığı kıyafeti düzgün biri bir dükkâna girer. Bir dolarlık alışveriş yapar. Cüzdanını başka bir ceketinin cebinde bırakmış olduğunu anlayınca canı sıkılır. Dükkâncıya "Neyse, boşverin!" der. "Pakedi evime gönderirsiniz. Ama bir saniye! Cüzdanımda beş dolardan ufak para yok. Ama paketle birlikte dört dolar para üstü gönderebilirsiniz."

"Tabii efendim," der dükkâncı. Müşterisinin düşünceliliğinden oldukça etkilenmiştir. "Vay be," der kendine kendine, "başkası olsa pakedi alıp parasını öğleden sonra vereceğini söyleyerek çekip giderdi."

Bir çocukla pakedi ve bozuk parayı gönderir. Yolda çocuğun karşısına tesadüfen müşteri çıkar. "Ah! Bu benim pakedim," der. "Eve çoktan gönderildi sanıyordum. Neyse, haydi git! Karım Bayan Trotter sana beş doları verecek – ona tembih ettim. Ama paranın üstünü *bana* ver. Postaneye gidiyorum da; bozukluğa ihtiyacım var. Harika! Bir, iki –bu para sahte olmasın?– üç, dört – tamam! Bayan Trotter'a yolda benimle karşılaştığını söylersin. Haydi çabuk ol. Yolda *sakın* oyalanma."

Çocuk kesinlikle oyalanmaz. Ama dükkâna epey geç döner. Çünkü Bayan Trotter diye bir kadın bulamamıştır. Ama en azından parayla birlikte pakedi de verecek kadar aptal olmadığını düşünerek avunur. Dükkâna kendinden memnun bir edayla girer ve patronu bozukluklara ne olduğunu sorunca çok incinir ve bu haksızlığa öfkelenir.

İşte size çok basit bir dolandırıcılık: Yola çıkmak üzere olan bir geminin kaptanının yanına memur görünüşlü bir adam gelir ve oldukça düşük bir kamu hizmetleri faturası verir. Kaptan

hem bu kadar ucuza kurtulduğuna memnundur, hem de o sırada yapması gereken bir sürü iş olduğundan kafası karışıktır; bu yüzden faturayı hemen öder. On beş dakika sonra yanına bir başkası gelip daha yüksek bir başka fatura verir. Sonunda ilk gelenin dolandırıcı olduğu anlaşılır.

Buna benzer bir başka örnek şudur: Bir istimbot iskeleden ayrılmaktadır. Bir yolcu elinde bir bavulla iskeleye doğru hızla koşmaktadır. Birden durur, eğilir ve yerden heyecanla bir şey alır. Bu bir cüzdandır. "Cüzdanını kaybeden var mı?" diye seslenir. Kimse yanıt vermez. Ancak cüzdanda büyük miktarda para olduğu anlaşılınca herkes heyecanlanır. Ama gemi gecikmeden yola çıkmalıdır.

"Kalkıyoruz," der kaptan.

"Tanrı aşkına, birkaç dakika durun," der cüzdanı bulan kişi. "Cüzdanın sahibi şimdi çıkar."

"Duramam!" diye karşılık verir kaptan. "Alarga!"

"*Ne* yapsam?" diye sorar cüzdanı bulan kişi. Canı çok sıkılmış gibidir. "Yurtdışına çıkıyorum. Birkaç yıl dönmeyeceğim. Bu kadar çok parayı alıp götürmeye de vicdanım elvermez. Affedersiniz bayım," [iskeledeki bir adamla konuşmaya başlar], "dürüst birine benziyorsunuz. *Lütfen* bu cüzdanı alır mısınız? Size güvenebileceğimi *biliyorum*. Lütfen sahibini bulun. Görüyorsunuz ya, burada epey yüklü bir meblağ var. Eminim sahibi sizi zahmetiniz için ödüllendirecektir–"

"*Beni mi? Hayır, sizi!* Ödülü bulan *sizsiniz*!"

"Valla, *madem* ısrar ettiniz – *ben* de küçük bir ödül kabul edebilirim – maksat içiniz rahat olsun. Şimdi, bir bakalım – iyi ama bunların hepsi yüzlük – vay be! Yüz dolar alamam, çok fazla olur Bana elli yeter–"

"Alarga!" der kaptan.

"Ama elilliğim yok. Üstünü veremem. En iyisi *siz*–"

"Alarga!" der kaptan.

"Boş ver!" der son bir-iki dakikadır kendi cebini araştırmakta olan iskeledeki adam. Boş ver! *Bende* var. Al sana bir ellilik. Fırlat cüzdanı."

Cüzdanı bulmuş olan vicdanlı kişi elli doları istemeye istemeye alır ve iskeledeki adama cüzdanı atar. Bu arada istimbot hareket etmiş, suları fışırdatarak yola çıkmıştır. Yarım saat sonra cüzdandaki paraların sahte, yapılan dolandırıcılığın ise gerçek olduğu anlaşılır.

Bu da cüretkârca bir dolandırıcılık örneği: Belirli bir yerde bir dinsel kamp toplantısı ya da benzeri bir şey yapılacak diyelim. Buraya gitmek için parasız bir köprüden geçmek gereksin. Bir dolandırıcı köprünün başına kurulur ve geçmek isteyen herkese, son derece saygılı bir tavırla yeni eyalet yasasını anlatır. Bu yasaya göre yayalardan bir sent, atlarla eşeklerden iki sent vs. geçiş ücreti alınacaktır. Homurdananlar olsa da, sonunda hepsi geçiş ücretini öder. Dolandırıcımız alnının teriyle kazandığı elli-altmış dolarla evine döner. Kalabalık bir gruptan geçiş ücreti almak oldukça zahmetli bir iştir.

İşte size mükemmel bir dolandırıcılık: Bir dolandırıcı, tanıdığı birine bir borç senedi vermiş, senetteki mutad kırmızı noktalı yere imzasını atmıştır. Bu senedin boş olanlarından bir-iki düzine satın alır ve her gün bunlardan birini çorbasına batırarak, köpeğini senetlere atlamaya alıştırır; ve en sonunda da *bonne bouche*[67] olarak köpeğe yedirir. Köpek buna alışınca dolandırıcı onu yanına alarak tanıdığına gider ve borcunu ödemek istediğini söyler Arkadaşı senedi *escritoire*sinden[68] çıkarır. Tam dolandırıcıya uzatırken köpek sıçrayıp senedi kapar ve mideye indiriverir Dolandırıcı, köpeğinin bu tuhaf davranışı karşısında

hem şaşırır, hem de öfkelenir. Alacaklısına borçlu olduğunu kanıtlayan belgeyi görür görmez borcunu ödeyeceğine söz verir.

Şu oldukça küçük çapta bir dolandırıcılıktır: Bir dolandırıcının suç ortağı sokakta bir hanımefendiye hakaret eder. Dolandırıcı hemen hatunun yardımına koşar ve arkadaşını sille tokat döver. Sonra kadını evine kadar götürmekte ısrar eder. Evinin kapısına gelince elini kalbine koyarak eğilir ve Hanımefendiye son derece kibar bir tavırla veda eder. Kadın kurtarıcısını ısrarla içeri davet eder. Onu ağabeyi ve babasıyla tanıştıracaktır. Adam bu teklifi iç çekerek geri çevirir. "Acaba," diye mırıldanır kadın, "minnettarlığımı ifade etmemin başka bir yolu yok mu?"

"Elbette var. Bana birkaç şilin borç verir misiniz?"

Şaşıran hanımefendi önce oracıkta düşüp bayılmaya karar verir. Ama durup bir düşündükten sonra cüzdanını açar ve birkaç şilin çıkarır. Dediğim gibi, bu küçük çapta bir dolandırıcılıktır – çünkü paranın yarısı kadına hakaret etme ve ardından dayak yeme zahmetine girmiş olan adama verilir.

Şu da oldukça küçük çapta, ama yine de bilimsel bir dolandırıcılıktır: Dolandırıcı bir meyhanenin barına gider ve birkaç puro ister. Puroları alınca biraz inceler ve ardından "Bu puroları beğenmedim. Al şunları. Yerine bir bardak konyak ve su ver," der.

Konyak ile su getirilir. Dolandırıcı bunları içtikten sonra kalkıp kapıya yönelir. Barmen arkasından seslenir:

"Konyakla suyun parasını vermeyi unuttunuz."

"Konyakla suyun parasını mı! Sana konyakla suyun yerine puroları vermedim mi? Daha ne istiyorsun?"

"Ama puroların da parasını vermediniz."

"Ne demek istiyorsun dürzü? Purolarını geri vermedim mi? Nah işte, *orada* durmuyorlar mı? Almadığım şeyin parasını mı

ödeteceksin bana?"

Şaşıran barmen "Ama efendim," diye geveler, "ama efendim–"

"Sakın beni kandırmaya kalkma," diye sözünü keser dolandırıcı. Çok içerlemiş olduğu bellidir. "Yabancıları nasıl dolandırdığınızı iyi bilirim." Kapıyı çarparak çıktıktan sonra kaçar.

İşte hem zekice, hem de basit bir dolandırıcılık: Biri gerçekten para çantasını ya da cüzdanını kaybetmiştir. Kaybeden kişi büyük bir şehirdeki günlük gazetelerden *birine* ayrıntılı bir kayıp ilanı verir.

Dolandırıcımız bu ilandaki *olguları* olduğu gibi bırakır, ama başlığı, ifade tarzını ve *adresi* değiştirir. Diyelim ki asıl ilan gereğinden fazla uzundur; başlığı "Kayıp Cüzdan!"dır; ve içinde cüzdanın bulununca Tom Sokağı No:1'e getirilmesi yazılıdır. Kopyası kısadır; başlığı "Kayıp!"tır; ve içinde cüzdanın Dick Sokağı No:2'ye ya da Harry Sokağı No:3'e getirilmesi yazılıdır. Üstelik o günün beş-altı günlük gazetesine birden verilir. Diğerinden sadece birkaç saat sonra yayımlanır. Cüzdanını kaybeden adam okusa da bunun kendi başına gelen talihsizlikle ilgisi olduğunu anlamaz. Ama cüzdanı bulan kişi altı vakadan beşinde onu gerçek sahibine değil de dolandırıcıya teslim edecektir elbette. Dolandırıcı ödülü verir, kalan parayı cebine atar ve sıvışır.

Benzer bir dolandırıcılık da şudur: Zengin bir kadın sokakta çok değerli bir elmas yüzük düşürmüştür. Bulana kırk ya da elli dolar ödül verecektir. İlanında yüzüğü ayrıntılarıyla tasvir eder ve Bilmemne Sokağı No: Bilmemkaça getirene ödülü hiç soru sormadan *instanter*[69] vereceğini söyler. Bir-iki gün sonra, Bilmemne Sokağı No: Bilmemkaçın kapısı kadın evde yokken çalınır. Kapıyı bir uşak açar. Hanımının dışarıda olduğunu söyler. Bunun üzerine ziyaretçi şoke olur ve buna çok üzüldüğünü söyler. Hanımefendiyi ilgilendiren çok önemli bir iş için gelmiştir.

Açıkçası, elmas yüzüğünü bulmuştur. Ama belki daha sonra gelmesi daha iyi olacaktır. "Kesinlikle hayır!" der uşak. "Kesinlikle hayır!" der, uşağın hemen çağırdığı, hanımefendinin kız kardeşi ya da görümcesi. Yüzüğü görünce sevinç çığlıkları atarlar. Adama ödülünü verirler ve onu neredeyse ite kaka gönderirler. Hanımefendi eve dönünce kız kardeşiyle görümcesine biraz kızar, çünkü elmas yüzüğünün bir *taklidine* kırk ya da elli dolar vermişlerdir – yalancı altından ve kurşun katılmış cam hamurundan yapılmış bir taklittir bu.

Ama dolandırıcılıktaki, bu bilim dalındaki varyasyonların yarısına bile değinmeye kalksam bu yazının sonu gelmez. Bu yüzden makalemi artık bitirmek zorundayım. Bitirirken de geçtiğimiz günlerde şehrimizde yapılan ve daha sonra Birleşik Devletlerin daha toy eyaletlerinde de tekrarlanan iyi, ama oldukça karmaşık bir dolandırıcılığı kısaca anlatsam iyi olacak. Orta yaşlı bir adam meçhul bir yerden şehre gelir. Son derece titiz, ölçülü ve ağırbaşlı bir havası vardır. Aslında zengin, aklı başında, işini bilen ve saygıdeğer bir "iş adamına" *par excellence* benzemektedir – komedilerde rastlanan türden, dışı sert içi yumuşak adamlara – sözü senet olan, hayırseverlik adına avuç avuç para dağıtırken bir yandan da kuruşun hesabını yapan insanlara.

Pansiyon ararken çok seçici davranır. Çocukları sevmemektedir. Sessizliğe düşkündür. Düzenli alışkanlıkları vardır. Küçük, dindar bir ailenin pansiyonunda kalmak istemektedir. Her koşula razıdır – ama kirasını her ayın birinde ödemekte ısrar eder (o gün ayın ikisidir). Sonunda aradığı gibi bir pansiyoncu bulunca kadından hem bu konudaki talimatlarını ne olursa olsun unutmamasını; hem de her ayın *birinde* saat sabahın tam onunda kira faturasını *makbuzuyla* birlikte göndermesini, bunu ne olursa olsun ayın ikisine ertelememesini rica eder

Bu konuda anlaşıldıktan sonra iş adamımız şehrin gözde olmaktan çok seçkin semtlerinden birinde bir ofis kiralar. Hayatta en tiksindiği şey gösteriştir. "Fazla gösterişli şeylerin içi genellikle boştur," der. Bu laf ev sahibesini öyle derinden etkiler ki, kadın bu vecizeyi hemen büyük aile İncil'ine, Süleyman'ın deyişlerinin bulunduğu sayfaya yazar.

Bir sonraki adım ilan vermektir. Şehrin belli başlı ucuz gazetelerine ilan verir – pahalı olanlar "seçkin" değildir ve bütün ilanların parasını peşin almaktadır. İş adamımızın prensibi ise "önce iş, sonra para"dır.

"ARANIYOR.—Bu şehirde faaliyete başlayacak olan büyük bir şirket için üç-dört zeki ve tecrübeli sekreter aranıyor. Dolgun maaş verilecektir. Adaylar yetenekten çok namusluluk konusunda iyi referanslar gösterebilmelidir. Bu kişilerin elinden büyük meblağlar geçeceğinden işin sorumluluğu büyüktür. Bu yüzden işe alınan sekreterlerden ellişer dolarlık depozit alınacaktır. Bu meblağı ödeyemeyecek ve namuslu olduklarına dair en iyi referansları gösteremeyecek kişiler lütfen başvurmasın. Dini bütün gençler tercih edilecektir. Başvurular gündüz saat on-on bir ve dört-beş arasında şu baylara yapılmalıdır:

"BOGS, HOGS, LOGS, FROGS[70] ve Ortakları,
"No: 110, Dog[71] Sokağı"

Ayın otuz birine kadar Bogs, Hogs, Logs ve Frogs adlı bayların ofisine on beş-yirmi dini bütün genç gelir. Ama iş adamımız hiçbirini işe almak konusunda acele etmez. Bir iş adamı *asla* acele etmez. Bu genç adamları işe almadan, elli dolarlarını *sadece* Bogs, Hogs, Logs ve Frogs'un saygıdeğer şirketlerini korumak için bir tedbir olarak almadan önce onların dindarlıklarından emin olmalıdır. Ertesi ayın ilk gününde ev sahibesi verdiği sözü

tutamaz; yani kira faturasını zamanında getiremez. Adları *ogs* olarak biten o bayların firmasının başkanı olan iş adamı kadını bu yüzden öfkeyle azarlardı şüphesiz, şehirde bir-iki gün daha kalmış olsaydı tabii.

Polisler adamı her yerde arar durur. Ama ellerinden gelen tek şey iş adamının bir "düzenbaz" olduğunu ve *non est inventus*[72] vurgulamaktır. Bu arada o gençlerin hiçbiri artık eskisi kadar dini bütün değildir. Ev sahibesi ise bir şiline kıyıp bir silgi alarak salağın tekinin büyük aile İncil'ine, Süleyman'ın deyişlerinin bulunduğu sayfaya yazmış olduğu yazıyı özenle siler.

Bir Engebeli Dağlar Öyküsü

1827 güzünde, Virginia'daki Charlottesville kasabasında kalırken tesadüfen Augustus Bedloe adlı adamla tanıştım. Her açıdan dikkate değer bir kişiydi bu genç adam; bana son derece ilginç geliyor, merakımı uyandırıyordu. İlişkilerindeki ahlaki ya da fiziksel yönlerini kavramak benim için imkânsızdı. Ailesi hakkında doğru dürüst bir şey öğrenememiştim. Nereden geldiğini hiç öğrenemedim. Yaşı konusunda bile –ona genç deyip duruyorum gerçi, ama– emin değildim. Genç *görünüyordu* – kendisi de genç olduğunu dile getiriyordu konuşmalarında – gene de bazen yüz yaşında olduğuna inanasım geliyordu. Ama en tuhaf yönü görünüşüydü. Çok uzun boylu ve zayıftı. Hep kambur dururdu. Kolları-bacakları son derece uzun ve inceydi. Alnı geniş ve açıktı. Teni bembeyazdı. Büyük ve esnek ağzındaki dişleri çarpık çurpuk olsa da hiç kimsede görmediğim kadar sağlamdı ve gülümsemesi sanılacağı gibi çirkin değildi. Ancak hep aynı şekilde gülümserdi. Gülümsemesi derin, daimi bir hüzün taşırdı. Gözleri anormal irilikteydi ve kedi gözü gibi yuvarlaktı. Gözbebekleri de ışık azalıp çoğalınca kedilerinki gibi büyüyüp küçülürdü. Heyecanlandığı zaman gözleri inanılmayacak kadar parlardı; sanki aldığı ışığı yansıtmıyordu da, tıpkı bir mum ya da güneş gibi yayıyordu. Ama diğer zamanlarda gözle-

ri uzun süre önce gömülmüş bir cesedinkiler gibi cansız, donuk ve sanki bir zarla kaplı olurdu.

Görünüşündeki bu tuhaflıklardan epey rahatsızlık duyuyor gibiydi. Fiziksel yapısından bahsederken hem açıklayıcı, hem de özür dileyici bir tavır takınırdı. Bu hali ilk başta beni çok üzdü. Ama zamanla alıştım ve rahatsızlık duymaz oldum. Açıkça söylemese bile bir zamanlar bedeninin farklı olduğunu ima ederdi – bir zamanlar eli yüzü son derece düzgün biriyken, geçirdiği birkaç sinir nöbeti yüzünden bu hale gelmişti. Yıllardır Templeton adında bir doktor tarafından tedavi ediliyordu. Bu adamla Saratoga'da tanışmıştı. Doktorunun ona büyük faydası olduğuna inanıyordu. Zengin bir adam olan Bedloe, Dr. Templeton'la bir anlaşma yapmış, oldukça yüklü bir yıllık ücret karşılığında onu sadece kendisine bakmaya ikna etmişti.

Doktor Templeton gençliğinde çok gezip dolaşmıştı. Paris'te Mesmer öğretisinin savunucularından biri olmuştu. Hastasının çektiği şiddetli ağrıları sadece manyetizma kullanarak hafifletmişti. Bu başarı hastanın doktora olan güvenini arttırmıştı elbette, ama Doktor bununla yetinmemiş, tüm ateşli müminler gibi hastasına kendi fikirlerini kabul ettirmeye çalışmıştı. Bunda hastayı üstünde deneyler yapılmasına ikna edecek kadar başarılı olmuştu. Sık sık tekrarlanan bu deneylerin doğurduğu sonuç, günümüzde pek dikkat çekmeyecek kadar sıradan olsa da, o sırada Amerika'da alışılmadık bir şeydi. Yani Doktor Templeton ile Bedloe arasında zamanla son derece güçlü bir *bağ*, manyetik bir ilişki oluşmuştu. Bu bağ doktorun hastasını uyutabilmesinden öteye gitmiş miydi emin değilim, ama giderek güçlenmişti. Doktor ilk uyutma girişiminde başarısız olmuş, beşinci ya da altıncı denemede kısmen ve ancak uzun süre uğraştıktan sonra; on ikinci denemede ise tam anlamıyla başarılı olabilmişti. Bundan

sonra hasta, doktorun iradesine hızla boyun eğmeye başladı. Öyle ki o ikisiyle tanıştığımda, hasta doktorun varlığının farkında değilken bile, doktor isteyince uykuya dalıyordu. Bu olanaksız görünen, ama gerçek durumdan ancak şimdi, binlerce benzerini gördüğümüz 1845 senesinde bahsedebiliyorum.

Bedloe son derece duyarlı, kolay telaşlanan, coşkulu biriydi. Hayal gücü oldukça güçlü ve yaratıcıydı; bunda, düzenli olarak büyük dozlarda aldığı morfinin etkisi de vardı şüphesiz. Morfinsiz yaşayamazdı. Her sabah kahvaltıdan hemen sonra –daha doğrusu bir fincan koyu kahveden sonra; çünkü öğleye kadar ağzına lokma koymazdı– mutlaka büyük bir doz alırdı. Sonra tek başına ya da köpeğiyle yürüyüşe çıkar, Charlottesville'in batısında ve güneyinde uzanan ve Engebeli Dağlar adıyla bilinen iç karartıcı, yaban dağ silsilesinde gezinirdi.

Bay Bedloe, Kasım sonunda pastırma yazı olarak bilinen o tuhaf mevsim dışı, sıcak ve sisli günlerden birinde, her zamanki gibi dağlarda gezintiye çıktı. Hava kararmasına hâlâ geri dönmemişti.

Gece sekiz civarında telaşlanmaya başladık. Tam onu aramaya hazırlanıyorduk ki çıkageldi. Sağlığı her zamankinden kötü değildi. Üstelik çok neşeli bir hali vardı. Niye geciktiğini anlattı. Başına tuhaf şeyler gelmişti.

"Charlottesville'den," dedi, "sabah dokuz civarında yola çıktığımı hatırlarsınız. Dağlara doğru yürüdüm ve saat on civarında ilk gez gördüğüm bir geçide girdim. Bu yılankavi geçit pek ilgimi çekmişti. İki yanımda uzanıp giden manzaraya muhteşemdi demek doğru olmaz, ama anlatılmaz ıssızlığı hoşuma gidiyordu. Orada yapayalnızdım. O yeşil çimenlere ve gri kayalara benden önce kimsenin ayak basmadığını düşünmeden edemiyordum. Aslında o genişçe ve derin dere yatağının girişi

öyle gözlerden ırak bir yerdeydi ki, buraya ilk giren – iç taraflarını ilk keşfeden maceracı gerçekten de ben olabilirdim.

"Pastırma yazına özgü o yoğun ve tuhaf sis de bu izlenimi güçlendiriyordu tabii. Bu hoş sis öyle yoğundu ki on-on iki metreden ilerisini göremiyordum. Geçit çok dönemeçli olduğundan ve güneşi göremediğimden, yön duygumu tamamen yitirdim. Bu arada morfin de her zamanki etkisini göstermeye başlamıştı – tamamen dış dünyada odaklanmıştım. Bir yaprağın titreyişi – bir çimenin rengi – bir sarı yoncanın şekli – bir arının vızıltısı – bir çiy damlasının parıltısı – esen rüzgâr – ormandan gelen hafif kokular beni derin düşüncelere sevk ediyor – zihnimde ayrıntılı ve düzensiz, hızlı ve karmakarışık düşünce zincirleri oluşturuyordu.

"Bunlarla meşgul olarak saatlerce yürüdüm. Bu arada sis öyle yoğunlaştı ki, sonunda el yordamıyla ilerlemek zorunda kaldım. Birden içime anlatılmaz bir huzursuzluk – bir tür sinirsel tereddüt ve ürperti çöktü. Adımlarımı atarken bir uçuruma yuvarlanmaktan korkar oldum. Bu Engebeli Dağlar hakkında anlatılanları da hatırlıyordum; korularında ve mağaralarında tuhaf ve vahşi insanların yaşadığı söylenir bu dağların. Kafamdan geçen bin bir türlü hayal içimi sıktı ve beni alt üst etti – bu hayaller belirsiz oldukları için daha da sinir bozucuydular. Ansızın tüm dikkatim bir sese yöneldi; yüksek sesle çalınan bir davula.

"Buna çok şaşırdım tabii. Bu tepelerde davul çalındığı duyulmuş şey değildir. İsrafil'in borusunu işitsem bundan fazla şaşıramazdım. Ama sonra daha da ilginç ve şaşırtıcı bir şey oldu. Tuhaf bir tangırtı ya da şıkırtı duydum. Sanki koca koca anahtarlar takılı bir anahtarlık sallanıyordu. Aynı anda oldukça esmer ve yarı-çıplak bir adam koşarak ve haykırarak yanımdan geçti. Öyle yakınımdan geçmişti ki sıcak nefesini yüzümde hissettim. Bir

elinde çelik halkalardan oluşan bir çalgı vardı. Koşarken bunu sallayıp duruyordu. Siste kaybolur kaybolmaz peşinden koşan iri bir hayvan belirdi. Ağzı açıktı hayvanın ve gözleri alev saçıyordu. Bir sırtlandı bu.

"Bu canavarı görünce korkum artacağına azaldı – çünkü artık rüya gördüğümden emindim ve uyanmaya çabaladım. Cesur adımlarla hızlı hızlı yürümeye başladım. Gözlerimi oğuşturdum. Bağırıp çağırdım. Kendimi çimdikledim. Karşıma küçük bir pınar çıktı. Eğilip ellerimi, başımı ve boynumu yıkadım. Su beni kendime getirmiş gibiydi. Ayağa kalktığımda kendimi bambaşka bir insan gibi hissediyordum. Kendimden emin ve hoşnut adımlarla nereye gittiğimi bilmeden yürümeye devam ettim.

"Sonunda yorulduğum ve atmosferin boğuculuğu içimi sıktığı için bir ağacın altına oturdum. Hafif bir günışığı huzmesi belirdi ve çimenlere ağaç yapraklarının gölgesi soluk, ama belirgin bir şekilde düştü. Bu gölgeye dakikalarca baktım. Şekli beni hayrete düşürmüştü. Başımı kaldırıp ağaca baktım. Bir palmiyeydi.

"Hemen, müthiş bir korkuyla ayağa fırladım – çünkü artık rüya gördüğümü düşünerek kendimi kandıramazdım. Duyularımın kusursuz işlediğini görüyor, hissediyordum. Bu duyular şimdi bana yepyeni ve çok tuhaf bir dünyayı sergiliyordu. Sıcaklık dayanılmaz bir hal aldı. Rüzgârda tuhaf bir koku vardı. Büyük, ama usul usul akan bir ırmağın çağıltısını andıran alçak, sürekli bir ses işittim. Buna bir insan kalabalığının tuhaf uğultusu karışıyordu.

"Bu sesleri dinlerken artık ne kadar şaşkın bir halde olduğumu söylememe gerek yok. Sonra birden güçlü bir esinti sisi dağıttı. Sanki bir büyücü asasını sallamıştı.

"Yüksek bir dağın eteğinde buldum kendimi; içinden gör-

kemli bir ırmağın kıvrıla kıvrıla aktığı geniş bir ova uzanıyordu önümde. Bu ırmağın kıyısında bir Doğu şehri vardı. Bin Bir Gece Masallarındaki şehirler gibiydi, ama onlardan bile tuhaftı. Şehrin epey yukarısında olduğumdan her tarafını, bir haritaya bakarcasına görebiliyordum. Eğri büğrü uzanan, birbirini nerede keseceği belli olmayan sayısız sokağı vardı kentin. Bu eciş bücüş, dar yollar şehirin ahalisiyle doluydu. Evler son derece tuhaf ve pitoreskti. Her tarafta balkonlar, verandalar, minareler, tapınaklar ve garip cumbalı pencereler vardı. Bir sürü çarşı görüyordum; çeşit çeşit mallarla tıka basa dolu tezgahlarda ipekler, muslinler, göz kamaştırıcı çatal bıçak takımları, en muhteşem mücevherler satılıyordu. Bütün bunların arasında, her tarafta bayraklar dalgalanıyor; sımsıkı peçeli kadınları taşıyan tahtırevanlar, muhteşem haşalarla örtülü filler dolaşıyor; tuhaf putlar, davullar, gonklar, kargılar, gümüş ve yaldızlı topuzlar göze çarpıyordu. Kalabalığın, bütün o hengamenin, genel karmaşanın içinde – türbanlı ve kaftanlı, sakallı o yüz binlerce esmer ve sarı tenli adamın arasında kurdelelerle süslenmiş sayısız kutsal boğa geziniyor, sayısız kirli ama kutsal maymun çığlık çığlığa sağa sola, camilerin kornişlerine, minarelere ve putlara tırmanıyordu. O kalabalık sokaklarla ırmak kıyısına inen sayısız merdiven vardı. Irmak, üstüne doluşmuş olan yüzlerce ağır yüklü gemi yüzünden zor akar gibiydi. Şehrin ardında çok yaşlı olduğu belli dev palmiye ve kakao ağaçlarından oluşan heybetli ormanlar yükseliyordu. Aralarında pirinç tarlaları, kamışçatı çiftçi kulübeleri, depolar, tapınaklar, çingene kampları ve başlarında kulplu sürahiler taşıyarak tek başına, o görkemli ırmağın kıyısına doğru yürüyen zarif kızlar görüyordum.

"Rüya görmüş olduğumu söyleyeceksiniz mutlaka. Ama hayır. Gördüklerimden – duyduklarımdan – hissettiklerimden –

düşündüklerimden rüyada olmadığımı kesinlikle anlıyordum. Her şey birbiriyle tutarlıydı. İlk başta acaba rüya mı görüyorum diye düşünüp birkaç test yaptım ve uyanık olduğumu kısa sürede anladım. Aslında insan rüyadayken rüya gördüğünden şüphelenirse *şüphesinde haklı olduğunu mutlaka anlar* ve genellikle hemen uyanır. Novalis[73] 'rüya gördüğümüzü anladığınızda uyanmak üzereyiz demektir' derken doğru söylemiştir. O manzara karşısında rüya gördüğümden şüphelenmesem kesinlikle bir rüya derdim buna, ama dediğim gibi bundan şüphelendim ve test ettim. Bu yüzden bunu başka bir şekilde sınıflandırmak zorundayım."

"Bunda haklı olabilirsin," dedi Dr. Templeton. "Ama devam et. Ayağa kalktın ve şehre indin."

"Ayağa kalktım," dedi Bedloe, Doktor'a hayretle bakarak, "ve söylediğiniz gibi şehre indim. Yolda karşıma kentin bütün sokaklarından akın akın gelen ve aynı yöne doğru koşturan bir sürü insan çıktı. Müthiş bir heyecan içinde gibiydiler. Birden, anlayamadığım bir sebepten dolayı, olup bitenlere karşı kişisel bir ilgi duymaya başladım. Neler olup bittiğini bilmiyordum ama, olanlarda önemli bir rolüm olacağını hissediyordum. Ama etrafımdaki kalabalık sinirimi bozuyordu. Aralarından çıktım ve dolambaçlı yollardan hızla geçerek şehre girdim. Burada büyük bir hengame vardı. Yarı Hintli, yarı İngiliz kıyafetli küçük bir grup, İngiliz üniformasına benzeyen bir kıyafet giymiş adamların önderliğinde, dar sokaklardan akın akın gelen güruhlara karşı savaşıyordu. Aralarına katıldım ve ölen bir subayın silahlarını alarak tanımadığım adamlarla dövüşmeye başladım. Gözüm dönmüştü. Düşman çok kalabalıktı, bu yüzden bir kulübeye sığındık. Kapıları pencereleri kapadık. Şimdilik güvenlikteydik. Çatıya yakın bir baca deliğinden dışarı bakınca büyük bir kalabalı-

ğın ırmak kıyısındaki muhteşem bir sarayın etrafını sardığını, buraya öfkeyle saldırdığını gördüm. Sonra bu sarayın üst pencerelerinden birinde kadınsı görünüşlü bir adam belirdi. Uşaklarının sarık bezlerinden yaptığı bir iple aşağı indi. Aşağıda hazır bekleyen bir tekneye binerek ırmağın karşı kıyısına geçti.

"Artık yeni bir hedefim vardı. Arkadaşlarıma heyecanla birkaç söz söyleyip durumu açıkladım ve birkaçını yanıma çekmeyi başardım. Birlikte ani bir hücum yapıp kulübeden dışarı fırladık. Etrafımızı saran kalabalığa saldırdık. Önce geri çekildiler. Sonra toplandılar, çılgınca dövüştüler ve ardından yine geri çekildiler. Bu arada kulübeden epey uzaklaşmıştık. Yüksek binalarla dolu o dar, karmaşık sokaklarda serseme dönmüştük. Güneş almayan bu kuytu sokaklarda kalabalık durmadan üstümüze geliyor, bize kargılar ve oklarla saldırıyordu. Bu oklar çok ilginçti; Malâya hançerleri gibi kıvrım kıvrım, yılan şeklindeydiler. Uzun ve siyahtılar. Uçlarında zehirli birer kanca vardı. Biri sağ şakağıma isabet etti. Sendeledim ve yere düştüm. Birden kendimi çok kötü hissettim. Kıvrandım – nefesim kesildi – öldüm."

"Herhalde," dedim gülümseyerek, "*artık* bu maceranın rüya olmadığında ısrar etmezsin. Ölü olduğunu iddia etmeyeceksin değil mi?"

Bunları söylerken Bedloe'nun heyecanla karşılık vermesini bekliyordum. Ama sustuğunu, titrediğini, betinin benzinin attığını görünce şaştım. Templeton'a baktım. Sandalyesinde dimdik ve kaskatı oturuyordu. Dişleri takırdıyordu. Gözleri faltaşı gibi açılmıştı. "Devam et!" dedi sonunda boğuk bir sesle Bedloe'ya.

"Dakikalarca, diye devam etti Bedloe, "tek hissettiğim şey karanlık ve var olmama hissiydi. Öldüğümün farkındaydım.

Sonra birden sanki vücudumdan bir elektrik akımı geçti. Bu beraberinde bir esneklik hissi ve ışık da getirdi. Işığı görmüyor, hissediyordum. Birden ayaklandım. Ama cismani, görünür, işitilir ya da dokunulur bir varlığım yoktu. Kalabalık gitmişti. Hengame sona ermişti. Şehir sakindi. Altımda cesedim yatıyordu. Şakağıma bir ok saplıydı. Kafam şişmiş, çarpık çurpuk olmuştu. Ama bütün bunları görmüyor, hissediyordum. Hiçbir şey ilgimi çekmiyordu, cesedim bile. İrade dışı hareket ediyordum. Hızla uçarak geldiğim dolambaçlı yollardan geri dönüp şehirden çıktım. Dağdaki, sırtlanı gördüğüm o dere çukuruna geri dönünce tekrar bir şok yaşadım; sanki bir galvanik aküye bağlanmıştım. Ağırlığım, irade gücüm ve cismani varlığım geri geldi. Eski halime dönmüştüm. Hemen eve dönüş yoluna çıktım. Ama yaşadıklarım hâlâ gerçek gibiydi. Olanları şimdi bile rüya olarak düşünemiyorum."

"Rüya değildi," dedi Templeton büyük bir ciddiyetle. "Ama başka bir şekilde tanımlamak da güç. İnsanoğlunun bugün müthiş bir ruhsal keşifte bulunduğunu varsaymakla yetinelim. Bu varsayımla yetinelim. Gerisini açıklayacağım. İşte, şu suluboya resme bakın. Bunu daha önce göstermeliydim, ama korkudan yapamadım."

Gösterdiği resme baktık. Ben bir tuhaflık göremedim, ama Bedloe az kalsın düşüp bayılıyordu. Oysa karşımızdaki kendisinin küçük –ve çok ayrıntılı– bir portresiydi o kadar. En azından ben öyle düşündüm.

"Gördüğünüz gibi, dedi Templeton, "şu köşede resmin yapıldığı tarih silik de olsa yazılı – 1780. Çok sevdiğim bir arkadaşımın – Bay Oldeb diye birinin resmi bu. Onunla Kalküta'da, Warren Hastings[74] hükümeti döneminde tanıştım. Yirmi yaşındaydım. Sizi Saratoga'da ilk gördüğümde Bay Bedloe, arkadaşı-

nız olmak istememin ve sonunda tüm vaktimi sizinle geçirmemi sağlayan o anlaşmayı yapmamın sebebi bu resimle aranızdaki mucizevi benzerlikti. Sizde beni çeken şey hem arkadaşımı hatırlatmanız, hem de tuhaf, hatta ürkütücü bir şekilde merakımı uyandırmanızdı.

"Dağlarda yaşadıklarınızı anlatırken tarif ettiğiniz şehir Hindistan'daki, Kutsal Nehrin kıyısındaki Benares şehridir. O ayaklanmalar, çarpışmalar, katliamlar hep yaşanmış şeyler. 1780'de, Cheyte Sing[76] ayaklanması sırasında Hastings'in hayatı tehlikeye düşmüştü. O sarık bezlerinden iple inip kaçan kişi, işte o Cheyte Sing idi. Kulübedeki grup Hastings'in komutasındaki Hint ve İngiliz askerlerinden oluşuyordu. Ben de Hastings'in adamlarından biriydim. Kulübedeki subaylardan biri dışarı çıkıp saldırıya geçmek isteyince ben engel olmaya çalıştım. O dar, kalabalık sokaklarda bir Bengallinin zehirli okuyla can veren subay en yakın dostumdu. Oldeb'di. Şunu okursanız" (Templeton cebinden pek çok sayfası yeni yazılmış gibi görünen yazılarla dolu bir defter çıkardı) "göreceksiniz ki, siz tam dağlarda o hayalleri görürken ben de burada o gün olanları yazmaktaydım."

Bu konuşmadan bir hafta kadar sonra bir Charlottesville gazetesinde şu haber çıktı:

"BAY AUGUSTUS BEDLO'nun ölümünü haber vermekten üzüntü duyuyoruz. Kendisi cana yakınlığı ve erdemliliğiyle Charlottesville halkının sevgi ve saygısını kazanmış biriydi.

"Bay B. son birkaç senedir sinirsel bir hastalıktan muzdaripti. Sık sık ağır nöbetler geçiriyordu. Ama onu öldüren bu hastalık olmadı. Son derece tuhaf bir şekilde öldü. Birkaç gün önce Engebeli Dağlarda yaptığı bir yürüyüşten sonra nezle olup ateşi çıktığı için başına kan hücum etmişti. Dr Templeton hastasını rahatlatmak için başından kan almaya karar vererek şakaklarına

sülük yapıştırdı. Bay Bedlo çok kısa bir süre sonra öldü. Sülüklerin bulunduğu kavanoza bir *sangsue*nun karıştığı anlaşıldı. Yöredeki göllerde yaşayan bu yaratık sağ şakaktaki küçük bir atardamara yapışmıştı. Tıpta kullanılan sülüklere çok benzediğinden aralarına karışmış ve iş işten geçene dek fark edilmemişti.

"NOT.—Zehirli Charlettosville *sangsue*su siyah rengiyle ve özellikle de yılansı hareketleriyle, tıpta kullanılan sülüklerden ayırt edilebilir."

Bu gazetenin editörüyle bu tuhaf kaza hakkında konuşurken, aklıma müteveffanın isminin niye Bedlo olarak yazıldığını sormak geldi.

"Sonunda *e* var sanıyordum," dedim.

"Dizgi hatası olmuş," dedi. "Bu ismin doğrusu dünyanın her yerinde Bedlo*e*'dur."

"Demek," diye mırıldandım dönüp giderken, "demek hayatta olanlar gerçekten kitaplarda yazılanlardan daha tuhafmış. Çünkü Bedlo, Oldeb'in tersten okunuşu! Bu adam ise dizgi hatası olduğunu söylüyor!"

Gözlük

Eskiden "yıldırım aşkı" fikriyle alay etmek modaydı. Ama hem kafası çalışanlar, hem de hisli insanlar yıldırım aşkını hep savunmuştur. Yeni bilimsel keşifler de (etik manyetizma ya da manyeto-estetik diye adlandırabileceğimiz daldaki keşifler) göstermektedir ki, insanların birbirlerine duyduğu en doğal, bu yüzden de en gerçek ve en yoğun sevginin bir tür elektriksel yakınlıktan doğması – yani en derin ve en kalıcı ruhsal bağların ilk bakışta kurulanlar olması mümkündür. Yapmaya niyetlendiğim itiraf da bu fikrin doğruluğunun neredeyse sayısız kanıtlarından biri olacaktır.

Size her şeyi ayrıntılarıyla anlatmalıyım. Hâlâ çok genç bir adamım – yirmi ikimi bile bitirmedim. Şimdiki soyadım oldukça sıradan: Simpson. "Şimdiki" diyorum, çünkü bu soyadını kullanmaya başlayalı fazla olmadı. Eski soyadımı geçen sene, uzak bir akrabam olan Adolphus Simpson'dan kalan mirası alabilmek için mahkeme kararıyla değiştirdim. Mirası ancak vasiyetçinin soyadıyla birlikte alabilecektim. Adım –daha doğrusu adım ve göbek adım– Napoleon Bonaparte.

Asıl soyadım olan Froissart'ı Simpson olarak değiştirmek hiç hoşuma gitmemişti. Froissart soyadından haklı olarak gurur duyuyordum. "Tarihçe"nin ölümsüz yazarının soyundan geldiğime

inanıyordum. Söz adlardan açılmışken, ebeveynlerimin soyadlarındaki tuhaf benzerlikten de bahsedeyim. Babam Mösyö Froissart adlı bir Parisliydi. Karısı yani annem on beş yaşındayken evlenmişti babamla. Banker Croissart'ın en büyük kızı olan Matmazel Croissart'dı. Bankerin karısı da –bankerle evlendiğinde on altısındaymış– Victor Voissart adlı birinin en büyük kızıydı. Ne gariptir ki, Mösyö Voissart da benzer soyadlı biriyle evlenmişti – Matmazel Moissart ile. Bu kızcağız da evlendiğinde çocuk yaştaydı; yetmiyormuş gibi annesi Madam Moissart da dünya evine girdiğinde henüz on dördündeydi. Fransa'da genç yaşta evlilikler yaygındır. Ama atalarımın soyadları Moissart, Voissart, Croissart ve Froissart iken, ben soyadımı mahkeme kararıyla Simpson olarak değiştirmiştim. Bunu öyle gönülsüzce yapmıştım ki, neredeyse mirastan vazgeçecektim.

Dış görünüşümde bir kusur olmadığına inanıyorum. Hatta tam tersine eli yüzü düzgün, insanların onda dokuzunun "yakışıklı" bulacağı biriyim. Boyum bir seksen. Saçım siyah ve kıvırcık. Burnum oldukça düzgün. Gözlerim iri ve gri mavi. Gerçi epey bozuklar, ama bu dış görünüşlerinden anlaşılmıyor. Gözlerimin bozukluğu beni hep rahatsız etmiştir. Onları düzeltmek için her şeyi denedim – gözlük kullanmak dışında. Genç ve yakışıklı olduğumdan, gözlük takmayı sevmiyordum elbette. Bu yüzden gözlük kullanmamaya karar vermiştim. Bence genç bir adamı en çirkinleştirecek şey gözlüktür. Yüzüne sofuca ve yaşlı olmasa bile, aşırı ciddi bir ifade verir. Bir monokl ise insanı züppe ve yapmacıklı gösterir. Hayatımı o zamana kadar gözlük ya da monokl kullanmadan idame ettirmeyi başarmıştım. Ama kişisel ayrıntılara fazla girmem gereksiz. Sonuçta bunların pek önemi yok. Son bir eklemede bulunayım: Neşeli, hesapsız, ateşli biriyim – ve kadınlara hayatım boyunca taptım.

Geçen kış bir gece arkadaşım Bay Talbot'la P——— Tiyatrosu'na gitmiştim. Bir opera gecesiydi ve salon tıklım tıklımdı. Neyse ki ön sırada koltuklarımızı ayırtmıştık ve vaktinde gelmiştik. Oturanları ite kaka yol açarak yerimize ulaştık.

Bir müzik *fanatico*su olan arkadaşım iki saat boyunca tüm dikkatini sahneye verdi. Bense seyircileri inceledim. Bunların çoğu şehrin en yüksek sosyetesindendi. Bu konuda tatmin olmuştum; artık gözlerimi *prima donna*ya çevirmeye niyetlenmiştim ki, birden localardan birindeki bir figür esir aldı bakışlarımı. Onu ilk kez fark ediyordum, salondakileri onca zaman incelediğim halde.

O kişiye bakarken hissettiğim yoğun duyguları bin yıl geçse unutamam. Hayatımda gördüğüm en güzel kadındı. Tamamen sahneye doğru çevrili olan yüzünü, dakikalarca göremedim. Ama vücudu *ilahiydi*. Orantıları öyle kusursuzdu ki, anlatacak kelime bulamıyorum – şimdi yazarken "ilahi" sözcüğü bile komik denecek kadar zayıf kalıyor.

Güzel kadınların büyüsüne – kadın zarafetinin sihrine karşı koymayı asla başaramamışımdır. Ama karşımda bir tanrıça, en çılgınca düşlerimin *beau idéali* vardı. Locadan görebildiğim kadarıyla uzun boyluydu. Neredeyse heybetliydi. Dolgunluğu ve *tournure*u kusursuzdu. Başı (sadece arkasını görebiliyordum) Yunan Psyche'sininkinden bile güzeldi; zarif bir *gaze aérienne* başlığı bu güzel başı örtmekten çok sergiliyor gibiydi. Bana Apuleius'un *ventum textilem*ini anımsattı. Sağ kolu locanın korkuluğundan sarkıyordu. Mükemmel simetrisi içimi hayranlıkla dolduruyordu. Bu muhteşem kolun üst kısmını şimdi moda olan tarzda bol kesimli ve dirseğin az altına kadar inen bir yen örtüyordu; bunun altından daha ince kumaşlı, dantelli manşeti elinin üstüne kadar zarifçe uzanıyor, sadece o narin parmakları açıkta

bırakan ikinci bir elbise kolu görünüyordu. Bu parmaklardan birinde elmas bir yüzük parlıyordu. Bunun çok değerli bir mücevher olduğunu görür görmez anladım. Hayranlık uyandıracak kadar yuvarlak olan bileğinde göz kamaştırıcı bir mücevher *aigrette*siyle bezenmiş bir bilezik vardı. Bu bilezik onu takan kişinin ne kadar zengin ve zevk sahibi olduğunu yanlış anlamaya meydan vermeyecek bir şekilde ortaya koyuyordu.

O kraliçe görünümlü kadına yarın saat taş kesilmişçesine baktım. "Yıldırım aşkı"nın ne demek olduğunu en sonunda anlamıştım. İçimde en güzel kadınlara karşı bile duymadığım, bilmediğim, bambaşka hisler kabarıyordu. Sanki aramızda *manyetik* bir ruhsal çekim vardı ve sadece görüşümü değil, karşımdaki o tapılası varlığa ilişkin tüm düşünce ve hislerimi de tamamen etkisi altına almıştı. Derinden, çılgınca, geri dönülmez bir şekilde âşık olduğumu görüyor, hissediyor, biliyordum. Hem de daha âşık olduğum kişinin yüzünü bile görmeden. Bu his öyle güçlüydü ki, yüzünün sıradan olduğu ortaya çıksa bile, inanıyorum ki pek azalmazdı. Gerçek aşk – yıldırım aşkı, öyle bambaşka bir şeydir ki onun yaratıcısı ve şekillendiricisi gibi görünen dış koşullardan aslında bütünüyle bağımsızdır.

O muhteşem görüntüye dalmışken, seyirciler arasındaki ani bir hareketlenme kadının yüzünü kısmen bana doğru çevirmesine yol açtı. Böylece profilini tamamen görebildim. Beklediğimden de güzeldi. Ama bir şeyi beni hayal kırıklığına uğratıyordu ki, ne olduğunu bilemiyordum. "Hayal kırıklığı" diyorum ama, aslında bu doğru sözcük değil. Hem sakinleşmiş, hem de büyük bir sevince kapılmıştım. İçimdeki kıpırtılar dinmiş, yerini şevkli bir dinginliğe bırakmıştı. Belki bunun sebebi yüzünün Meryem Ana'nınkini andırması ve anaç olmasıydı. Ama tek sebebin bu olamayacağını da hemen anlamıştım. Başka bir şey vardı –

çözemediğim bir sır – yüzündeki, ilgimi çok çekmesine karşın beni biraz da rahatsız eden bir ifade. slında genç ve hislerine kolayca kapılan adamlara her türlü aşırılığı yaptıran bir ruh halindeydim. Kadın yalnız olsa her şeyi göze alarak locasına girer ve onunla konuşurdum mutlaka. ma neyse ki yanında iki kişi vardı – bir adam ve gene. son derece güzel bir başka kadın. Bu kadın diğerinden birkaç yaş daha genç görünüyordu.

Yaşça daha büyük olan kadınla daha sonra bir şekilde tanışmak ya da o anda güzelliğini yakından görmek için yüzlerce plan tasarladım. Biraz daha yakınına oturacaktım, ama salon buna imkân vermeyecek kadar kalabalıktı. Son günlerde opera dürbünleri de demode olmuştu, bu yüzden yanımda bir tane olsa bile kullanamazdım. Umutsuzluğa kapılmıştım.

Sonunda arkadaşımdan yardım istemeye karar verdim.

"Talbot," dedim, "opera dürbününü versene."

"Opera dürbünü mü! Bende ne arar?" Başını sabırsızca tekrar sahneye çevirdi.

" ma Talbot," diye ısrar ettim, omzundan tutup çekerek, "dinlesene. Şu locayı görüyor musun? Şuradakini! Hayır – yanındaki. – Hayatında böyle güzel kadın gördün mü hiç?"

"Gerçekten çok güzelmiş," dedi.

"Kim acaba?"

"Melekler adına, *gerçekten* bilmiyor musun? 'Onu tanımaman senin tanınmadığını kanıtlar.' Meşhur Madam Lalande – çağımızın *par excellence* güzeli. Herkes ondan bahsediyor. Çok da zenginmiş – dul – tam kafeslenecek kadın – Paris'ten yeni geldi."

"Tanışıyor musunuz?"

"Evet. Bu şerefe nail oldum.

"Beni de tanıştırır mısın?"

"Elbette. Büyük bir zevkle. Ne zaman tanıştırayım?"

"Yarın birde. Seni B—— otelinden alırım."

"Tamam. Şimdi gözünü seveyim biraz sus."

Talbot'un bu son söylediğine uymak zorunda kaldım, çünkü akşamın geri kalanı boyunca gözlerini sahneden ayırmadı ve tek bir soruma ya da lafıma bile karşılık vermedi.

Bu arada ben de gözlerimi Madam Lalande'dan ayırmıyordum. Sonunda yüzünün tamamını görmeyi başardım. Güzeller güzelliydi. Bunu zaten Talbot'tan önce yüreğim bana söylemişti – ama yine de hâlâ o anlayamadığım şey beni rahatsız ediyordu. Sonunda beni etkileyenin yüzündeki bir ağırbaşlılık, hüzün ya da daha doğrusu bezginlik ifadesi olduğuna karar verdim. Bu ifade genç ve taze görünüşünü biraz azaltıyor, ama ona meleksi bir duyarlılık ve görkem katıyordu. Bu da romantik hislerimi on misli güçlendiriyordu elbette.

Doya doya bakarken, birden kadının bakışlarını fark ettiğini ve hafifçe irkildiğini görünce heyecanlandım. Bakışlarını ondan bir anlığına bile ayıramıyordum. Yüzünü çevirdi ve yine başının bir keskiyle oyulmuşçasına biçimli arka tarafını gördüm. Birkaç dakika sonra, hâlâ bakıp bakmadığımı merak edercesine, yüzünü tekrar çevirdi ve delici bakışlarımla tekrar karşılaştı. İri ve kara gözlerini hemen aşağı çevirdi ve yanakları kıpkırmızı oldu. Ama başını ikinci kez geriye çevirmemesi beni şaşırttı. Kuşağından çifte camlı bir monokl çıkardı – bunu kaldırdı – ayarladı ve sonra bununla bana dakikalarca büyük bir dikkatle baktı.

Ayaklarımın dibine yıldırım düşse beni daha fazla şaşırtamazdı. Ama *sadece* şaşırmıştım – kesinlikle öfkelenmiş ya da tiksinmiş değildim. Oysa başka bir kadın böyle cüretkâr davransa ya öfkelenir ya da tiksinirdim. Ama bana öyle sessizce – öyle soğukkanlılıkla – öyle sakince – öyle soylu bir edayla bakıyordu ki – bunda küçük düşürücü hiçbir şey yoktu. Hislerim sadece hay-

ranlık ve şaşkınlıktı.

Monoklu ilk kaldırdığında bana çabucak baktığını, sonra tatmin olmuş göründüğünü ve monoklu indirmeye başladığını, ama tam o sırada sanki aklına yeni bir düşünce gelmişçesine tekrar kaldırdığını ve bu kez beni dakikalarca – en az beş dakika boyunca dikkatle incelediğini fark etmiştim.

Bir Amerikan tiyatrosunda son derece sıradışı olan bu tavır genel bir ilgi uyandırmıştı. Seyircilerden uğultular gelmeye başlamıştı. Ne yapacağımı bilemedim. Ama Madam Lalande hiç istifini bozmamıştı.

Merakını giderdikten sonra monoklu indirdi ve dikkatini tekrar sahneye yöneltti. Şimdi onu önceki gibi profilden görüyordum. Büyük bir kabalık olduğunu bile bile ona bakmayı sürdürdüm; sonra başını yavaşça bana doğru çevirdiğini gördüm ve sahneye bakar gibi yaparken, aslında beni incelediğini anladım. Böylesine dikkat çekici bir kadının bu tavrının benim gibi kolay heyecanlanan birinde nasıl bir etki uyandırdığını söylememe gerek yok herhalde.

Beni bu şekilde on beş dakika kadar inceledikten sonra, yanındaki adamla konuşmaya başladı. İkisinin de bakışlarından benim hakkımda konuştuklarını anlayabiliyordum.

Konuşma bitince Madam Lalande tekrar sahneye bakmaya başladı ve birkaç dakika boyunca dikkati tamamen sahnede odaklanmış gibi göründü. Ama bu sürenin sonunda kuşağında asılı duran monoklu tekrar kaldırdığını ve seyircilerin tekrar başlayan uğultusuna aldırmadan beni, daha önce bana son derece büyük bir haz ve şaşkınlık yaşatmış olan o mucizevi tavrıyla tepeden tırnağa incelediğini görünce ne yapacağımı şaşırdım.

Beni hem çok heyecanlandıran – hem de iyice âşık eden bu beklenmedik tavrın üstümde cesaret kırıcı değil, tersine yürek-

lendirici bir etkisi oldu. Tutkularımın esiri olmuştum; bakışlarıma karşılık veren kadının varlığı ve muhteşem güzelliği dışında hiçbir şeyi görmüyordum. Fırsat kollamaya başladım ve herkesin dikkatinin operada olduğu bir anda hafifçe, ama açıkça eğilip selam verdim.

Kıpkırmızı kesildi – sonra gözlerini çevirdi – sonra bu cüretkârlığımın fark edilip edilmediğini anlamak için usulca etrafına bakındı – sonra yanında oturan adama eğildi.

Bir münasebetsizlik yaptığım hissine kapılmıştım. İçim içimi yiyordu. Yaptıklarımın hemen oracıkta herkese duyurulacağını düşünüyordum. Belki de ertesi gün tabancalar patlayacaktı. Ama kadının adama sadece opera broşürünü, hiç konuşmadan verdiğini görünce rahatladım. Ama hemen ardından, yine etrafa usulca bakındıktan sonra, parlak gözlerini tamamen benimkilere çevirdiğini ve sonra hafifçe gülümsediğini, inci gibi parlayan dişlerini sergilediğini ve başını hafifçe iki kez, açıkça olumlu bir anlamda salladığını görünce nasıl bir şaşkınlığa – nasıl *derin* bir zihinsel ve ruhsal hayrete kapıldığımı – nasıl afallayıp kendimden geçtiğimi belki biraz olsun anlayabilirsiniz.

O anda hissettiğim sevinci – esrikliği – neşeyi anlatmam gereksiz elbette. Dünyada aşırı mutluluktan delirmiş biri varsa, bu kişi o andaki bendim. Âşıktım. *İlk* kez âşık olmuştum – en azından öyle hissediyordum. Yüce bir aşktı benimkisi – anlatılamazdı. "Yıldırım aşkı"ydı. Üstelik ***karşılıklıydı*** da.

Evet, karşılıklıydı. Bundan bir an bile şüphe etmem için sebep yoktu. Böylesine güzel – böylesine zengin – böylesine olgun görünüşlü – böylesine soylu – böylesine yüksek sosyeteden – her açıdan saygıdeğer olduğunu hissettiğim Madam Lalande gibi birinin sergilediği o tavrı, başka nasıl yorumlayabilirdim ki? Evet, beni seviyordu – aşkıma karşılık veriyordu; beni en az be-

nim onu sevdiğim kadar çılgınca – tavizsizce – hesapsızca – dizginsizce – sınırsızca seviyordu! Ama bu son derece zevkli hayallerim ve düşüncelerim opera perdesinin inmesiyle yarıda kaldı. Seyirciler ayaklandı ve bunu her zamanki kargaşa takip etti. Hemen Talbot'un yanından ayrıldım ve bütün gücümle Madam Lalande'a yaklaşmaya çabaladım. Kalabalık yüzünden bunu başaramayınca sonunda vazgeçtim ve eve gittim. Elbisesinin eteğinin kenarına bile dokunamamıştım, ama ertesi gün Talbot'un beni onunla âdetlere uygun bir şekilde tanıştıracağını düşünerek kendimi teselli ediyordum.

Nihayet yarın oldu. Yani geçmesini sabırsızlıkla beklediğim uzun ve yorucu bir gecenin ardından en sonunda şafak söktü. Saat bire kadar vakit geçmek bilmedi. Ama İstanbul'un bile bir gün düşeceğini söylerler. O uzun bekleyiş de nihayet bitti. Saat biri çaldı. Son yankı da dinerken B—— oteline daldım ve Talbot'un nerede olduğunu sordum.

"Gitti!" dedi Talbot'un uşağı.

"Gitti mi!" dedim, beş-altı adım geriye sendeleyerek. "Bak arkadaş, bu tamamen ve kesinlikle imkânsız. Bay Talbot *gitmedi*. Ne diyorsun sen?"

"Bay Talbot içeride değil diyorum o kadar efendim. Kahvaltıdan hemen sonra S——'ye doğru yola çıktı. Bıraktığı notta bir haftadan önce dönmeyeceğini yazmış."

Dehşetten ve hiddetten dona kalmıştım. Uşağa bir şeyler söylemeye çalıştım, ama konuşamıyordum. Sonunda öfkeden kıpkırmızı kesilmiş halde çekip gittim; bir yandan da Talbot'un yedi ceddine sövüp sayıyordum. Düşünceli dostum, *il fanatico* randevumuzu unutmuştu besbelli, hem de sözleşir sözleşmez unutmuştu. Hiçbir zaman verdiği sözü tutan biri olmamıştı zaten. Yapacak bir şey yoktu; bu yüzden kendimi olabildiğince

sakinleştirmeye çalışarak sokakta kederle yürümeye başladım. Karşılaştığım her erkek tanıdığa Madam Lalande hakkında sorular soruyordum. Hepsi onu biliyordu – çoğu da görmüştü. Ama sadece birkaç haftadır şehirde olduğundan onunla tanışmış olan pek az kişi vardı. Bu birkaç kişi de onunla henüz yeterince samimi olmadıklarından bizi tanıştıramazlardı. Yine üç arkadaşıma beni umutsuzluğa düşüren bu konuyu açarken, bahsettiğim kişi tesadüfen oradan geçti.

"İşte orada!" diye gürledi birinci arkadaşım.

"Amma da güzelmiş!" diye bağırdı ikincisi.

"Yeryüzünde bir melek!" diye haykırdı üçüncüsü.

Dönüp baktım. Sokakta üstü açık bir at arabası ağır ağır bize yaklaşıyordu. Arabanın içinde operada gördüğüm baş döndürücü kadın, locadaki o daha genç kadınla birlikte oturuyordu.

"Yanındaki de güzelmiş," dedi ilk konuşan arkadaşım.

"Kesinlikle," dedi ikincisi. "Hâlâ çok güzel. Makyajın mucizesi işte. Onu beş yıl önce Paris'te görmüştüm. Şimdi daha da güzelleşmiş. Hâlâ çok güzel – değil mi Froissart? Şey, yani Simpson."

"*Hâlâ mı!*" dedim. "Tabii ki güzel. Ama onu yanındakiyle kıyaslamak bir saz mumunu akşam yıldızıyla – bir ateşböceğini Antares'le kıyaslamak gibi bir şey "

"Ha! Ha! Ha! Simpson, sen yok musun sen – gözlem gücün müthiş." Sonra ayrıldık. Üçlüden biri oynak bir vodvil soylemeye başladı. Sadece şu kısmını işittim

Ninon, Ninon, Ninon à bas—
A bas Ninon De L'Enclos!"
("Kahrolsun Ninon, Ninon, Ninon
"Kahrolsun Ninon de Lenclos!")

Ancak bunlar olurken dikkatimi çeken bir şey, beni iyice heyecanlandırsa da, bir yandan da epey avutmuştu. Madam Lalande'ın, arabası yanımızdan geçerken beni tanıdığını fark ettim. Dahası bunu açıkça belli etmiş, beni bir melek gibi gülümseyerek kutsamıştı.

Ama onunla tanıştırılmak için Talbot'un köyden dönmesini beklemem gerekiyordu. Bu arada halka açık bütün saygın eğlence yerlerinde gezinip durdum. Sonunda ona ilk gördüğüm tiyatroda tekrar rastlayınca dünyalar benim oldu. Tekrar bakıştık. Ama bu ancak iki hafta sonra olmuştu. Bu süre içinde her gün B—— oteline gitmiş ve uşağın her seferinde verdiği "Daha dönmedi," yanıtı karşısında sinir krizleri geçirmiştim.

Bu yüzden o akşam artık delirmeme ramak kalmıştı. Madam Lalande'ın Parisli olduğunu söylemişlerdi – Paris'ten yeni gelmişti. Aniden geri dönemez miydi? Talbot daha dönmeden o gidemez miydi? Bu gerçekleşirse onu sonsuza dek yitirmez miydim? Düşüncesi bile korkunçtu. Gelecekteki mutluluğum söz konusuydu. Bu yüzden erkekçe bir karar aldım. Oyun bitince bayanı evine kadar takip ettim, adresi not ettim ve ertesi sabah ona uzun ve ayrıntılı bir mektup gönderdim. Bu mektupta ona bütün hislerimi anlatıyordum.

Cesurca, açıkça – kısacası tutkuyla konuşmuştum. Hiçbir şeyi gizlememiştim – zayıflıklarımı bile. Birbirimizi ilk görüşümüzden bahsettim – bakışmamızdan. Beni sevdiğinden emin olduğumu söyleyecek kadar ileri gittim. Bu inancını ve aşkımı göz önüne alarak cüretkârlığımı bağışlamasını istedim.

Yanıtı büyük bir sabırsızlıkla bekledim. Sonunda, sanki bir asır geçtikten sonra yanıt geldi.

Evet, *gerçekten geldi*. Belki romantik bir hayal kurduğumu düşüneceksiniz ama, Madam Lalande'dan – o dünyalar güzeli,

zengin, herkesin taptığı Madam Lalande'dan gerçekten bir mektup aldım. Gözleri – büyüleyici gözleri soylu kalbini yalanlamamıştı. Gerçek bir Fransız kadını gibi davranarak geleneklere boşvermiş, aklının – doğal arzularının sesine kulak vermişti. Teklifimi hor *görmemişti*. Sessiz *kalmamıştı*. Mektubumu açmadan geri *göndermemişti*. Hatta bana o zarif parmaklarıyla yazdığı bir mektup bile göndermişti. Mektupta şunlar yazılıydı:

"Mösyö Simpson, reca ederim gözel dilnizi iyi konuşmadığım için bağışlayın. Daa yeni geldim. L'étudiere[77] figsatım olmadı.

"Evet, özür diledikten sonra şimdi de hélas[78] diycem! Mösyö Simpson, geçeği anladınız. Daa fazla konuşmama gegek vağ mı? Hélas! Çok mu fazla konuşugorum?"

"EUGÉNIE LALANDE"

Bu soylu notu milyon kere öptüm. Artık iyice kendimi kaybetmiş olduğumdan, başka binlerce aşırılık da yapmış olmalıyım, ama şimdi anımsamıyorum. Talbot *hâlâ* dönmemişti. Ah! Yokluğunun arkadaşına çektirdiği acıları biraz olsun bilse, hemen yardımıma koşmaz mıydı? Ama *hâlâ* dönmemişti. Ona yazdım. Cevap gönderdi. Acil bir işi çıkmıştı – ama yakında dönecekti. Bana sabretmemi – kendime hakim olmamı – yatıştırıcı kitaplar okumamı – beyaz Ren şarabından sert içkiler içmememi – ve felsefenin yardımına başvurmamı öğütlüyordu. Salak herif! Madem kendisi gelemiyordu, mantıklı olan her şey adına, bana bir takdim mektubu da mı gönderemezdi? Ona tekrar yazdım ve hemen bir tane göndermesini istedim. Mektubum geri geldi, *uşağının* yazdığı bir notla birlikte. Alçak herif köye, efendisinin yanına gitmişti.

"Dün S——'den ayrıldı. Nereye gittiğini, ne zaman döneceğini söylemedi. El yazınızı tanıdığımdan mektubunuzu geri göndermenin daha iyi olacağını düşündüm. Çünkü hep telaşlı olduğunuzu biliyorum.

"Saygılarımla,
STUBBS"

Bunu okuduktan sonra hem uşağa, hem de efendisine sunturlu küfürler savurdum elbette. Ama kızmanın faydası yoktu. Sızlanmak da beni avutmuyordu.

Gene de, cüretkârlığım sayesinde son bir seçeneğim daha vardı. Şimdiye kadar hep işe yaramıştı ve bu kez de aynı şeyi yapmaya karar verdim. Hem Madam Lalande ile aramızda geçenlerden sonra, teklifsiz bir hareketimi *nasıl* uygunsuz olarak görebilirdi ki? Mektup olayından beri evini gözlüyordum. Böylece her akşam yanına sadece zenci bir uşak alarak kaldığı evin karşısındaki meydanda yürüyüşe çıktığını keşfetmiştim. Orada, o sık koruların gölgelerinde, tatlı bir yaz ortası akşamının gri loşluğunda yanına yaklaşıp onunla konuşmaya başladım.

Yanındaki uşağı kandırmak için Madam'ın eski bir tanıdığıymış gibi kendimden emin bir tavır takındım. Madam Parislilere yakışır bir incelikle ne yapmak istediğimi hemen anladı ve beni selamlayıp minik, muhteşem elini uzattı. Uşak hemen geri çekildi. Madam ile yalnız kalmıştık. Kalplerimiz dolup taşıyordu. Aşkımızdan uzun uzun bahsedip içimizi döktük.

Madam Lalande İngilizceyi yazdığından bile daha az konuşuyordu. Bu yüzden Fransızca konuşmak zorundaydık. Aşka çok uygun olan bu güzel dille ateşli doğamın aceleciliğini birleştirip, olabildiğince kibar bir şekilde ona hemen evlenme teklif ettim.

Bu sabırsızlığım karşısında gülümsedi. Bana her şeyin bir yeri ve zamanı olduğunu, aceleciliğin hiçbir şey kazandırmayacağını söyledi. Arkadaşlarıma onunla tanışmak istediğimi düşün-

cesizce söylediğimi fark etmişti. Böylece henüz tanışmadığımızı belli etmiştim. Böylece ilk ne zaman tanıştığımızı gizleme imkânımız kalmamıştı. Sonra kıpkırmızı kesildi ve daha yeni tanıştığımızı söyledi. Hemen evlenmemiz son derece uygunsuz – yakışıksız – *outre* olurdu. Bunu öyle hoş bir *naïvete* ile söylemişti ki, üzülmeme karşın ikna oldum. Beni gülerek düşüncesizlikle – ihtiyatsızlıkla suçlayacak kadar ileri gitti. Onu aslında tanımadığımı – beklentilerini, ilişkilerini, toplumsal konumunu hiç bilmediğimi anımsattı. Derin derin iç geçirerek bana teklifimi tekrar düşünmem için yalvardı. Hislerimin aşk değil hoşlanma – gerçekleşmesi imkânsız bir hayal – anlık bir düş ya da fantezi – yüreğimden çok hayal gücümden kaynaklanan temelsiz ve çürük bir kurgu olduğunu söyledi. Bunları o tatlı alacakaranlık kararırken ve bizi giderek karanlığa gömerken söyledi. Sonra, bir perininkini andıran eliyle bana hafifçe dokunarak, söylediği her şeyi bir anda, tatlı bir şekilde çürütüverdi.

Elimden geldiğince – gerçek bir âşık gibi karşılık verdim. Uzun uzun konuştum. Aşkımdan, sadakâtimden – onun güzelliğinden ve benim hayranlığımdan ısrarla bahsettim. Son olarak da âşıkların yoluna çıkan engelleri – gerçek aşkın yolunun asla engebesiz olmadığını – bu yüzden o yolu gereğinden fazla uzatmanın açıkça tehlikeli olduğunu ikna edici bir ateşlilikle vurguladım.

Bu son sözlerim onu biraz yumuşatmış gibiydi. Ama yine de henüz üstünde doğru dürüst düşünmediğimden emin olduğu bir engelin varlığından bahsetti. Bu hassas – özellikle bir kadın için çok hassas bir noktaydı. Bundan bahsederken kendi duygularını feda etmiş oluyordu. Ama *benim* için her şeyi feda edebilirdi. *Yaş* meselesinden bahsetti. Aramızdaki yaş farkının gerçekten – gerçekten farkında mıydım? Bir kocanın karısından birkaç

yaş – hatta on beş–yirmi yaş – büyük olması dünyanın gözünde kabul edilebilir, hatta uygun bir şeydi. Ama o bir kadının *asla* kocasından yaşlı olmaması gerektiğine inanmıştı hep. Ne yazık ki bu anormal tutarsızlığa sık sık rastlanıyordu! Bu evlilikler mutsuzluk getirirdi. Benim yirmi iki yaşında olduğumun farkındaydı. Ama ben Eugénie'imin benden ne kadar yaşlı olduğunun farkında *değildim* galiba.

Bütün bunları öyle soyluca – öyle içten bir vakarla söylüyordu ki, beni mest etti – büyüledi – zincirlerimi bir daha asla çözülmeyecek şekilde perçinledi. Sevinçten içim içime sığmıyordu; kendimi zor zaptediyordum.

"Eugénie, tatlım," diye haykırdım. "Neler söylüyorsun? Evet, yaşça benden biraz büyüksün. Ama ne olmuş yani? Dünyanın gelenekleri saçmalıktan başka bir şey değil. Bizim gibi sevenler için bir yıl ya da bir dakika ne fark eder? Yirmi iki yaşında olduğumu söylüyorsun. Evet, hatta yirmi üçümde sayılırım. Sen ise Eugénie, hayatım, bence en fazla – bence en fazla – en fazla – en – fazla – en – fazla –"

Burada bir an sustum. Madam Lalande'ın sözümü kesip gerçek yaşını söylemesini bekliyordum,. Ama Fransız kadınları genellikle dolambaçlı yolları tercih eder. Utandırıcı bir soruya mutlaka işlerine gelen şekilde karşılık verirler. Eugénie de son birkaç dakikadır göğsünde bir şeyler aramaktaydı. Sonunda yere, çimenlerin arasına bir minyatür düşürdü. Hemen eğilip onu aldım ve kendisine uzattım.

"Sizde kalsın!" dedi, en çekici gülümsemelerinden biriyle. "Lütfen sizde kalsın. Gerçi beni olduğumdan güzel gösteriyor ama... Bu arada arkasını okursanız belki sorunuzun cevabını orada bulursunuz. Hava epey kararda – ama sabahleyin bakabilirsiniz. Bu arada bu gece kavalyem olmanızı istiyorum. Arka-

daşlarımla küçük bir müzik *levée*si düzenliyoruz. Birbirinden güzel şarkılar dinleyeceksiniz. Biz Fransızlar Amerikalılar kadar resmiyet meraklısı değilizdir. Sizi eski bir arkadaşım olarak tanıtıp içeri sokmam çok kolay olacak."

Sözünü bitirince koluma girdi. Onu evine götürdüm. Burası oldukça güzel bir köşktü. İçinin de zevkli döşenmiş olduğunu düşünüyorum. Ama bu konuda kesin bir şey söyleyemem, çünkü köşke vardığımızda hava yeni kararmıştı; Amerika'da yüksek sosyetedekilerin köşklerinde yazları, günün o en hoş saatinde genellikle ışık yakılmaz. Gelişimizden bir saat kadar sonra ana oturma odasında tek bir abajur yakılınca bu odanın son derece zevkli, hatta görkemli bir tarzda döşenmiş olduğunu gördüm gerçi, ama süitin diğer iki odası (ki davetlilerin çoğu bu iki odadaydı) tüm akşam boyunca oldukça hoş bir loşluk içindeydi. Partidekilere aydınlık ve karanlık arasında seçim yapma fırsatı vermek oldukça yerinde bir âdettir ve denizaşırı dostlarımızın yapabileceği en iyi şey de bunu hemen benimsemekti.

O akşam hayatımın kesinlikle en güzel akşamıydı. Madam Lalande arkadaşlarının müzik kabiliyetini abartmamıştı. Dinlediğim şarkıların daha güzellerini sadece Viyana'da işitmiştim. Enstrüman çalan pek çok kişi vardı ve hemen hepsi üstün yetenekliydi. Vokalistler genelde kadındı ve hepsi de çok iyi şarkı söylüyordu. Sonunda herkes "Madam Lalande"ın şarkı söylemesini istedi. Yanımda, bir koltukta oturan Madam Lalande hiç nazlanmadan hemen ayağa kalktı ve operadaki arkadaşı ve bir-iki bayla birlikte ana oturma odasına gidip piyanonun başına oturdu. Ona ben de eşlik etmek istiyordum, ama evdekilere nasıl tanıtıldığımı göz önüne alarak oturduğum yerde dikkat çekmeden kalmamın daha iyi olacağına karar verdim; şarkı söylemesini dinlesem de, izleme zevkinden mahrum kalmış oldum

böylece.

Herkesi anında etkilemişti – ama bendeki etkisi daha da fazlaydı. Nasıl anlatsam bilmiyorum; evet, ona âşık olmamın da payı vardı, ama esas olarak onun son derece duyarlı bir şarkıcı olduğunu hissetmemden kaynaklanıyordu. Hiçbir sanatçı kendini ondan daha coşkulu bir şekilde *ifade* edemezdi. Otello'daki romansı nasıl okuduğu – Capuletti'deki *"Sul mio sasso,"*[79] sözünü nasıl telaffuz ettiği hâlâ hatırımda. Pes tonları inanılmazdı. Sesiyle üç oktav inip çıkabiliyordu; kontralto Re'den üst Re sopranoya kadar. San Carlos'u doldurabilecek kadar güçlü bir sesi olmasına karşın, en zor vokal besteleri hiç hatasız okuyordu. Perdelerde, kadanslarda, *fiorituri*lerde rahatça inip çıkıyordu. Somnambula'nın finalinde şu sözleri son derece etkileyici bir şekilde okudu:

Ah! Non guinge uman pensiero
Al contento ond 'io son piena.[80]

Malibran'ı taklit ederek Bellini'nin cümlesini değiştirmiş, böylece sesini tenor Sol'e kadar alçaltabilmişti. Sonra ani bir geçişle üç perde yukarıdaki Sol'e çıktı, aradaki iki tam perdeyi atlayarak.

Bu mucizevi performanstan sonra piyanonun başından kalkıp tekrar yanıma oturdu. Ona performansı karşısında büyülendiğimi hararetle anlattım. Şaşkınlığımdan bahsetmedim, ama aslında gerçekten şaşırmıştım. Çünkü konuşurken sesi hafifçe titrediğinden (bu zayıflıktan çok kararsızlıktan kaynaklanıyor gibiydi), şarkı söylemekte pek başarılı olamayacağını sanmıştım.

Artık uzun uzun, açıkça, aralıksızca konuşuyorduk. Bana çocukluğumu anlattırdı ve söylediğim her şeyi can kulağıyla din-

ledi. Hiçbir şeyi gizlemedim – çünkü buna hakkım olmadığına inanıyordum. Beni seviyoı ve bana güveniyordu. Onun yaş gibi hassas bir mesele konusundaki açıksözlülüğünden cesaret alarak çok sayıda ufak tefek kusurlarımdan büyük bir açıklıkla bahsettim. Bununla da kalmayıp ahlaki, hatta fiziksel kusurlarımı da anlattım; ki bunları anlatmak, daha da güç olduğundan, aşkın daha da kesin kanıtıdır. Okuldaki düşüncesizliklerimden – aşırılıklarımdan – içki âlemlerinden – borçlarımdan – çapkınlıklarımdan bahsettim. Hatta bir zamanlar başıma bela olan öksürük nöbetlerini – kronik romatizmamı – kalıtımsal bir gut hastalığından biraz muzdarip olduğumu – ve son olarak da gözlerimin, bunu özenle gizlememe karşın epey bozuk olduğunu birer birer anlattım.

"Bu son söylediğin şey," diye güldü Madam Lalande, "kesinlikle son derece patavatsızca bir itiraf. Çünkü bunu söylemesen kesinlikle anlayamazdım. Bu arada," diye devam etti (yanakları birden kıpkırmızı kesilmişti; odanın loşluğunda bile seçiliyordu) "bu arada, *mon cher ami*, boynumdan sarkan şu küçük oküler aleti hatırlıyor musun?"

Konuşurken beni operada şaşkına çevirmiş olan o çifte camlı monoklu parmaklarının arasında evirip çeviriyordu.

"Evet! Çok iyi hatırlıyorum," diye haykırdım, monoklu incelemem için bana uzatan zarif eli tutkuyla sıkarak. Oldukça karmaşık ve mükemmel bir aletti bu. Telkâri ve kabartma süslemeleri muhteşemdi. Üstündeki parlak mücevherlerin çok değerli olduğunu o loş ortamda bile görebilmiştim.

"*Eh bien! Mon ami*," diye devam etti, beni çok şaşırtan *empressement* bir edayla. "*Eh bien! Mon ami*, benden paha biçilmez olduğunu düşündüğünüz bir lütufta bulunmamı istiyorsunuz. Yarın sizinle evlenmem için yalvarıyorsunuz. Bu yakarışlarınıza –

ve kalbimin sesine – kulak verirsem, benim de sizden küçük, küçücük bir iyilik istemeye hakkım olmaz mı?"

"Ne istersen yaparım!" diye öyle bir haykırdım ki, az kalsın herkesin dikkatini üstümüze çekiyordum. Zaten onlar olmasa hiç düşünmeden Madam Lalande'ın ayaklarına kapanacaktım. "Ne istersen yaparım aşkım, Eugénie'im, hayatım! Ne istersen! Söyle yeter!"

"Öyleyse beni elde ettin demektir *mon ami*," dedi. "Sonunda itiraf ettiğin şu küçük hastalık – fizikselden çok zihinsel olan o küçük hastalık – bence gerçek doğanın soyluluğuna hiç yakışmıyor. Açık kalpliliğinle hiç uyuşmuyor. İzin verirsen daha da ileri gideyim – bence başını eninde sonunda belaya sokacak. Senden gözlerinin bozuk olduğunu gizlemekten vazgeçmeni istiyorum. Bunu benim için yap. Gözleri bozuk olanlar gözlük kullanır. Sen bunu reddetmekle gözlerinin bozuk olduğunu da reddetmiş oluyorsun. Bu yüzden lütfen beni anla ve gözlük tak. Hayır, sus! Bunu *benim için yapacağını* biliyorum. Elimde tuttuğum şu küçük oyuncağı al. Görmeyi son derece kolaylaştırmasına karşın, mücevher olarak pek değerli sayılmaz. Şöyle – ya da şöyle yaparsan gördüğün gibi gözlük şekline sokup takabilirsin. Ya da yelek cebinde monokl olarak taşıyabilirsin. Ama onu gözlük olarak kullanmanı istiyorum. Bunu *benim için* yapacağını biliyorum."

Bu talep –itiraf etmeli miyim?– kafamı allak bullak etmişti. Ama öyle bir şekilde söylenmişti ki, reddetmem imkânsızdı elbette.

"Peki!" diye haykırdım, elimden geldiğince ateşli görünmeye çalışarak. "Peki! Seve seve kabul ediyorum. Sana bütün hislerim feda olsun. Bu gece bu monoklu, bir monokl *olarak* kalbimin üstünde taşıyacağım. Ama sana karım deme hazzını tadacağım sa-

bahın ilk ışıklarında onu – burnumun üstüne koyacağım ve, pek romantik ve şık olmasa da, kesinlikle daha faydalı olacağını bildiğim bu yerde sürekli taşıyacağım. Senin için.

Sonra ertesi günün hazırlıkları üstüne konuştuk. Nişanlımdan Talbot'un şehre yeni gelmiş olduğunu öğrendim. Onu hemen gidip almalı ve bir arabayla getirmeliydim. *Soirée* ikiden önce dağılmazdı. Araba ikide kapının önünde olmalıydı. Madam L. çıkanların arasına karışıp o hengâmede fark edilmeden rahatça arabaya binebilirdi. Sonra hemen bizi bekleyen bir papazın evine gidecektik. Orada evlenecek, Talbot'u evine bırakacak ve Doğu'ya kısa bir yolculuğa çıkacaktık. İnsanların ne diyeceği umurumuzda değildi.

Bütün bunları planladıktan sonra hemen kalkıp Talbot'u aramaya gittim. Ama yolda kendime engel olamadım ve minyatüre bakmak için bir otele girdim. Bunu yapmak için gözlüğü taktım. Karşımdaki yüzün güzelliği şaşırtıcıydı! Ah o iri parlak gözler! O mağrur Yunanlı burnu! O kara, uzun bukleler! "Ah!" dedim baygın baygın. "Sevgilime de bu yüz yakışır!" Arkasını çevirince "Eugénie Lalande – yirmi yedisinden yedi ay almışken" yazısını gördüm.

Talbot'u evinde buldum ve hemen muhteşem haberi verdim. Başta çok şaşırdı tabii, ama sonra beni hararetle kutladı ve elinden gelen her türlü yardımı yapacağına söz verdi. Kısacası planladığımız her şeyi harfiyen gerçekleştirdik. Ertesi sabah ikide, evlendirilmemizden on dakika sonra küçük bir at arabasında, yanımda Madam Lalande'la –yani Bayan Simpson'la– oturuyordum. Şehirden hızla, kuzeydoğu yönünde çıkıyorduk.

Talbot bütün gece uykusuz kalacağımız için önce C——'ye, şehirden yirmi mil kadar uzaktaki bir köye uğramamızı, kahvaltı etmemizi ve biraz dinlenmemizi, yola ondan sonra devam et-

memizi tavsiye etmişti. Bu yüzden arabamız saat tam dörtte köy otelinin önünde durdu. Sevgili karımın arabadan inmesine yardım ettikten sonra hemen kahvaltı siparişi verdim. Bizi küçük bir salona soktular ve burada oturup beklemeye başladık.

Hava ağarmaya başlamıştı. Yanımdaki meleğe büyülenmiş gibi bakarken aklımdan bir düşünce geçti: Güzeller güzeli Madam Lalande'ı, onunla tanıştığımdan beri ilk kez gün ışığında yakından görüyordum.

"Ve şimdi, *mon ami,*" diyerek elimi tuttu, beni daldığım bu düşüncelerden çekip alarak, "ve şimdi, *mon cher ami*, artık ayrılmaz şekilde bütünleştiğimize göre – tutkulu yakarışlarına karşılık verdiğime ve anlaşmamızın bana düşen kısmını yerine getirdiğime göre – umarım senin de bana yapacak küçük bir iyiliğin – yapacağına söz verdiğin küçücük bir iyilik olduğunu unutmamışsındır. Ah! Bir düşüneyim! Hatırlayayım! Evet, Eugénie'ine dün gece verdiğin sözü kelimesi kelimesine hatırlıyorum. Dinle! Şöyle demiştin: 'Peki! Seve seve kabul ediyorum! Sana bütün hislerim feda olsun. Bu gece bu monoklu, bir monokl *olarak* kalbimin üstünde taşıyacağım. Ama sana karım deme hazzını tatacağım sabahın ilk ışıklarında, onu – burnumun üstüne koyacağım ve, pek romantik ve şık olmasa da, kesinlikle daha faydalı olacağını bildiğim bu yerde sürekli taşıyacağım. Senin için.' Sözlerin aynen böyleydi, değil mi sevgili kocacığım?"

"Evet," dedim. "Kusursuz bir hafızan var Eugénie, güzelim, seni temin ederim ki verdiğim o küçük sözden dönmek niyetinde değilim. Bak! Bak da gör! Yakıştı – değil mi?" Gözlük şekline getirdiğim aleti büyük bir dikkatle takmıştım. Madam Lalande başlığını düzeltti, kollarını kavuşturdu, sandalyesinde dimdik oturdu ve kaskatı kesildi. Ne yalan söyleyeyim, pek hoş bir manzara değildi bu.

"Aman Tanrım!" diye haykırdım, neredeyse gözlüğün kenarı daha burnuma değer değmez. "*Tanrım!* Aman Tanrım! Bu gözlüğün *nesi* var?" Gözlüğü hemen çıkarıp ipek bir mendille özenle sildim ve tekrar taktım.

Ama ilk seferki gibi, yine beni şaşırtan bir şey görmüştüm. Bu kez şaşkınlığım afallamaya dönüştü. Öyle afallamıştım ki, dehşete kapılmıştım diyebilirim. Iğrenç olan her şey adına, bu ne demek oluyordu? Gözlerime inanabilir miydim? *Inanabilir* miydim? Bütün mesele buydu. Şu – şu – *allık* mıydı? Ve şunlar – şunlar – Eugénie Lalande'ın yüzündeki *kırışıklar* mıydı? Ve ah! Jüpiter ve irili ufaklı tüm tanrılar adına! Dişlerine ne – ne – ne – *ne* olmuştu? Gözlüğü hiddetle yere atıp parçaladım ve ayağa fırlayıp ellerimi belime koyarak Bayan Simpson'ın karşısında durdum. Öfkeyle sırıtıyordum. Ama bir yandan da dehşet ve hiddetten dona kalmıştım.

Madam Lalande'ın –yani Bayan Simpson'ın– İngilizce'yi yazdığından bile daha az konuştuğunu söylemiştim. Bu yüzden genelde pek İngilizce konuşmazdı. Ama öfke bir kadına her şeyi yaptırır. O sırada Bayan Simpson'ın iyi bilmediği bir dilde konuşmaya kalkmasına yol açtı.

"Piki Mösyö!" dedi, beni dakikalarca hayretler içinde inceledikten sonra, "Piki Mösyö! Nulmuş yani? Nuldu şimdi? Ne şaştın? Madem beenmiyodun niye aldın?"

"Seni cadı!" dedim öfkeyle. "Seni – seni – seni rezil, adi kocakarı!"

"Kocakağı mı? Ben mi? Ben *yok* öyle çok yaşlı olmak! Ben vağ olmak sadece seksen iki yaşında."

"Seksen iki mi!" diye haykırdım, sendeleyerek duvara doğru gerilerken. "Seksen iki milyon habeş maymunu adına! Minyatürde 'yirmi yedisinden yedi ay almışken' diyordu!"

"Evet! Öyle! Kesinlikle! Ama o poğtğe yapıldı elli beş yıl önce. İkinci kocamla, Mösyö Lalande'la evlendiğimde, ben yaptırdı poğtğeyi ilk kocamdan, Mösyö Moissart'dan kızım için."

"Moissart mı!" dedim.

"Evet, Moissart," dedi, telaffuzumla alay ederek. Doğrusu pek iyi telaffuz edememiştim. "Eee? Nulmuş de Moissart'a? Onun hakkında ne biliyon?"

"Hiçbir şey, seni yaşlı, korkunç yaratık! Hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Atalarımdan birinin de soyadı Moissart'tı, o kadar."

"Moissart'ın nesi vağ? Çok *iyi* biğ soyadı. Voissart da – bu da çok iğidir. Kızım, Matmazel Moissart, vağ evlenmek Mösyö Voissart'la. İkisinin de soyadı çok saygın."

"Moissart mı!" diye haykırdım. "Ve Voissart mı! Ne – ne demek istiyorsun?"

"Ne dimek mi istiyoğum? Moissart ve Voissart diyoğum. Bu arada Croissart'la Froissart da vağ tabii. Onlağdan da bahsetmeliyim. Kızının kızı, Matmazel Voissart vağ evlenmek Mösyö Croissart'la. Sonğa kızının torunu Matmazel Croissart vağ evlenmek Mösyö Froissart'la. Şimdi sen vağ *bu* ismi de *kötülemek* heğalde!"

"Froissart mı!" dedim. Gözlerim kararıyordu. Bayılacak gibiydim. "Moissart, Voissart, Croisart ve Froissart mı dedin?"

"Evet," diye yanıtladı, sandalyesinin arkalığına yaslanıp bacaklarını dümdüz uzatarak. "Evet, Moissart, Voissart, Croisart ve Froissart. Ama Mösyö Froissart, nasıl değsiniz, aptalın tekiydi. Senin gibi salaktı. Çünkü bu aptal Amérique'ya gelmek için *la belle France*'ı teğk etmiş. Buğaya gelince de *çok* aptal, *çok çok* aptal biğ oğlu olmuş. Öyle duydum. Ğeğçi ben yok henüz onunla tanışmak. Ağkadaşım Madam Stephanie Lalande da yok onunla tanışmak. Adı Napoleon Bonaparte Froissart. Şimdi sen vağ *bu*

ismi de *kötülemek*."

Bu konuşma ya uzunluğundan, ya da içeriğinden dolayı Bayan Simpson'ı epey heyecanlandırmıştı. Konuşmasını bitirince büyük bir çabayla doğruldu ve birden ayağa fırladı. Kalkarken iri takma göğüsleri yere düştü. Ayağa kalkınca dişlerini gıcırdattı, elini kolunu salladı, kollarını sıvadı, yumruğunu burnumun dibinde salladı ve son olarak da başındaki başlığı çekip aldı. Onunla birlikte son derece güzel siyah saçlarla bezeli değerli peruğunu da çıkarmıştı. Başlığı ve peruğu haykırarak yere fırlattı ve üstlerinde müthiş bir neşe ve öfkeyle bir fandango dansı yaptı.

Ben ise onun boşalttığı sandalyeye çökmüştüm. "Moissart ve Voissart!"diye mırıldanıyordum düşünceli bir şekilde, o dönerken – "Croissart ve Froissart!" – yine dönüyordu – "Moissart ve Voissart ve Croissart ve Napoleon Bonaparte Froissart! Seni anlatılamayacak kadar iğrenç yaşlı yılan seni, bu *ben*im – bu *ben*im – duyuyor musun? – Bu *ben*im?" Avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım. "Bu *b-e-e-e-n*im! Ben Napoleon Bonaparte Froissart'ım! Tanrım, büyük-büyük-büyükannemle evlenmişim!"

Bayan Eugénie Lalande, *yani* Simpson –önceden de Moissart– aslında benim büyük-büyük-büyükannemdi. Gençliğinde güzeldi. Seksen iki yaşında bile genç kızlığındaki heybetli endamını, başının heykelsi biçimliliğini, gözlerinin güzelliğini ve Yunanlı burnuna hâlâ koruyordu. Bu fiziksel özellikleri ve incilerin, pudraların, allıkların, takma saçların, takma dişlerin, takma *tournure*ların ve Paris'in en becerikli güzellik uzmanlarının sayesinde hâlâ o Fransız metropolünün *en peu passées* güzellerden biri olarak kabul ediliyordu. Aslında bu konuda meşhur Ninon de L'Enclos'la boy ölçüşebilirdi.

Çok zengindi ve ikinci kez çocuksuz bir dul olarak kalınca

Amerika'daki akrabasını, yani beni hatırlamıştı. Beni varisi yapmak için yanma ikinci kocasının uzak bir akrabasını, son derece güzel bir kadın olan Madam Stephanie Lalande'ı alarak Birleşik Devletlere gelmişti.

Operada büyük-büyük-büyükannem ona baktığımı fark etmişti. Monokluyla beni inceleyince kendisine benzediğimi görerek şaşırmıştı. Varisinin şehirde olduğunu zaten biliyordu. Hemen araştırma yapmaya başlamıştı. Yanındaki adam kim olduğumu biliyordu ve ona söylemişti. Bunu öğrenince beni tekrar, bu kez daha dikkatle incelemeye koyulmuştu. Bu incelemenin beni nasıl heyecanlandırdığını ve taşkınlıklara sevk ettiğini ayrıntılarıyla anlattım zaten. Eğilip ona selam verince, tuhaf bir rastlantı eseri kimliğini öğrenmiş olduğumu zannedip selamıma karşılık vermişti. Oysa ben gözlerimin bozukluğu ve makyaj sanatı yüzünden o tuhaf kadının yaşı ve güzelliği konusunda yanılmıştım. Talbot'a kim olduğunu sorduğumda, yanındaki genç kadından bahsettiğimi sanmış ve bana doğruyu, yani onun "meşhur dul Bayan Lalande" olduğunu söylemişti.

Ertesi sabah büyük-büyük-büyükannem yolda Talbot'la karşılaşmıştı. Paris'ten eski bir tanıdığıydı. Doğal olarak benden bahsetmeye başlamışlardı. Talbot gözlerimin bozuk olduğunu açıklamıştı. Meğer gözlerimin bozuk olduğunu herkes biliyormuş, ama ben bundan habersizmişim. Yaşlı akrabam onun kim olduğunu bildiğimi sanmakla yanıldığını, aslında bir tiyatroda tanımadığım yaşlı bir kadına açıkça kur yaparak kendimi rezil ettiğimi anlamıştı. Bu ihtiyatsızlığımdan dolayı beni cezalandırmaya karar vermişti. Talbot'la bir plan yapmışlardı. Beni onunla tanıştırmamak için kasıtlı olarak benden kaçmıştı. Ben sokaklarda soru sorarken herkes "güzel dul Madam Lalande'dan" bahsettiğimi sanmıştı elbette. Böylece Talbot'un kaldığı otelden çık-

tıktan kısa süre sonra karşılaştığım o üç adamın sözleri ve Ninon de L'Enclos'a yaptıkları gönderme açıklığa kavuşuyordu. Madam Lalande'ı gündüz vakti yakından görme fırsatım olmamıştı. Müzik *soirée*sinde de, gözlük kullanmamak konusundaki salakça zaafımdan dolayı yaşını anlayamamıştım. "Madam Lalande"dan şarkı söylemesi istendiğinde, kastedilen genç duldu. Şarkıyı söyleyen de aslında oydu. Büyük-büyük-büyükannem oyunu sürdürmek için aynı anda kalkıp onunla birlikte ana oturma odasındaki piyanonun başına gitmişti. Peşinden gitmeye kalksam bana bunun yakışıksız olduğunu söyleyecek, yerimde kalmamı isteyecekti. Ama saggörülü davrandığımdan buna gerek kalmamıştı. Hayran kaldığım bütün o şarkıları, sevgilimin genç olduğu konusundaki inancımını pekiştiren o şarkıları söyleyen aslında Madam Stephanie Lalande idi. Monoklün hediye edilmesinin sebebi beni iyice alaya almaktı. Böylece beni yapmacıklı tavırlarım konusunda azarlama fırsatı bulmuştu. Yaşlı kadın o aletin camlarını benim yaşıma daha uygun camlarla değiştirmişti tabii. Aslında bana tam uyuyorlardı.

Papaz ise aslında papaz filan değil, Talbot'un bir arkadaşıydı. Ama kusursuz bir araba kullanıcısıydı. Papaz cüppesini çıkardıktan sonra bir palto giymiş ve o "mutlu çifti" taşıyan kiralık atlı arabayı kullanıp şehir dışına çıkarmıştı. Talbot da yanında oturmuştu. O iki alçak otelin arka salonundaki yarı-açık bir pencereden o dramanın *dénouement*ini sırıta sırıta izlemişti. Sanırım ikisini de düelloya davet etmem gerekecek.

Ama sonuçta büyük-büyük-büyükannemin kocası *değilim*. Bu içimi öyle rahatlatıyor ki anlatamam. Ama şimdi öteki Madam Lalande'ın *kocasıyım*. Yaşlı akrabam ölümü halinde –ölürse tabii– beni tek varisi yapmakla kalmadı, aynı zamanda Madam Lalande'la aramı da yaptı. Sonuçta: Artık *billets doux*'lara[81]

paydos diyorum ve beni GÖZLÜKSÜZ gören kimse asla olmayacak.

Balon Şakası

[Norfolk'dan yeni gelen şaşırtıcı haber! – Atlantik üç günde geçildi! Bay Monck Mason uçuş makinesiyle büyük bir başarı kazandı! – Bay Mason, Bay Robert Holland, Bay Henson, Bay Harrison Ainsworth ve dört kişi daha, dümenli balon "Victoria" ile, yetmiş beş saatlik bir hava yolculuğundan sonra Güney Carolina, Charleston civarındaki Sullivan Adası'na ulaştı! Yolculuğun tüm ayrıntılarını veriyoruz!]

(Büyük punto manşetle verilen bu *jeu d'esprit* [şakadan] haber aslında ilk kez günlük bir gazete olan *New York Sun*'da yayımlandı. Böylece Charleston gazetelerinde yayımlanmasından önceki birkaç saat içinde *quidnunc*lar [işgüzarlar] çoktan haberi alıp yaymışlardı bile. "Haberi veren tek gazete" kapış kapış satılmıştı. Aslında (bazılarının söylediği gibi), "Victoria" bahsedilen o yolculuğu tamamlamadıysa, *niye* tamamlamadığını açıklamak çok zor olacaktır. – POE)

O büyük sorun nihayet çözüldü! Gökyüzü de, yeryüzü gibi bilime boyun eğdi ve artık insanoğlunun rahatça kullanabileceği bir anayola dönüşecek. *Atlantik bir balonla geçildi!* Hem de büyük bir zorlukla ya da tehlikeyle karşılaşılmadan – bir makinenin kullanılmasıyla ve yetmiş beş saat gibi, akıl almayacak kadar kısa bir sürede! Charleston, G. C.'daki bir muhabirimiz sayesinde bu son derece olağanüstü yolculuğu ayrıntılarıyla aktarıyo-

ruz. Yolculuk bu ayın 6'sında, saat 11'de başladı ve 9'unda, saat 14'de tamamlandı. Yolculuğa katılanlar Sir Everard Bringhurst; Lord Bentinck'in yeğeni Bay Osborne; tanınmış havacılar Bay Monck Mason ile Bay Robert Holland; "Jack Sheppard" vs.'nin yazarı Bay Harrison Ainsworth; başarısız bir uçan makinenin tasarımcısı olan Bay Henson ve Woolwich'li iki denizci olmak üzere toplam sekiz kişiydi. Aşağıda verdiğimiz ayrıntılar her açıdan kesinlikle doğru ve güvenilirdir, çünkü Bay Monck Mason ile Bay Harrison'ın ortaklaşa tuttuğu günlükten, küçük istisnalar dışında, kelimesi kelimesine aktarılmıştır. Muhabirimiz bu baylara, kendisine büyük bir nezaketle balon, yapısı ve diğer ilginç konular hakkında yaptıkları sözlü açıklamalar için minnettardır. Elimize geçen el yazmasını sadece muhabirimiz Bay Forsyth'in aceleyle yazdıklarını düzeltip okunur bir hale getirecek şekilde değiştirdik.

BALON

Son zamanlardaki iki başarısız deneme –Bay Henson ile Sir George Cayley'ninkiler– halkın hava yolculuğuna olan ilgisini epey azaltmıştı. Oysa Bay Henson'ın projesi ilk başta bilim adamları tarafından oldukça akla yakın bulunmuştu. Bu proje yüksek bir yerden dış bir güçle yola çıkarılan eğri bir yüzeyin, yel değirmeni kanadını andıran ve sürekli dönen pervane kanatları sayesinde uçabileceği ilkesi üstünde temellenmişti. Ama Adelaide Galeri'sinde maketlerle yapılan tüm deneylerde, bu pervanelerin dönüşünün makineyi ilerletmek bir yana, uçmasını engellediği görülmüştü. Tek itici etkisi eğri maketin düşüşünü *hızlandırmaktı*. Bu hızlandırma etkisi pervaneler dönmezken makineyi daha uzağa götürüyordu. Bu da ne kadar kullanış-

sız olduklarını kanıtlıyor. Makineyi iten, aynı zamanda da *havada tutan* bir güç olmazsa, alet kaçınılmaz olarak düşer. Bu gerçek Sir George Cayley'yi, bağımsız bir havalandırıcı gücü olan bir makineye –yani bir balona– pervane ekleme fikrine yöneltti. Bu, yeni bir fikir olmasa da, Sir George'un onu uygulama tarzı yeni ve orijinaldi. İcadının bir modelini Politeknik Enstitüsü'nde sergiledi. Bu icattaki itici güç dönen dört pervaneden geliyordu. Ama balonu ilerletmekte ya da havalanmasına yardım etmekte etkisiz kaldıkları görüldü. Böylece bu proje tamamen başarısız olmuştu.

"Tam bu sırada Bay Monck Mason (1837'de 'Nassau' balonuyla Dover'den Weilburg'a yaptığı yolculuk epey ses getirmişti) Arşimet pervanesi ilkesini havada bir itici güç olarak kullanma fikrini ortaya attı. Bay Henson ile Sir George Cayley'nin denemelerinin pervaneler arasındaki boşluklar yüzünden başarısız olduğunu anlamıştı. Yaptığı modeli ilk kez Willis's Rooms'da sergiledi, ama sonra Adelaide Galerisi'ne götürdü.

"Sir George Cayley'nin balonu gibi bu da elipsoitti. Boyu dört metre on santim, yüksekliği iki metreydi. Yaklaşık üç yüz yirmi kadem küplük gaz kapasitesi vardı. Saf hidrojen konulursa ilk şişirilişinde, yani gaz bozulmadan ya da kaçmadan önce, dokuz buçuk kilo taşıyabiliyordu. Makinenin toplam ağırlığı yedi kilo yedi yüz gramdı. Geriye yaklaşık iki kilo kalıyordu. Balonun altında, ortasına rastlayan kısımda hafif tahtadan yapılma, iki metre yetmiş santim uzunluğunda bir kasnak balona alışılmış şekilde halatlarla bağlanmıştı. Bu kasnağa bir sepet asılıydı.

"Pervanenin yapısı şöyle: Kırk beş santim uzunluğundaki pirinç bir milin içinden çelik teller geçilir. Bu teller uçta mile on beş derece açılı halkalar oluşturacak şekilde kıvrılır. Halkalar düz tellerle desteklenerek sağlamlaştırılır. Böylece pervanenin

iskeleti oluşmuş olur. Bunun üstü düz bir yüzey oluşturacak şekilde yağlı ipek şeritlerle kaplanır. Pervane ekseninin her iki ucu kasnaktan inen boş pirinç borular tarafından desteklenir. Bu boruların alt uçlarında eksenin dönmesini sağlayan delikler vardır. Eksenin balon sepetine yakın olan ucundaki çelik bir mil pervaneyi sepetin içindeki bir döndürme aletine bağlar. Bu alet sayesinde pervane büyük bir hızla döner ve balonun ilerlemesini sağlar. Dümen sayesinde balon istenen yöne çevrilebiliyordu. Döndürme aleti boyutlarına oranla oldukça güçlüydü. Başlangıçta on santim çapındaki yirmi kiloluk bir top namlusunu kaldırabilmiş, hızlandıkça gücü daha da artmıştı. Toplam ağırlığı üç kilo sekiz yüz gramdı. Dümen hafif bambudan yapılmış, ipekle kaplanmıştı. Üstüne deri gerilmiş raket şeklindeydi. Doksan santim uzunluğunda ve en geniş yerinde otuz santim enindeydi. Ağırlığı yaklaşık altmış gramdı. *Düz* tutulabiliyor, yukarı aşağı ve sağa sola çevrilebiliyordu. Böylece havacı, havanın eğik pozisyonda gösterdiği direnci herhangi bir yere aktarabiliyor ve balonun zıt yönde gitmesini sağlıyordu.

"Bu model (zamanımız olmadığından ne yazık ki çok az bahsedebildik) Adelaide Galeri'sinde denendi ve saatte beş millik bir hıza ulaştı. Ama ne gariptir ki Bay Hanson'ın daha önceki karmaşık makinesinden çok daha az ilgi çekti. Çünkü insanlar basit şeylere ilgi duymaz. Hava yolculuğunun başarılması için son derece çetrefil bir dinamik ilkesinin son derece karmaşık bir şekilde uygulamaya geçirilmesi gerektiği yaygın bir kanıydı.

"Ancak Bay Mason icadının başarısından öyle memnun kalmıştı ki, hemen mümkünse uzun bir yolculukta kullanılabilecek bir balon yapmaya girişti. İlk hedefi daha önce Nassau balonuyla yaptığı gibi İngiliz Kanalı'nı geçmekti. Bu proje için Sir Everard Bringhurst'den ve Bay Osborne'dan para yardımı istedi. Bu

baylar bilime, özellikle de aerostatiğe olan düşkünlükleriyle ünlüydü. Bay Osborne projenin gizli tutulmasını istedi. Projeden sadece makinenin yapımında (Bay Mason, Bay Holland, Sir Everard Bringhurst ve Bay Osborne'un yönetiminde) çalışan kişilerin haberi vardı. Makine Bay Osborne'un Gallerdeki, Penstruthal civarında bulunan evinde yapıldı. Bay Henson ile arkadaşı Bay Ainsworth'un –ikisinin de maceraya katılmasına karar verilmişti– yolculuktan önceki son Cumartesi balonu görmelerine izin verildi. İki denizcinin niçin gruba dahil edildiğini bilmiyoruz – ama okuyucularımıza bir-iki gün sonra bu olağanüstü yolculuğun bütün ayrıntılarını vereceğiz.

"Balon sıvı lateks kaplı ipekten yapılmıştı. Boyutları devasaydı. 4000 kadem küplük gaz alıyordu. Ama daha pahalı ve kullanışsız olan hidrojenin yerine hava gazı kullanıldığından, balonun tamamen şişirildikten sonraki ilk taşıma kapasitesi 1135 kilodan fazla değildi. Hava gazı hem daha ucuzdur, hem de kolayca elde edilip kullanılabilir.

"Hava gazının aerostatikte kullanımının yaygınlaşmasını Bay Charles Green'e borçluyuz. Onun yaptığı keşiften önce, balonları şişirmek hem çok pahalıya mal oluyordu, hem de başarıdan emin olunamıyordu. Genellikle bir balonu hidrojenle doldurmak için iki-üç gün harcanıyor ve sonunda bu çabalar boşa gidiyordu. Hidrojen çok hafif olduğundan ve havaya çok benzediğinden balondan kolayca kaçabiliyordu. Hava gazıyla doldurulan bir balon altı ay şişkinliğinden bir şey yitirmezken, hidrojenle dolu bir balon için aynı şey altı hafta için bile geçerli olmuyordu.

"Balonun taşıma kapasitesi 1135 kilo, yolculuğa katılacakların toplam ağırlığı ise 550 kilo olarak hesaplanmıştı. Böylece geriye 585 kilo kalıyordu. Bunun 550 kilosu safralar –çeşitli boy-

lardaki torbalara konulmuş ve üstlerine ağırlıkları yazılmıştı–, ipler, barometreler, dürbünler, on beş günlük yiyecek içeren fıçılar, su fıçıları, pelerinler, battaniyeler ve kahve ısıtıcısı (ateş yakmamak gerekirse bunu kömür tozu ve kireçle kullanacaklardı) gibi çeşitli vazgeçilmez şeylere ayrılmıştı. Bütün bunlar (safralar ve birkaç küçük eşya dışında) tepedeki kasnağa asılmıştı. Sepet modeldekine oranla çok daha küçüktü; ve materyali de daha hafif ve görünüşüne göre inanılmayacak kadar dayanıklıydı. Kenarlarının yüksekliği yüz yirmi santim kadardı. Dümen ise modeldekinden çok daha büyükken pervane daha küçüktü. Balonda ayrıca bir kancalı demir ve bir kılavuz halatı bulunuyordu (özellikle kılavuz halatı vazgeçilmeyecek kadar önemliydi). Burada aerostatiğin ayrıntılarını bilmeyen okuyucularımız için kısa bir açıklama yapmak yerinde olacaktır.

"Balon havalanır havalanmaz ağırlığını ve yükselme hızını değiştiren pek çok koşulun etkisi altında kalır. Mesela ipeğin üstünde çiy birikebilir ve bunun ağırlığı yüzlerce kiloyu bulabilir. O zaman safra atılması gerekir, yoksa balon yere inebilir. Safra atıldıktan sonra, güneş açıp çiyi buharlaştırınca ve balondaki gazı genleştirince, balon tekrar hızla yükselmeye başlar. Bu yükselmeyi önlemenin tek yolu supaptan gaz kaçırmaktır (Bay Green kılavuz halatını icat edene dek). Ama ne kadar gaz kaçırılırsa balonun yükselme gücü o kadar azalır. Bu yüzden en iyi yapılmış balon bile kısa süre sonra tüm kaynaklarını tüketip yere iner. Uzun yolculuklarda karşılaşılan en büyük güçlük bu olmuştu hep.

"Kılavuz halatı ise bu sorunu son derece basit bir şekilde halleder. Sepetten sarkıtılan ve yerde sürünen uzun bir halattan ibarettir. İşlevi balonun yüksekliğinin değişmesini engellemektir. Örneğin ipeğin üstünde çiy birikirse ve bunun sonucunda

makine alçalmaya başlarsa, ağırlık artışını telafi etmek için safra atmaya gerek yoktur, çünkü halatın eşit ağırlıktaki bir kısmı yere indirilir. Eğer tam tersine herhangi bir sebepten dolayı balon fazla yükselmeye başlarsa, halatın aynı ağırlıktaki kısmı yerden kaldırılır ve bu ek ağırlık dengeyi tekrar sağlar. Böylece balon fazla yükselip alçalamaz ve hem gazı, hem de safrası elde tutulabilir. Engin su birikintilerinin üstünden geçerken halata içi sudan hafif bir sıvıyla dolu küçük bakır ya da tahta fıçılar bağlamak gerekir. Bunlar halatın suya batmamasını ve tıpkı karadaki gibi işlev görmesini sağlar. Kılavuz halatının bir başka önemli faydası da balonun hangi *yönde* gittiğini göstermektir. Halat ister karada, ister denizde balonun hep *peşinden* gelir. Balon, ilerlerken hep öndedir. Böylece bir pusula sayesinde ya da balonla halatın karşılıklı konumlarına bakılarak, hangi *yönde* gidildiği her zaman anlaşılabilir. Aynı şekilde, halatın makinenin dikey eksen iyle yaptığı açı *hızı* gösterir. Açı yoksa, bir başka deyişle halat dikey olarak sarkıyorsa, balon hareketsiz demektir. Ama açı büyüdükçe, yani balon halatın ucundan uzaklaştıkça hız artıyor demektir.

"Yolcuların ilk hedefi İngiliz Kanalı'nı geçip Paris'in olabildiğince yakınına inmekti. Bu yüzden tedbirli davranıp, tıpkı 'Nassau' yolculuğunda olduğu gibi, yolculuklarının amacını açıklayarak Avrupa'nın her ülkesinden vize almış, böylece her zamanki resmi formalitelerle uğraşmaktan kurtulmuşlardı. Ancak beklenmedik olaylar bu vizeleri gereksiz kıldı.

"Ayın 6'sının şafağında, Bay Osborne'un Kuzey Gallerdeki, Penstruthal'in bir mil uzağındaki evinin avlusunda, balon sessiz sedasız şişirilmeye başlandı. Yediyi on bir geçe bütün kalkış hazırlıkları tamamlanmıştı. Balon yavaşça, ama sabit bir hızla güneye doğru havalandı. İlk yarım saat boyunca pervane ya da dü-

men kullanılmadı. Şimdi Bay Monck Mason ile Bay Ainsworth'un ortaklaşa tuttuğu ve Bay Forsyth'in el yazısıyla kopyaladığı günlüğü veriyoruz. Günlüğün çoğunu Bay Mason yazdı ve Bay Ainsworth her gün notlar ekledi. Bay Ainsworth yolculuğu yakında daha ayrıntılı ve şüphesiz daha ilginç bir şekilde halka anlatacaktır.

"GÜNLÜK

"*6 Nisan Cumartesi.*— Karşılaşabileceğimiz her güçlüğün önlemini geceden aldıktan sonra, bu sabah şafakta balonu şişirmeye başladık. Ama yoğun bir sis katlı ipeğin yapış yapış olmasına yol açmıştı, bu yüzden işimiz on bire kadar bitmedi. Sonra büyük bir sevinçle, yavaşça ama sabit bir hızla havalandık. Kuzeyden esey hafif bir rüzgâr bizi İngiliz Kanalı'na doğru götürüyordu. Beklediğimizden fazla yükseliyorduk. Özellikle tepelerin üstüne çıkıp daha çok gün ışığı almaya başladıktan sonra yükselişimiz iyice hızlandı. Ama maceranın daha başında gaz kaybetmek istemiyordum, bu yüzden şimdilik yükselmeye devam etmemize karar verdim. Kısa süre sonra kılavuz halatımızı yerden tamamen çektik. Ama hâlâ büyük bir hızla yükseliyorduk. Balon hiç sallanmıyordu ve çok iyi durumda görünüyordu. Yola çıktıktan on beş dakika sonra barometreye baktığımızda 4.500 metre yükselmiş olduğumuzu gördük. Hava son derece güzeldi. Altımızdaki yörenin zaten güzel olan manzarası özellikle bulunduğumuz yerden muhteşem görünüyordu. Dağlar arasındaki çok sayıda geçit, yoğun sisle dolu olduğundan ırmaklara benziyordu. Güneydoğuda kümelenmiş çok sayıda zirve ve sarp kayalık Doğu masallarındaki dev şehirleri andırıyordu. Güneydeki dağlara hızla yaklaşıyorduk, ama epey yüksekte olduğumuzdan

onları rahatça geçebilirdik. Birkaç dakika sonra üstlerinde uçuyorduk. Bay Ainsworth ile denizciler bu dağların alçak görünmesine şaşırmışlardı. Çok yüksekteki bir balondan bakıldığında yeryüzündeki yükseltiler daha alçak görünür ve yüzeyler neredeyse düzleşir. Güneye doğru ilerlemeyi sürdürdük ve on bir buçukta İngiliz Kanalı'nı gördük. On beş dakika sonra ise hemen altımızda sahil şeridi uzanıyordu ve denize açılmıştık. O zaman biraz gaz salmaya ve şamandıralı kılavuz halatımızı suya sarkıtmaya karar verdik. Bunu hemen yapınca alçalmaya başladık. Yirmi dakika sonra ilk halat, hemen ardından da ikincisi suya inince alçalışımız durdu. Şimdi hepimiz dümenle pervaneyi denemek istiyorduk. Balonu doğuya, Paris'e doğru yöneltmeye karar verdik. Dümen sayesinde bunu hemen başardık. Şimdi esen rüzgâra neredeyse dik açıda ilerliyorduk tabii. Daha sonra pervaneyi çalıştırdık ve bunun da işe yaradığını, hızımızı arttırdığını görünce sevinç çığlıkları attık. Bir parşömene icadın ilkesini kısaca yazdık ve bunu bir şişeye koyup denize fırlattık. Ama sevincimiz hiç beklenmedik bir kazayla yarıda kesildi. Sepetin arkasındaki pervaneyi döndürme aletine bağlayan çelik çubuk, yanımıza aldığımız iki denizciden birinin bir hareketi yüzünden sepet sallanınca birden yerinden fırladı ve tutmaya fırsat kalmadan pervaneyle birlikte dönmeye başladı. Bütün dikkatimizi onu tekrar ele geçirmeye verdiğimizden doğudan gelen güçlü bir rüzgârın bizi giderek artan bir hızla Atlantiğe sürüklediğini fark etmedik. Birden saatte elli-altmış mil hızla denize doğru gittiğimizi fark ettik. Çubuğu geri alıp nerede olduğumuzu düşünme fırsatı bulduğumuzda Clear Burnu'nda, rotamızın kırk mil kuzeyindeydik. İşte o zaman Bay Ainsworth tuhaf ama bence oldukça mantıklı bir öneride bulundu. Bay Holland da onu hemen destekledi. Önerisi bizi sürükleyen güçlü rüzgârdan faydalan-

mamız ve Paris'e gitmek yerine Kuzey Amerika sahiline ulaşmaya çalışmamızdı. Biraz düşündükten sonra bu cesurca öneriyi onayladım. İki denizcinin dışında (ne tuhaftır ki) itiraz eden olmadı. Ama çoğunlukta olduğumuzdan onları ikna ettik ve yolumuza kararlılıkla devam ettik. Batıya gidiyorduk. Ama denizdeki şamandıralar hızımızı azalttığından ve balon tamamen kontrolümüzde olduğundan, nasılsa istediğimiz kadar yükselip alçaltabilirdik; bu nedenle önce yirmi iki buçuk kiloluk safra attık, sonra da (bir çıkrık kullanarak) halatı tamamen sudan çıkardık. Bu yaptıklarımız hemen sonuç verdi ve birden hızlandık. Rüzgâr sertleştikçe, baş döndürücü bir hızla ilerlemeye başladık. Kılavuz halatı sepetin arkasında bir gemi bayrağı gibi dalgalanıyordu. Sahil kısa sürede gözden kayboldu elbette. Türlü türlü geminin üstünden geçtik. Birkaçı bizimle yarışmaya kalktı. Gemilerde bulunan herkes büyük bir heyecana kapılıyordu. Bu heyecanı biz de paylaşıyorduk. Özellikle iki denizci sanki sarhoş olmuş, bütün kaygı ve korkularını unutmuşlardı. Gemilerden çoğu işaret ateşi açtı; bütün gemilerde bizi bağırarak (seslerini şaşırtıcı bir netlikle işitiyorduk) ve şapkalarıyla mendillerini sallayarak selamlayan insanlar görüyorduk. Bütün günümüz böyle olaysızca geçti. Gece olurken ne kadar yol almış olduğumuzu kabaca hesapladık. En az beş yüz mil, muhtemelen çok daha fazla yol almış olmalıydık. Sürekli çalıştırdığımız pervane bunda etkili olmuştu şüphesiz. Güneş batarken güçlü rüzgâr fırtınaya dönüştü. Altımızda uzanan okyanusu yakamoz sayesinde rahatça görüyorduk. Rüzgâr bütün gece doğudan esti. Bunu iyi bir başarı alameti olarak gördük. Havadaki soğuk ve nemden epey rahatsız olduk, ama sepet geniş olduğundan yattık ve pelerin ve battaniyelerle örtülüp ısındık.

"NOT [Bay Ainsworth'un el yazısı.] Şu son dokuz saat haya-

tımın en heyecanlı saatleriydi. Bu tehlikeli ve olağanüstü maceradan daha heyecan verici bir şey düşünemiyorum. Tanrım, umarım başarırız! Bunu kendi önemsiz varlığım için değil, insanlık adına – ve bu zaferin büyüklüğü adına istiyorum. Ama başarmak öyle kolay görünüyor ki, insanın bunu niye daha önce deneyen çıkmadığına şaşası geliyor. Şimdi bize yardım eden bu güçlü rüzgâr – bu fırtına dört-beş gün sürse (ki böyle rüzgârlar genellikle daha uzun süre eser) bizi Atlantiğin bir yakasından diğerine taşımaya yeter. Böyle bir rüzgâr sayesinde engin Atlantik sıradan bir göle dönüşür. Altımızda uzanan deniz, çalkantılı olmasına karşın öyle sessiz ki, hayatımda hiçbir şey beni bu kadar etkilememişti. Suların sesi göğe ulaşmıyor. O dev, yalazlı okyanus, işkence altında hiç şikayet etmeden kıvranıyor. Dağ gibi dalgalar âcizce acı çekip kıvranan sayısız beyinsiz dev iblisi andırıyor. Bence insan böyle bir gecede gerçekten *yaşar* – sıradan yaşamın bir asrını yaşar. Zaten hazdan böylesine kendimden geçmişken, bir asırlık sıradan yaşama da değişmem böyle bir geceyi.

"7 *Nisan Pazar* [Bay Mason'ın el yazısı.] Rüzgârın şiddeti bu sabah ondan dokuz ya da sekiz deniz miline düştü. Şimdi saatte otuz mil hızla, belki biraz daha hızlı, gidiyoruz. Ama yön de değiştirip kuzeyden esmeye başladığı için şimdi, güneş batmak üzereyken, batı yönünde ancak pervane ile dümenin yardımıyla ilerleyebiliyoruz. Bunlar mükemmel iş görüyor. Projenin başarılı olacağına inancım tam. Havada herhangi bir yönde (rüzgâr ne taraftan eserse essin) ilerleme problemine de çözülmüş gözüyle bakıyorum. Dünkü güçlü rüzgâra karşı ilerleyemezdik. Ama gerekse yükselerek etkisinden kurtulabilirdik. Pervane sayesinde güçlü rüzgârlara karşı yol alabileceğimize inanıyorum. Bugün öğleyin safra atarak 7 500 metre yüksekliğe ulaştık. Amacımız

daha elverişli bir rüzgâr bulmaktı, ama öncekinden iyisini bulamadık. Yolculuğumuz üç hafta sürse bile, bu küçük gölü aşacak kadar gazımız var. Başaracağımızdan hiç şüphem yok. Bu iş fazla büyütülmüş ve abartılmış meğer. İstediğim rüzgârı seçerim. Elverişli bir rüzgâr bulamazsam da pervane sayesinde hızla ilerleyebilirim. Kayda değer bir olay olmadı. Gece güzel geçecek gibi.

"NOT [Bay Ainsworth'un el yazısı.] Yazacak pek bir şeyim yok. Sadece şunu söyleyebilirim ki, Cotopaxi'ninkine eşit bir yükseklikte ne fazla üşüdüm, ne başım ağrıdı, ne de soluma güçlüğü çektim. Bay Mason, Bay Holland ya da Sir Everard da böyle sorunlardan şikayet etmedi. Bay Osbourne göğsünün daraldığını söyledi, ama bu kısa sürede geçti. Bugün epey hızlı uçtuk. Atlantiğin yarısından fazlasını kat etmiş olmalıyız. Yirmi-otuz kadar türlü türlü geminin üstünden geçtik. Her birinde, bizi gören herkes çok şaşırmışa ve sevinmişe benziyordu. Okyanusu balonla geçmek o kadar da zor değilmiş. *Omne ignotum pro magnifico.*[83] 7.500 metrede gökyüzü neredeyse kapkara oluyor ve yıldızlar iyice parlaklaşıyor. Deniz ise dışbükey değil, kesinlikle *içbükey* görünüyor (oysa insan tersini bekliyor.)[82]

"*8 Nisan Pazartesi.* [Bay Mason'ın el yazısı.] Bu sabah pervane çubuğuyla yine küçük bir sorun yaşadık. Şeklini tamamen yeniden tasarlamak gerekiyor, yoksa ciddi sorunlara yol açabilir (çelik çubuğu kastediyorum, sepeti değil). Sepet mükemmel. Gün boyunca kuzeydoğudan sert bir rüzgâr esti. Şimdilik talihimiz yaver gidiyor. Şafaktan hemen önce balondan gelen tuhaf seslerle ve sarsıntılarla ayaklandık. Balon hızla yavaşlıyor gibiydi. Bunların sebebi havanın ısınmasıyla balondaki gazın genleşmesi, bu yüzden de balonun üstünde gece boyunca birikmiş olan buz parçacıklarının kırılmasıydı. Aşağıdaki gemilere pek

çok şişe attık ve bir tanesinin büyük bir gemiye –New York seferi yapanlardan birine benziyordu– alındığını gördük. Geminin ismini okumaya çalıştık ama seçemedik. Bay Osborne dürbünle bakınca 'Atalanta' gibi bir yazı gördüğünü söyledi. Şimdi gece yarısı. Hâlâ hızla kuzeye gidiyoruz. Deniz tuhaf bir şekilde yakamozlu.

"NOT [Bay Ainsworth'un el yazısı.] Saat şimdi iki. Hava durgun gibi – ama emin olamıyorum, çünkü havayla *birlikte* hareket ediyoruz. Wheal-Vor'dan ayrıldığımızdan beri uyumadım, ama artık dayanamayacağım. Biraz kestirmeliyim. Amerika sahilinden fazla uzakta olamayız.

"*9 Nisan Salı.* [Bay Ainsworth'un el yazısı.] Saat *on üç. Güney Carolina sahili karşımızda uzanıyor* Başardık. Atlantiği geçtik – bir balonla *kolayca* geçtik! Tanrım sana şükürler olsun! Artık herhangi bir şeyin imkânsız olduğunu kim söyleyebilir?"

Günlük burada sona eriyor. Ancak Bay Ainsworth inişin bazı ayrıntılarını Bay Forsyth'e anlattı. Yolcular sahil şeridini ilk gördüğünde (iki denizci ile Bay Osborne hemen tanımıştı) hava oldukça sakindi. Bay Osbourne'un Moultrie Kalesi'nde tanıdıkları vardı, bu yüzden bu kale civarına inmeye karar verdiler. Balon sahilin üstünde alçaltıldı (sular çekilmişti ve kumsalın sert ve düzgün yüzeyi iniş yapmaya son derece uygundu). Kancalı demiri attılar. İlk atışta sağlam bir yere takıldı. Ada ve kale sakinleri balonu görmek için sahile akın etmişlerdi elbette. Ama *Atlantiği geçtiklerine* kimsenin inanası gelmiyordu. Kancalı demir saat tam on dörtte atılmıştı. Böylece bütün yolculuk yetmiş beş saatte –veya sahilden sahile olarak hesaplarsak daha kısa bir sürede– tamamlanmış oldu. Yolcular ciddi bir kaza geçirmemişti. Büyük bir tehlikeyle karşılaşmamıştı. Balon kolayca söndürüldü

ve indirildi. Bu yazıda derlenen yazılar Charleston'dan gönderildiğinde yolcular hâlâ Moultrie Kalesi'ndeydi. Şimdiden sonra ne yapacakları henüz belli değil. Ama okuyucularımıza gelişmeleri Pazartesi ya da en geç Salı günü bildirecek, yeni ayrıntılar aktaracağız.

Bu insanoğlunun başardığı, hatta kalkıştığı en muhteşem, en ilginç ve en önemli girişimdir şüphesiz. Bunun ne gibi muazzam sonuçlar doğuracağını şimdiden saptamaya çalışmak boşuna olur.

Hipnoz Altında İfşa

Hipnotizmanın *işleyiş tarzı* hakkında hâlâ şüpheler olsa da, ortaya koyduğu şaşırtıcı *gerçekler* artık hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu gerçeklerden şüphe edenler sadece işi şüphe etmek olan insanlardır ve kesinlikle işe yaramaz, adı kötüye çıkmış bir topluluktur. Günümüzde insanın sadece irade gücüyle bir başka insanı etkileyip onu *ölümü* andıran (ya da en azından bildiğimiz her şeyden daha çok ölümü andıran) tuhaf bir hal içine sokabileceğini; bu haldeki kişinin dış duyu organlarını çok az ve güçlükle kullanabilirken, fiziksel organların algı sınırlarının ötesindeki şeyleri, henüz açıklayamadığımız bir şekilde, oldukça yoğun bir şekilde algılayabildiğini; dahası zihinsel yetilerinin şaşırtıcı bir şekilde güçlendiğini; onu etki altında tutan kişiye büyük bir yakınlık duyduğunu; ve son olarak da bu etkiye ne kadar sık maruz kalırsa, etkinin aynı oranda güçlendiğini, daha uzun süreli ve *yoğun* olduğunu *kanıtlamaya* çalışmaktan daha büyük bir zaman kaybı olamaz.

Dediğim gibi, bunları –genel hipnotizma kanunlarını– kanıtlamaya çalışmak zaman kaybıdır. Ben de bu çağda bunu yaparak okuyucularımın vaktini harcayacak değilim. Amacım bundan çok farklı. Bütün önyargılara karşın, bir uyurgezerle aramda geçen oldukça ilginç bir konuşmayı yorumsuz aktarmak isti-

yorum.

Söz konusu kişiyi (Bay Vankirk'i) uzun süredir hipnotize etmekteydim. Bu yüzden onu giderek daha kolay ve daha uzun süreyle hipnotize etmeye başlamıştım. Aylardır astımdan muzdaripti, ama manipulasyonlarım sayesinde hastalığın en kötü etkilerini hissetmez olmuştu. İçinde bulunduğumuz ayın on beşinde, Çarşamba gecesi beni yanına çağırttı. Gittiğimde yatakta yatıyordu.

Kalbinde şiddetli ağrılar vardı ve zor nefes alıyordu. Astımın bütün belirtilerini sergiliyordu. Geçirdiği spazmları genellikle sinir merkezlerine hardal sürerek dindirirdi, ama o gece işe yaramamıştı.

Odasına girince beni neşeli bir gülümseyle karşıladı. Şiddetli fiziksel ağrılar çekmesine karşın zihinsel olarak epey sakin görünüyordu.

"Bu gece seni çağırtmamın sebebi," dedi, "ağrılarımı dindirmeni istemem değil. Son günlerde beni epey kaygılandıran ve şaşırtan birtakım fiziksel izlenimlere açıklama getirmeni istiyorum. Şimdiye kadar ruhun ölümsüzlüğü meselesine hep şüpheyle yaklaşmışımdır, bilirsin. Evet, ruhum, varlığını reddettiğim ruhum sanki belli belirsiz bir hisle kendisinin farkında olmuştur, bunu inkâr edemem; ama bu belirsiz his kesinlikle beni iknaya yetmiyordu. Mantığımla ilgisi yoktu. Aslında yaptığım bütün mantıksal araştırmalar bu konuda iyice şüpheci olmama yol açtı. Cousin'in[84] eserlerini okumamı tavsiye ettiler. Hem onunkileri, hem de Avrupa ve Amerika'daki, ondan etkilenenlerin kitaplarını okudum. Örneğin Bay Brownson'ın[85] 'Charles Elwood'unu büyük bir dikkatle okudum. Kitabı genelde mantıklı buldum, ama *sadece* mantıklı olmakla kalmayan kısımları ne yazık ki kitabın kahramanını inandırıcı bulmamı engelledi. Bana

sanki yazarın kendisi de savunduğu şeyden emin değilmiş gibi geldi. Kitabın sonunun başıyla ilgisi yoktu. Bana Trinculo'nun[86] başına gelenleri anımsatıyordu. Kısacası, şunu anladım ki, insan kendi ölümsüzlüğünden emin olmak istiyorsa, sadece İngiliz, Fransız ve Alman etikçileri arasında çok uzun süredir moda olan soyutlamalara başvurarak ulaşamaz bu sonuca. Soyutlamalar ilginç alıştırmalar olabilir, ama zihni fethedemezler. Şuna eminim ki felsefe –en azından bu dünyada– niteliği, bize olgu olarak kabul ettirmeyi asla başaramaz. İnsan iradesiyle bunu kabul edebilir – ama ruhuyla – aklıyla asla.

"Bu yüzden tekrarlıyorum: Ruhumun varlığını belli belirsiz hissetsem de, mantıksal açıdan buna asla inanmamıştım. Ama son zamanlarda hislerim derinleşti. Sonunda mantığıma öyle benzemeye başladı ki, ikisini neredeyse ayırt edemez hale geldim. Bunun sebebinin hipnotizma olduğu çok açık bence. Bunu en iyi şu varsayımla açıklayabilirim: Hipnotize olduğumda artan farkındalığım öyle bir düşünce zincirini algılamamı sağlıyor ki, bu düşünce zinciri o halimde beni tamamen ikna ediyor; ama hipnotizmada hep olduğu gibi, normal halime döndüğümde artık beni ikna etmeyip sadece *etkisini* sürdürüyor. Uyurgezerlik halinde mantık yürütme ve bunun sonucu –sebep ve sonuç– bir arada yer alıyor. Doğal halimdeyse sebep ortadan kalktığından geride sadece sonuç, o da belki kısmen, kalıyor.

"Bunları düşünürken aklıma bir fikir geldi. Beni hipnotize ettikten sonra, birtakım yerinde sorular sorarsan ilginç sonuçlar elde edebiliriz diye düşündüm. Uyurgezerlerin kendilerinin ne kadar derin bir şekilde farkında olduklarını, hipnotik durum konusunda her şeyi bildiklerini sık sık gözlemlemişsindir Bu kendinin farkında olma durumu sayesinde, soru-cevap yöntemini kullanarak önemli bilgiler elde edebiliriz.

Bu deneyi yapmaya karar verdim tabii. Bay Vankirk'i hipnotize etmem uzun sürmedi. Nefesi hemen yavaşladı. Artık fiziksel acı çekmiyor gibiydi. Sonra aşağıdaki konuşmayı yaptık:— Diyalogtaki V. hastayı, P ise beni temsil ediyor.

P. Uyuyor musun?

V. Evet – hayır. Daha derin uyumak istiyorum.

P. [*Biraz daha hipnotize ettikten sonra.*] Şimdi uyuyor musun?

V. Evet.

P. Geçirdiğin bu hastalığın sonu ne olacak sence?

V. [*Uzun bir sessizlikten sonra, güçlükle.*] Öleceğim.

P. Ölümden korkuyor musun?

V. [*Hemen.*] Hayır – hayır!

P. Hoşuna mı gidiyor?

V. Uyanık olsam ölmek isterdim, ama şimdi fark etmez. Hipnotize olmak ölmek gibi zaten. Bu bana yetiyor.

P. Bunu biraz açar mısın?

V. İsterdim, ama bu çok fazla çaba gerektiriyor. Şu anda bunu yapamam. Bana doğru soruları sormuyorsun.

P. Ne sorayım?

V Başlangıçtan başlamalısın.

P. Başlangıçtan mı! Ama başlangıç neresi?

V. Başlangıç TANRI'dır, biliyorsun. [*Bunu alçak, titrek bir sesle, büyük bir saygıyla söylemişti.*]

P. Tanrı nedir peki?

V. [*Dakikalarca duraksadıktan sonra.*] Söyleyemem.

P Tanrı ruh değil mi?

V Uyanıkken "ruh"tan ne kast ettiğini anlardım, ama şimdi bana sadece bir sözcük gibi geliyor – tıpkı örneğin gerçek, ya da güzellik gibi – yani bir nitelik.

P Tanrı cisimsiz değil mi?

V. Cisimsizlik diye bir şey yok. Bu sadece laftan ibaret. Cismani olmayan şey yoktur. Nitelikleri saymazsak.

P. Tanrı madde mi yani?

V. Hayır. [***Bu yanıt beni çok şaşırttı.***]

P. Ne öyleyse?

V [***Uzun bir duraksamadan sonra, mırıldanarak.***] Anlıyorum – ama anlatmakta zorlanıyorum. [***Tekrar uzun bir duraksama.***] O ruh değil, çünkü var. ***Bildiğin anlamda*** madde de değil. Ama maddenin çeşitli ***dereceleri*** vardır ki, insanoğlu bunları hiç bilmez. Kaba olan ince olanı harekete geçirir, ince olan kaba olanın içine yayılır. Örneğin atmosfer elektriği harekete geçirir ve elektrik atmosfere yayılır. Maddeler bu derecelendirmeler içinde giderek seyrelir ve sonunda ***parçacıksız olan*** – parçacığı olmayan – bölünemez – ***tek*** bir maddeye ulaşırız. İşte bu noktada hareketlenme ve yayılma kanunu değişir. Mutlak, yani parçacıksız madde sadece her şeyin içine yayılmakla kalmaz, her şeyi harekete geçirir. Yani kendi içinde ***her şeydir***. Bu madde Tanrı'dır. İnsanların "düşünce" ile ifade etmeye çalıştıkları şey, bu hareketli maddedir.

P. Metafizikçiler bütün eylemlerin hareket ve düşünceye indirgenebileceğine ve hareketin düşünceden kaynaklandığına inanıyor.

V. Evet. Şimdi bu fikrin nerede hatalı olduğunu anlıyorum. Hareket ***düşüncenin*** değil, ***zihnin*** eylemidir. Parçacıksız madde, yani Tanrı, hareketsizken zihin dediğimiz şeydir (kavrayabildiğimiz kadarıyla tabii). Parçacıksız maddenin kendini hareket ettirme gücü (ki etkisinin insandaki karşılığı iradedir) tek oluşundan ve her şeye nüfuz etmesinden gelir. Bu ***nasıl*** olur bilemiyorum. Asla bilemeyeceğimi de şimdi açıkça görüyorum. Ama parçacıksız maddenin kendi içindeki bir kanun ya da nitelik tara-

fından harekete geçirilmesi, düşünmektir.

P. Parçacıksız madde dediğin şeyi biraz daha açıklar mısın?

V. İnsanın varlığının bilincinde olduğu maddelerin bir kısmı, derece farkları yüzünden duyuları tarafından algılanmaz. Örneğin bir metale, bir tahta parçasına, bir damla suya, atmosfere, bir gaza, kaloriye, elektriğe, ışık dalgasına; bütün bunlara madde deriz ve bütün maddeleri tek bir genel tanım altında toplarız. Oysa metal dediğimiz şeyle ışık dalgası dediğimiz şey birbirinden tamamen farklıdır. Işığı ruhla, ya da hiçlikle özdeşleştirmek için neredeyse karşı konulmaz bir dürtü duyarız. Bunu yapmamızı engelleyen tek şey ışığı atomik yapısıdır. Burada bile atom kavramına başvurmak zorunda kalırız; oysa atom sonsuzca küçük, neredeyse cisimsiz, ağırlıksız, dokunulmaz bir şeydir. Atomik yapı fikrini reddettiğimizde ışığı artık bir varlık, ya da en azından madde olarak göremeyiz. O zaman, daha iyi bir terim bulamadığımızdan onu ruh olarak adlandırabiliriz. Şimdi ışıktan da bir adım öteye git. Işıktan da daha seyrek bir madde düşün, nasıl ışık metalden daha seyrekse. İşte o zaman hemen (bütün ekol dogmalarına karşın) benzersiz bir kütleye – parçacıksız bir maddeye ulaşırız. Çünkü atomların sonsuzca küçük olduğunu kabul etsek bile, aralarındaki boşlukların sonsuz olduğunu düşünmek saçmadır. Yeterince sayıda atom bir araya gelse öyle bir noktaya – öyle bir seyreklik seviyesine ulaşılır ki, aradaki boşluklar kaybolur ve kütle tamamen birleşir. Ama artık atomik yapı ortadan kalktığından, bu kütlenin doğası kaçınılmaz olarak ruh dediğimiz şeye dönüşür. Ama bu kütlenin hâlâ eskisi kadar maddi olduğu açıktır. Aslında ruhu tasavvur etmek olanaksızdır, çünkü var olmayanı hayal etmek olanaksızdır. Ruh kavramını düşündüğümüzü sandığımızda aslında yanılıyor, sonsuzca seyrelmiş maddeyi düşünüyoruz.

P Mutlak bütünlük kavramını tamamen çürüten bir nokta var bence:— Gezegenler uzayda dönerken çok hafif bir dirençle karşılaşır. Bu direncin varlığı ***bir dereceye kadar*** kanıtlandı, ama yine de öyle küçük ki Newton gibi zeki biri tarafından bile göz ardı edildi. Kütlelerin dirençlerinin temelde yoğunluklarıyla doğru orantılı olduğunu biliyoruz. Mutlak bütünlük mutlak yoğunluk demektir. Arada boşluk yoksa geçiş de olamaz. Mutlak yoğunlukta bir ışık bir yıldızın hareketini elmastan ya da demirden oluşma bir ışıktan bile sonsuzca daha fazla engeller.

V Bu itirazın çürütülemez gibi görünse de, çürütülmesi neredeyse aynı derecede kolay. Yıldızın ışık dalgasından geçmesi ya da ***ışık dalgasının yıldızdan geçmesi*** hiç fark etmez. Gök cisimlerinin yavaşlamasının sebebinin bir ışık dalgasından geçmeleri olduğunu düşünmek kadar büyük bir astronomik hata olamaz. Çünkü bu ışık ne kadar seyrek olursa olsun yıldızların hareketini, anlayamadıkları bir noktayı açıklamaya çalışan bütün o astronomların hiçbirinin kabul etmeye yanaşmadığı kadar kısa bir sürede durdururdu. Oysa bu yavaşlamanın gerçek sebebi, ışığın gök cisminin içinden geçmesi sırasında ortaya çıkan ***sürtünmedir***. Yani bunda, yavaşlatıcı güç anlık ve kendi içinde bütündür – diğerindeyse sonsuzca kümülatiftir.

P. Ama bütün bunlar – Tanrı'yı maddeyle özdeşleştirmek – saygısızlık değil mi? [*Uyurgezerin anlaması için bu soruyu tekrarlamak zorunda kaldım.*]

V Maddenin ***niye*** zihinden daha az saygıdeğer olduğunu söyler misin? Ama bahsettiğim maddenin her açıdan, yüksek nitelikleri açısından ekollerde kast edilen "zihin" ya da "ruh", dahası "madde" olduğunu unutuyorsun. Tanrı, ruha atfedilen bütün niteliklerle birlikte, maddenin kusursuzlaşmış halinden başka bir şey değildir

P. Yani hareket halindeki parçacıksız maddenin düşünce olduğunu söylüyorsun.

V. Genelde bu hareket evrensel zihnin evrensel düşüncesidir. Düşünceyi bu yaratır. Yaratılan her şey Tanrı'nın düşüncesinden başka bir şey değildir.

P. "Genelde" dedin.

V. Evet. Evrensel zihin Tanrı'dır. Yeni bireysellikler için *madde* gereklidir.

P. Ama şimdi "zihin" ile "madde"den metafizikçiler gibi bahsetmeye başladın.

V. Evet. Kafanı karıştırmamak için. "Zihin" derken parçacıksız, yani mutlak maddeyi; "madde" derken de geri kalan her şeyi kast ediyorum.

P. "Yeni bireysellikler için *madde* gereklidir" dedin.

V. Evet, çünkü bileşik olmayan zihin sadece Tanrı'dır. Bireysel, düşünen varlıklar yaratmak için tanrısal zihnin bazı kısımlarını insan şekline sokmak gerekliydi. Böylece insan bireyselleşmiş oldu. Bileşik halinden soyutlansa Tanrı olur. Yani parçacıksız maddenin insan şekline sokulmuş kısımlarının hareketleri insanın düşüncesidir; bütünün hareketi ise Tanrı'nın düşüncesidir.

P. Yani insan bedensiz kalırsa Tanrı mı olur?

V. [*Epey duraksadıktan sonra.*] Bunu söylemiş olamam. Bu saçmalık.

P. [*Notlarıma bakarak.*] İnsan "bileşik halinden soyutlansa Tanrı olur" dedin.

V. Doğru. Bu halden *soyutlansa* Tanrı olur – bireyselliği kaybolur. Ama asla böyle soyutlanamaz – en azından asla *soyutlanmayacaktır* – yoksa Tanrı'nın kendisini etkileyen bir eylemden bahsetmiş oluruz ki, böyle bir eylem gereksiz ve boşuna olur.

İnsan bir yaratıktır. Yaratıklar Tanrı'nın düşünceleridir. Düşünce geri alınamaz.

P. Anlamıyorum. İnsanın asla bedeninden soyutlanmayacağını mı söylüyorsun?

V. Asla bedensiz kalmayacak diyorum.

P. Açıkla.

V. İki tür beden vardır: Gelişmemiş beden ve tamamlanmış beden. Bunlar kurtçuk ile kelebeğe tekabül eder. "Ölüm" dediğimiz şey aslında acılı bir metamorfozdur. Şimdiki cisimsel halimiz değişken, geçici bir hazırlık safhasıdır. Geleceğimiz kusursuz, mutlak, ölümsüzdür. Nihai hedef mutlak hayattır.

P Ama solucanın geçirdiği metamorfozun farkındayız.

V. Biz farkındayız – ama solucan farkında değildir. Gelişmemiş bedenimizi oluşturan madde, bu bedenin organları tarafından algılanabilir. Yani gelişmemiş organlarımız gelişmemiş bedenimizi oluşturan maddeyi algılar. Ama mutlak bedeni oluşturan maddeyi algılayamaz. Böylece mutlak beden gelişmemiş duyularımız tarafından algılanmaz ve biz sadece içteki formun üstündeki, çürüyüp düşen kabuğu görürüz. Ama mutlak hayata erişmiş olanlar hem bu içsel formu, hem de kabuğu görür.

P. Hipnotize olmanın ölmek gibi olduğunu sık sık söylüyorsun. Bunu açıklar mısın?

V Ölmek gibi derken, mutlak hayat gibi olduğunu söylüyorum. Çünkü hipnotize edildiğimde gelişmemiş yaşamımın duyuları işlemiyor ve dış dünyayı organlarımı kullanmadan doğrudan, mutlak ve organize edilmemiş hayatımda algılayacağım şekilde algılıyorum.

P Organize edilmemiş mi?

V Evet. Organlar bireyin belirli birtakım madde türleri ve formlarıyla bilinçli ilişkiye geçip diğer türleri ve formları dışla-

masını sağlayan aygıtlardır. İnsanın organları, sadece gelişmemiş haline uygundur. Mutlak halindeyken, organize edilmemiş olduğundan, bir tek nokta dışında her şeyi kavrar – kavrayamadığı tek şey Tanrı'nın iradesinin – yani parçacıksız maddenin hareketinin doğasıdır. Mutlak bedeni bir beyin olarak düşünürsen biraz kafanda canlandırabilirsin. Bu beyin *değildir*; ama böyle düşünmek *ne* olduğunu kavramanı kolaylaştırır. Işıltılı bir beden ışık saçan esire titreşimler yayar. Bu titreşimler retinada benzer titreşimler oluşturur. Bunlar da optik sinire benzer titreşimler gönderir. Optik sinir beyne benzer titreşimler gönderir. Beyin de ona nüfuz etmiş olan parçacıksız maddeye benzer titreşimler gönderir. Parçacıksız maddenin hareketi düşüncedir; düşüncenin ilk dalgalanması da algıdır. Gelişmemiş bedenin zihni dış dünyayla bu şekilde iletişim kurar. Bu dış dünya gelişmemiş bedene, organlarının niteliklerinden dolayı, sınırlı görünür. Ama mutlak, organize edilmemiş hayatta dış dünya tüm bedene ulaşır (bu beden söylediğim gibi beyne benzer) ve araya sadece ışık saçan esirden bile çok daha seyrek bir esir girer. Tüm beden bu esirle birlikte titreşir ve ona nüfuz etmiş parçacıksız maddeyi harekete geçirir. Bu yüzden mutlak hayattaki neredeyse sınırsız algı kapasitesinin sebebi, birbirinden farklı organların bulunmayışıdır. Gelişmemiş varlıklar için organlar, büyüyene kadar içinde bulunmaları gereken kafeslerdir.

P Gelişmemiş "varlıklar" dedin. İnsandan başka gelişmemiş varlıklar var mı?

V Seyrek maddenin galaksiler, gezegenler, güneşler ve bunların dışındaki cisimler halinde kümelenmesinin tek sebebi, sayısız gelişmemiş varlığın birbirinden farklı organlarına *pabulum*[87] sağlamaktır. Mutlak hayattan önce gelişmemiş hayatın yaşanması gerekli olmasa, bu cisimler var olmazdı. Bunların herbirinde

türlü türlü organik, gelişmemiş, düşünen varlık yaşar. Organları gezegenin koşullarına göre değişir. Bu yaratıklar ölünce, yani metamorfoz geçirince mutlak hayatın –ölümsüzlüğün– tadını çıkarır ve *tek bir tanesi* dışındaki bütün sırları bilerek, sadece irade gücüyle her şeye etki eder ve her şeyin içinden geçer. Bunlar gök cisimlerinde –oysa bize somut görünen tek şey gök cisimleridir ve uzayın onlar için yaratıldığını sanırız– değil, UZAYIN içinde – bütün gök cisimlerinin gölgelerini yutan ve meleklerin onları algılamasını engelleyen o özsel sonsuzluğun içinde yaşar.

P. "Mutlak hayattan önce gelişmemiş hayatın yaşanması gerekli olmasa, gök cisimleri var olmazdı" dedin. Bu gerekliilik niye var?

V. İnorganik hayatta ve inorganik maddede, o *tek* basit kanunun – Tanrısal İrade'nin eylemini engelleyecek hiçbir şey yoktur. Bir engel oluşturmak için organik hayat ve organik madde (karmaşık, çeşitli ve kanunlarla dolu) tasarlandı.

P Ama bu engele niye gerek var?

V. Kanun ihlal edilmezse sonuç kusursuzluk – doğruluk – negatif mutluluktur. Kanun ihlal edilirse sonuç kusurluluk, yanlışlık, pozitif acıdır. Organik hayat ve maddenin kanunlarının çokluğu ve karmaşıklığı sayesinde, kanunun ihlali bir ölçüde elverişli hale gelir. Böylece inorganik yaşamda olanaksız olan acı, organik hayatta mümkündür.

P Ama acının mümkün olmasının nasıl bir faydası olabilir?

V Her şey birbirine kıyasla ya iyi ya da kötüdür. Haz her zaman acının tersidir. *Pozitif* haz sadece bir fikirden ibarettir. Mutlu olmak için daha önce acı çekmiş olmamız gerekir. Hiç acı çekmeyen hiç mutlu olmaz. Ama inorganik hayatta acı mümkün değildir Bu yüzden organik hayat gereklidir. Dünya'daki ilkel hayatın acıları, Cennet'teki mutlak hayatın mutluluğunun tek

kaynağıdır.

P. Ama söylediğin bir şeyi – "*özsel* sonsuzluğu" hâlâ anlayamıyorum.

V. Bu herhalde "*öz*" kavramı hakkında yeterince genel bir kanıya sahip olmadığındandır. Öze bir nitelikten çok bir his olarak bakmalıyız:— Düşünen varlıkların maddeyi, kendi düzenlerine uyarlarken algılama şeklidir. Dünya'daki pek çok şey Venüs sakinlerine yok gibi gelir. Venüs'te görülebilen ve dokunulabilen pek çok şey bizim için yoktur. Ama inorganik varlıklar –melekler– için parçacıksız maddenin tümü özdür. Yani "uzay" olarak adlandırdığımız şey tamamen özseldir. Organik varlıklar ise sadece gök cisimlerinin maddi olarak nitelendirdikleri kısımlarını görür.

Uyurgezer bunları alçak sesle söylerken yüzünde tuhaf bir ifade belirdi. Bu beni kaygılandırdı ve onu hemen uyandırdım. Uyanır uyanmaz yüzüne ışıl ışıl bir gülümseme yayıldı. Sonra başı yastığa geri düştü ve öldü. Bir dakika sonra cesedi taş gibi kaskatı kesilmişti. Alnı buz gibiydi. Sanki öleli epey olmuştu. Yoksa uyurgezer konuşmasının sonuna doğru bana gölgeler diyarından mı seslenmişti?

Diri Diri Gömülüş

Bazı temalar vardır ki, çok ilginç olmalarına karşın meşru edebiyat için fazla korkunç bulunur. Romatik yazarlar okuyucularını kızdırmak ya da tiksindirmek istemiyorsa bu temalardan sakınmak zorundadır. Bunlar ancak gerçeğin katılığı ve görkemiyle kutsanır ve desteklenirse adaba uygun sayılır. Beresima Saldırısı'nı[88], Lizbon depremini[89], Londra'daki veba salgınını[90] St. Bartholomew Katliamı'nı[91] ya da Kalküta'daki Kara Çukur'da[92] yüz yirmi üç tutsağın boğularak ölüşünü anlatan yazıları okurken büyük bir "zevkli acı" duyarız. Ama bu anlatılarda bizi heyecanlandıran bunların gerçek – tarih oluşudur. Kurgu olsalar bizi sadece tiksindirirlerdi.

Tarihe geçmiş ünlü birkaç felaketten bahsettim. Ama bu felaketlerde bize çarpıcı gelen şey sadece oluş biçimleri değil, aynı zamanda da boyutlandır. İnsan acılarının kalın ve tuhaf kataloğundan, bireylerin çektiği ve bu genel felaketlerden çok daha korkunç acılar bulup çıkarabilirdim elbette. Aslında gerçek acılar – gerçek ıstıraplar kalabalıklar değil bireyler tarafından çekilir. Acının en aşırı uçlarına katlanmak zorunda kalan kitlesel insan değil, birimsel insandır Bunun için merhametli Tanrı'ya şükredelim!

İnsanın yaşayabileceği en korkunç durum ise hiç şüphesiz

diri diri gömülmektir. Bunun sık sık yaşandığını ise aklı başında kimsenin inkâr edeceğini sanmıyorum. Yaşam ile Ölüm'ü ayıran sınır belirsizdir. Birinin nerede bitip diğerinin nerede başladığını kim bilebilir? Bazı hastalıklarda bütün yaşam belirtilerinin kaybolduğunu, ama sonra canlılık belirtilerinin tekrar ortaya çıktığını biliyoruz. Bunlar o akıl sır ermez mekanizmadaki duraklamalardan başka bir şey değildir. Bir süre sonra görünmez gizemli bir ilke, o büyülü, irili ufaklı dişli çarkları tekrar harekete geçirir. Gümüş sicim sonsuza dek bırakılmamış, altın kâse onarılmaz şekilde kırılmamıştır. Ama bu duraklama esnasında ruh nereye gitmiştir?

Böyle vakalarda arada sırada kaçınılmaz olarak hastaların diri diri gömüleceği sonucuna *a priori* olarak tartışmasız bir şekilde varabiliriz. Ama tıp adamlarının ve diğer insanların ifadelerinden de, çok sayıda kişinin yanlışlıkla diri diri gömüldüğü anlaşılmaktadır. Gerekirse hemen gerçekliği kanıtlanmış yüz örnek verebilirim. Bu vakalardan oldukça ilginç bir tanesi (bazı okuyucularım hatırlayabilir) kısa süre önce komşu Baltimore şehrinde gerçekleşti ve oldukça yoğun, acılı ve yaygın bir heyecan dalgasına yol açtı. Şehrin en saygın kişilerinden birinin –ünlü bir avukat ve milletvekilinin– karısı ani ve teşhis edilemeyen bir hastalığa yakalandı. Doktorlar bu hastalık karşısında tamamen çaresiz kaldı. Kadın epey acı çektikten sonra öldü, ya da öldüğü sanıldı. Kimse gerçekten ölüp ölmediğinden şüphelenmedi; zaten bundan şüphelenmek için sebep de yoktu. Her açıdan ölü gibiydi. Yüzü buruşmuş ve çökmüştü. Dudakları solmuştu. Gözleri donuktu. Vücudu soğumuştu. Nabzı durmuştu. Bedeni üç gün defnedilmedi ve bu süre içinde taş gibi kaskatıydı. Sonuçta "cesedin" çürümeden önce mezara konulmasına karar verildi ve defin hazırlıkları hızlandırıldı.

Kadın yeraltındaki kemerli aile mezarlığına koyuldu ve mezara üç yıl sonra bir lahidin alınması için açılana kadar dokunulmadı. Açıldığında ise, kapıyı bizzat açan kocasını korkunç bir şok bekliyordu! Kapı dışarı açılırken beyaz giysili bir şey takırdayarak kollarının arasına düştü. Kefenli karısının iskeletiydi bu.

Titiz bir incelemenin sonunda kadının mezara konulduktan iki gün sonra canlandığı anlaşıldı. Tabutun içinde çırpınmaya başlamış, böylece tabut yere düşüp kırılmış, kadın da içinden çıkabilmişti. Mezarda yanlışlıkla unutulan gaz dolu bir lamba, tamamen boşalmış olarak bulunmuştu. Ama içindeki gaz buharlaşmış da olabilirdi. O korkunç mezar odasına inen merdivenin en üst basamağında tabuttan iri bir parça bulunmuştu. Kadının bununla demir kapıya vurarak dikkat çekmeye çalıştığı anlaşılmıştı. Bu işle meşgulken korkudan bayılmış ya da ölmüş olmalıydı. Düşerken kefeni kapının üstündeki demir çıkıntılardan birine takılmış, böylece dimdik ayakta kalıp çürümüştü.

1810 yılında Fransa'da benzer bir vaka yaşandı. Bu olay gerçeğin sahiden kurgudan daha tuhaf olduğunu kanıtlıyor. Bu öykünün kahramanı zengin ve meşhur bir aileden gelen ve güzelliğiyle ünlü Matmazel Victorine Lafourcade adlı bir genç kızdı. Çok sayıdaki taliplerinden biri de Paris'li yoksul bir *litterateur* ya da gazeteci olan Julien Bossuet idi. Yetenekleri ve cana yakınlığıyla Matmazel'in dikkatini çekmişti. Genç kız ona gerçekten âşık olmuş gibiydi. Ama sonunda soyundan gelen gururu baskın çıktı ve onu reddedip hem banker hem de oldukça yüksek mevkide bir diplomat olan Mösyö Renelle adlı biriyle evlenmişti. Ama bu adam evlendikten sonra onu ihmal etmiş, hatta muhtemelen kötü davranmıştı. Victorine Lafourcade onunla birkaç mutsuz yıl geçirdikten sonra öldü. En azından durumu, onu

gören herkesi yanıltacak kadar ölüme yakındı. Bir yeraltı mezarına değil, doğduğu köyün mezarlığındaki sıradan bir mezara gömüldü. Umutsuzluğa kapılan ve ona olan derin bağlılığını hâlâ unutamayan âşığı başkentten ayrılıp köyün bulunduğu o ücra bölgeye gitti. Oldukça romantik bir amacı vardı: Cesedi mezardan çıkarmak ve gür buklelerini kesip almak. Mezarı buldu, geceyarısı tabutu çıkardı, kapağını açtı ve tam bukleleri kesiyordu ki, sevgilisinin gözlerinin açıldığını gördü. Aslında kadın diri diri gömülmüştü. Tam olarak ölmemişti ve sevgilisinin okşayışları onu ölüm haliyle karıştırılan letarjiden uyandırmıştı. Sevinçten deliye dönen âşığı onu köyde kaldığı odaya taşıdı. Doktorların tavsiye ettiği kuvvetlendirici ilaçlarla kadın kurtarıldı. Kurtarıcısını tanıyan kadın eski sağlığına kavuşana dek onun yanında kaldı. Kalbi taştan değildi Victorine'in, zaten bu son aşk dersi de onu iyice yumuşatmıştı. Bossuet'ye bağlandı; kocasının yanına dönmeyip, hatta dirildiğini bile haber vermeden âşığıyla Amerika'ya kaçtı. Yirmi yıl sonra birlikte Fransa'ya döndüler. Zamanla kadının görünüşünün tamamen değiştiğine ve artık arkadaşlarının onu tanıyamayacağına inanıyorlardı. Ama yanılmışlardı; çünkü Mösyö Renelle karısını ilk görüşte tanıdı ve onu geri istedi. Kadın bunu kabul etmedi. Adli bir mahkeme de kadının bu kararını destekledi ve hem yaşanan tuhaf olaylardan, hem de aradan uzun bir süre geçmiş olmasından dolayı, Mösyö Renelle'in kocalık sıfatını yitirmiş olduğuna karar verdi.

Leipsic'teki[91] oldukça etkili ve saygın dergilerinden biri olan *Cerrah Dergisi*'nin (bir Amerikan yayınevi bu dergiyi çevirtip yayımlasa çok iyi eder) son sayılarından birinde, bahsettiğimiz konuyla ilgili son derece üzücü bir vaka yer alıyor.

Bir topçu subayı (yanaklarından kan damlayan kapı gibi bir adam) huysuz bir attan düşünce başına şiddetli bir darbe almış

ve bayılmıştı. Kafatası hafifçe çatlamıştı, ama adamın durumu tehlikeli görülmüyordu. Başarılı bir kafatası ameliyatı yapıldı, hastadan kan alındı ve başka pek çok yaygın rahatlatma yöntemi uygulandı. Ama adam bilincini tekrar yitirmeye başladı ve sonunda öldüğüne karar verildi.

Hava sıcak olduğundan alelacele halk mezarlıklarından birine gömüldü. Cenazesi Perşembe günü yapılmıştı. Sonraki ilk Pazar günü mezarlık her zamanki gibi ziyaretçilerle dolmuştu. Öğle civarında bir çiftçi büyük bir yaygara kopardı. Bir subayın mezarının üstünde otururken mezarda, sanki içeride biri çırpınıyormuşçasına kıpırdanmalar hissettiğini söylüyordu. Çiftçinin iddiaları başta pek ilgi uyandırmadı. Ama öyle korkmuş görünüyordu ve anlattıklarını öyle ısrarla yineliyordu ki, sonunda kalabalığı inandırdı. Hemen kürekler getirildi ve yeryüzüne utanç verici bir şekilde yakın olan mezar hızla kazılmaya başlandı. Daha üç dakika geçmeden içindekinin başı görünmüştü. Ölü gibi görünüyordu. Ama tabutun içinde neredeyse dimdik oturuyordu. Kapağını kısmen kaldırmayı başarmıştı.

Hemen en yakın hastaneye götürüldü; hâlâ sağ olduğu anlaşılmıştı. Havasızlıktan boğulmasına ramak kalmıştı ama birkaç saat sonra kendine geldi, çevresindeki tanıdıklarını hatırladı ve mezarda çektiklerini kesik cümlelerle anlattı.

Anlattıklarına bakılırsa, gömüldükten sonra bir saat kadar bilincini yitirmemiş, ancak daha sonra hiçbir şey hissetmez olmuştu. Toprak oldukça nemli mezarda dikkatli doldurulmamış olduğundan biraz hava alabilmiş olmalıydı. Sonra tepesindeki kalabalığın ayak seslerini işitmiş ve kendisini duyurmaya çalışmıştı. Onu derin bir uykudan bu seslerin uyandırdığını söylüyordu, ama uyanır uyanmaz ne kadar dehşet verici bir durumda olduğunu görmüştü.

Kayıtlara bakılırsa bu hasta hızla iyileşiyormuş, ama sonra bir tıbbi deneye kurban gitmiş. Üstünde galvanik akü kullanılırken, birden bu aletlerin sık görülen etkilerinden biri olan bir haz şoku yaşamış ve ölmüş.

Galvanik aküden bahsetmişken aklıma bu konuyla ilgili oldukça meşhur ve sıradışı bir vaka geldi. Londra'da geçen bu olayda iki gündür mezarda olan genç bir avukat bu alet sayesinde hayata döndürülmüştü. 1831'de gerçekleşen bu olay o sıralar büyük heyecan uyandırmıştı.

Hasta Bay Edward Stapleton lekelihummadan ölmüş gibi görünüyordu. Ayrıca birtakım tuhaf semptomlar doktorlarına ilginç gelmişti. Arkadaşlarından "cesedi" ***post-mortem*** muayene etmek için izin istediler, ama alamadılar. Genelde bu tip izinler verilmediğinde ceset kaçırılır ve gizlice parçalanıp incelenir. Londra mezar hırsızlarıyla doludur. Doktorlar bunlardan biriyle kolayca anlaştı. Cenazeden üç gün sonra, gece vakti ceset iki buçuk metre derinliğindeki mezarından çıkarıldı ve bir özel hastanenin morguna götürüldü.

Karında uzun bir yarık açıldıktan sonra, "cesedin" taze ve çürümemiş halde olması doktorların aklına galvanik aküyü kullanma fikrini getirdi. Peş peşe deneyler yaptılar. Ve beklenen sıradan sonuçlan aldılar: Uzuvlarına titreşim verilen "ceset" sadece bir-iki kez canlılığa benzer belirtiler vermişti.

Vakit geç olmuştu. Şafak sökmek üzereydi. Sonunda artık parçalama işine girişmeye karar verdiler. Ama bir öğrenci bir teorisini sınamak istiyor ve aküyü pektoral kaslardan birine bağlamakta ısrar ediyordu. Göğüste hemen derin bir yara açıldı ve içine bir tel sokuldu. O zaman hasta birden, hızla ama çırpınmadan doğrulup masadan indi, birkaç saniye kaygıyla etrafına bakındı ve sonra konuşmaya başladı. Ne söylediği anlaşılmıyordu

ama bazı heceler açık seçik duyulmuştu. Konuştuktan sonra yere yığıldı.

Herkes donup kalmıştı ve birkaç saniye kimse kıpırdamadı. Ama durumun aciliyeti kısa sürede akıllarını başlarına getirdi. Bay Stapleton'ın baygın da olsa hâlâ yaşadığı anlaşıldı. Eter kullanılınca kendine geldi ve kısa sürede iyileşip arkadaşlarının arasına geri döndü. Dirildiği ilk ortaya çıktığında yakınlarından gizlenmişti bu durum; ancak hastalığının nüksetmeyeceği anlaşılınca haber verildi. Ne kadar şaşırmış ve sevinmiş olduklarını tahmin edersiniz.

Ama bu tür olayların en ilginç kısmı Bay S.'nin anlattıklarıdır. Kendisi olup bitenler sırasında bilincini bir an bile tamamen yitirmediğini – doktorlarının *öldüğünü* söylediği andan hastanede bayıldığı ana dek başına gelenlerin, hayal meyal de olsa, sürekli farkında olduğunu söylüyor. Morgda olduğunu anlayınca söylediği, ama kimsenin farkına varmadığı sözcükler "Ben canlıyım," imiş.

Birçok benzer vakadan bahsedebiliriz. Ama bunu yapmayacağım – çünkü insanların diri diri gömülebildiğini kanıtlamak için buna ihtiyacımız yok. Bu olayları fark etme şansımızın (olayın doğası yüzünden) ne kadar az olduğunu düşünürsek, böyle vakaların *sık sık* fark edilmeden gerçekleştiğini kabul etmek zorunda kalırız. Aslında herhangi bir sebepten dolayı kazılan mezarlıkların çoğunda, insanın aklına en korkunç şüpheleri getirecek şekillerde duran iskeletler görülür.

Bu şüpheler korkunçtur elbet – ama o felaketi yaşamak daha da korkunçtur! Aslına bakarsanız *hiçbir* şey, hem fiziksel hem de zihinsel açıdan, diri diri gömülmek kadar ıstırap verici olamaz. Ciğerlerin çektiği dayanılmaz acı – nemli topraktaki boğucu, pis kokulu gazlar – bedeni saran kefen – tabutun darlığı – zifiri ka-

ranlık – derin sessizlik – görülmeyen, ama dokunan solucanlar – bütün bunlara yukarıdaki havayı ve çimenleri; başımıza geleni bilseler yardımımıza koşacak, ama *haber veremediğimiz* yakınlarımızı; ve sonunda öleceğimizi bilmek de eklenince – bütün bunlar üst üste gelince, hâlâ hızla atan kalbimize öyle korkunç ve dayanılmaz bir korku salar ki, en cesur insanlar bile buna karşı koyamaz. Yeryüzünde bundan daha acı verici bir şey yoktur – Cehennem'in en derinliklerinde bile bu kadar iğrenç başka bir şey yaşanabileceğini hayal edemeyiz. Bu yüzden diri diri gömülmek son derece ilginç gelen bir konudur. Ama konunun uyandırdığı kutsal huşu yüzünden, anlatılan şeyin *gerçek* olmasında haklı olarak ısrar ederiz. Şimdi size kendi başımdan geçen gerçek bir olayı anlatacağım.

Yıllarca tuhaf hastalık nöbetleri geçirdim. Doktorlar hastalığımın ne olduğunu anlayamadıklarından katalepsi deyip işin içinden çıktılar. Bu hastalığın sebeplerini ve ne olduğunu değilse de, belirtilerini artık iyice biliyoruz. Nöbetlerin şiddeti değişir. Hasta en ağır letarji türünde bazen sadece bir gün, hatta daha da kısa bir süre kendinden geçer ve dıştan bakınca hareketsiz görünür. Ama nabzı hâlâ hafifçe atmaktadır; vücudu tamamen soğumaz; yanaklarının ortasında hafif bir kırmızılık kalır; ve dudaklarına ayna yaklaştırınca, hafifçe soluk aldığı görülür. Bazen de trans halinin haftalarca, hatta aylarca sürdüğü görülür. Bu süre içinde hasta en titiz tıbbi muayenelerde ve testlerde bile ölü gibi görünür. Genellikle diri diri gömülmekten sadece arkadaşlarının bu katalepsi nöbetlerinden haberdar olması, bunun yarattığı şüphe ve en çok da çürümenin belirmemesi sayesinde kurtulur. Hastalığın ilerleyişi neyse ki yavaştır. İlk belirtiler belirgin de olsa düzensizdir. Nöbetler giderek şiddetlenir ve süreleri uzar İşte diri diri gömülmenin önüne

geçen temelde budur. *İlk* nöbetini çok şiddetli geçiren talihsizler genellikle mezara konur.

Benim hastalığım da tıp kitaplarında bahsedilenlerden pek farlı değildi. Bazen, görünürde hiç sebep yokken yavaşça kendimden geçmeye başlıyor, bir yarı-baygınlık haline giriyordum. Acı hissetmiyor, kımıldayamıyor, daha doğrusu düşünemiyor, ama yaşadığımın ve çevremdekilerin uyuşukça farkında oluyordum. Bu durum ansızın tamamen kendime gelene kadar devam ediyordu. Bazen de nöbet birden başlıyordu. Midem bulanıyordu; uyuşuyordum; üşüyordum; başım dönüyordu. Olduğum yere yığılıp kalıyordum. Sonra haftalarca kapkara, sessiz bir boşlukta, bir hiçlikte kalıyordum. Bu tam bir ölüm hali oluyordu. Ama ani başlayan bu nöbetlerden çıkışım yavaş oluyordu. Ruhun ışığının bana geri gelmesi, uzun bir kış gecesini tenha sokaklarda dolanarak geçiren kimsesiz ve evsiz barksız bir dilencinin karşısında şafağın doğması kadar geç, usandırıcı ama gene de neşelendirici bir şekilde oluyordu.

Transa geçme eğilimi dışında vücudumun sağlığı yerinde gibiydi. Başka bir hastalığım olduğuna dair bir belirti de yoktu – normal *uykumda* başgösteren bir tuhaflığı saymazsak. Uyanınca kendime asla çabuk gelemiyor, dakikalarca büyük bir şaşkınlık ve kafa karışıklığı hali içinde kalıyordum. Zihnim, özellikle de hafızam bir süreliğine işlemiyordu.

Bunları yaşarken fiziksel olmasa da korkunç ruhsal acılar çekiyordum. Hayal gücüm ölümde odaklanıyordu. "Solucanlardan, mezarlardan ve mezar kitabelerinden" bahsedip duruyordum. Ölüm üstüne derin derin düşünüyordum. Hep diri diri gömülme korkusu yaşıyordum. Karşı karşıya olduğum o korkunç tehlike gece gündüz aklımdan çıkmıyordu. Bu korku geceleri iyice artıyordu. Ortalığa kasvetli karanlık çökünce, zih-

nime üşüşen en korkunç düşüncelerle titremeye – cenaze arabalarındaki çiçekler gibi tir tir titremeye başlıyordum. Artık bedenim uykusuzluğa dayanamaz hale gelince, gönülsüzce uyuyordum – gönülsüzce, çünkü uyandığımda kendimi mezarda bulmaktan korkuyordum. Sonunda hafif bir uykuya dalınca da girdiğim hayal dünyasının tepesinde o korkunç mezar fikri dev, kara kanatlarını çırparak, altına gölgesini düşürerek uçuyordu.

Gördüğüm kâbuslardaki sayısız korkunç hayalden sadece bir tanesini anlatacağım. Her zamankinden uzun süreli ve şiddetli bir nöbet geçirdiğimi sandım. Birden alnımda buz gibi bir el hissettim ve sabırsız, çirkin bir ses kulağımın dibinde "Kalk!" dedi.

Doğrulup oturdum. Ortalık zifiri karanlıktı. Beni uyandıran kişiyi göremiyordum. Ne zaman transa geçtiğimi ya da o sırada nerede bulunduğumu hatırlayamıyordum. Hareketsiz durup kendime gelmeye çalışırken o soğuk el bileğimi kavradı, huysuzca salladı ve o çirkin sesi tekrar duydum:

"Kalk! Sana kalk demedim mi?"

"Kimsin sen?" diye sordum.

"Yaşadığım yerde adım yoktur," diye karşılık verdi o ses kederle. "Ölümlüydüm, ama şimdi iblisim. Acımasızdım, ama şimdi merhametliyim. Titrediğimi hissediyorsun. Konuşurken dişlerim takırdıyor, ama gecenin – sonsuz gecenin soğuğundan değil. Bu korkunç, dayanılmaz bir şey. *Sen* nasıl rahat rahat uyuyabiliyorsun? Oysa ıstırap çığlıkları yüzünden benim gözüme uyku girmiyor; dayanamıyorum bu görüntülere. Kalk haydi! Dışarı, geceye çıkalım. Sana mezarları göstereyim. Acıklı bir manzara değil mi? Bak!"

Baktım. Göremediğim ve hâlâ bileğimi tutan kişi bütün mezarların kapaklarının açılmasını sağlamıştı. Her mezardan,

çürümüş tüm cesetlerden hafif bir fosfor ışığı yayılıyordu. Böylece mezarların içini tamamen görebiliyordum. Solucanlarla birlikte keder ve sükûnet içinde uyuyan o kefenli gövdeleri görüyordum. Ama ah! Gerçekten uyuyanlar öyle azdı ki. Milyonlarcası aslında uyumuyor, büyük bir çabayla kıpırdamaya çalışıyordu. Ortalığa genel ve acıklı bir huzursuzluk havası egemendi. O sayısız mezarın içinden, gömülenlerin giysilerinin iç karartıcı hışırtıları geliyordu. Sakince yatanlardan da birçoğunun mezara kaskatı konulduktan sonra, rahatsız pozisyonlarını az ya da çok değiştirmiş olduklarını gördüm. Bakarken o sesi tekrar işittim:

"Ah! Acıklı bir manzara değil mi, *değil* mi?" Ama verecek karşılık bulmama fırsat kalmadan, o kişi bileğimi bıraktı, fosfor ışıkları söndü, mezarların kapakları birden çarparak kapandı ve içlerinden çığlıklar yükseldi: "Ah Tanrım! Çok acıklı bir manzara değil mi, *değil* mi?"

Geceleri gördüğüm bu rüyalar, uyanık olduğum saatlerde de beni korkunç bir şekilde etkiliyordu. Sinirlerim tamamen bozulmuştu ve sürekli korku içindeydim. Evimden yürüyerek ya da arabayla uzaklaşmamaya çalışıyordum. Aslında katalepsi nöbetlerimi bilenlerin yanından uzaklaşmaya cesaret edemiyordum; yoksa bir nöbet geçirebilir ve durumum anlaşılmadan gömülebilirdim. En yakın dostlarıma bile güvenmez olmuştum. Fazla uzun süreli bir transa girersem, artık kendime gelemeyeceğime karar verebileceklerinden korkuyordum. Hatta onlara çok sıkıntı verdiğimden, böyle bir nöbeti benden kurtulmak için fırsat bilmelerinden korkacak kadar ileri gittim. Ettikleri yeminler içimi rahatlatmaya yetmiyordu. Beni iyice çürümeye başlamadan önce ne olursa olsun gömmeyeceklerine yemin ettiriyordum, ama bu bile korkularımı dindirmeye – beni rahatlat-

maya yetmiyordu. Çeşitli tedbirler almaya giriştim. Yer altı aile mezarlığının kapılarının içeriden kolayca açılmasını sağlayacak bir düzenek kurdurttum. Mezara kadar uzanan uzun bir manivelaya hafifçe bastırmak demir kapıların hemen ardına kadar açılmasına yetiyordu. Ayrıca içinde yatacağım tabut bol hava ve ışık alacak, hemen yanında yiyecek ve su dolu kaplar bulunacaktı. Bu tabutun içi yumuşak kumaşla kaplıydı ve rahattı. Kapağına da mezar kapılarındaki düzeneğin aynısı kurulmuş, buna yaylar eklenmişti. Böylece son derece mecalsiz biri tarafından bile açılabilirdi. Ayrıca mezarın tavanına iri bir çan astırdım; çanın uzun sicimi tabuttaki bir delikten girecek ve cesedin bileğine bağlanacaktı. Ama ah! İnsan ne yapsa yazgısını engelleyemiyor. Bütün bu tedbirler bile diri diri gömülmenin o korkunç acılarını çekmemi engelleyemedi!

Yine bir nöbetten sonra yavaşça kendime gelmeye başladım. Manevi günün şafağı yavaşça – çok yavaşça söktü. Uyuşuk bir huzursuzluk hali içindeydim. Acıya karşı duyarsızdım. Hiçbir şey umurumda değildi – hiçbir şey ummuyordum – hiç çaba sarf etmiyordum. Sonra, uzun bir süre sonra, kulaklarım çınlamaya başladı. Daha da uzun bir süre sonra parmak uçlarımın karıncalandığını hissettim. Sonra hiç bitmeyecekmiş gibi gelen hazlı bir süre boyunca düşüncelerim geri gelmeye başladı. Sonra tekrar kendimden geçtim. Sonra birden kendime geldim. Sonunda bir gözkapağım hafifçe seğirdi ve hemen ardından müthiş bir dehşete kapılmamla birlikte kalbimden şakaklarıma kan hücum etti. Sonra ilk düşünme çabasında bulundum. Sonra ilk hatırlama çabasında bulundum. Sonra kısmen ve kısa süreliğine başarılı oldum. Hafızam yerine geldikçe durumumu kavramaya başladım. Normal bir uykudan uyanmadığımı hissediyordum. Katalepsi nöbetleri geçirdiğimi anımsıyordum. Ve

sonra, en sonunda aklıma o korkunç tehlike –bir türlü kurtulamadığım o dehşetli düşünce– gürleyen bir okyanus gibi geldi.

Bu düşünce aklımdayken birkaç dakika hiç kımıldamadan yattım. Niye mi? Hareket etmeye cesaret edemiyordum da ondan. Durumumu anlamamı sağlayacak hareketi yapmaya cesaretim yoktu – çünkü içimde bir ses sürekli ***başıma o felaketin geldiğini*** söylüyordu. Beni harekete geçmeye ve ağır gözkapaklarımı, uzun bir kararsızlıktan sonra kaldırmaya iten tek şey dayanılmaz bir umutsuzluğa –bundan daha korkunç bir ıstırap olamaz– kapılmamdı. Gözlerimi açtım. Ortalık karanlıktı – kapkaranlıktı. Nöbetin bittiğini biliyordum. Krizi atlatmıştım. Artık görüşüm tamamen geri gelmiş olmalıydı. Ama ortalık karanlıktı – kapkaranlıktı. Sonsuz bir karanlığın içindeydim.

Çığlık atmaya çalıştım. Dudaklarım ve kurumuş dilim aynı anda kasıldı – ama koca ciğerlerimden ses çıkmadı. Sanki göğsümün, kalbimin üstünde bir dağ vardı. Her çabam soluğumun daralmasına ve terlememe yol açıyordu.

Haykırmak için çenemi açmaya çalışınca genelde ölülere yapıldığı gibi bağlanmış olduğunu hissettim. Sert bir maddeden yapılma bir zeminde yattığımı da hissediyordum. İki yanımda da aynı maddeden yapılma duvarlar beni sıkıştırıyordu. Şimdiye kadar uzuvlarımı kıpırdatmaya denememiştim. Kollarım bilek bilek üstüne gelecek şekilde uzanmıştı. Bunları birden yukarı kaldırdım. Sert bir tahta yüzeye çarptılar. Bu yüzey tepemde, yüzümün en fazla on beş santim üstünde uzanıyordu. Artık sonunda tabuta girmiş olduğumu kabul etmek zorundaydım.

Sonra, çektiğim bütün o korkunç ıstırapların arasında tatlı Umut meleği belirdi – çünkü aklıma aldığım tedbirler gelmişti. Tabutun kapağını açmaya çalıştım. Açılmıyordu. Çan sicimini

bulmak için bileklerimi yokladım. Yoktu. Eskisinden de yoğun bir umutsuzluğa kapıldım, çünkü tabutun kumaş kaplı olmadığını fark etmiştim ve aynı anda burnuma nemli toprağın keskin, tuhaf kokusu gelmişti. Bunların anlamı açıktı. Evimin altındaki mezarımda *değildim*. Ev dışındayken – yabancılar arasındayken transa girmiştim. Ne zaman ve nerede olmuştu, hatırlayamıyordum. Beni yabancılar gömmüştü; bir köpeği gömer gibi gömmüşlerdi. Sıradan bir tabuta koymuş, kapağını çivilemiş ve sıradan, isimsiz bir *mezara*, derinlere, bir daha çıkarılmamak üzere gömmüşlerdi.

Bu korkunç gerçeği tamamen kavrayınca, tekrar haykırmaya çalıştım. Bu kez başarılı oldum. O yer altı gecesinde uzun ve delice çığlığım yankılandı.

"Hey! Kim var orada!" diye karşılık verdi sert bir ses.

"Bu da nesi!" dedi ikinci bir ses.

"Çık şurdan!" dedi üçüncüsü.

"Kedi gibi ne bağırıyorsun?" dedi dördüncüsü. Sonra hoyrat eller beni tutup sarstı. Beni uyandırmadılar – çünkü çığlık attığımda zaten uyanıktım; ama hafızamın tamamen geri gelmesini sağladılar.

Bu macerayı Virginia'da, Richmond civarında yaşadım. Bir arkadaşımla birlikte James Nehri'nin birkaç mil ötesinde avlanmaya çıkmıştım. Akşam vakti fırtına çıkmıştı. Sığınabileceğimiz tek yer nehirde demirlemiş duran küçük bir yelkenlinin kabiniydi. Fırsatı değerlendirip geceyi burada geçirmeye karar vermiştik. Yelkenlideki iki kuşetten birinde uyudum – altmış-yetmiş tonluk bir yelkenlinin kuşetlerinin nasıl olacağı zaten malumdur Benimkinde yatak takımı yoktu. Genişliği yarım metreydi. Zeminle tepedeki güverte arasındaki yükseklik de aynıydı. Buraya girmekte epey zorlanmıştım. Yine de derin bir uy-

kuya dalmıştım. Kapıldığım sanrının –düş ya da kâbus değildi– sebebi içinde bulunduğum koşullar, her zamanki korkularım ve bahsettiğim gibi, uyandıktan sonra kendime gelmemin, özellikle de hafızamın geri gelmesinin epey uzun sürmüş olmasıydı. Beni sarsan adamlar yelkenlinin tayfası ve yükleri indiren birkaç hamaldı. O nemli toprak kokusu yüklerden geliyordu. Çenemdeki sargı da aslında ipek bir mendildi; yatarken kullanmaya alışık olduğum takke niyetine başıma bağlamıştım.

Ama çektiğim acılar gerçekten diri diri gömülsem çekeceklerimin aynısıydı. Korkunç – anlatılamayacak kadar iğrenç acılardı. Ama bana bir faydası oldu bu acıların. Bu aşırı uçları yaşayan ruhum acılardan tiksindi. İçimi bir sakinlik, bir huzur kapladı. Sık sık dışarı çıkmaya başladım. Canla başla spor yaptım. İçime doyasıya temiz hava çektim. Ölümden başka şeyler üstüne düşünmeye başladım. Tıp kitaplarımı açmaz oldum. "Buchan"ı yaktım. "Gece Düşünceleri"ni okumaz – küf kokulu mezarlıkları düşünmez – *bunun gibi* korkunç öyküleri dinlemez oldum. Kısacası yeni bir insan olarak insanca yaşamaya başladım. O önemli geceden sonra mezardan hiç korkmaz oldum ve bu korkumla birlikte katalepsim de geçti. Belki de bu hastalık korkumun sebebi değil sonucuydu.

Bu acılarla dolu dünya bazen en mantıklı bakışla bile bir cehennem gibi görünür. Ama insanın hayal gücü Carathis[94] değildir ki, bu cehennemin tünellerinde cezalandırılmadan gezinebilsin. Mezara ilişkin sayısız iç karartıcı korkuların hepsine de hayali olarak bakamayız ne yazık ki. Ama, tıpkı Afrasiab'a[95] Oxus'a yaptığı yolculukta eşlik eden iblisler gibi, uyumaları gerekir – yoksa bizi yerler. Onlar uyumalıdır, yoksa biz ölürüz.

Uzun Sandık

Birkaç yıl önce Güney Carolina'daki Charleston'dan New York şehrine gitmek üzere, güzel bir yolcu gemisi olan ve posta da taşıyan "Independence"a binmiştim. Geminin kaptanı Bay Hardy idi. Hava elverişli olursa o ayın (Haziran'ın) on beşinde yola çıkacaktık. Ayın on dördünde, özel lüks kamaramda birtakım hazırlıklar yapmak üzere gemiye bindim.

Yolcu sayısının epey fazla olduğunu öğrenmiştim. Özellikle kadınların sayısı her zamankinden fazlaydı. Yolcu listesinde pek çok tanıdığımın ismini gördüm. Özellikle Bay Cornelius Wyatt'ın ismini görünce çok sevindim. Kendisi çok sevdiğim genç bir sanatçıydı. C—— Üniversitesi'nde birlikte okumuştuk. O zamanlar birbirimizden hiç ayrılmazdık. Bir dahinin genel özelliklerine sahipti; asosyal, duyarlı ve ateşli bir yapısı vardı. Ayrıca son derece iyi kalpli ve dürüst biriydi.

Özel lüks kamaralardan üç tane birden kiralamış olduğu dikkatimi çekti. Listeye tekrar bakınca, yanında iki kız kardeşinin ve karısının da olduğunu gördüm. Lüks özel kamaralar yeterince genişti ve ikişer ranzalı yatakları vardı. Evet, bu yataklara bir kişiden fazlası sığmazdı, ama yine de dört kişi için üç kamara kiralamasına anlam verememiştim. O sıralarda biraz canım sıkkındı ve ayrıntılara kafayı fazlaca takıyordum. Bu konuyu açık-

lığa kavuşturmaya çabalarken, aklımdan çeşitli yakışıksız ve abes düşüncelerin geçtiğini utanarak itiraf ediyorum. Beni ilgilendirmezdi tabii. Ama yine de bu sırrı çözmek için epey kafa yordum. Sonunda vardığım sonuç öyle basit geldi ki, bunu niye daha önce akıl edemediğime şaştım. "Yanlarında bir hizmetçi var tabii," dedim. "Ne aptalım. Bunu hemen düşünmeliydim!" Sonra listeye tekrar baktım, ama yanlarında hizmetçi filan *yoktu*. Gerçi başta hizmetçi götürmek istemişler, ama sonra vazgeçmişlerdi; çünkü "ve hizmetçi" sözcükleri yazıldıktan sonra karalanmıştı. Bunun üzerine "Herhalde bagajları fazladır," diye düşündüm."Yanına gözünün önünden ayırmak istemediği bir şey – hah, buldum – örneğin bir tablo almıştır. O İtalyan Yahudi'yle, Nicolina'yla bunun için pazarlık ediyordu demek." Bu fikirden tatmin olmuştum. Böylece merakımı bir süreliğine gidermiş oldum.

Wyatt'ın iki kız kardeşini çok yakından tanıyordum. Son derece sevimli ve zeki kızlardı, ama arkadaşım yeni evlenmiş olduğundan karısıyla henüz tanışmamıştım. Bana karısından sık sık, her zamanki ateşliliğiyle bahsetmişti. Güzeller güzeli, çok zeki ve başarılı biri olduğunu söylemişti. Onunla tanışmaya can atıyordum doğal olarak.

Gemiye uğradığım gün (ayın on dördünde) Wyatt ile yanındakiler de gelecekti kaptanın söylediğine göre. Karısıyla tanışmak için gemide planladığımdan bir saat fazla kalıp bekledim. Ama sonra bir özür mesajı geldi. "Bayan W. biraz rahatsızlandı. Gemiye yarın, yola çıkış saatinde gelecek."

Ertesi gün, otelimden çıkmış iskeleye giderken karşıma Kaptan Hardy çıktı ve "zorunlu koşullardan dolayı, (aptalca, ama oldukça işe yarar bir ibaredir) "'Independence'ın yola çıkışının bir-iki gün gecikeceğini, her şey hazır olunca bana haber gön-

dereceğini" söyledi. Bu hayli tuhafıma gitti, çünkü güneyden yolculuğa son derece uygun bir rüzgâr esiyordu. Ama "zorunlu koşulların" ne olduğunu, tüm ısrarlarıma karşın öğrenemeyince otele geri dönmekten ve sabırlı olmaktan başka yapacak şeyim kalmadı.

Kaptandan beklediğim mesaj ancak neredeyse bir hafta sonra geldi. Geç de olsa nihayet geldiğine memnun olarak hemen gemiye bindim. Gemi yolcularla dopdoluydu ve herkes telaşlı bir faaliyet içindeydi. Wyatt'ın grubu benden on dakika sonra geldi; iki kız kardeşinden, karısından ve sanatçının kendisinden oluşuyordu bu grup. Sanatçı dostum en asosyal hallerinden birindeydi. Ama buna alışık olduğum fazla önemsemedim. Beni karısıyla tanıştırmadı bile; ve bu iş kız kardeşi Marian'a çok tatlı ve zeki bir kızdır– düştü. Marian bizi birkaç sözcükle tanıştırdı.

Bayan Wyatt yüzünü peçeyle örtmüştü. Eğilip ona selam verince peçesini kaldırdı. O zaman müthiş bir hayrete kapıldığımı itiraf etmeliyim. Ama neyse ki dostumun, ressamın kadın güzelliği konusunda ne kadar abartılı ve coşkulu ifadeler kullandığını bildiğimden buna biraz hazırlıklıydım, yoksa daha da şaşıracaktım. Güzellik konusunda kendini tamamen soyut fikirlere kaptırıp uçtuğunu biliyordum.

Oysa bana sorarsanız Bayan Wyatt tamamen sıradan görünüşlü bir kadındı. Çirkin sayılmasa da güzel olduğu söylenemezdi; ama giyim tarzı son derece zevkliydi. Kıyafetini görünce kadının dostumu kendisine zekâsı ve ruhuyla, bu daha kalıcı niteliklerle âşık etmiş olduğunu anladım. Pek konuşmadı ve bir-iki laf ettikten sonra hemen Bay W ile birlikte kamarasına gitti.

Şimdi eski merakım depreşmişti. Yanlarında hizmetçi *yoktu – orası* kesindi. Bu yüzden bagajlarının çok olup olmadığını öğ-

renmeliydim. Biraz sonra iskeleye el arabasıyla uzun bir çam sandık getirildi. Sandık gelir gelmez yola çıktık. Kısa süre sonra denize açılmıştık.

Sandık dediğim gibi dikkat çekecek kadar uzundu. Dikdörtgen şeklindeydi. Yüz seksen santim boyunda, yetmiş beş santim enindeydi – ayrıntılar konusunda titiz olduğumdan sandığı dikkatle inceledim. Bu boyutlar *tuhaftı*. Sandığı görür görmez tahminimin doğru olduğuna karar verdim. Hatırlarsanız dostumun yanına tablolar ya da en azından bir tablo alacağı sonucuna varmıştım; çünkü Nicolino ile haftalardır görüştüğünü biliyordum:— Ve işte karşıma bir sandık çıkmıştı. Şeklinden anlaşıldığı kadarıyla, içinde *sadece* Leonardo'nun "Son Yemek"[96] resmi olabilirdi; ve bu resmin Floransa'daki genç Rubini tarafından yapılan bir kopyasının bir süredir Nicolino'nun elinde olduğunu biliyordum. Bu yüzden bu konuyu açıklığa kavuşturmuş olduğuma karar verdim. Keskin zekâmı sergilemek keyfimi yerine getirmişti; kendi kendime güldüm. Wyatt ilk kez benden sanat konusunda bir sırrını gizliyordu. Beni atlatmaya ve güzel bir tabloyu burnumun dibinden New York'a kaçırmaya niyetlendiği açıktı. Bundan haberim olmayacağını sanıyordu. Ona bu konuda *güzel* bir oyun oynamaya karar verdim.

Ancak kafama takılan bir nokta vardı. Sandık üçüncü kamaraya *gitmemişti*. Wyatt'ın odasına götürülmüştü ve döşemenin neredeyse tamamını kaplıyordu. Wyatt'ı ve karısını epey rahatsız ediyordu şüphesiz. Üstelik üstüne katranla çiziktirilmiş yazıdan kesif ve *bana* iğrenç gelen bir koku yayılıyordu. Kapaktaki bu yazı şöyleydi: "*Bayan Adelaide Curtis, Albany, New York. Bay John Smith'in sorumluluğunda. Bu taraf yukarı gelecek. Dikkat kırılır*"

Albany'li Bayan Adelaide Curtis'in sanatçının karısının annesi

olduğunu biliyordum. Ama bu adresin, özellikle beni kandırmak için yazılmış bir aldatmaca olduğundan emindim. Sandığın ve içindekilerin asosyal dostumun New York'taki, Chambers Sokağı'ndaki stüdyosundan uzağa gitmeyeceğinden kuşkum yoktu.

Yolculuğun ilk üç-dört gününde hava güzeldi; ama kuzeye döndüğümüzden ve sahil gözden kaybolduğundan beri rüzgâr karşıdan esiyordu. Yolcuların keyfi yerindeydi, konuşup eğleniyorlardı aralarında; ama Wyatt ile kız kardeşleri diğerlerine karşı soğuk ve bence kaba davranıyordu. *Wyatt*'ın haline aldırmıyordum. Her zamankinden de kasvetli – hatta *somurtkan* görünüyordu. Ben onun tuhaflıklarına alışıktım gerçi, fakat kız kardeşleri için bir bahane bulamıyordum. Lüks özel kamaralarına kapanmış, pek dışarı çıkmıyor ve, tüm ısrarlarıma karşın, herhangi bir yolcuyla konuşmayı reddediyorlardı.

Bayan Wyatt'ın tavırlarıysa çok daha hoştu; yani ***konuşkandı***. Denizde konuşkan olmak oldukça iyi bir niteliktir. Kadın yolcuların çoğuyla *aşırı* samimi oldu. Erkeklerle oynaşmaktan da geri durmadığını görünce hayretler içinde kaldım. Hepimize oldukça ilginç geldi. "*İlginç*" derken, aslında ne diyeceğimi bilemiyorum. Doğrusunu isterseniz Bayan W ile genellikle alay edildiğini fark etmiştim. Erkekler arkasından pek konuşmuyordu, ama kadınlar kısa sürede ondan "iyi kalpli, sıradan görünüşlü, kör cahil ve kaba" biri olarak bahsetmeye başladı. Herkes Wyatt'ın nasıl böyle biriyle evlendiğine şaşıyordu. Kadınla parası için evlenmiş olduğuna inanılıyordu. Ama ben bunun doğru olmadığını biliyordum. Çünkü Wyatt bana kadının beş parasız olduğunu ve mirasa filan da konmayacağını söylemişti. "Sadece sevdiğim için evlendim; ama karıma layık değilim," demişti. Dostumun bu sözünü düşününce itiraf edeyim ki epey

şaşırıyordum. Aklını kaçırıyor olabilir miydi? Başka ne düşünebilirdim ki? *Wyatt* ince zevk sahibi, entelektüel, titiz, kusurlardan hiç hoşlanmayan, güzelliğe ölesiye düşkün biriydi! Kadının ***onu*** sevdiğine şüphe yoktu; bu sevgisini "Sevgili kocası Bay Wyatt"tan sık sık –özellikle *o* yokken– bahsederek dile getiriyor, kendini küçük düşürüyordu. "Kocasını" –kendi incelikli tabiriyle– "dilinden hiç düşürmüyordu" Oysa Wyatt'ın ***karısından*** açıkça köşe bucak kaçtığı, kendisini kamarasına tek başına kilitlediği kimsenin gözünden kaçmıyordu. Aslında orada tek başına yaşadığı söylenebilirdi. Karısını eğlensin diye ana salona salıveriyordu.

Gördüklerimden ve duyduklarımdan yola çıkarak vardığım sonuç şuydu: Sanatçı feleğin anlaşılmaz bir oyunu ya da geçici bir şehvet yüzünden kendisinden düşük seviyede biriyle evlenmiş, sonra da doğal olarak ondan kısa sürede tiksinmeye başlamıştı. Ona bütün kalbimle acıyordum. Ama bu "Son Yemek" konusundaki ketumluğunu bağışladığım anlamına gelmiyordu. Bunun intikamını almakta kararlıydım.

Güverteye çıktığı gün her zamanki gibi koluna girdim ve ileri geri gezindik. Ama hâlâ önceki kadar kasvetliydi (ki bu o koşullar altında bana oldukça doğal geliyordu). Fazla konuşmuyor, ağzından çıkan lakırdılar için de çaba harcadığını belli ediyordu. Bir-iki şaka yaptım ve gülümsemeye çalıştığını görünce içim parçalandı. Zavallı dostum! *Karısını* düşündükçe, neşeliymiş gibi yapmaya kalkışabilmesine bile şaşıyordum. Sonunda ağzımdaki baklayı çıkardım. Ona uzun sandık konusunda imalar yapmaya, daha doğrusu kinayeli laflar etmeye giriştim. Amacım o küçük sırrı konusunda beni *kandıramadığını* göstermekti. "O sandığın tuhaf şeklinden" bahsettim ve bunu söylerken kurnazca gülümsedim, göz kırptım ve işaret parmağımla kaburgalarını

hafifçe dürttüm.

Wyatt'ın bu zararsız şakama gösterdiği tepkiyi görünce delirmiş olduğundan şüphem kalmadı. Bana önce ne dediğimi anlamamış gibi baktı. Ama anlamaya başladıkça gözleri yuvalarından uğradı. Sonra yüzü kıpkırmızı kesildi – sonra birden beti benzi attı – sonra sanki imalarımı çok komik bulmuşçasına gürültülü kahkahalar atmaya başladı. On dakika boyunca giderek şiddetlenen bu kahkahalar karşısında apışıp kalmıştım. Sonunda yere yığıldı. Onu kaldırmaya davrandığımda *ölmüş* gibiydi.

Yardım çağırdım. Epey uğraştıktan sonra onu kendine getirdik. Kendine geldikten sonra saçınalamaya başladı. Sonunda ondan biraz kan aldıktan sonra uyuttuk. Ertesi sabah fiziksel açıdan kendini toparlamıştı. Ama zihinsel açıdan hayır. Yolculuğun geri kalanı boyunca kaptanın tavsiyesine uyarak ondan uzak durdum. Kaptan da Wyatt'ın delirdiğini düşünüyordu, ama beni gemideki kimseye bu konudan bahsetmememe konusunda uyardı.

Wyatt'ın geçirdiği bu nöbetten hemen sonra olanlar merakımı iyice arttırdı. Tüm olanlara ek olarak sinirlerim de bozuktu; gece vakti koyu yeşil çayı fazla kaçırmış ve iyi uyuyamamıştım zaten, ondan önce de uykusuz iki ayrı gece geçirmiştim. Kamaramın kapısı, gemideki tüm bekârlarınki gibi ana salona, yani yemek salonuna açılıyordu. Wyatt'ın üç kamarası ise arka salondaydı. İki salon arasında ince bir sürme kapı vardı. Bu kapı geceleri asla kilitlenmezdi. Rüzgâr neredeyse sürekli güçlü bir şekilde estiğinden gemi rüzgâr almayan boca tarafına yatıp duruyordu. Sancak tarafı boca tarafına her yattığında kamaralar arasındaki sürme kapı açılıyor ve kimse kapama zahmetine girmediğinden açık kalıyordu. Kamaram öyle bir yerdey-

di ki; hem benim kapım, hem de sürme kapı açık olduğunda (hava sıcak olduğundan kapımı *sürekli* açık tutuyordum) arka salonu da, Bay Wyatt'ın kamaralarının bulunduğu kısmını da rahatça görebiliyordum. Uykusuz geçirdiğim iki gecede de (bunlar üst üste iki gece *değildi*), Bayan W.'nin on bir civarında Bay W 'nin kabininden usulca çıkıp üçüncü kabine girdiğini ve şafakta kocası tarafından çağrılana kadar orada kaldığını görmüştüm. Ayrı yaşadıkları açıktı. Ayrı odaları vardı. Boşanmayı düşünüyorlardı kuşkusuz. Sonunda üçüncü kamaranın sırrını çözdüğümü düşünüyordum.

Bana çok ilginç gelen bir şey daha vardı. O iki gece boyunca, Bayan W 'nin üçüncü kamaraya girmesinden hemen sonra kocasının kamarasından tuhaf, hafif, boğuk sesler geldiğini işittim. Bir süre dikkatle kulak kabarttıktan sonra, sonunda ne sesi olduğunu anladım. Sanatçı bir keski ve tokmakla uzun sandığı açmaya çalışıyordu. Tokmağın ucuna, sesleri hafifletmek için yumuşak bir yün ya da pamuklu kumaş sarmış olmalıydı.

Böylece kapağı ne zaman kaldırdığını, ne zaman tamamen açtığını ve odasındaki alt ranzanın kenarına dayadığını anlayabiliyordum. Bu sonuncusunu örneğin kapağı ranzaya *çok usulca* dayamaya çalışırken –kamara çok dar olduğundan yere bırakamazdı– kapağın ranzanın tahta kenarlarına sürtünmesiyle çıkan seslerden anlıyordum. Sonra bir sessizlik oluyordu; her iki gecenin geri kalanında da, şafağa kadar başka ses duymadım; tek bir ses dışında: Çok hafif ve boğuk hıçkırıklar ya da mırıltılardı işittiklerim– öyle hafiflerdi ki duyduğumu hayal etmiş bile olabilirim. Hıçkırıkları ya da iç geçirişleri *andırıyorlardı* – ama ikisi de olamazlardı tabii. Sanırım kulaklarım çınlamıştı o kadar. Sanat düşkünü Bay Wyatt her zamanki gibi kendine hakim olamamıştı kuşkusuz. Uzun sandığı, içinde yatan hazin-

eye, o tabloya bakmak için açmıştı. Ama bu *hıçkırmasına* yol açacak bir durum değildi. Bu yüzden tekrarlıyorum: Kaptan Hardy'nin yeşil çayının etkisiyle kendimi hayallere kaptırmış olmalıyım. Bahsettiğim o iki gecenin sonunda da, şafaktan hemen önce Bay Wyatt'ın uzun sandığın kapağını kapadığını ve ucu sarılı tokmağını kullanarak çivileri eski yerlerine çaktığını açıkça işittim. Bu işi bitirdikten sonra tamamen giyinik halde kamarasından çıkıp Bayan W.yi çağırıyordu.

Yola çıktığımızın yedinci gününde, Hatteras Burnu'nu geçerken güneybatıdan müthiş bir fırtına geldi. Ama buna az çok hazırlıklıydık; havada bir süredir fırtınanın belirtileri vardı zaten. Güvertedeki her şey içeri alındı. Rüzgâr iyice sertleşince randaya ve pruva gabya yelkenine çifte camadan vurduk.

Böylece kırk sekiz saat boyunca sorun yaşamadan ilerledik. Gemi pek çok açıdan mükemmeldi ve başlangıçta pek su almadı. Ama kırk sekiz saatin sonunda fırtına iyice azdı ve yelkenlerimizden biri parçalandı. Arka arkaya gelen dev dalgalar yüzünden gemi epey su aldı. Bu arada güverte mutfağında çalışan üç adamı ve iskele tarafındaki küpeştelerin neredeyse tamamını kaybettik. Daha kendimize yeni gelirken pruva gabya yelkeni de parçalandı. Bir flok yelkeni çekip yola bununla devam ettik. Şimdi gemi önceki kadar sallanmıyordu.

Ama fırtına dinecek gibi değildi. Gemi böyle bir fırtınaya dayanacak şekilde inşa edilmemişti. Fırtınanın üçüncü gününde, akşam beş civarında mizana direği devrildi. Gemi şiddetle sallandığından bu sorundan kurtulmamız bir saatten fazla sürdü. Daha bunu başaramadan marangoz gelip ambarda suların bir metre yirmi santime kadar yükseldiğini söyledi. Bu da yetmezmiş gibi, tulumbaların tıkanmış olduğunu ve pek işe yaramadığını gördük.

Artık hepimiz paniğe ve umutsuzluğa kapılmıştık. Ama gemiyi hafifletmek için yükün ulaşılabilen kısmını denize atmaya karar verdik. Geriye kalan iki direk de kesilip denize atılacaktı. İşleri yapmayı sonunda başardık. Ama tulumbaları hâlâ çalıştıramıyorduk. Gemi hızla su almaya devam ediyordu.

Günbatımında fırtına epey dinmiş ve deniz sakinleşmişti. Artık kayıklara binip kurtulabileceğimizden biraz da olsa umutlanmaya başladık. Akşam sekizde batıdaki bulutlar dağıldı ve dolunay açığa çıktı; bu sayede ortalığı görebiliyorduk. Talihimizin bu konuda yaver gitmesi keyfimizi yerine getirdi.

İnanılmaz çabalardan sonra bordadaki uzun kayığı denize kazasız belasız indirmeyi başardık. Bütün tayfayı ve yolcuların çoğunu buna doldurduk. Bu grup hemen denize açıldı ve büyük sıkıntılar çektikten sonra, üçüncü günde Ocracoke Koyu'na sağ salim ulaşmayı başardı.

Gemide on dört yolcu ve kaptan kalmıştı. Kıç taraftaki küçük filikayı kullanmaya karar vermiştik. Bunu fazla güçlük çekmeden denize indirdik. Ama denize iner inmez suyla dolmaması bir mucizeydi. Kaptan ile karısı, Bay Wyatt ile grubu, Meksikalı bir subay ile karısı ve dört çocuğu, ben ve zenci bir uşak buna bindik.

Kayıkta yer olmadığı için yanımıza birkaç vazgeçilmez aletten, biraz yiyecekten ve üstümüzdeki giysilerden başka bir şey almamıştık elbette. Ama gemiden birkaç kulaç uzaklaşmıştık ki, kıç tarafta, iskotaların arasında oturan Bay Wyatt birden ayağa fırlayıp Kaptan Hardy'ye geri dönmemizi, uzun sandığını gemiden alması gerektiğini söyleyince hepimiz apışıp kaldık.

"Oturun Bay Wyatt," diye karşılık verdi kaptan sert bir sesle. "Kımıldamadan oturmazsanız devrileceğiz. Küpeşteden neredeyse su alacağız."

"Sandık!" diye haykırdı Bay Wyatt, oturmadan. "Sandık dedim! Kaptan Hardy, beni *reddedemezsiniz*. Çok hafiftir – çok – çok hafiftir. Sizi doğuran anneniz aşkına – Tanrı aşkına – *yalvarırım* geri dönün."

Kaptan sanatçının bu içten yalvarışından bir an etkilenmiş gibiydi. Ama sonra tekrar sertleşti:

"Bay Wyatt, siz *delisiniz*. Sizi dinleyemem. Oturun diyorum, yoksa kayığı devireceksiniz. Dur – tut – tutun şunu! Atlayacak! İşte – demedim mi – atladı bile!"

Kaptan bunları söylerken Bay Wyatt denize atlamıştı. Biz henüz gemi enkazının bocasındayken, neredeyse insanüstü bir güçle pruvadan sarkan bir halatı tutmayı başardı. Göz açıp kapayıncaya kadar güverteye çıktı ve koşarak kabine daldı.

Bu arada dalgalar bizi gemiden epey uzaklaştırmıştı. Şimdi geminin bizi rüzgardan koruyan bocasından çıkmıştık ve etrafımızda dev dalgalar yükselip alçalıyordu. Geri dönmeye çalıştık, ama küçük kayığımız fırtınada bir tüy gibiydi. Zavallı Wyatt'ın kurtulma umudu kalmamıştı.

Enkazdan hızla uzaklaşırken o delinin (çünkü ona artık başka gözle bakamazdık) kamara iskelesinden çıktığını gördük. Uzun sandığı insanüstü bir güçle sürüklüyordu. Biz hayretler içinde bakarken, kalın bir halatı önce sandığa, sonra da beline bağladı. Bir an sonra hem o, hem de sandık denize dalmış – birden ve sonsuza dek gözden kaybolmuştu.

Bir süre kürek çekmeden durup o noktaya kederle baktık. Sonra tekrar kürek çekmeye başladık. Bir saat boyunca kimse konuşmadı. Sonunda ben konuşmaya cesaret ettim.

"Ne kadar çabuk battıklarına dikkat ettiniz mi kaptan? Bu çok tuhaf değil miydi? Oysa kendini sandığa bağladığını görünce biraz umutlanmıştım.

"Hemen battılar," diye karşılık verdi kaptan. "Ama yakında çıkarlar – *tuz eriyince.*"

"Tuz mu!" diye haykırdım.

"Susun!" dedi kaptan, müteveffanın kansıyla kız kardeşlerini göstererek. "Bunu daha uygun bir zamanda konuşuruz."

Epey çile çektikten sonra, kıl payı kurtulduk. Uzun kayıktaki dostlarımız gibi, bizim de talihimiz yaver gitmişti. Dört günlük müthiş çabalardan sonra Roanoke Adası'nın karşısındaki sahile ulaştığımızda, artık ölü gibiydik. Burada bir hafta kaldık. Yardımımıza gelenler bize iyi davrandı. Sonunda New York'a gittik.

"Independence"ın batışından bir ay sonra, Broadway'de Kaptan Hardy ile karşılaştım. Doğal olarak kazadan bahsetmeye başladık; özellikle de zavallı Wyatt'ın üzücü ölümünden. Kaptan'dan şunları öğrendim:

Sanatçı gemide kendisi, karısı iki kız kardeşi ve bir hizmetçi için yer ayırtmıştı. Karısı gerçekten de anlattığı gibi son derece güzel ve başarılı bir kadındı. On dört Haziran sabahı (gemiye ilk gittiğim gün) kadın birden rahatsızlanmış ve ölmüştü. Genç koca üzüntüden neredeyse aklını kaçıracaktı. Ama birtakım koşullar yüzünden New York'a yapacağı yolculuğu erteleyemezdi. Taptığı karısının cesedini annesine götürmeliydi. Öte yandan bunu gizlice yapması gerektiği ortadaydı. Yolcuların onda dokuzu bir cesetle yolculuk etmektense gemiye binmemeyi tercih ederdi.

Kaptan Hardy bu güç duruma bir çözüm bulmuştu. Ceset kısmen tahnit edilmiş ve sığabileceği bir sandığın içine, büyük miktarda tuzla birlikte konulmuştu. Bu sandık gemiye mal olarak yüklenmişti. Kadının öldüğünden kimseye bahsedilmemişti. Bay Wyatt karısı için yer ayırttığından, yolculuk

boyunca onun yerine geçecek birini bulmak gerekmişti. Müteveffanın hizmetçisi bu iş için kolayca ikna edilmişti. O üçüncü kamara ilk başta bu kız için tutulmuştu. Şimdi ise Wyatt'ın sahte-karısı olarak her gece orada kalıyordu. Gündüzleri ise elinden geldiğince hanımının rolünü oynuyordu. Cesedin varlığı bütün yolculardan dikkatle gizlenmişti.

Benim hatam fazla dikkatsiz, meraklı ve düşüncesiz olmaktı elbette. Ama son günlerde geceleri gözüme uyku girmez oldu. Bir yüz var ki, yatakta istediğim kadar dönüp durayım gözümün önünden.gitmiyor. Delice bir kahkaha var ki, kulaklarımda sonsuza dek çınlayacak.

Tuhaflık Meleği

BİR FANTEZİ

Soğuk bir Kasım ikindisiydi. Akşam yemeğini, özellikle de *domalanı* fazla kaçırmış, hazımsızlık çekiyordum. Yemek odasında tek başıma oturmuş, ayaklarını şömine parmaklığına dayamıştım. Yanıma, ateşin karşısına küçük bir masa çekmiştim. Bunun üstünde mütevazi yemiş ve tatlılar, ayrıca birkaç şişe şarap, cin ve likör vardı. Sabahtan beri Glover'ın "Leonidas"ını, Wilkie'nin "Epigoniad"ını, Lamartine'in "Piglrimage"ini, Barlow'un "Columbiad"ını, Tuckermann'ın "Sicily"sini ve Griswold'un "Curiosities"ini okuyordum. Bu yüzden, ne yalan söyleyeyim, biraz aptala dönmüştüm. Lafitte içerek kendime gelmeye çalıştım, ama işe yaramayınca umutsuzluğa kapılıp elime geçen bir gazeteyi okumaya başladım. "Kiralık ev" "kayıp köpek" ve "kaçak ev kadını ve çırak" ilanlarını dikkatle gözden geçirdikten sonra, büyük bir kararlılıkla başyazıyı okumaya giriştim. Bunu baştan sona, tek kelimesini anlamadan okuduktan sonra, belki Çince yazılmıştır diye düşünüp sondan başa tekrar okudum. Ama yine bir şey anlamadım. Tam

"Şairlerin bile eleştirmediği
O dört sayfalık, mutluluk verici kitapçığı"[97]

tiksintiyle fırlatıp atacakken gözüme şu paragraf ilişti:

"Çeşitli ve tuhaf ölüm şekilleri vardır. Bir Londra gazetesinde oldukça tuhaf bir şekilde ölen birinden bahsediliyor. Bu kişi 'dart üfleme' oyununu oynuyormuş. Bu oyunda uzun bir iğne bir yün parçasının içine konulur ve teneke bir borunun içinden üflenerek bir hedefe fırlatılır. Iğneyi borunun ters ucuna koymuş ve, hızlı üflemek için derin bir nefes alınca iğne boğazına kaçmış. Ciğerlerine girmiş ve adamı birkaç gün içinde öldürmüş."

Bunu görünce sebebini anlayamadığım büyük bir öfkeye kapıldım. "Bu haber yalan," diye haykırdım. "Rezilce bir uydurma. Harf başına para alan zavallı bir muhabirin – Cocaigne'deki sefil bir asparagasçının icadı. Bu herifler çağımız insanının saflığından faydalanıp türlü türlü 'tuhaf kazalar' icat ediyor. Ama akıllı biri (tıpkı benim gibi" diye ekledim, işaret parmağımı bilinçsizce burnumun yanına koyarak) "benim gibi düşünen biri son günlerde bu 'tuhaf kazaların' sayısının epey artmasının hiç de tuhaf olmadığını hemen anlar. Ben şahsen artık 'tuhaf' olan hiçbir şeye inanmayacağım."

"*Mein Gott*, öğleğse sen salağın tekisin!" diye karşılık verdi, hayatımda duyduğum en ilginç seslerden biri. Önce kulaklarımın uğuldadığını sandım –insan çok sarhoş olunca bazen kulakları uğuldar–, ama sonra bunun daha çok iri bir değnekle vurulan boş bir fıçının sesini andırdığına karar verdim. slında heceler ve sözcükler işitmiş olmasam bunun öyle bir ses olduğundan şüphem kalmayacaktı. Ürkek bir yapım yoktur ve içtiğim birkaç bardak Lafitte de beni biraz cesaretlendirmişti; bu yüzden hiç korkmadım ve sadece gözlerimi yavaşça kaldırıp

konuşan kişiyi görmek üzere odayı taradım. Ama kimseyi göremedim.

"Pöh!" diye devam etti o ses, ben aramayı sürdürürken. "Yanında otuğduğumu göğemiyoğsan zil zuğna sağhoşsun demektiğ."

Bunun üzerine aklıma hemen yanıma bakmak geldi. Gerçekten de masanın üstünde anlatılamayacak olmasa da tasvir edilmesi çok zor biri oturuyordu. Gövdesi bir şarap ya da rom fıçısından oluşmuştu. Falstaff'ınkine benziyordu. Bacak niyetine iki küçük fıçısı, kol niyetine de iki uzun şişesi vardı. Şişelerin boyunlarını el niyetine kullanıyordu. Canavarın başı kaba kendir bezinden yapılma bir mataraydı; kapağının ortasında bir delik bulunan iri bir enfiye kutusuna benziyordu. Bu matara (tepesindeki huni gözlerinin üstüne kadar, bir atlı şövalye başlığı gibi iniyordu) o büyük fıçının kenarında durmaktaydı ve deliği bana dönüktü. Titiz bir yaşlı hizmetçi kadının büzülmüş ağzına benzeyen bu delikten yaratığın konuşmaya çalışırken çıkardığı gurultu ve homurtular geliyordu.

"Yanında otuğduğumu göğemiyoğsan zil zuğna sağhoşsun demektiğ dedim. Ve yazılanlağa inanmıyoğsan salağın tekisin. Onlağın heğ kelimesi geğçektiğ."

"Sen de kimsin?" dedim, biraz şaşırmış olmama karşın oldukça ağırbaşlı bir havayla. "Buraya nasıl girdin? Ve neden bahsediyorsun?"

"Buğaya nasıl geldiğim," diye karşılık verdi, "seni ilgilendiğmez. Neden bahsettiğime gelince, inandığım şeyleği söylüyoğum. Kim olduğuma gelince de, buğaya beni kendi gözleğinle göğesin diye geldim.

"Ayyaş serserinin tekisin sen, dedim. "Çanı çalıp uşağını çağıracak ve seni dışarı attıracağım

"He! He! He!" dedi herifçioğlu. "Hu! Hu! Hu! Bunu yapamazsın işte!"

"Yapamaz mıyım?" dedim. "Ne diyorsun sen? Neyi yapamazmışım?"

"Çanı çalamazsın," diye karşılık verdi alçak herif, küçük ağzıyla sırıtmaya çalışarak.

Bunun üzerine tehdidimi yerine getirmek için ayağa kalmaya çalıştım. Ama o serseri hiç istifini bozmadan uzanıp o uzun şişelerden biriyle alnıma vurunca tekrar koltuğa çöktüm. Hayretler içinde kalmıştım. Bir dakika boyunca ne yapacağımı bilmez halde kalakaldım. Bu arada o konuşmayı sürdürdü:

"Göğüyoğsun ya," dedi, "sen en iyisi hiç kımıldaman otuğ. Şimdi kim olduğumu öğeneceksin. Bak bana! Göğüyoğ musun? Ben *Tuhaflık Meleği*'yim."

"Gerçekten de tuhafsın," diye karşılık vermeye cesaret ettim. "Ama melekler kanatlı olur sanıyordum."

"Kanatlı mı!" diye haykırdı. Çok öfkelenmişti. "Niye kanatlı olacakmışım ki? *Mein Gott*! Beni tavuk mu sandın?"

"Hayır – yo hayır," diye yanıtladım telaşla. "Tavuk değilsin – kesinlikle değilsin."

"Madem öyle, adam gibi otuğ. Yoksa sana tekğağ bileğimle vuğuğum. Tavutlağ, baykuşylağ, küçük şeytanlağ ve iblisleğ kanatlıdır. Melekleğ kanatlı *değildiğ* ve ben *Tuhaflık Meleği*'yim."

"Peki burada ne işin var?"

"Ne işim mi vağ!" diye haykırdı yaratık. "Benim gibi biğ beyefendiye ve meleğe bunu nasıl soğağsın seni göğğüsüz köpek!"

Bir meleğin bile benimle böyle konuşmasına katlanamazdım. Bu yüzden cesaretimi toplayıp yanımdaki bir tuzluğu kaptım ve davetsiz misafirin kafasına fırlattım. Ya o yana çekildi, ya da ben

iyi nişanlayamamıştım; çünkü başarabildiğim tek şey şömine rafının üstündeki saatin kristal camını kırmak oldu. Meleğe gelince, saldırıma karşılık olarak alnıma önceki gibi, iki-üç darbe indirdi. Bunlar bana hemen boyun eğdirdi. Hatta gözlerimin ya acıdan, ya da öfkeden biraz yaşardığını utanarak itiraf ediyorum.

"*Mein Gott*!" dedi Tuhaflık Meleği. Gözlerimin yaşardığını görünce yumuşamıştı besbelli. "*Mein Gott*, ya sağhoşsun ya da moğalin bozuk. Şağabı sulandığmadan içmemelisin. Al bakalım, iç şunu. Sakın ağlamaya kalkma – sakın!"

Tuhaflık Meleği kadehimi (üçte biri porto şarabıyla doluydu) şişe-ellerinden birinden döktüğü renksiz bir sıvıyla doldurdu. Gözüme bu şişelerin boğazlarındaki etiketler ilişti Bu etiklerde "Kirschenwasser"[98] yazılıydı.

Meleğin gösterdiği bu düşünceli yakınlık beni epey yumuşatmıştı. Böylece, porto şarabıma birden fazla kez kattığı suyun da yardımıyla, sonunda o son derece sıradışı sözlerini dinleyecek kadar sakinleştim. Söylediği her şeyi hatırlamıyorum, ama anladığım kadarıyla o insanoğlunun başına gelen *aksiliklerden* sorumlu cindi ve işi şüpheci kimseleri durmadan hayrete düşüren *tuhaf olayların* gerçekleşmesini sağlamaktı. İddialarına hiç inanmadığımı bir-iki kez söylemeye kalkınca çok öfkelendi. Bu yüzden susup istediğini söylemesine izin vermemin en iyisi olacağına karar verdim. Böylece uzun uzun konuştu. Ben ise koltuğuma yaslanıp gözlerimi kapadım ve kuru üzüm yiyip saplarını sağa sola fırlatarak oyalandım. Ama bu tavrım Meleği giderek sinirlendirdi. Sonunda müthiş bir hiddetle ayağa kalktı, hunisini gözlerinin üstüne çekti, ağıza alınmayacak bir küfür etti, pek anlayamadığım bir tehdit savurdu ve son olarak da hafifçe eğilip selam vererek bana "Gil-Blas"taki başpiskoposun

deyimiyle *"beaucoup de bonheur et un peu plus de bon sens"*[100] diledikten sonra çekip gitti.

Gidişi beni rahatlatmıştı. Yudumlayarak içtiğim o *çok* az miktarda Lafitte uykumu getirmişti. Adetim olduğu üzere, akşam yemeğinden sonra on beş-yirmi dakika kestirmeye karar verdim. Altıda önemli bir randevum vardı. Bu randevuya kesinlikle gitmeliydim. Evimin sigorta poliçesinin süresi dün dolmuştu. Bir aksilik doğmadan yenilemekte fayda vardı; saat altıda şirketin yönetim kuruluyla görüşüp poliçeyi yenileyecektim. Şöminenin üstündeki saate bakınca (cebimdeki saati çıkaramayacak kadar uykuluydum) daha yirmi beş dakikam olduğunu görüp sevindim. Saat beş buçuktu. Sigorta şirketinin ofisine yürüyerek beş dakikada rahatça g debilirdim. Şekerlemelerim asla yirmi beş dakikadan fazla sürmezdi. Bu yüzden kendimi güvende hissediyordum ve hemen uykuya daldım.

Uyandığımda tekrar saate baktım ve her zamanki gibi on beş-yirmi dakika yerine, sadece üç dakika kestirmiş olduğumu görünce tuhaf şeylerin gerçekten olduğuna inanasım geldi. Randevuma hâlâ yirmi yedi dakika vardı. Tekrar uyudum. İkinci kez uyandığımda daha da şaşırdım, çünkü *hâlâ* altıya yirmi yedi vardı. Saati incelemek için ayağa fırladım ve durmuş olduğunu gördüm. Cebimden çıkardığım saate baktım; saat yedi buçuktu. Yani iki saat uyumuş ve randevumu kaçırmıştım elbette. "Neyse, fark etmez," dedim. "Yarın sabah şirket ofisini arayıp özür dilerim. Bu arada saat niye durdu acaba?" Saati inceleyince, Tuhaflık Meleği'nin yaptığı konuşma sırasında odada sağa sola fırlatmış olduğum kuru üzüm saplarından birinin kırık kristal camın içinden geçip tuhaf bir şekilde saatin anahtar deliğine, ucu biraz dışarı çıkacak şekilde girip sıkışmış olduğunu gördüm. Ucu yelkovanın dönüşünü durdurmuştu.

"Tamam!" dedim. "Anlıyorum. Her şey ortada. Çok doğal. Böyle kazalar bazen *olur*!"

Bunun üstünde daha fazla düşünmedim ve yatma vaktim gelince yatağa girdim. Yatağın baş tarafındaki sehpanın üstüne bir mum koyduktan sonra "Tanrı'nın Her Yerdeliği"ni okumaya başladım. Ama ne yazık ki yirmi saniyeden kısa sürede uyuya kaldım. Bu arada mum yanmaya devam ediyordu.

Rüyamda Tuhaflık Meleği'ni gördüm. Bu oldukça rahatsız ediciydi. Yatağın ayak tarafında duruyor, perdeleri açıyor, sonra bir rom fıçısının boğuk, iğrenç sesleriyle beni tehdit ediyordu. Ona yaptığım saygısızlık yüzünden benden en korkunç şekilde intikam alacağını söyledi. Epey konuştuktan sonra tepesindeki huniyi aldı, borusunu boğazıma soktu ve kol niyetine taşıdığı uzun boyunlu şişelerden birinden huniye durmadan Kirschenwasser dökmeye başladı. Sonunda bu işkenceye dayanamaz hale geldim ve uyandım. Uyandığımda bir fare sehpanın üstündeki yanan mumu almış kaçıyordu. Mumla birlikte deliğine girip gözden kaybolmasını engellemek için geç kalmıştım. Biraz sonra burnuma keskin bir koku gelmeye başladı. Ev yanıyordu. Birkaç dakika sonra müthiş bir patlamayla birlikte ortalığa alevler yayıldı ve bütün bina göz açıp kapayıncaya kadar tutuştu. Şimdi odadan tek çıkış yolum pencereydi. Neyse ki aşağıda toplanan kalabalık hemen uzun bir merdiven getirip pencerenin altına dayadı. Bu merdivenden hızla iniyordum ve tam sağ salim kurtulacaktım ki, çamurun içinde uyumakta olan iri bir domuz –ki yuvarlak göbeği, genel havası ve görünüşü bana Tuhaflık Meleği'ni anımsatmıştı– birden sol omzunu kaşıması gerektiğine karar verdi. Omzunu kaşımak için de merdivenin dibinden daha iyi bir yer bulamadı. Bir saniye sonra yere düşmüş ve ne yazık ki bir kolumu kırmıştım.

Sigortasızken bu kazaya uğramış olmam ve en önemlisi saçımı kaybetmem –yangında saçım tamamen yanmıştı– beni şapkamı önüme koyup düşünmeye sevk etti. Sonunda evlenmeye karar verdim. Yedinci kocasını kaybettiği için çok üzgün olan zengin bir dul tanıyordum. Onun yaralı ruhuna merhem olmayı önerdim. Yakarışlarıma gönülsüzce boyun eğdi. Minnettârlık ve hayranlıkla önünde diz çöktüm. Kızardı ve eğilerek uzun buklelerini, Grandjean'dan[99] geçici olarak kullanmak üzere almış olduğum peruğumdakilerle temas ettirdi. Ne oldu nasıl oldu tam bilemiyeceğim ama ayağa kalktığımda peruksuzdum ve kel başım pırıl pırıl parlıyordu; kadınsa yüzünün yarısı kendine ait olmayan saçlara gömülmüş, öfke içinde küçümseyerek bana bakıyordu. Böylece o dulla evlenme planım beklenmedik, ama doğal bir kaza sonucu suya düştü.

Ama umutsuzluğa kapılmadım. Daha merhametli bir kalbi fethetmeye karar verdim. Yine kısa süreliğine talihim yaver gitti. Ama küçük bir kaza tekrar her şeyi berbat etti. Nişanlımla şehrin seçkin şahsiyetleriyle dolu, kalabalık bir caddede buluşmuştuk. Eğilip onu selamlamak üzere hızla yanına giderken birden gözüme bir şey kaçtı. Bir anlığına kör oldum. Tekrar görmeye başladığımda sevgilim ortadan kaybolmuştu. Ona selam vermeden geçip gitmeme çok bozulmuştu ve gönlünü almam olanaksızdı. Ben bu tuhaf kazanın şaşkınlığıyla öylece kalakalmış dururken (oysa herkesin başına gelebilirdi) yanıma Tuhaflık Meleği geldi ve öndan hiç beklemediğim bir nezaketle bana yardım etmeyi teklif etti. Rahatsız gözümü hiç acıtmadan, büyük bir beceriyle inceledikten sonra içinde bir "damlacık" olduğunu (neyin damlacığıysa) söyledi ve bunu çıkarıp beni rahatlattı.

Artık ölme vaktimin geldiğine karar vermiştim (madem ki felek bana eziyet etmekte kararlıydı); bu yüzden en yakın nehre

gittim. Çırılçıplak soyunduktan sonra (niye doğduğumuz gibi ölmeyelim ki?) nehre daldım. Olayın tek tanığı konyakla ıslanmış mısır tanelerini yemek için arkadaşlarından uzaklaşmış olan bir kargaydı. Ben suya dalar dalmaz bu karga giysilerimin en vazgeçilmezini kapıp havalandı. O an için intihar etmekten vazgeçip o hırsızı durumum elverdiğince hızla koşarak takip etmeye başladım. Ama kötü talihim devam ediyordu. Burnumu havaya kaldırmış son hızla koşarken (malımı çalan o hırsızı yakalamaktan başka bir şey düşünmüyordum) birden artık ayaklarımın *terra firma*ya basmadığını fark ettim. Meğer koşarken bir uçuruma fırlamışım. Neyse ki oradan geçmekte olan bir balon vardı da bunun uzun ipine tutunarak düşüp parça parça olmaktan kurtuldum.

Kendime gelip altımda uzanan korkunç uçurumu görünce, tepemdeki havacıyı durumumdan haberdar etmek için avazım çıktığı kadar bağırdım. Ama uzun süre boyunca bir sonuç alamadım. O aptal herif beni duymuyordu galiba. Ya da duymazdan geliyordu alçak herif. Bu arada balon hızla yükseliyor, gücümse hızla tükeniyordu. Tam kaderime razı olup kendimi aşağıdaki denize bırakacaktım ki, birden yukarıdan gelen boğuk bir ses umutlarımı tazeledi. Bu ses bir opera ezgisini miskince mırıldanıyordu. Yukarı bakınca Tuhaflık Meleği'ni gördüm. Sepetin kenarında kollarını kavuşturmuş duruyordu. Ağzında bir pipo vardı. Bunu ağır ağır tüttürüyordu. Halinden son derece memnun gibiydi. Ben ise konuşamayacak kadar yorgundum, bu yüzden ona bakışlarımla yalvardım.

Dakikalarca yüzüme hiç konuşmadan baktı. Sonra lüle taşından yapılmış piposunu yavaşça ağzının sağ kenarından sol kenarına geçirdi ve konuşmaya tenezzül etti.

"Kimsin sen, diye sordu, "ve oğada ne yapıyoğsun?"

Bu küstahça, zalimce ve yapmacık söze sadece "Yardım et!" diyerek karşılık verebildim.

"Yağdım mı edeyim!" dedi alçak herif. "Hayığ. Işte, şu şişeyi al da kendi kendine yağdım et kahğolası!"

Bunu söyledikten sonra aşağı ağır bir Kirschenwasser şişesi bıraktı. Bu şişe alnının tam ortasına düşünce kafam yarıldı ve beynim tamamen dışarı aktı sandım. Bunu düşündükten sonra kendimi bırakıp ölmeye karar verdim. Tam bunu yapacaktım ki Meleğin seslendiğini işittim.

"Duğ!" dedi. "Acele etme. Diğeğ şişeyi de isteğ misin, yoksa ayılıp kendine geldin mi?"

Bunun üzerine hemen başımı iki kez salladım. Birincisi olumsuz anlamdaydı – o anda diğer şişeyi istemediğimi belirtiyordu. Ikincisi ise olumlu anlamdaydı – *ayılmış* ve kesinlikle *kendime gelmiş* olduğumu belirtiyordu. Böylece Meleği biraz olsun yumuşattım.

"Peki, ağtık inanıyoğ musun?" diye sordu. "Tuhaf şeğleğin olabileceğine inanıyoğ musun?"

Başımı tekrar evet anlamında salladım.

"Peki bana, Tuhalık Meleği'ne de inanıyoğ musun?"

Başımı tekrar evet anlamında salladım.

"Peki ayyaşın ve salağın teki olduğunu kabul ediyoğ musun?"

Başımla bir kez daha evet dedim.

"Öyleyse, Tuhaflık Meleği'ne boyun eğdiğini gösteğmek için sağ elini sol pantolon cebine sok bakalım."

Bunu yapmam çok açık sebeplerden dolayı olanaksızdı. Birincisi, merdivenden düşünce sol kolumu kırmıştım, bu yüzden sağ elimle tuttuğum ipi bırakırsam düşerdim. Ikincisi, pantolonum kargadaydı. Bu yüzden hiç istemesem de başımı olumsuz anlamda sallamak zorunda kaldım. Meleğin o son derece

makul talebine o an için uyamayacağımı anlatmak istiyordum! Ama daha başımı sallamayı yeni kesmiştim ki–

"Öyleyse cehenneme kadağ yolun var!" diye haykırdı Tuhaflık Meleği.

Bunu söylerken tutunduğum kılavuz halatını keskin bir bıçakla kesiverdi. Tam o sırada evimin üstünden geçiyorduk (yolculuklarım sırasında evimi tekrar, çok güzel bir şekilde inşa ettirmiştim). Böylece ip kesilince geniş bacadan içeri balıklamasına daldım ve yemek odası şöminesinden dışarı fırladım.

Kendime geldiğimde (çünkü o düşüş beni sersemletmişti) saatin sabahın dördü olduğunu gördüm. Balondan düştüğüm yerde, serilmiş yatıyordum. Başım sönmüş bir ateşin külleri arasındaydı. Ayaklarım ise devrilmiş küçük bir masanın ve ne olduğunu anlayamadığım bir yemeğin kalıntılarının, bir gazetenin ve kırık bardak ve şişe parçalarının arasında duruyordu. Bunların arasında bir de boş Schiedam Kirschenwasser şişesi vardı. Tuhaflık Meleği intikamını işte böyle aldı.

"Sen Yaptın"

Rattleborough muamması konusunda Oedipus rolünü oynayacağım. Size Rattleborough mucizesinin – o benzersiz, gerçek, kanıtlanmış, tartışmasız, tartışılamaz mucizenin – Rattleburghluların yanlış inançlarına son noktayı koyup son derece şüpheci olan atalarının sefih ortodoksisine dönme cesaretini bulmalarına yol açan bu mucizenin nasıl gerçekleştiğini anlatacağım – ki bunu sadece ben yapabilirim.

Bu olay –bundan şakacı bir havayla bahsetiğim için üzülmem gerek aslında– 18— yazında gerçekleşti. Kasabanın en zengin ve saygın kişilerinden biri olan Bay Barnabas Shuttleworthy günlerdir ortalarda yoktu. Başına kötü bir şey geldiğinden şüpheleniliyordu. Bay Shuttleworthy bir Cumartesi sabahı erkenden Rattleborough'dan atla ayrılmış, otuz kilometre kadar ötedeki —— şehrine gitmek ve aynı gece dönmek niyetinde olduğunu söylemişti. Ama yola çıktıktan iki saat sonra atı onsuz geri dönmüştü. Ayrıca yola çıkarken üstünde olan heybeler de yoktu. Üstelik hayvan yaralıydı ve çamura bulanmıştı. Bütün bunlar kayıp adamın yakınlarını epey kaygılandırmıştı elbette. Pazar sabahı da gelmeyince bütün kasaba toplanıp onu aramaya başladı.

Bu aramanın başını çeken kişi Bay Shuttleworthy'nin çok

yakın bir dostu olan Bay Charles Goodfellow'du. Ona herkes "Charley Goodfellow" ya da "Yaşlı Charley Goodfellow" derdi. Bu müthiş bir tesadüf müydü, yoksa isminin karakterinde fark edilmez bir etkisi mi olmuştu asla emin olamadım. Ama şurası gerçek ki, onun kadar açık sözlü, mert, dürüst, iyi huylu, içten bir başka Charles'a rastlamadım. Hoş ve güçlü bir sesi vardı. Konuşurken hep karşısındakinin gözünün içine bakardı, sanki "Vicdanım temiz. Kimseden korkum yok. Kötülük yapacak kadar da alçalamam," derdi bu bakışlar. Zaten tiyatro oyunlarında bütün candan, hiçbir şeyi takmayan "sıkı adam"lara boşuna Charles adı verilmez.

"Yaşlı Charley Goodfellow" Rattleborough'ya geleli ancak altı ay olmuştu; buraya gelip yerleşmeden önce onu tanıyan bilen yoktu, ama kasabanın bütün saygın insanlarıyla arkadaş olmakta güçlük çekmemişti. Aralarında onun verdiği herhangi bir söze güvenmeyecek tek bir kişi yoktu. Kadınlara gelince, onun için yapmayacakları bir şey var mıydı merak ediyorum. Bütün bunların sebebi isminin Charles olması ve bunun sonucu olarak da yaygın bir deyişle "en iyi tavsiye mektubu" olan o candan yüze sahip olmasıydı.

Bay Shuttleworthy'nin Rattleborough'nun en saygın kişilerinden biri olduğunu söylemiştim. Aynı zamanda kasabadaki tartışmasız en zengin insandı. "Yaşlı Charley Goodfellow"un kapı komşuydu; hem de kardeş gibi yakındılar. Her ne kadar Bay Shuttleworthy "Yaşlı Charley"yi pek ziyaret etmese ve evinde asla yemek yememiş olsa da, bu iki arkadaşın birbirleriyle çok samimi olmasını engellemiyordu. Çünkü "Yaşlı Charley" her gün mutlaka arkadaşına üç-dört kez uğrar, sık sık da kahvaltıya ya da çay içmeye kalırdı; ayrıca akşam yemeklerini hemen her gün onda yerdi. Bu iki kafadar birlikte şarap içmeye bayılırdı.

"Yaşlı Charley"nin en sevdiği içki *Château Margaux* idi. Bay Shuttleworthy arkadaşının bu içkiyle dolu kadehleri arka arkaya boşaltmasını görmekten hoşlanırdı. Bu yüzden bir gün, içkiyi fazla kaçırmışlarken ve pek kendilerinde değillerken, dostunun sırtına bir şaplak vurdu ve "Bak ne diyeceğim 'Yaşlı Charley'," dedi. "Sen hayatımda gördüğüm en candan insansın. Madem ki şaraba bu kadar düşkünsün, sana bir sandık Château Margaux armağan edeceğim. "Allah canımı alsın ki" (Bay Shuttleworthy'nin ağzı ne yazık ki biraz bozuktu, ama Allah canımı alsın ki", "Hay Allah" ya da "Vay canına"dan ileri pek gitmezdi) – "Allah canımı alsın ki bugün öğleden sonra şehirden koca bir sandık dolusu en iyi cins şarap sipariş edeceğim ve bunu sana armağan edeceğim! Sus sus, bir şey söyleme – bunu *yapacağım*. Beni vazgeçiremezsin. Bugünlerde gelecek. En çok ihtiyaç duyduğun anda!" Bay Shuttleworthy'nin bu cömertliğinden bahsetmemin tek sebebi iki arkadaşın ne kadar iyi anlaştığını göstermek.

Bay Shuttleworthy'nin başına kötü bir şey geldiğinin anlaşıldığı o Pazar sabahı "Yaşlı Charley Goodfellow" tam anlamıyla yıkıldı. Kimsenin bu kadar perişan olduğunu görmemiştim. Atının sahibi ya da heybeleri olmadan, üstelik yara bere içinde –zavallı hayvanın göğsünü bir tabanca mermisi delip geçmiş, ama onu öldürmemişti– döndüğünü duyunca, sanki kayıp adam öz kardeşi ya da babasıymışçasına bembeyaz kesildi ve hummalı gibi zangır zangır titremeye başladı.

İlk başta üzüntüden bir şey yapacak ya da bir eylem planı hazırlayacak halde değildi. Bu yüzden uzunca bir süre boyunca Bay Shuttleworthy'nin diğer arkadaşlarını biraz daha beklemeye –örneğin bir-iki hafta ya da ay– ikna etmeye çalıştı. Belki yeni bir şey bulunur ya da Bay Shuttleworthy çıkagelir ve atını niye

önden gönderdiğini açıklar diyordu. Çok büyük acılar çeken insanlarda bu erteleme ya da geciktirme tavrı sık görülür. Zihinleri uyuşmuş gibidir; harekete geçmekten korkarlar. En çok yapmak istedikleri şey yatakta usulca yatıp, yaşlı kadınların deyimiyle "acılarıyla baş başa kalmak", yani dertleri üstüne derin düşüncelere dalmaktır.

Rattleboroughlular "Yaşlı Charley"nin bilgeliğine ve sağduyusuna öyle güveniyordu ki, çoğu ona hak verdi ve o yaşlı iyi adamın söylediği gibi "yeni bir şey bulunana" kadar ortalığı karıştırmamaya karar verdi. Bence Bay Shuttleworthy'nin son derece kötü alışkanlıkları olan ve kötü karakterli bir genç olarak bilinen yeğeni oldukça şüphe uyandırıcı bir şekilde meseleye karışmasa herkes beklemeye devam edecekti. Adı Pennifeather olan bu yeğen "sessizce beklemeye" yanaşmıyor, "öldürülen adamın cesedinin" hemen aranmaya başlanmasında ısrar ediyordu. Kullandığı ifade buydu. Bay Goodfellow bunun "oldukça *tuhaf* bir söz" olduğunu söylemekle yetindi. "Yaşlı Charley"nin bu sözü kalabalığı çok etkiledi. Aralarından biri oldukça etkileyici bir şekilde "genç Bay Pennifeather'ın nasıl olup da zengin amcasının ortadan kayboluşuyla ilgili böyle çok şey bilebildiğini, onun 'öldürülmüş' olduğundan nasıl bu kadar emin olabildiğini" sordu. Bunun üzerine kalabalıktakiler arasında tartışmalar çıktı – özellikle de "Yaşlı Charley" ile Bay Pennifeather arasında. Gerçi bu ikisinin tartışmasında pek de şaşılacak bir şey yoktu, çünkü son üç-dört aydır araları pek iyi sayılmazdı. Hatta Bay Pennifeather amcasının arkadaşını, bir taşkınlık yaptığı iddiasıyla tek yumrukta yere serecek kadar ileri gitmişti; hem de amcasının evinde –Bay P de bu evde kalıyordu– cereyan etmişti hadise. Söylenenlere göre "Yaşlı Charley" bunun üzerine tam bir Hıristiyana yakışır biçimde davranmış, örnek alınacak bir ılım-

lılık ve iyi niyet gösterisi sergilemişti. Yerden kalkıp, üstünü başını düzeltmişti ve karşılık vermeye çalışmamıştı. Sadece "ilk fırsatta intikamını alacağını" mırıldanmıştı. O anda kaçınılmaz olarak hissettiği öfkenin çok doğal bir ifadesiydi bu, ama başka bir şey ifade etmiyordu ve "Yaşlı Charley" bunu söyledikten sonra unutmuştu şüphesiz.

Her neyse (zaten bunların konumuzla ilgisi yok), Rattleborough halkı Bay Pennifeather'ın ısrarları sonucunda yörede Bay Shuttleworthy'yi aramaya karar verdi. Buna kesin karar verildikten sonra, civarı iyice aramak için arama ekipleri kurulması kararlaştırıldı. Ama "Yaşlı Charley"nin nasıl dahice bir mantık yürüterek kalabalığı bunun yapılabilecek en kötü şey olduğuna ikna ettiğini anımsamıyorum. Ama herkesi ikna etmeyi başardı – Bay Pennifeather dışında herkesi. Sonunda kasabalarının ekiplere ayrılmadan, *en masse*[101] "Yaşlı Charley"nin öncülüğünde her tarafı çok dikkatle araması kararlaştırıldı.

Bu iş için "Yaşlı Charley"den daha iyi bir öncü bulunamazdı. Herkes gözlerinin bir vaşağınki kadar keskin olduğunu bilirdi. Ama kalabalığı kimsenin bilmediği yerlere götürmesine ve aramanın bir hafta gece gündüz sürdürülmesine karşın Bay Shuttleworthy'nin izine bile rastlanmadı. İzine bile rastlanmadı derken lafın gelişi konuşuyorum; çünkü bazı izlere rastlanmıştı. O zavallı adamın atının ayak izleri (nallarının tuhaf bir şekli vardı) kasabanın doğusunda, şehre giden ana yolda beş kilometre kadar takip edilmişti. Bu noktada yol ikiye ayrılıyordu. Bu ikinci yol küçük bir koruluğun içinden geçip tekrar ana yola katılıyor, böylece gidilecek mesafeyi bir kilometre kadar kısaltıyordu. Ayak izlerini bu ikinci yolda takip eden grup sonunda yolun sağındaki, çalılarla yarı-gizlenmiş, durgun ve pis bir su birikintisine varmıştı. Bu gölcüğün yanında izler son buluyordu.

Ama burada bir boğuşma olmuş gibiydi. Sanki bir insanınkinden çok daha büyük ve ağır bir gövde yoldan gölcüğe çekilmişti. Gölcük iki kez dikkatle tarandı, ama hiçbir şey bulunamadı. Grup tam umutsuzluğa kapılıp oradan ayrılacaktı ki, Bay Goodfellow'un aklına gölcüğün suyunu akaçlamak geldi. Bu fikir büyük bir sevinçle karşılandı ve "Yaşlı Charley" zekâsından ve aklından ötürü kutlandı. Kasabalıların çoğu, belki bir cesedi kazıp çıkarmak gerekebilir düşüncesiyle yanlarına kürek almıştı. Böylece gölcüğün suları kısa zamanda ve kolayca akıtıldı. Gölcüğün dibi belirir belirmez de, çamurun içinde siyah bir ipek kadife yelek bulundu. Oradaki hemen herkes bu yeleği tanıdığını, Bay Pennifeather'a ait olduğunu söyledi. Yelek epey yırtılmıştı ve üstünde kan lekeleri vardı. Gruptakilerden pek çoğu Bay Shuttleworthy'nin şehre gitmek üzere yola çıktığı günün sabahında Bay P.nin üzerinde gördüğünü hatırlıyordu. Yine bazıları, Bay P 'nin o yeleği o günün *geri kalanı* boyunca giymediği konusunda gerekirse yeminli ifade verebileceklerini söylüyordu. Bay P 'nin onu Bay Shuttleworthy'nin kayboluşundan sonra giydiğini gören kimse de çıkmamıştı.

Şimdi işler Bay Pennifeather için oldukça ciddileşmişti. Bu şüpheler karşısında sapsarı kesilmesi ve kendisini savunması istendiğinde tek kelime edememesi, bu şüphelerin doğruluğunun tartışmasız kanıtı olarak görüldü. Bunun üzerine, hovardalıkla geçen yaşamı sırasında edinmiş olduğu az sayıda arkadaşı da onu terk etti ve hatta hemen tutuklanması için eski can düşmanlarından bile daha fazla ısrar etmeye başladı. Ama öte yandan Bay Goodfellow'un yüce gönüllüğü bir kez daha ortaya çıktı ve bu insanların tavırlarına kıyasla daha da göz kamaştırıcı göründü. Hemen Bay Pennifeather'ı hararetle ve içtenlikle savunmaya girişti. O serkeş delikanlının –saygıdeğer Bay Shuttleworthy'nin

varisinin– kendisine (Bay Goodfellow'a) hiç şüphesiz öfkeden kendini kaybettiği bir anda yapmış olduğu hakareti tamamen bağışladığını birden fazla kez ifade etti. "Onu tüm kalbiyle bağışlıyordu. Hatta tüm şüpheler Bay Pennifeather'ın üstünde yoğunlaşmış olsa da –ki ne yazık ki kanıtlar bu yöndeydi– kendisi (Bay Goodfellow) vicdanının sesine uyarak bu gerçekten kafa karıştırıcı meselenin Bay Pennifeather'ın aleyhine sonuçlanmaması için elinden geleni yapacaktı."

Bay Goodfellow bu şekilde yarım saat kadar konuştu ve herkes hem zekâsına, hem de iyi kalpliliğine hayran oldu. Ama iyi kalpli insanlar genellikle iyi konuşmasını beceremezler. Arkadaşlarına yardımcı olmak için çırpınırken türlü türlü gaflar, *contre-temp*ler ve *mal apropos-ism*ler[102] yaparlar. Bu yüzden de, en iyi niyetlerle gösterdikleri çabalar genellikle durumu daha da kötüleştirir.

Bu kez de aynı şey oldu. "Yaşlı Charley"nin söylediği bütün o güzel sözler, şüpheliyi aklamak için döktüğü diller, her nasılsa ters tepti ve söylediği her sözcük kalabalığın Bay Pennifeather'a karşı beslediği şüphenin artmasına ve sonunda öfkeye dönüşmesine yol açtı.

Konuşmacının yaptığı en büyük hatalardan biri şüpheliden "saygıdeğer yaşlı Bay Shuttleworthy'nin varisi" olarak bahsetmesiydi. Bu daha önce insanların aklına gelmemişti. Tek hatırladıkları amcasının (yeğeninden başka varisi yoktu) bir-iki sene önce onu mirasından yoksun bırakmakla tehdit ettiğiydi. Bu yüzden herkes yeğenin mirastan yoksun bırakıldığına kesin gözle bakmıştı. Rattleburghlular işte böyle at gözlüklü insanlardır. Ama "Yaşlı Charley"nin söyledikleri onları bu konuyu tekrar düşünmeye sevk etti. Böylece o tehditlerin sadece tehdit olarak *kalmış* olabileceğini de gördüler. Bunun üzerine herkesin aklına

doğal olarak *cui bono?* sorusu geldi – o korkunç cinayet konusunda genç adamı yeleğinin bulunmasından bile daha fazla zan altında bırakan bir meseleydi bu. Bu arada yanlış anlaşılmamak için, kullandığım bu kısa ve basit Latince tabirin genellikle yanlış çevrildiğini ve yorumlandığını belirteyim. "*Cui bono?*" bütün mizahi romanlarda ve başka yerlerde yanlış kullanılır –örneğin Bayan Gore'un ("Cecil"in yazarı) romanlarında; bu bayan, Chaldaeandan dilinden Chickasawa diline kadar bütün dillerden alıntılar yapar; ve bu konuda Bay Beckford kendisine sistematik bir şekilde, "gerektiği kadar" yardım eder– dediğim gibi, Bulwer ile Dickens'ın yazdığı romanlardan Turnapenny ile Ainswort'ünkilere kadar hepsinde, bütün romantik mizahi romanlarda bu iki kısa Latince sözcük, *cui bono* "neden?" ya da (sanki *quo bono* imiş gibi) "ne için?" anlamında kullanılır. Oysa gerçek anlamı "kimin lehine"dir. *Cui*, kimin; *bono* ise, bir çıkar için mi demektir. Tamamen adli bir tabirdir. Özellikle de bu gibi vakalarda, bir eylemin bir şahıs tarafından yapılma ihtimalinin bu şahsın o eylemden elde edeceği çıkarla doğru orantılı olduğu durumlarda kullanılır. Söz konusu vakada *cui bono?* sorusu şüpheleri kesinlikle Bay Pennifeather'ın üstüne çekiyordu. Amcası onu önce varisi yapmış, sonra da mirasından yoksun bırakmakla tehdit etmişti. Ama bu tehdidini gerçekleştirmemişti. Çünkü vasiyetini değiştirmemiş olduğu anlaşıldı. Değiştirmiş *olsaydı*, şüphelinin cinayeti işlemek için tek sebebinin intikam almak olabileceği düşünülürdü. Hatta bu bile zayıf bir olasılık olurdu, çünkü şüphelinin tekrar amcasının gözüne girme şansı olacaktı. Ama vasiyet değiştirilmemişken ve mirastan yoksun bırakma tehditi devam ederken, yeğenin cinayeti işlemek için güçlü bir sebebi olduğu hemen anlaşılıyor. Rattleborough'nun saygıdeğer sakinleri de son derece sağduyulu bir şekilde bu

karara vardı.

Böylece Bay Pennifeather oracıkta tutuklandı ve kalabalık arama işini biraz daha sürdürdükten sonra kasabaya döndü; tabii Bay Pennifeather'ı sıkı şekilde gözetim altında tutarak. Ama yolda şüpheleri iyice güçlendiren bir şey oldu. Gayretliliğiyle hep grubun biraz önünden giden Bay Goodfellow'un birden koşmaya başladığı, birkaç adım attıktan sonra durduğu, eğildiği ve çimenlerin arasından küçük bir nesne aldığı görüldü. Bunu önce ceket cebine atıp gizlemeye çalıştığı da görüldü. Ama söylediğim gibi yapmaya çalıştığı şey fark edildi ve elbette engellendi. Bulduğu nesnenin bir İspanyol çakı olduğu anlaşıldı. Bir düzine kişi bu çakıyı hemen tanıdı: Bay Pennifeather'a aitti. Dahası, kabzasında isminin baş harfleri kazılıydı. Çakı açıktı ve ucu kanlıydı.

Artık yeğenin suçlu olduğundan kimsenin şüphesi kalmamıştı. Rattleborough'ya dönülünce hemen bir sulh yargıcının karşısına çıkarıldı.

Bundan sonra da işler kötüye gitmeye devam etti. Tutuklu, Bay Shuttleworthy'nin kaybolduğu sabah nerede olduğu sorulduğunda, tüfeğini alıp geyik avlamaya gittiğini söyleme cüretkârlığını gösterdi. Hem de o gölcüğün, Bay Goodfellow'un feraseti sayesinde içinde o kanlı yelek bulunan gölcüğün civarına gitmişti.

Bunun üzerine Bay Goodfellow gözünde yaşlarla öne çıktı ve sorgulanmak istediğini söyledi. Hem Tanrı'ya, hem de insan kardeşlerine karşı duyduğu sarsılmaz sorumluluk hissi yüzünden artık suskun kalamayacaktı. Şimdiye kadar, o genç adamı gerçekten sevdiği için (kendisine, Bay Goodfellow'a kötü davranmış olmasına karşın) hayal gücünü sonuna kadar zorlayıp Bay Pennifeather aleyhine olan bütün koşullara açıklama getirmeye

çalışmıştı. Ama artık bu koşullar *fazla* ikna edici – *fazla* suçlayıcıydı. Artık kararsız kalmayacaktı. Bildiği her şeyi anlatacaktı – bunu yapmak içini parça parça etse de. Bay Shuttleworthy'nin şehre gitmek üzere yola çıktığı günden önceki günün ikindisinde, o saygıdeğer yaşlı beyefendi yeğenine, ***kendisinin*** (Bay Goodfellow'un) yanında, ertesi gün şehre gitmekteki amacının "Çiftçi ve Makinist Bankası"na yüklü bir meblağ yatırmak olduğunu söylemişti. Sonra Bay Shuttleworthy yeğenine onu mirasından yoksun bırakacağına ve tek kuruş bile vermeyeceğine yemin etmişti. O (tanık) şimdi sanığa soruyordu: Bu söylemiş oldukları kelimesi kelimesine doğru muydu, değil miydi? Bay Pennifeather bunların doğru ***olduğunu*** söyleyerek herkesi şaşırttı.

Bunun üzerine yargıç sanığın amcasının evindeki odasının aranması için iki polis gönderdi. Biraz sonra geri döndüler. Yaşlı adamın yıllardır kullandığı bilinen kırmızımsı kahverengi, çelik takviyeli deri para kutusunu bulmuşlardı. Ama cüzdan boştu. Yargıç sanıktan içindekileri nasıl harcadığını ya da nereye gizlendiğini öğrenmeye çalıştı, ama başaramadı. Aslında sanık bu meseleyle ilgisi olduğunu tamamen inkâr ediyordu. Polisler ayrıca Bay P.nin yatak şiltesinin altında isminin baş harflerini taşıyan bir gömlekle boyunbağı bulmuştu. Bunlar iğrenç bir şekilde kurbanın kanına bulanmıştı.

Tam bu sırada müteveffanın atının iyileşmesi için dinlendirildiği ahırda öldüğü haberi geldi. Bay Goodfellow hayvana hemen otopsi yapılmasını ve mümkünse kurşunun bulunmasını istedi. Otopsi yapılırken Bay Goodfellow, sanki sanığın suçluluğunu şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamak istercesine, hayvanın göğüs boşluğunda oldukça iri bir mermi buldu ve çıkardı. İncelenince bu merminin tam Bay Pennifeather'ın tüfeğine uy-

gun türden olduğu anlaşıldı. Kasaba ya da civarındaki başka kimsenin tüfeği bu kadar büyük bir mermiyi almazdı. Üstelik bu merminin kenarında hafif bir delik ya da çukur vardı; sanığın kendi malı olduğunu kabul ettiği bir kalıp takımı incelendiğinde, içinde hafif bir çıkıntı olduğu görüldü. Bu mermi bulunup incelendikten sonra yargıç daha fazla tanık dinlemek istemediğini açıkladı ve sanığın yargılanacağını bildirdi. Bay Goodfellow'un bütün itirazlarına ve gereken meblağın ödenmesine yardım etmeyi önermesine karşın, kefaletle tahliyeyi de reddetti. "Yaşlı Charley"nin bu cömertliği Rattleborough'da kaldığı süre içinde sergilediği cana yakın ve yardımsever tavırlara kesinlikle uyuyordu. Hatta o değerli adam genç arkadaşının kefaletini ödemesine yardım etme arzusuyla yanıp tutuşurken öyle kendinden geçmişti ki, anlaşılan kendisinin (Bay Goodfellow'un) cebinde beş kuruşu olmadığını unutmuştu.

Bundan sonra olanları tahmin etmek zor değil. Bay Pennifeather bir sonraki celsede, Rattleboroughluların yuhalamaları arasında duruşmaya çıkarıldı. Sanığın aleyhindeki kanıtlar (ki bunlara yenileri eklenmişti; Bay Goodfellow'un duyarlı vicdanı bunları mahkemeden gizlemesine el vermiyordu) öyle birbiriyle bağlantılı ve öyle kesin bulundu ki, jüri hiç tereddüt etmeden hemen sanığı "*cinayetten birinci derecede suçlu*" bulduğunu bildirdi. Kısa süre içinde zavallı adam idam cezasına mahkum oldu ve kanunun karşı konulmaz intikamını almasını beklemek üzere ilçe cezaevine gönderildi.

Bu arada "Yaşlı Charley Goodfellow"un soylu tavrı, kasabanın dürüst sakinlerinin onu eskisinden iki kat fazla sevmesine yol açmıştı; şimdi eskisinden on kat popülerdi. Durum böyle olunca da, bu sevgi gösterileri karşısında o da biraz kesenin ağzını açtı. Eskiden fakirlik yüzünden oldukça cimri davranmak

zorunda kalırdı. Ama artık sık sık kendi evinde yemekler veriyordu. Ama son derece eğlenceli geçen bu yemeklerde, cömert ev sahibi bazen, yakın zamanda kaybettiği can dostunun yeğenini bekleyen korkunç ve üzücü kaderi düşündükçe üzülmeden edemiyordu *elbette*.

Bir gün bu yüce gönüllü yaşlı zat aşağıdaki mektubu alınca epey şaşırdı:

Sn. Charles Goodfellow, Rattleborough.
Gönderen: H., F., B. & Ortakları.
Chat. Mar. A——No., 1.————6 düz. şişe (_ grosa).

"Sn. Charles Goodfellow:

"İki ay önce değerli müşterimiz Bay Barnabas Shuttleworthy'nin şirketimize vermiş olduğu sipariş uyarınca, bu sabah adresinize antilop marka, mor mühürlü bir sandık dolusu Château Margaux gönderiyoruz. Sandığın numarası ve şişe adedi yukarıda yazılıdır.

"Saygılarımızla,

"HOGGS, FROGS, BOGS & ORTAKLARI.

"———— Şehri, 21 Haziran 18—.

"NOT.— Sandık bu mektubu alınanızın ertesi gününde posta arabasıyla getirilip size teslim edilecektir. Lütfen Bay Shuttleworthy'ye hürmetlerimizi iletin.

"H., F., B. & Ortakları.

Aslında Bay Goodfellow, Bay Shuttleworthy'nin ölümünden sonra Château Margauxları almaktan ümidini kesmişti. Bu yüzden bu *şimdi* ona Tanrı'nın bir armağanı gibi gelmişti. Çok

sevinmişti elbette. Pek çok arkadaşını ertesi gün vereceği bir *petit soupere*[103] davet etti. Bu partide iyi yürekli yaşlı Bay Shuttleworthy'nin armağanı olan şarapları içeceklerdi. Gerçi davet ettiği arkadaşlarına "iyi yürekli yaşlı Bay Shuttleworthy"den bahsetmemişti. Aslında epey düşündükten sonra meselenin bu kısmını hiç açmamaya karar vermişti. Château Margauxları *hediye* olarak aldığından kimseye *bahsetmedi* yanlış hatırlamıyorsam. Arkadaşlarına sadece birkaç ay önce şehirden sipariş etmiş olduğu son derece kaliteli ve leziz şarapların bir kısmını içmesi için gelip ona yardım etmelerini söyledi. Bu şaraplar ertesi gün eline geçecekti. "Yaşlı Charley"nin *niye* şarapların eski dostunun armağanı olduğunu söylememeye karar verdiği üstüne epeydir kafa yoruyorum, ama bu konuda sessiz kalmasının sebebini hâlâ bulabilmiş değilim. Ama mutlaka mükemmel ve son derece yüce gönüllüce bir sebebi *vardır*

Sonunda ertesi gün oldu ve Bay Goodfellow'un evinde saygın insanlardan oluşan son derece büyük bir kalabalık toplandı. Aslında kasabanın yarısı oradaydı – aralarında ben de vardım. Ama Château Margauxların gelmesi bir saat gecikti. Bu ev sahibinin canını epey sıkmıştı. Yemeklere epey masraf ettiği belliydi ve bunlar konuklar tarafından silinip süpürülmüştü. Şaraplar sonunda geldi – dev bir sandık içinde. Herkesin keyfi yerindeydi, bu yüzden sandığın *nem. com.*[103] masanın üstüne konulmasına ve içindekilerin boşaltılmasına karar verildi.

Bu işlem hemen yapıldı. Sandığı kaldırıp masanın üstüne koyanlar arasında ben de vardım. Masanın üstü şişe ve bardaklarla doluydu ve bunların çoğu bu iş esnasında kırıldı. Artık epey kafayı bulmuş olan "Yaşlı Charley" masanın başına oturup şakacı bir ciddiyetle elindeki sürahiyi masaya vurdu ve "hazine çıkarılırken" herkesin sakin olmasını emretti.

Epey gürültü patırtıdan sonra kalabalık sonunda tamamen sustu ve bu gibi durumlarda genellikle olduğu gibi ortalığa derin bir sessizlik çöktü. Sandığın kapağını açmam istendiğinde "Seve seve," dedim elbette. Araya bir keski sokup çekiçle birkaç hafif darbe indirince sandığın kapağı birden açılıp fırladı ve aynı anda, cinayete kurban gitmiş Bay Shuttleworthy'nin yara bere ve kan revan içindeki, neredeyse tamamen çürümüş cesedi ev sahibinin karşısında birden doğrularak oturdu. Çürümüş ve donuk gözlerini Bay Goodfellow'un yüzüne dikip ona kederle birkaç saniye baktıktan sonra, son derece yavaşça, ama açıkça ve etkileyici bir sesle "Sen yaptın!" dedi ve ardından, sanki tamamen tatmin olmuşçasına, kendini bıraktı ve sandığı yan devirip masanın üstüne, uzuvlarını titreterek yığılıp kaldı.

Bunun üzerine olanları anlatmak mümkün değil. Herkes kapılara ve pencerelere hücum etti. Odadaki koca adamlardan birçoğu korkudan bayıldı. Herkes çığlık çığlığaydı. Ama o panik dalgası dindikten sonra bütün gözler Bay Goodfellow'a çevrildi. O korkunç yüzde gördüğüm müthiş acıyı bin yıl geçse unutamam. Oysa daha biraz önce zaferinin ve şarabın sarhoşluğuyla mutluluk saçıyordu. Dakikalarca mermer bir heykel gibi kaskatı oturdu. Gözlerindeki donuk ifadeye bakılırsa tüm dikkatini kendi içine, sefil, katil ruhuna yöneltmişti. Sonunda gözleri birden parladı; sanki dikkatini tekrar dış dünyaya yöneltmişti. Sonra sandalyesinden fırlayıp masaya kapaklandı ve cesede dokunarak hızlı hızlı konuşmaya başladı. Bay Pennifeather'ın işlediği sanılan, onun tutuklanmasına ve idama mahkûm edilmesine yol açan iğrenç cinayeti aslında kendisinin işlediğini itiraf etti.

Söyledikleri özetle şunlardı:— Kurbanını gölcüğe kadar takip etmişti. Orada bir tabancayla atını vurmuş, tabancanın kabzasıyla da binicinin işini bitirmişti. Para kutusunu almış, öl-

düğünü sandığı atı gölcüğün etrafındaki çalıların içine sürüklemişti. Bay Shuttleworthy'nin cesedini kendi atına yüklemiş ve epey uzağa, korunun derinliklerine götürmüştü.

Yeleği, çakıyı, cüzdanı ve mermiyi bulundukları yerlere hep kendisi koymuştu. Amacı Bay Pennifeather'dan intikam almaktı. Ayrıca o kan lekeli mendilin ve gömleğin bulunmasını da ayarlamıştı.

Bu tüyler ürpertici itirafın sonlarına doğru, o alçağın sesi titremeye ve boğuklaşmaya başladı. Söyleyeceklerini bitirince doğruldu, geri geri sendeleyerek masadan uzaklaştı ve düşüp – *öldü*.

Tam zamanında gelen bu itirafın yapılmasını sağlamak çok kolay olmuştu. Bay Goodfellow'un aşırı samimi tavırları beni en başından beri tiksindirmiş ve şüphelendirmişti. Bay Pennifeather kendisine vurduğunda yanlarındaydım ve yüzünde bir anlığına da olsa beliren iblisçe ifadeden, yapabilirse intikamını sonuna kadar alacağını anlamıştım. Bu yüzden "Yaşlı Charley"nin *hareketlerini* Rattleborough'nun iyi kalpli sakinlerinden çok daha farklı bir açıdan değerlendirmiştim. Cinayete ilişkin bütün ipuçlarının bulunmasında onun, dolaylı ya da dolaysız olarak, bir şekilde parmağının bulunduğunu görmüştüm. Ama beni asıl ikna eden şey Bay G.'nin atın cesedinde *bulduğu* mermiydi. Rattleburghluların *tersine*, *ben* atın gövdesinde iki delik olduğunu unutmamıştım: Biri merminin girdiği, diğeri ise *çıktığı* yerdi. Hayvanın gövdesinden çıkmış olmasına karşın sonradan orada bulunduğuna göre, demek ki mermiyi oraya onu bulan kişi koymuştu. Kanlı gömlek ile mendil de şüphelerimi doğruluyordu; çünkü kanın incelenince aslında iyi cins kırmızı Bordo şarabından başka bir şey olmadığı anlaşılmıştı. Bütün bunları ve aynı zamanda da Bay Goodfellow'un son günlerde

epey para harcamaya başlamış olduğunu düşününce, şüphelerim iyice arttı, ama bunlardan kimseye bahsetmedim.

Bu arada Bay Shuttleworthy'nin cesedini bizzat gizlice aramaya başladım. Malum sebeplerden dolayı, Bay Goodfellow'un kendi arama ekibini götürdüğü yerlerden olabildiğince uzak yerleri araştırıyordum. Sonunda, birkaç gün sonra karşıma kuru bir kuyu çıktı. Bunun girişi çalılarla neredeyse tamamen gizlenmişti. Bu kuyunun dibinde aradığım şeyi buldum.

Bay Goodfellow arkadaşını tatlı sözlerle kandırıp kendisine bir sandık Château Margaux armağan etmeye ikna ederken ben de oradaydım. Bu bilgimden yola çıkarak cesedin boğazından içeri uzun ve sert bir balina kemiği parçası soktum ve cesedi eski bir şarap sandığına koydum. Kapağı kaparken cesedi iki büklüm yapmıştım – içindeki balina kemiği kıvrılacak şekilde. Sonra kapağı, üstüne var gücümle bastırıp çiviledim. Çiviler çıkarılınca kapak *açılıp fırlayacak* ve ceset *doğrulacaktı* elbette.

Böylece sandığı hazırlayıp üstüne daha önce anlattığım şekilde numara ve adres yazdım. Sonra Bay Shuttleworthy'nin alışveriş yaptığı şarap tacirlerinin ağzından bir mektup yazdım. Uşağıma da sandığı benden belirli bir işaret alınca bir el arabasıyla Bay Goodfellow'un evine götürmesini söyledim. Cesedi konuşturmak için tamamen vantrilokluk yeteneğime; söyleyeceklerimin yaratacağı etki için de o alçak katilin vicdanının sesine güveniyordum.

Açıklayacak başka bir şey kalmadı sanırım. Bay Pennifeather hemen serbest bırakıldı, amcasının mirasını aldı ve yaşadıklarından ders alarak hayatında yepyeni bir sayfa açtı ve mutlu yaşadı.

Notlar

1 Yaşamın ruhunun varlığını sürdürmesi, sahip olduğu bedeni korumasına bağlıdır.

2 Karanlık denizi keşfe çıkarlar.

3 Akşam yıldızı, Venüs.

4 Poe öykünün buradaki ilginç bir kısmını sonradan çıkarmıştır: "– ve şimdi, o döneme ait her şey gibi bunu da çok iyi hatırlıyorum. Uzun boylu ve narin denecek kadar zayıftı. Bedeninin inceliği ve yanaklarının rengi ne yazık ki yaşamla olan bağının ne kadar zayıf olduğunu gösteriyordu. Vadideki zambaklardan bile güzeldi. Yunan tanrıçası Venüs'ün burnuna, dudaklarına ve çenesine sahipti. Muhteşem bir alnı, kumral dalgalı saçları ve ailesinden gelen iri parlak gözleri vardı. Ama güzelliği insanı sevdirdiği kadar da şaşırtan türdendi. Hareketlerinde yüce bir zarafet vardı. Muhteşem adımlarını atarken çimenlerde iz bırakmazdı. Ruh hallerinin değişmesini, bir hüzünlü, bir neşeli olmasını (içinde barınan iki farklı ruhtu bunlar) hayranlıkla izlerken hülyalara dalardım. Böyle zamanlarda yüzü öyle değişirdi ki, bir an onu bir gülümseme ruhunun, bir sonraki andaysa bir gözyaşı iblisinin zaptettiğini düşünürdüm. O...

5 Poe Elysium'u böyle yazar. Elysium Yunan mitolojisinde Hades'in kutsanmış ölülere ayrılmış kısmıdır.

6 Poe sonradan buradan bir pasaj çıkarmıştır: "Anlamlı gözlerinin mavi derinliklerine bakarken sadece onu düşünüyordum. Ah, Leydi Ermengarde öyle güzeldi ki! Gözüm başkasını görmüyordu. Ah, kumral buklelerinin dalgalanışı muhteşemdi. Onları göğsüme bastırırken kendimden geçiyordum. Yüzüyüşündeki muhteşem zarafet de içimi hazla dolduruyordu. Onun çok eskiden kaybettiğim Eleonora gibi bir ağlayıp bir güldüğünü görünce, ölesiye sevmeye başladım. Düşüncesizce ettiğim yeminin lanetini unutup – küçümseyip Leydi Ermengarde ile evlendim.

7 Poe önce "Ölüm İçinde Yaşam" adıyla yayımlattığı öykünün başlığını sonradan değiştirmiş ve başındaki alıntıyla ilk paragrafı atmıştır:

Egli è vivo e perlerebbe se non osservasse la regola del silenzio.
O yaşıyor ve susma kanununa uyması gerekmese konuşurdu.
St. Bruno'daki bir İtalyan resminin altındaki yazı.

Ateşim epeydir çok yüksekti. O yaban Apennine bölgesinde her türlü tedavi olanağına başvurmuştuk, ama boşunaydı. Issız şatodaki tek uşağım benden kan alamayacak kadar kaygılı ve beceriksizdi. Haydutlarla yaptığım kavgada çok kan kaybetmiştim zaten. Yardım çağırmaya gitmesine izin vermem de güvenli olmazdı. Sonunda aklıma nargile kutumun içindeki tütünün arasında duran küçük afyon paketi geldi. İstanbul'da bu uyuşturucuyu tütünle sarıp içmeye alışmıştım. Pedro kutuyu getirdi. Uyuşturucuyu buldum. Ama tam bir parçasını koparacaktım ki duraksadım. Bunu tütünle içerken *ne kadar* kullanıldığı pek fark etmezdi. Genellikle nargile piponun yuvasını yarıya kadar eşit miktarda afyon ve tütünle doldururdum. Bazen bu karışının tamamını içtiğim halde pek bir etkisi olmazdı. Bazense piponun daha üçte ikisini bitirince delirdiğimi hissederek kaygılanır ve içmeyi bırakırdım. Ama yavaş içince bu tehlike ortadan kalkıyordu. Ancak bu kez durum farklıydı. Daha önce hiç afyon *yutmamıştım*. Sık sık lavdanom ve morfin kullanırdım ve *bunlar* konusunda hiç kaygım yoktu. Ama afyonun yutulduğunu daha önce hiç görmemiştim. Ne kadarını yutmam gerektiği konusunda Pedro'da benim kadar bilgisizdi. O berbat haldeyken, bir tahmin yürütmekten başka çarem yoktu. Ama fazla kaygılanmıyordum. Çünkü afyonu *azar azar* almaya karar vermiştim. Önce çok küçük bir doz alacaktım. Bu etkili olmazsa aynı miktarda almayı sürdürecektim, ta ki ateşim düşene ya da uyuyana dek. Bir haftadır gözüme uyku girmemişti ve artık sersemlemiş haldeydim. O aptallığı yapmama – dozun ne kadarının küçük, ne kadarının büyük olacağını bilemeyeceğimi göremememe yol açan şey şüphesiz bu sersemlik – uyuşma haliydi. O anda küçük bir doz olarak kabul ettiğim şeyin aslında çok büyük bir doz olabileceğinin farkında değildim. Hatta afyonun ne kadarını koparacağıma bütününe bakarak karar verdiğimi ve bu konuda içimin çok rahat olduğunu anımsıyorum. Sonunda bu parçayı korkusuzca yuttum. *Elimdeki afyonun* çok ufak bir parçasıydı bu.

8 *Ann Radcliffe: (1764-1823) Bir Gotik romancı.*

9 Thomas Sully: (1783-1872) Ünlü bir Amerikalı portreci.

10 Avatar Hint mitolojisinde bir tanrının dünyada insan ya da hayvan şeklinde bedenlenmesidir

11 Victor Hugo'nun yazdığı bir piyes.

12 Marie Rogêt'nin ilk basımında bu dipnotlar gereksiz görülmüştü. Ama öyküye ilham

kaynaklığı eden trajedinin üstünden yedi yıl geçti. Bu yüzden ondan bahsetmek ve ayrıca genel amaç hakkında da birkaç söz söylemek artık gerekli oldu. *Mary Cecilia Rogers* adlı bir genç kız New York civarında öldürülmüştü. Ölümü büyük ve uzun süreli bir heyecan uyandırsa da, sırrı bu öykünün yazılıp yayımlandığı tarihte (Kasım 1842'de) henüz aydınlatılmamıştı. Burada yazar sözümona Parisli bir *grisette*nin başına gelenleri anlatırken gerçek Mary Rogers cinayetinin önemli gerçeklerini olduğu gibi almış, önemsiz gerçekleriyle ise sadece paralellikler kurmuştur. Bu yüzden kurgudaki sav gerçeğe de uygulanabilir. Yazarın amacı gerçeği bulmaktı.

"Marie Rogêt'nin Sırrı" cinayet mekânından epey uzakta yazıldı. Yazılması sırasında yapılan tek araştırma gazeteleri incelemekti. Bu yüzden yazar o mekâna gidebilse edinebileceği pek çok bilgiden mahrum kaldı. Ancak öykünün yayımlanmasından çok sonra, *iki* kişinin (biri öyküdeki Madam Deluc idi) farklı zamanlarda yaptığı itiraflar sadece öyküde varılan genel sonucun değil, bu sonuca varılmasına yol açan *bütün* farazi ayrıntıların da doğru olduğunu kanıtladı. – POE.

13 *Von Hardenburg'un* non de plume'u. – *POE.*

14 Nassau Sokağı. – POE.

15 Anderson. – POE.

16 Hudson. – POE.

17 Weehawken. – POE.

18 Ayaklanmalara.

19 Payne. – POE.

20 Cronmelin. – POE.

21 The New York *Mercury*. – POE.

22 The New York *Brother Jonathan*, Ed: H. Hastings Weld. – POE.

23 New York *Journal of Commerce*. – POE.

24 Philadelphia *Saturday Evening Post*, Ed: C. I. Peterson. – POE.

25 Adam. – POE.

26 The New York *Commertial Advertiser*, Ed: Col. Stone. – POE.

27 Kanıtlarla bağdaşmayan sonuç.

28 "Bir objenin nitelikleri üstüne kurulan bir teori, objenin bu niteliklerle açıklanmasını engeller. Olayları sebeplerine göre değerlendirenler, onları sonuçlarına göre değerlendirmez olur. Bütün ülkelerin hukuk sistemlerinin de gösterdiği gibi, kanun bir bilime ve sisteme dönüşünce adalet olmaktan çıkar. Sınıflandırma *ilkelerine* körü körüne bağlılık göreneksel hukuku öyle büyük hatalar yapmaya yöneltmiştir ki, bunları görmek için yasa koyucu meclisin bozulan dengeyi tekrar kurmak amacıyla kaç kez müdahele etmek zorunda kaldığına bakmak yeterlidir."–*Landor*. – POE.

29 Dükkan tezgâhı.

30 New York *Express*. – POE.

31 New York *Herald*. – POE.

32 New York *Courier and Inquirer*. – POE.

33 Mennais ilk şüphelenilip tutuklanan kişilerden biriydi, ama delil yetersizliğinden serbest bırakılmıştı. – POE.

34 New York *Courier and Inquirer*. – POE.

35 New York *Evening Post*. – POE.

36 New York *Standard*. – POE.

37 Bu yüzden mi kızmıştı?

38 – POE.

39 Çözerken.

40 Burada masumi kanına duydukları arzuyu uzun süre tatmin etmiş azgın işkenceciler yatıyor. Artık vatanımız kurtuldu; korkunç zindan yıkıldı.

41 Yakılarak.

42 En aşırı uçtaki.

43 La Salle Kontu Antoine Chevalier Louis Collinet (1775-1809). 1808'de İspanya Savaşı'nda büyük zaferler kazanmıştı.

44 Jan Swammerdam (1637-1680). Hollandalı böcekbilimci.

45 Kınkantalı.

46 İnsan başlı kınkanatlı.

47 Tek başına.

48 İçtenlikle.

49 Nitrik ve hidroklorik asitten oluşan bir karışım.

50 Kid, oğlak demektir.

51 Hindistan'da bir şehir. On altıncı yüz yılda elmasçılığıyla ünlüydü.

52 İngilizcede "bir"

53 İngilizcede "ben"

54 Derece.

55 On üç.

56 İyi bir.

57 Piskopos.

58 Jeremiad= Şikayet.

59 *The Yankee and Boston Literary Gazette* adlı dergisinde Jeremy Bentham'ın resmini basıp hakkında övgü dolu sözler yazan John Neal'den söz ediliyor.

60 "Köpek yağlı bir kemiğin peşinden nasıl ayrılmazsa." Horace S. 2, 5, 83.

61 İspanya tarihinden, oldukça aptal olduğu söylenen bir papaz

62 Richard Turpin (1706-1739). İngiliz eşkiyası.

63 Irlanda milliyetçisi (1775-1847).

64 İsveç kralı (1862-1718).

65 Leydi Charlotte Susan Maria Bury (1775-1861). Aşk romanları yazarı, günlükçü, şair ve Prenses Caroline'in nedimesi.

66 İtalya'da bir liman kenti olan Baia'nın eski ismi.

67 Leziz bir lokma.

68 Yazı masası.

69 Hemen.

70 Kenefler, Domuzlar, Tomruklar, Kurbağalar.

71 Köpek.

72 Hiçbir yerde bulunamadığını.

73 Alman şair Georg Friedrich Phillipp von Hardenberg (1772-1801).

74 Warren Hastings (1732-1818) Hindistan'ın ilk genel valisiydi.

75 Benares Racası Chait Sinh, Vali Hastings'in taleplerini reddedince bir ayaklanmaya yol açmıştı.

76 Anne de Ninon de Lenclos (1620-1705) tanınmış erkeklerle yaşadığı ilişkiler kadar güzelliği ve zekâsıyla da ünlü bir fahişeydi. La Fontaine, Racine, Molière ve ileri yaşlarında genç Voltaire ile ilişkisi oldu.

77 Öğrenmeye.

78 Heyhat.

79 Mezar taşına.

80 Hiçbir insani düşünce şu anda hissettiğim doygunluğu bozmasın.

81 Aşk mektupları

82 "Bilinmeyen şeyler hep muazzam görünür." Tacitus, *Agricola*, XXX.

83 Bay Ainsworth bu durumu açıklamaya girişmemiş. Oysa açıklaması çok basit. 7.500 metreden yeryüzüne dikey bir çizgi çekersek, bu bir dik üçgenin dikmesi olur. Bu üçgenin tabanı ise dikmeye doksan derecelik bir açıyla ufka uzanır. Hipotenüsü de ufukla balon arasındaki düz çizgi olur. Ama 7.500 metre çok az bir yükseklikliktir. Bir başka deyişle, bu üçgenin tabanı ve hipotenüsü dikmesine kıyasla öyle uzun olur ki, bu taban ve hipotenüs neredeyse birbirine paralel görünür. Bu yüzden havacı ufku sepetle *aynı hizada* görür. Ama hemen altındaki nokta oldukça aşağısında bulunduğundan, ufuğun da çok altında gibi görünür elbette. O *içbükey* görüntü bu yüzden ortaya çıkar. Bu görüntü, dikme yeterince uzayana ve tabanla hipotenüs arasındaki paralellik görüntüsü ortadan kaybolana dek sürecektir. Dünyanın dışbükeyliği ancak o zaman ortaya çıkar. – POE.

84 Victor Cousin (1792-1867). Tinselciliğe eğilimli olan Fransız filozof.

85 Orestes Brownson (1803-1876). Amerikalı editör, sosyal düşünür, filozof, politikacı ve romancı.

86 Shakespeare'in *Fırtına*'sındaki soytarı.

87 Besin.

88 Rusya'da Napolyon Savaşı sırasında General Ney ve General Oudinot 8.500 askeri 25.000 askere karşı savaşmaya zorladı. Fransızların geri çekilişi bu noktadan sonra kaotik bir hal aldı.

89 1 Kasım 1755'te Portekiz'in başkentinde 30.000 kişi öldü.

90 Londra'daki en ünlü veba salgını 1665 Nisan'ında yaşandı.

91 Fransa'da 23-24 Ağustos 1572'de 30.000 Huguenot öldürüldü.

92 Sirâi-ud-Daulâ İngilizlerle anlaşamayınca Kalküta'yı ele geçirdi ve 29 Haziran 1756'da 146 kişiyi küçük bir odaya hapsetti. Ertesi sabah bunlardan sadece 23'ü yaşıyordu.

93 Leipzig.

94 William Beckford'un romanı *Vathek*'te (1786)

95 İran destanı *Şahname*'de Afrasiab bir Turan kralıdır ve kötülük sembolüdür.

96 Leonardo da Vinci'nin 1497 civarında Milan'daki Santa Maria delle Grazie'nin yemekhane duvarına yaptığı ünlü resim. Bu resim Leonardo'nun sağlığında bile epey bozulmuş olduğundan, ilk kopyaları *çok* değerlidir.

97 William Cowper'ın (1731-1800) "Kış Akşamı" şiirinin 50-51. dizeleri.

98 Bir tür konyak.

99 "Bol şans ve biraz daha sağduyu."

100 Auguste Grandjean, New York'lu bir saç bakım uzmanı.

101 Hep birlikte.

102 Dil sürçmeleri ya da hataları.

103 Sıradan akşam yemeği.

104 Kimse karşı çıkmayınca.

BÜTÜN HİKAYELERİ

"Özdeksel şeylere tutkun, açgözlü bir dünyanın ortasında Poe kurtuluşu düşlerde buldu. Amerika'nın havasının kendisini boğmasına karşın Eureka'nın başlangıcına şunu yazdı: "Bu kitabı, düşlerin tek gerçeklik olduğuna inananlara adıyorum!" O kendi varlığıyla, başlı başına bir protestoydu ve protestosunu kendine özgü yollarla ilan etti."

Charles Baudelaire

ISBN 975-6902-71-X

ithaki